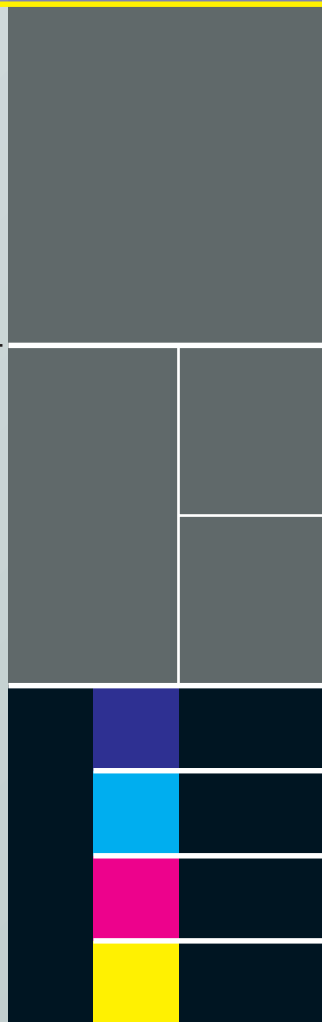
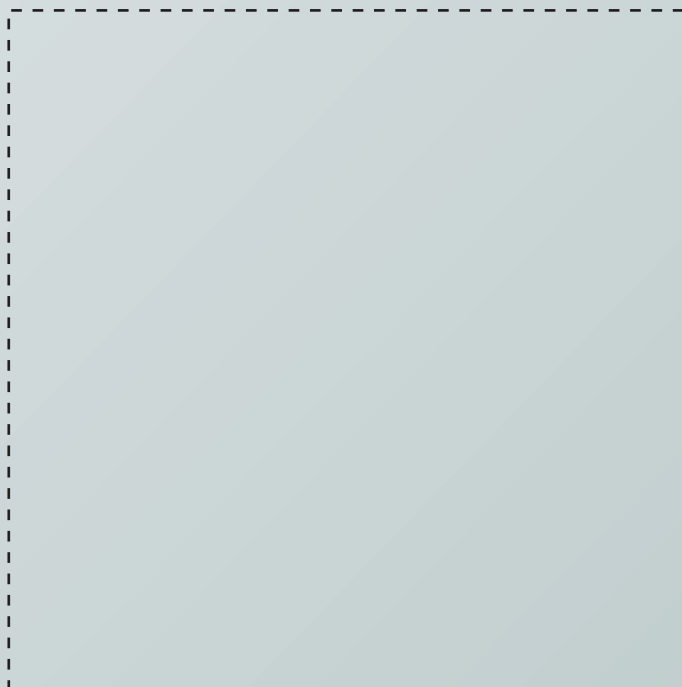

Audiovisuaalisen politiikan linjat

Opetusministeriön julkaisuja 2005:8

Audiovisuaalisen politiikan linjat

Opetusministeriön julkaisuja 2005:8

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

Opetusministeriö / Undervisningsministeriet
Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto /
Kultur-, idrotts- och ungdomspolitiska avdelningen
PL / PB 29, 00023 Valtioneuvosto / Statsrådet

<http://www.minedu.fi>

<http://www.minedu.fi/julkaisut/index.fi>

Laatija: Veikko Kunnas

Kansikuva: Mikko Kuutti

Taitto / Ombrytning: Liisa Heikkilä

Yliopistopaino / Universitetstryckeriet 2005

ISBN 952-442-876-8 (nid.)

ISBN 952-442-877-6 (PDF)

ISSN 1458-8110

Opetusministeriön julkaisuja / Undervisningsministeriets publikationer 2005:8

Esipuhe

Tämä julkaisu on opetusministeriön audiovisuaalisen alan strategia ja toimintaohjelma. Se on hallituksen strategia-asiakirjan 2004 mukaisesti laadittu kansallinen elokuva- ja televisiopoliittinen ohjelma, jonka toimeenpano ajoittuu koko hallituskaudelle ja sen yli aina vuoteen 2010. Julkaisu perustuu opetusministeriössä asiantuntijatyönä heinäkuussa 2004 laadittuun luonnokseen ja siitä esitettyihin kannanotoihin ja lausuntoihin.

Audiovisuaalinen ala on huomattavan laaja ja laajenee jatkuvasti. Strategian ja siihen liittyvän toimenpideohjelman tavoitteena on antaa kokonaiskuva moni-ilmeisestä audiovisuaalisesta alasta Suomessa ja asettaa ala pohjoismaiseen, muuhun eurooppalaiseen ja kansainväliseen yhteyteensä. Kokonaiskuvan tarkoitus on auttaa hahmottamaan alan kehittämistavoitteita ja toimenpiteitä niiden saavuttamiseksi. Tavoitteiden asettamisessa tarvitaan kokonaisnäkemystä, jotta asioiden yhteydet ja merkitykset nähtäisiin paremmin kuin vain yhden sektorin tai toimialan kautta.

Strategiassa korostuu audiovisuaalisen alan suuri yhteiskunnallinen merkitys ja se avaa myös näkökulmia siihen monipuoliseen tehtävään ja rooliin, joka julkisella sektorilla on osana audiovisuaalisen alan tulevaisuuden luomista. Yhdestä näkökulmasta julkisen sektorin rooliin kuuluu edistää alan liiketoiminnan markkinaehtoista kehittämistä. Toinen näkökulma on korostaa alan keskeistä yhteiskunnallista ja kulttuurista merkitystä osana hyvinvointivaltion palveluja ja kulttuuripolitiikkaa. Tasapainoisen ja rakentavan audiovisuaalisen alan kehityksen edellytyksenä on näiden näkökulmien tasapaino.

Audiovisuaalisen politiikan linjat -teoksen rakenne on jaoteltu siten, että alun strategia-osuutta seuraa laajempi koko alaa kuvaileva tilannekatsaus, jonka jälkeen esitellään keskeisiä toimintaympäristön muutostekijöitä ja tämän jälkeen kansainvälistä toimintaa ja yhteistyötä sekä rahoitusmalleja. Tämän jälkeen vuorossa on alun strategia-osuuden rakennetta seuraava toiminta-ohjelmaosuus. Loppuun on koottu joukko ajankohtaisia esimerkkihankkeita.

Strategian ja sen toimintaohjelman avainsisällöiksi on valittu audiovisuaalista kentästä televisio ja julkinen palvelu sen osana, yleinen sääntelykehys ja erityisesti tekijänoikeudet, kotimainen elokuva ja audiovisuaalinen sisältötuotanto ja sen edistämistoimet, alan osaaminen laajasti eli alan koulutus ja tutkimus, elokuvaperintö sekä lasten- ja nuorten erityiskysymykset.

Valtio voi luoda suotuisat olosuhteet alan luovalle ja innovatiiviselle kehitymiselle ja kasvulle puuttumatta sisältöihin. Tähän tehtävään kuuluvat laadukas koulutus sekä moniääninen ja monipuolinen oma-kielinen audiovisuaalinen kulttuuri. Tämä luo myös taloudelliselle kilpailukyvyllle uusia edellytyksiä. Suomalainen kulttuuri tarvitsee jatkossakin menestyäkseen elinvoimaisen audiovisuaalisen alan.

Helsingissä maaliskuussa 2005

Tanja Karpela
kulttuuriministeri

Sisältö

Yhteenvedo	7
Sammanfattning	11
Overview	15
Strategia	21
Julkisen vallan tehtävät audiovisuaalisella alueella	21
Strategiset linjaukset ja menestystekijät	22
<i>Vahva kansallinen televisiorakenne</i>	23
<i>Vakaa ja kannustava sääntelykehys ja toimiva tekijänoikeus</i>	24
<i>Laaja ja kattava kotimaisen elokuvan tarjonta ja jakelu</i>	25
<i>Suomalaisen elokuvan toimiva rahoitusrakenne ja kehitysedellytykset</i>	26
Erityiset painopisteet	28
<i>Audiovisuaalisen alan osaaminen ja taitojen kehittäminen</i>	28
<i>Audiovisuaalisen kulttuuriperinnön vaaliminen</i>	29
<i>Lasten ja nuorten erityisasemasta huolehtiminen</i>	30
Audiovisuaalisen politiikan ala	33
Televisiotoiminta Suomessa	34
<i>Kanavien tilanne ja ohjelmatarjonta</i>	34
<i>Digitaalisten kanavien tarjonta</i>	35
<i>Monipuolisuus ja julkinen palvelu</i>	35
<i>Jakelu ja saatavuus</i>	36
<i>Kotitaloudet ja kuluttajat</i>	37
<i>Riippumattomat televisio- ja mainoselokuvayhtiöt</i>	37
<i>Televisio- ja mainoselokuvatuotanto</i>	38
Elokuvatuotanto ja jakelu Suomessa	38
<i>Elokuvatuotantoyhtiöt</i>	39
<i>Elokuvan katsojat ja jakelu</i>	39
<i>Video- ja DVD-levitys</i>	41
Muu audiovisuaalinen ala	42
<i>Elokuvakulttuurin kenttä</i>	42
<i>Tietokonepeliteollisuus</i>	43
<i>Mediataide</i>	44
Euroopan audiovisuaalinen ala	45
<i>Euroopan markkinatilanne</i>	46
<i>Audiovisuaalisen alan ohjelmatarjonta</i>	46
Audiovisuaalisen alan rahoittaminen Suomessa	47
<i>Televisiotoiminnan rahoitus</i>	47
<i>Televisio- ja mainoselokuvatuotantojen rahoitus</i>	48
<i>Elokuvatuotannon rahoituskehys</i>	48
<i>Suomen elokuvasäätiö</i>	49
<i>Audiovisuaalisen kulttuurin edistämiskeskus AVEK</i>	50
<i>Valtion elokuvataidetoimikunta</i>	50
<i>Pohjoinen elokuva- ja mediakeskus POEM</i>	51
Audiovisuaalisen alan koulutus ja tutkimus	51
<i>Audiovisuaalisen alan yliopistollinen koulutus</i>	51
<i>Audiovisuaalisen alan ammatillinen koulutus</i>	52
<i>Audiovisuaalisen alan tutkimus</i>	53

Audiovisuaalisen alan kulttuuriperintö	54
<i>Suomen elokuva-arkisto</i>	55
<i>Kansainvälinen yhteistyö elokuvaperinnön vaalimiseksi</i>	55
Toimintaympäristön muutokset	57
Euroopan Unionin av-politiikka ja sisämarkkinat	58
<i>Keskeiset tavoitteet ja politiikka-alueet</i>	58
<i>Yhteisön sääntely ja kehittämistoimet</i>	59
<i>Televisio ilman rajoja -direktiivi</i>	61
<i>Media Plus -ohjelma</i>	63
<i>Rakennerahastojen tuki audiovisuaaliselle kulttuurille</i>	65
Tekijänoikeuksien merkityksen lisääntyminen	65
<i>Tekijänoikeus muuttuvassa maailmassa</i>	65
<i>Euroopan Unioni</i>	66
<i>Globaali tekijänoikeus</i>	66
Tietoyhteiskuntakehitys ja konvergenssi	67
<i>Television digitalisointi</i>	67
<i>Euroopan Unioni digitaalisen television vauhdittajana</i>	68
<i>Tietoyhteiskuntakehitys ja elokuva</i>	69
<i>D ja E -cinema</i>	70
<i>Uudet palvelut ja sisällöt</i>	71
<i>Piratismi ja toimet sitä vastaan</i>	72
Kansainväliset mallit ja rahoitus	73
<i>Julkinen tuki ja sen yleislinjat</i>	73
<i>Pohjoismaiset esimerkit</i>	74
<i>Yhteispohjoismaiset toimet</i>	75
<i>Hollannin esimerkki</i>	75
<i>Ranskan malli</i>	76
<i>Kanadan tukijärjestelmät</i>	78
<i>Australian elokuva ja av-tukijärjestelmät</i>	79
<i>Euroopan neuvosto</i>	81
<i>Eurimages-rahasto</i>	82
<i>Unesco</i>	82
<i>Maailman kauppajärjestö</i>	84
<i>WTO ja GATS</i>	84
<i>AV-observatorio tiedon tuottajana</i>	86
Toimintaohjelma	88
<i>Vahva kansallinen televisiorakenne</i>	88
<i>Vakaa ja kannustava sääntelykehitys ja toimiva tekijänoikeus</i>	90
<i>Laaja ja kattava kotimaisen elokuvan tarjonta ja jakelu</i>	92
<i>Suomalaisen elokuvan toimiva rahoitusrakenne ja kehitysedellytykset</i>	93
<i>Audiovisuaalisen alan osaaminen ja taitojen kehittäminen</i>	97
<i>Audiovisuaalisen kulttuuriperinnön vaaliminen</i>	99
<i>Lasten ja nuorten erityisasemasta huolehtiminen</i>	100
<i>Muut ehdotukset</i>	103
Liite	104

Yhteenveto

Tämä julkaisu on opetusministeriön audiovisuaalisen alan strategia ja sen toteuttamista koskeva toimintaohjelma. Se on laadittu Suomen hallituksen linjaamien tavoitteiden mukaisesti ja sen toimeenpano ajoittuu aina vuoteen 2010.

Audiovisuaalinen ala on laaja politiikan alue. Siihen kuuluvat koko televisiotoiminta, elokuva-ala, mediataide, tietokonepeliteollisuus sekä muu audiovisuaalinen kulttuuri- ja sisältötuotanto tallennus- alustoista ja jakelumuodosta riippumatta.

Strategian ja sen toimintaohjelman *tavoitteena* on antaa kokonaiskuva audiovisuaalisesta alasta ja sen muutostrendeistä Suomessa ja kansainvälisesti. Kokonaiskuvan pohjalta linjataan tulevaisuuden näkymiä ja tarvittavia julkisia toimia alan kehittämiseksi.

Visiona on kehittää suomalainen audiovisuaalinen ala, joka on vahva ja omaääninen, kansallisesti ja kansainvälisesti kilpailukykyinen ja joka tuottaa uusia sisältöjä ja merkityksiä sekä luo ja heijastaa kulttuuriamme. Tavoitteena on kehittää alasta ammatillisesti ja liiketoiminnallisesti nykyistä vahvempi luovan teollisuuden menestystekijä lähivuosikymmenien aikana.

Strategian mukaan julkisen sektorin rooliin kuuluu yhtäältä edistää alan liiketoiminnan markkina-

ehtoista kehittämistä ja toisaalta tukea audiovisuaalista kulttuuria aktiivisesti, koska alan yhteiskunnallinen ja kulttuurinen merkitys on suuri. Toimivan audiovisuaalisen alan kehityksen edellytyksenä on näiden linjausten välinen tasapaino. Valtion strateginen tehtävä on luoda suotuisat olosuhteet alan luovuudelle ja innovaatioille sekä kasvulle ilman, että se puuttuu sisältöihin.

Strategian ja toimintaohjelman tärkeimmät osa-alueet ovat: *televisio ja julkinen palvelu sen osana, yleinen sääntelykehys ja erityisesti tekijänoikeudet, kotimainen elokuva ja audiovisuaalinen sisältötuotanto* ja sen edistämistoimet, alan osaaminen eli *alan koulutus ja tutkimus, elokuvaperintö* sekä *lasten- ja nuorten erityiskysymykset*.

Audiovisuaalinen teollisuus on maailmanlaajuisista ja siihen liittyy voimakkaita ja suuria taloudellisia intressejä. *Globalisaatiokehitys* tuo mukanaan suomalaiselle kulttuurille ja audiovisuaaliselle alalle niin vaikeuksia kuin mahdollisuuksiakin. Kilpailu kovenee kun ulkomaiset audiovisuaaliset sisällöt ja ohjelmatarjonta ovat helposti kaikkien ulottuvilla. Tämän vuoksi suomalaista sisältöä pitää tukea. Kehitys avaa myös uusia väyliä suomalaisten ohjelmien ja sisältöjen menestymiseen ja vientimahdollisuuksiin. Kun ala voimistuu, sen piiriin syntyy uu-

sia työpaikkoja, verotuloja ja yhteiskunnallista hyvinvointia.

Tietoyhteiskuntakehitys ja siihen liittyvät digitalisoitumis- ja konvergenssikehitykset jatkuvat lähivuosina voimakkaina. Tämä muuttaa, monipuolistaa, uudistaa ja laajentaa audiovisuaalisten sisältöjen, ohjelmien ja palvelujen tuottamisen ehtoja ja jakeluun käytettäviä kanavia. Digitaalinen televisio, interaktiiviset palvelut, internet ja mobiililaitteet tarjoavat uusia mahdollisuuksia, joita pitää voida täysimääräisesti hyödyntää.

Perinteisen elokuvan sisällöllisten muutosten lisäksi tulevaisuudessa avainasioita ovat digitaalinen teatterijakelu ja muut uudet tavat vastaanottaa audiovisuaalista kulttuuria ja osallistua siihen. Audiovisuaalinen kulttuuri ja mediaympäristö muuttuvat ja muokkautuvat jatkuvasti ja osin ennakoimattomasti.

Suomalaisen audiovisuaalisen alan toimintaympäristöön ja sen kehittymiseen vaikuttavat lisäksi *Euroopan unionin sisämarkkinakehitys* ja audiovisuaalista alaa koskeva sääntely ja edistämistoimet sekä *tekijänoikeussääntelyn kehitys*. Yksittäisistä ilmiöistä pahimpia uhkakuvia koko audiovisuaalisen alan tulevaisuudelle on *piratismi* eli sisällön laiton kopiointi ja levittäminen erityisesti uusissa jakelukanavissa. Sitä on voitava vastustaa kaikin tavoin.

Strategiset päätökset

Audiovisuaalinen ala on suomalaisen kulttuurin ja yhteiskunnan kannalta tärkeä ja sen merkitys kasvaa edelleen. Ala menestyy julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyöllä niin kotimaassa kuin ulkomaillakin. Menestyksen lähtökohtana on kansallinen arvopohja, omat kulttuuriset ilmaisut ja omalla kielellä kerrotut tarinat ja omat identiteettimme.

Audiovisuaalinen ala ja elokuva sen osana ovat yhtä aikaa kulttuuria ja liiketoimintaa. Alan edistämiseen liittyy niin elinkeino-, kauppa-, teollisuus- kuin veropoliittisia toimia. Alan toimivuuden ja kehityksen kannalta on tärkeää, että voidaan ennakoivasti suunnitella investointeja ja kehittää liiketoiminta-

strategioita. Audiovisuaalinen ala on myös osa kansallista kulttuuria ja taidetta, jonka tarjonta, saatavuus ja monipuolisuuden turvaaminen ovat hyvinvointivaltion kulttuuripoliittisia ja koulutuspoliittisia tavoitteita sekä osa innovaatiopolitiikkaa.

Audiovisuaalisen alan edistäminen luo kasvupohjaa taloudelliselle kehitykselle ja sillä on työllistävä vaikutus. Strategisena tavoitteena on alan liiketoiminnan, työllisyyden ja kilpailukykyyn sekä kotimaisen kulttuurin ja taiteen edistäminen.

Audiovisuaalisen politiikan ja toimien tavoitteet ovat monilta osin yhtenevät viestintäpolitiikan ja televiestintäpolitiikan kanssa. Yhteinen avaintavoite on valjastaa tietoyhteiskunta ja eri viestintäpalvelut edistämään parhaalla mahdollisella tavalla kansalaisten hyvinvointia ja julkisen hallinnon tuottavuutta sekä kilpailukykyä.

Strategia ja siihen liittyvä toimintaohjelma keskittyvät seuraaviin tavoitekokonaisuuksiin:

Vahva kansallinen televisiorakenne. Televisio on keskeisin audiovisuaalisen sisällön jakelumuoto, joka tavoittaa käytännössä kaikki kansalaiset. Tavoittavuuden ja saatavuuden kannalta julkisen palvelun televisio ja kaupallinen televisio ovat yhtä tärkeitä. Tavoitteena on mahdollisimman vahva television kokonaisrakenne ja markkina myös tietoyhteiskunnan osana. Tähän kuuluu vahvana kehittyvä julkisen palvelun televisio ja hyvinvoiva kaupallinen televisio. Julkisen palvelun televisio toiminnan kehittäminen on merkittävä yhteiskunnallinen ja kulttuurinen tavoite. Avainsanoja ovat saatavuus, kansallinen kulttuuri, laatu sekä kotimaisen tuotannon taloudellisten edellytysten ja olosuhteiden kehittäminen.

Vakaa ja kannustava sääntelykehys ja toimiva tekijänoikeus. Audiovisuaalisen politiikan sääntelyn alueeseen kuuluu tai sillä on kosketuskohtia näkökulmasta riippuen useisiin eri politiikan aloihin. Myös Euroopan integraatio- ja sisämarkkinakehitys vaikuttavat kansalliseen sääntelyyn ja sen sisältöön. Keskeisimmän sääntelyn piiriin kuuluvat viestinnän sisällöllisten kysymysten sääntely (televisio- ja radiolainsäädäntö sekä viestintämarkkinoiden ja televiestinnän sääntely) ja tekijänoikeutta ja lähioikeuksia koskeva lainsäädäntö. Audiovisuaalisen alan sisällön ja talouden ydin on yksilöiden luovassa toiminnassa. Tekijänoikeus muodostaa luovan työn

taloudellisen perustan. Tavoitteena on kulttuurihyödykkeiden tuotannon ja saatavuuden edellytysten tasapaino, jotta kulttuuriteollinen potentiaali voidaan parhaiten hyödyntää. Piratismi on yksi suurimmista audiovisuaalisen alan kehittymisen uhkista, jota pitää kaikin tavoin torjua.

Laaja ja kattava kotimaisen elokuvan tarjonta ja jakelu. Elokuva-alan muutoksiin ovat ratkaisevasti vaikuttaneet katsomiskulttuurin muutokset: televisio ja myöhemmin video ja nykyisin DVD-tallenteiden yleistymisen sekä televisiokanavien määrän kasvu. Kotimaisen elokuvan mahdollisimman laaja levittäminen ja yleisön saavuttaminen niin nykyisissä kuin uusissa jakeluteissa ovat tärkeitä tavoitteita. Kehitys mullistaa teknisesti myös elokuvan esittämistä ja levittämistä. Erilaiset verkkojakelun muodot tulevat yleistymään. Alan vakiintuneet liiketoimintamallit sekä jakelu ja esittäminen ovat myös murroksessa. Levityksen digitalisoitumiskehitys avaa uusia näköaloja, kun levityskustannukset laskevat eikä filmikopioita tarvita. Tämä voi tuoda mukanaan esimerkiksi elokuvan lajityyppien runsaamman kirjjon ja lisätä elokuvien liikkumista kotimaan ulkopuolelle. Televisio tavoittaa jatkossakin suurimman yleisön, siksi televisiotoiminnan kehittäminen ja uudistaminen on tärkeä tavoite.

Suomalaisen elokuvan toimiva rahoitusrakenne ja kehitysedellytykset. Kaikissa pohjoismaissa ja muissa Euroopan unionin jäsenmaissa julkinen valta on huomattava elokuvan rahoittaja ja alan strateginen kehittäjä. Suomen pienen kulttuuri- ja kielialueen identiteetin ja menestymisen haasteet ovat lisääntyvässä kansainvälisessä tarjonnassa entistäkin vaativammat. Elokuvalle on pysyvä asema suomalaisessa kulttuurielämässä ja kansalaisten elämäntavassa. Samalla kun elokuva-alaa on kehitettävä toimimaan markkinaehtoiseen suuntaan tarvitaan ymmärrys kulttuurin ja taiteen merkityksestä sen luovana ytimenä. Julkisella rahoituksella on strategisesti keskeinen merkitys, jotta laadukas, monipuolinen ja elokuvan eri lajityypit kattava ala elää ja kehittyy. Toimialan elinvoimaisuus ja kehityspotentiaalinen hyödyntäminen on tärkeitä niin kotimaassa kuin ulkomaanmarkkinoilla. Tarvitaan riittävä kriittinen massa eli tuotantomäärien nostaminen nykyisestä tasosta.

Erityiset painopisteet

Audiovisuaalisen alan osaaminen ja taitojen kehittäminen. Elokuvakoulutuksen haasteena on pysyä kansainvälisen kilpailun mukana. Oman identiteetin vahvistaminen ja profiloituminen ovat avaimia menestykseen tulevaisuudessa. Taidealojen koulutuksessa korkeakoulutasoinen osaaminen on tärkeää sekä ammatinharjoittamisen että taiteen tekemisen kannalta. Muuttuvat ammattikuvat asettavat koulutukselle uusia haasteita. Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa kulttuurin ja viestintään, joihin sisältyvät myös taidealat, koulutusta aiotaan tulevaisuudessa supistaa ammatillisessa ja ammattikorkeakoulukoulutuksessa. Koulutussisältöjen kehittämisen uusia haasteita ovat taideteoksen, ohjelman tai tuotteen kokoamisessa mm. uuden ja vanhan tuotantokulttuurin erot. Tuottajakoulutuksen haasteena on kouluttaa riittävän laaja-alaisesti opiskellut tuottajakunta. Audiovisuaalisen tutkimuksen pääsektoreita kehitetään määrätietoisesti. Niihin kuuluvat elokuva- ja televisiotutkimus, media- ja viestintätutkimus, soveltava tutkimus sekä muiden oppialojen audiovisuaaliseen materiaaliin kohdistama tutkimus.

Audiovisuaalisen kulttuuriperinnön vaaliminen. Suomen audiovisuaalinen perintö on osa maailman audiovisuaalista perintöä. Sen muodostavat elokuvien lisäksi kaikki radio- ja televisio-ohjelmat ja muut audiovisuaaliset ohjelmat ja sisällöt. Elokvien tuotannon, levityksen ja esitystoiminnan digitalisoituminen heijastuu nopeasti myös perinnön säilyttämisen eli käytännössä arkistoinnin erityiskysymyksiin. Sitä mukaa kun tekniikan, jakelun ja tuotannon konvergenssi eli lähentymiskehitys voimistuvat, on arkistoinnin uudistuttava. Keskeisin haaste liittyy digitaalisen aineiston säilymiseen. Nopea tekninen kehitys on osaltaan johtanut siihen, että merkittäviä osia yhteiskunnallista toimintaa jää nykyisellään arkistointijärjestelmien ulkopuolelle. Julkiset arkistointijärjestelmät eivät kata sähköisten viestimien, tietoverkkojen ja koko audiovisuaalisen median arkistointia. Tämän arkistoinnin järjestäminen on sivistisyhteiskunnan kansallinen perustehtävä.

Lasten ja nuorten erityisasemasta huolehtiminen. Lasten hyvinvoinnissa on kyse elämisen perusedellytysten lisäksi kulttuuriin ja arvoihin kasvamisesta ja osallisuudesta koko aineelliseen ja kulttuuriseen perintöömme ja sen uudistamiseen. Audiovisuaalisella alalla lastenkulttuurin edistämistavoitteet liittyvät taidekasvatukseen ja sen osa-alueina yleissivistävään taideopetukseen kaikilla kouluasteilla, taiteen perusopetukseen sekä taideharrastukseen ja sen ohjaukseen sekä koulujen aamu- ja iltapäivätoiminnan jär-

jestämiseen. Uusien medioiden sisältötuotanto on suurelta osin tuontitavaraa, mikä herättää osin huolia. Tämän vuoksi lastenelokuvan asemaa on vahvistettava eri tavoin. *Mediakasvatus ja medialukutaito* ovat myös entistä keskeisemmässä asemassa. *Alaikäisten suojele* mediaväkivallalta on kansallisesti ja Euroopan tasolla tärkeä tehtävä. Julkisen palvelun yleisradiotoiminnalla on tärkeä asema lapsille ja nuorille suunnatun tarjonnan kautta.

Sammanfattning

Publikationen omfattar undervisningsministeriets strategi för det audiovisuella området och ett handlingsprogram för att implementera strategin. Strategin har utformats i enlighet med de mål som Finlands regering har angett och verkställigheten sträcker sig fram till 2010.

Det audiovisuella fältet är ett omfattande politikområde och omfattar hela televisionsverksamheten, filmbranschen, mediekonsten, datorspelsindustrin samt annan audiovisuell kultur- och innehållsproduktion oberoende av lagringsmedium - eller distributionsform.

Målsättningen för strategin och handlingsprogrammet är att ge en samlad bild av det audiovisuella området och de utmaningar branschen står inför såväl i Finland som internationellt. Utifrån denna helhet skisseras framtida visioner och de offentliga åtgärder som är nödvändiga för att hela branschen skall kunna utvecklas på ett gynnsamt sätt.

Visionen handlar om att utveckla den audiovisuella sektorn i Finland så att den har konkurrenskraft både nationellt och internationellt. Den skall kunna producera nya innehåll och betydelser och spegla vår kultur och vårt kulturarv. Målet är att under de kommande decennierna utveckla branschen till

en stark succéfaktor både i professionellt och kommersiellt hänseende som en del av den kreativa industrin.

Enligt strategin har den offentliga sektorn en dubbel roll, dels att främja branschens utveckling som företagsverksamhet på marknadsvillkor, dels att aktivt stödja branschen eftersom dess samhälleliga och kulturella betydelse är stor. En fungerande utveckling av det audiovisuella området förutsätter en balans mellan dessa roller. Det är statens strategiska uppgift är att skapa gynnsamma förutsättningar för branschens möjligheter till kreativ och innovativ utveckling, men utan att blanda sig i innehållet.

De centrala delområdena i strategin och handlingsprogrammet är *televisionen och dess public service-uppdrag, allmänna regelverk och i synnerhet upphovsmannarätten, den inhemska filmen och den audiovisuella innehållsproduktionen samt åtgärder för att främja denna, facklig kompetens, dvs. utbildning och forskning, det filmkulturella arvet samt frågor som gäller barn och unga.*

Den audiovisuella industrin är global och förknippad med starka och ansevärda ekonomiska intressen. För den finländska kulturen och den audiovisuella sektorn innebär *globaliseringen* såväl svårigheter som möjligheter. Konkurrensen skärps när

det utländska programutbudet är tillgängligt för alla. Därför måste det finländska programinnehållet få stöd. Men globaliseringen öppnar också nya portar för finländska program och möjligheter till internationell framgång och export. När branschen stärks uppstår det nya arbetsplatser, skatteintäkter och samhällelig välfärd.

Utvecklingen av informationssamhället och digitaliserings- och konvergensutvecklingen är kraftig under de kommande åren. Utvecklingen gör att produktionsvillkoren, distributionskanalerna och -möjligheterna för de audiovisuella innehållen, programmen och tjänsterna förändras och blir mer mångsidiga och moderna. Den digitala televisionen, de interaktiva tjänsterna, Internet och de mobila tillämpningarna erbjuder nya möjligheter, som bör kunna utnyttjas till fullo.

Utöver de rent innehållsmässiga förändringarna i den traditionella filmen kommer digital biograf-distribution, DVD-distribution och andra nya sätt att ta emot audiovisuell kultur att vara viktiga frågor i framtiden.

Den audiovisuella kulturen och mediestrukturen förändras och omformas kontinuerligt och snabbt och det är svårt att förutse i vilken riktning utvecklingen kommer att gå.

Omvärlden runt den audiovisuella sektorn i Finland påverkas också av *utvecklingen av Europeiska unionens inre marknad*, inbegripet reglering och stödåtgärder som gäller den audiovisuella sektorn samt av *utvecklingen av den upphovsrättsliga regleringen*. Bland enskilda fenomen är piratismen, dvs. olaglig kopiering och spridning av innehåll, särskilt i de nya distributionskanalerna, ett av de största hoten mot hela den audiovisuella sektorns framtid. Det en måste avvärjas på alla sätt.

Strategiska huvudlinjer

Den audiovisuella sektorn är viktig för den finländska kulturen och samhällsutvecklingen och dess betydelse kommer ytterligare att öka. Den audiovisuella sektorn kan utvecklas genom ett samarbete mellan den offentliga och den privata sektorn såväl i hemlandet som utomlands. Grundelementen för

framgång är vår nationella värdegrund, våra kulturella uttryck och våra berättelser gestaltade via våra identiteter på våra språk.

Den audiovisuella sektorn och film är samtidigt kultur och kommers. De branschfrämjande åtgärderna omfattar även närings-, handels-, industri- och skattepolitiska åtgärder. Med tanke på branschens utveckling mot en välfungerande sektor är det viktigt att spelreglerna är klara och att branschen kan planera sina investeringar och utveckla företagsstrategier. Den audiovisuella sektorn är också en del av den nationella kulturen och konsten, där utbud och tillgång och en mångfald av kulturella uttryck hör till de kulturpolitiska och utbildningspolitiska målen och är en naturlig del av innovationspolitiken i en välfärdsstat.

Åtgärder som främjar den audiovisuella sektorn skapar grund för ekonomisk utveckling och tillväxt och påverkar sysselsättningen positivt. Det strategiska målet är att främja företagsamhet, sysselsättning och konkurrenskraft inom branschen och samtidigt främja den inhemska kulturen och konsten.

Målsättningarna för den audiovisuella politiken sammanfaller till många delar med politiken för kommunikation och telekommunikation. De centrala målen för dessa politikområden är att bygga ut informationssamhället och olika kommunikationstjänster för att på bästa möjliga sätt främja medborgarnas välfärd och den offentliga förvaltningens produktivitet.

Strategin och handlingsprogrammet är inriktade på följande centrala delmål:

Stark nationell televisionstruktur. Televisionen är den viktigaste distributionsformen för audiovisuella verk och når i praktiken alla medborgare. Med tanke på tillgänglighet är public service -televisionen och den kommersiella televisionen lika viktiga. Målet är en så stark samlad televisionstruktur och -marknad som möjligt som en del av informationssamhället. Det omfattar en dynamisk public service -television och en välmående kommersiell television. Att utveckla public service - verksamheten är ett viktigt samhällligt och kulturellt mål. Nyckelord är tillgänglighet, nationell kultur, kvalitet samt utveckling av de ekonomiska betingelserna för den inhemska produktionen.

Stabila regelverk och stödfunktioner och en fungerande upphovsmannarätt. Regleringsområdet för den audiovisuella politiken omfattar eller tangerar, beroende på infallsvinkel, flera olika politikområden. Också den europeiska integrationen och utvecklingen av den inre marknaden påverkar den nationella regleringen och dess innehåll. Den viktigaste regleringen och lagstiftningen gäller innehåll (televisions- och radiolagstiftningen samt regleringen av kommunikationsmarknaden och telekommunikationen) samt upphovsrätten och närstående rättigheter. Kärnan i den audiovisuella sektorns innehåll och ekonomi ligger i individernas skapande verksamhet. Upphovsrätten utgör den ekonomiska grunden för skapande arbete. Målet är en balans mellan produktionsvillkor och tillgänglighet för kulturprodukter så att kulturindustrins potential kan utnyttjas optimalt. Piratismen är ett av de största hoten för utvecklingen av det audiovisuella området och bör på alla sätt avväjas.

Ett brett utbud och bred distribution av inhemsk film. Förändringarna inom filmbranschen har i avgörande grad påverkats av de många möjligheterna att konsumera film: television, video, DVD och det ökade antalet televisionskanaler. För den inhemska filmen är det viktigt att nå ut till publiken i olika distributionskanaler. Utvecklingen revolutionerar även de tekniska möjligheterna att visa och sprida film. Olika former av nätdistribution blir vanligare. Branschens etablerade former för företagsverksamhet genomgår en brytning. Digitaliseringsutvecklingen inom distributionen öppnar nya perspektiv när kostnaderna sjunker och filmkopior inte längre behövs. Detta kan möjliggöra t.ex. att fler genrer för smala publikgrupper utvecklas och att filmernas cirkulation utanför hemlandet ökar. Men även i framtiden är det televisionen som når den största publiken och därför är det ett viktigt mål att ständigt utveckla och förnya televisionsverksamheten.

En fungerande finansieringsstruktur för finländsk film.

I de nordiska länderna och i medlemsländerna i Europeiska unionen har det offentliga en viktig funktion i filmfinansieringen och i en strategisk utveckling av hela branschen. Utmaningarna för ett

litet kultur- och språkområde, som Finland, och för dess identitet och möjligheter att nå framgångar blir allt mer krävande när det internationella filmutbudet ökar. Filmen har en allt viktigare ställning i det finländska kulturlivet och i medborgarnas livsstil. Samtidigt som filmbranschen måste utvecklas så att den fungerar på marknadsvillkor, behövs det förståelse för att kulturen och konsten är branschens kreativa kärna. Den offentliga finansieringen är strategiskt av avgörande betydelse för att en kvalitativ och mångsidig bransch skall kunna fungera och utvecklas. Att sektorn är livskraftig och att utvecklingspotentialen tas till vara är viktigt såväl på den inhemska som på den internationella marknaden. Det behövs en tillräckligt stor kritisk massa, dvs. en ökning av produktionsvolymen jämfört med nuläget

Särskilda insatsområden

Kompetens och kompetensutveckling inom den audiovisuella sektorn. En utmaning för filmutbildningen är att hänga med i den internationella konkurrensen. Att stärka och profilera filmutbildningens identitet är avgörande för kommande framgång. Inom konstutbildningen är kompetens på högskolenivå viktig med tanke på såväl yrkesutövandet som konstskapandet. De föränderliga yrkesprofilerna ställer utbildningen inför nya utmaningar. Utvecklingsplanen för utbildning och forskning anger att utbildningarna inom kultur och kommunikation i framtiden kommer att minska på nivåerna för yrkesutbildning och yrkeshögskoleutbildning. Nya utmaningar för utvecklingen av utbildningsinnehåll är bl.a. skillnaderna mellan de nya och gamla produktionskulturerna. En ny utmaning för producentutbildningen är att få fram en producentkår som har en tillräckligt bred utbildning. Huvudsektorerna inom den audiovisuella forskningen utvecklas målmedvetet. Till dem hör film- och televisionsforskning, medie- och kommunikationsforskning, tillämpad forskning samt forskning som gäller audiovisuellt material inom andra discipliner.

Värna om det audiovisuella kulturarvet. Finlands audiovisuella kulturarv är en del av det internationella audiovisuella arvet. Det består av filmer, men

också av radio- och televisionsprogram och andra audiovisuella program och innehåll. Digitaliseringen av filmproduktionen och distributionen leder snabbt till särfrågor som gäller bevarandet av kulturarvet - i praktiken arkiveringen. Allteftersom konvergensen mellan teknik, distribution och produktion förstärks måste arkiveringen läggas om. Den mest centrala utmaningen ligger i bevarandet av material i digital form. Den snabba tekniska utvecklingen har bidragit till att betydande delar av den samhällliga verksamheten blir utanför arkiveringssystemen. De offentliga arkiveringssystemen täcker inte arkivering av elektroniska medier, datanät och de audiovisuella medierna. Att ordna denna arkivering är en grundläggande nationell uppgift.

Särställning för barn och unga. När det gäller barnens välmående är det inte bara fråga om de grundläggande livsvillkoren, utan även om att växa in i en

kultur och värdegrund och om delaktighet i hela vårt materiella och kulturella arv samt en förnyelse av detta. Inom den audiovisuella sektorn hänför sig målen inom barnkultur främst till konstfostran och därmed till den allmänbildande konstundervisningen på alla utbildningsstadier, till den grundläggande konstundervisningen samt till hobbyverksamhet och till skolornas morgon- och eftermiddagsverksamhet. Innehållsproduktionen för nya medier är till stor del importvara och ger delvis anledning till oro. Därför bör barnfilmens ställning stärkas på olika sätt. *Mediefostran och läskunnighet i fråga om medier* spelar också en allt centralare roll. *Skyddet av minderåriga* för medievald är en viktig uppgift både nationellt och på europeisk nivå. Public service-radioverksamheten har en viktig funktion då det gäller programutbudet för barn och unga.

Overview

This publication contains the Ministry of Education and Culture strategy for the audiovisual field and a plan for its implementation. The strategy has been devised according to the objectives set by the Finnish Government for the field and will be implemented from 2005 to 2010.

The audiovisual field is comprehensive and constantly expanding. It includes television broadcasting, cinema, media art, computer games, and other kind of production relating to audiovisual culture and content, irrespective of the platforms and distribution channels.

The aim of the strategy and implementation plan is to survey the entire audiovisual field and current trends in Finland and abroad, and on this basis to explore future prospects and the public measures needed to develop the field.

The vision is to develop a strong audiovisual sector in Finland with its own voice, which is internationally competitive and produces new contents and meanings reflecting and enhancing our culture. The aim is to make the sector a stronger factor in both professional and commercial terms for the success of our creative industries in the coming decades.

According to the strategy, the role of the public

sector is, on one hand, to promote market-driven development of audiovisual business and, on the other, to actively support the audiovisual field because of its major social and cultural role. Balanced and constructive development in the audiovisual field entails equilibrium between these two policy lines. The government has a strategic role in providing favourable conditions for creative and innovative development and growth in the field without interfering with contents.

The key sectors in the strategy are *television and public service*; the general *regulatory framework, notably copyright; domestic cinema, other audiovisual content production* and measures for their promotion; audiovisual knowledge and know-how in the widest sense, meaning *education, training and research; film heritage*; and *special issues relating to children and young people*.

The audiovisual industry is world wide and involves huge economic interests. Globalisation poses both challenges and opportunities for Finnish culture and the audiovisual field. Ready access to foreign audiovisual contents and programme supply leads to increased competition. This is why Finnish content production needs to be supported. Future development will open up new pathways for the

exportation and success of Finnish programmes and contents. Consequently, the field will generate new jobs, tax income and social welfare.

Information society development, and digitisation including convergence, will advance strongly in the coming years. This development will lead towards changing and enlarging the conditions for the production of audiovisual content, programmes and services. Additionally, distribution channels will diversify and create new opportunities. Digital television, interactive services, the internet and mobile devices also create opportunities, which must be used to the full.

In addition to changes in the content of traditional film, the key issues in the future will be digital theatre distribution, DVD distribution and other means of receiving audiovisual content and participating in it. Audiovisual culture and the media environment are rapidly, constantly and at times unpredictably changing and readjusting.

The operational environment in the Finnish audiovisual field is influenced by *the development of the EU internal market*, including regulatory and promotional measures, and by *developments in copyright regulation*. One of the foremost single threat scenarios for the entire audiovisual field is *piratism*, or illegal copying and distribution of audiovisual content especially in the new distribution media. This must be fought by all available means.

Main strategic lines

The audiovisual field has an important role in societal renewal and in Finnish culture, and this role is constantly growing. Both in Finland and abroad, the audiovisual field is advancing through the collaborative effort of the private and public sectors. The success is underpinned by our national value base, our own identity, our own cultural expression and tales told in our native languages.

The audiovisual industry and film are simultaneously both culture and business. Their promotion involves industrial, trade and fiscal policies. In terms of the performance and

development of the field, it is vital that those working in it have a clear and predictable operational environment for planning investments and formulating business strategies. The audiovisual field is also part of national culture and arts. In our society it is a cultural and education policy aim, as well as an integral part of innovation policy, to secure the supply, availability and diversity of audiovisual products. Promoting the audiovisual field contributes to economic development and creates jobs. The strategic aim is to enhance business, employment and competitiveness, as well as Finnish culture and arts.

The objectives of audiovisual policy and action are largely congruent with those of communications and telecommunications policies. The key aim is to harness information society facilities and services to promote people's well-being and the productivity and competitiveness of the public administration in the best possible way.

The strategy and the implementation plan focus on the following central objectives:

A strong national television. Television is the foremost distribution vehicle for audiovisual content, reaching virtually everyone. Public-service television and commercial television are equally important in terms of access and availability. The aim is to develop the strongest possible overall structure and market, also in a future digital society. This includes strong, progressing public service television and thriving commercial television. The development of public service television contributes significantly to society and culture. Key words are availability, national culture, quality, and the creation of economic prerequisites and favourable conditions for domestic production.

A stable and encouraging regulatory framework and viable copyright. The regulatory scope of audiovisual policy includes and intersects with several policy sectors, depending on the point of view. Similarly, developments in European integration and the internal market influence national regulation and its substance. At the heart of regulation are content issues (statutes relating to television and radio, telecommunications and the communications market) and copyright and neighbouring rights.

The mainstay of audiovisual content and economy is individual creative activity. Copyright is the economic underpinning of creative work. The aim is to strike a balance between the production and accessibility of cultural commodities with a view to using the nation's cultural industry potential to the fullest extent possible. Plagiarism is one of the most serious threats to the audiovisual field, and must be fought by every means.

Extensive supply and distribution of domestic film. The changes in the film industry has been decisively influenced by changes in lifestyles, the proliferation, first, of television, later of video and currently of DVD, and by the increase in the number of television channels. An important aim is the widest possible distribution of and public access to domestic films both in current media and in the new channels emerging in a future information society. Technical advances are also revolutionising the distribution and viewing of films. Different forms of network-based distribution will grow. Established business models, as well as viewing and distribution, are in transition. Digitisation is opening new vistas, lowering distribution costs and rendering film copies unnecessary. The upshot may be a larger spectrum of genres and growing markets for Finnish films outside Finland. Digitisation also makes it possible to use new distribution channels. Television will continue to reach the widest audiences, therefore its continuing development and renewal is crucial.

A viable financing structure and development outlook for domestic film. In all the Nordic countries and in the other European Union Member States, public authorities have an important role in the financing of film and the development of the field. The challenges facing the identity and success a small cultural and linguistic area such as Finland are highlighted in the growing international supply. Film is consolidating its position in Finnish cultural life and lifestyles. While film must be developed to work on market terms, this requires an understanding of culture and art as its creative core. Public funding has a strategic role in encouraging a high quality and great diversity of films of all genres. It is important that the industry

is viable and its development potential is used in the international as well as domestic market. A key word is critical mass, i.e. an increase in the production volume.

Special priorities

Knowledge and skill development in the audiovisual field. Education of film makers must keep up with international developments. The key to future success is to strengthen the specific identity and profile of Finnish film education. Higher education in the arts is crucial both for the practice of the profession and for creative work. The changing image of the profession poses new challenges to education and training. According to the Development Plan for Education and Research, there will be cutbacks in both vocational and polytechnic education in the field of culture and communications, including the arts. A new challenge to educational content is the difference between the old and new cultures as regards the creation of a work, programme or product. Another challenge in education is to ensure that Finland will have a sufficient number of producers with comprehensive, versatile training. Concerted effort is being made to develop the main sectors of audiovisual research. These include film and television research, media and communications research, applied research and research on audiovisual materials in other fields.

Fostering audiovisual heritage. Finland's audiovisual heritage forms part of the world audiovisual heritage. It is composed of all radio and television programmes and other audiovisual programmes and contents. As part of the information society development, the digitisation of film production, distribution and viewing is rapidly raising special questions relating to the preservation of the heritage. In practice this has meant its storage in archives. With the accelerating convergence of technology, distribution and production, film storage methods must also change. The foremost challenge relates to the preservation of digital materials. As a result of the rapid technological advances, significant parts of social

activities remain outside archival systems. Solving this problem is a national duty.

Seeing to the special position of children and young people. Children's well-being entails more than the fundamental prerequisites of life. It entails their growth into the culture and values of their community, their participation in our material and cultural heritage as a whole and their contribution to its renewal. In the audiovisual field, measures to promote children's culture are closely linked with art education at all levels. It includes extracurricular art education, art as a hobby and relevant

instruction, and the arrangement of after-school activities. The content of the new media is largely imported material, which, also gives rise to concern. Therefore, the status of children's cinema must be promoted in many ways. *Media education and media literacy* are becoming increasingly important. Protecting minors from media violence is a task of great urgency at the national and European levels. Public service radio transmission has an important role through its supply geared to children and young people.

Audiovisuaalisen politiikan linjat

**Elokuvan-, television ja audiovisuaalisen alan
strategiset linjat, nykytilanne ja toimintaohjelma 2010**

Visio audiovisuaalisesta alasta

Audiovisuaalinen ala on yhteiskunnan, demokratian ja sen uusiutumisen ja suomalaisen kulttuurin sekä identiteettimme kannalta tärkeässä asemassa. Alan merkitys kasvaa sitä mukaa kun äänen ja kuvan asema korostuvat yhä keskeisempänä osana elinympäristöämme.

Audiovisuaalinen alue muuttuu ja laajenee jatkuvasti. Digitalisoituminen ja viestintä- ja tietotekniikan konvergenssi muuttavat merkittävästi alaa ja sen tulevaisuuden näkymiä sekä kehittymismahdollisuuksia kovenevassa kansainvälisessä kilpailussa.

Tavoitteena on kulttuurisesti vahva ja omaääninen, kansallisesti ja kansainvälisesti kilpailukykyinen audiovisuaalinen ala, joka tuottaa uusia sisältöjä ja merkityksiä sekä luo että heijastaa kulttuuriamme.

Ala muodostuu ammatillisesti ja liiketoiminnallisesti vahvaksi ja se on yksi Suomen luovan teollisuuden menestystekijöitä lähivuosikymmenen aikana.

Strategia

Julkisen vallan tehtävät audiovisuaalisella alueella

Opetusministeriön strategian tavoitteena on, että Suomessa on vuoteen 2010 mennessä kulttuurisesti vahva ja kansainvälisesti kilpailukykyinen audiovisuaalinen toimiala, joka tuottaa uusia sisältöjä ja merkityksiä sekä luo ja heijastaa omaa kulttuuriamme. Alan näkeminen kokonaisuutena on askel lähemmäksi tätä tavoitetta. Keskeisiä keinoja tavoitteen saavuttamiseksi ovat julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyö niin kotimaassa kuin maamme rajojen ulkopuolellakin. Lähtökohtana ovat myös kansallinen arvopohja, omat kulttuuriset ilmaisut ja omalla kielellä kerrotut tarinat ja omat identiteettimme.

Audiovisuaalinen ala ja elokuva sen osana ovat laajasti omaksutun eurooppalaisen näkemyksen mukaisesti yhtä aikaa kulttuuria ja liiketoimintaa. Alan edistämiseen liittyy niin elinkeino-, kauppa-, teollisuus- kuin veropoliittisia toimia. Audiovisuaalisen alan toimivuuden ja kehityksen kannalta on tärkeä-

tä, että toimijoilla on selkeä ja ennakoitava toimintaympäristö, jossa voi suunnitella investointeja ja kehittää liiketoimintastrategioita.

Samalla audiovisuaalinen ala on osa kansallista kulttuuria ja taidetta, jonka tarjonta, saatavuus ja monipuolisuuden turvaaminen ovat hyvinvointivaltion kulttuuripoliittisia ja koulutuspoliittisia tavoitteita sekä osa innovaatiopolitiikkaa.¹ Tästä näkökulmasta audiovisuaalisen alan edistämisenä on läheinen yhteys palvelujen alueelliseen saatavuuteen, kulttuurin moninaisuuteen, moniarvoisuuteen, runsauteen ja laatuun. Siihen kuuluvat myös oman kielen ja omakielisen kulttuurin tarjonnan² mahdollistaminen sekä kulttuuriperinnön vaaliminen. Oikein mitoitettu ja suunnattu osaamis- ja koulutuspolitiikka kulkevat näiden tavoitteiden kanssa käsi kädessä.

Kokonaisuutena valtion tehtävänä on luoda suotuisat edellytykset ja olosuhteet alan innovatiiviselle kehittymiselle ja kasvulle puuttumatta sisältöihin.

¹ Valtioneuvoston periaatepäätös taide- ja taitelijapolitiikasta. Opetusministeriön julkaisu 2003:20.

² Laajempaa viitekehystä kulttuurista ja kehityksestä: Syrjästä esiin. Eurooppa-työryhmän raportti Euroopan neuvostolle. Mikkeli 1998.

Strategiset linjaukset ja menestystekijät

Yhteiskunnallinen toiminta ja kulttuurimme perustuvat yhä enemmän audiovisuaaliseen viestintään eli ääneen ja kuvaan. Laajassa merkityksessä audiovisuaalisella viestinnällä on tärkeä osuus yhteiskuntamme koko kehitykseen, koska audiovisuaalisilla medioilla on huomattava vaikutus ihmisten mielipiteiden muodostumiseen ja sitä kautta myös demokratian uusiutumiseen ja kehittymiseen.

Audiovisuaalinen teollisuus on maailmanlaajuista ja siihen liittyy voimakkaita ja merkittävän suuria taloudellisia intressejä. *Globalisaatiokehitys* tuo mukanaan suomalaiselle kulttuurille ja audiovisuaaliselle alalle niin vaikeuksia kuin mahdollisuuksiakin. Kansainvälinen kilpailu kovenee, ja ulkomaiset audiovisuaaliset sisällöt ja kaikinainen ohjelmatarjonta ovat entistä helpommin myös suomalaisten ulottuvilla. Tässä kehityksessä suomalainen vaihtoehto tarvitsee nykyistä paremman jalansijan. Käänteisesti kehitys avaa myös uusia väyliä suomalaisten ohjelmien ja sisältöjen menestymiseen ja vientimahdollisuuksiin. Luovuus on tämän kehityksen tärkeä lähde³, osana luovien toimialojen kokonaisuutta audiovisuaalinen ja elokuva-ala synnyttävät uusia työpaikkoja, verotuloja ja yhteiskunnallista hyvinvointia.

Tietoyhteiskuntakehitys ja siihen liittyvät digitalisoitumis- ja konvergenssikehitys jatkuvat lähivuosina voimakkaina. Kehitys muuttaa, monipuolistaa, uudistaa ja laajentaa audiovisuaalisten sisältöjen, ohjelmien ja palvelujen tuottamisen ehtoja ja jakeleluun käytettäviä kanavia sekä mahdollisuuksia. Digitaalinen televisio, interaktiiviset palvelut, internetin ja mobiililaitteiden sisällöt ja niiden kehittäminen ovat ajankohtaisia. Tulevaisuudessa edessä olevia haasteita ovat digitaalinen elokuvateatterijakelu ja muut - vielä keksimättömät - tavat levittää ja vastaanottaa audiovisuaalista kulttuuria. Audiovisuaalinen kulttuuri ja mediaympäristömme muuttuvat ja

muokkautuvat jatkuvasti ja nopeasti, eikä tämän kehityksen kaikkia ulottuvuuksia ja suuntia voida etukäteen nähdä tai ennakoita.

Merkittäviä tekijöitä suomalaisen audiovisuaalisen alan toimintaympäristölle ja sen kehittymiselle ovat lisäksi *Euroopan unionin sisämarkkinakehitys* ja sen osana audiovisuaalista alaa koskeva sääntely ja edistämistoimet sekä *tekijänoikeussääntelyn kehitys*. *Tietoyhteiskuntakehitys* on olennainen toimintaympäristöön vaikuttava tekijä. Yksittäisistä ilmiöistä keskeisimpiä uhkakuvia koko audiovisuaalisen alan tulevaisuudelle on *piratismi* eli sisällön laiton kopiointi ja levittäminen erityisesti uusissa jakelukanavissa.

Audiovisuaalisen alan edistäminen luo kokonaisuudessaan kasvupohjaa taloudelliselle kehitykselle ja sillä on työllistävä vaikutus. Audiovisuaalisen sektori on usein työvoimavaltaisia ja vähän ympäristöä kuormittavaa. Tulevaisuudessa myös audiovisuaalisen kulttuurin ja teknologian kosketuskohtiin voi syntyä paljon uusia luovan toiminnan työpaikkoja tuotanto- ja levitysketjun eri osiin. Kotimainen sisältö-, ohjelma-, ja erilainen palvelutarjonta ovat avainasemassa. Strategisena tavoitteena on alan liiketoiminnan, työllisyyden ja kilpailukyvyyn, sekä kotimaisen kulttuurin ja taiteen edistäminen.

Audiovisuaalisen sektorin alueellisesti tasa-arvoisen kehityksen ja kulttuuripalvelujen kannalta korostuu julkisen palvelun television rooli koko maan kattavan lähetystoiminnan vuoksi. Alueiden laajemmän kehityksen ja audiovisuaalisen kulttuurin, tuotannon, liiketoiminnan ja palvelujen uudistumisen kannalta Euroopan unionin rakennerahastotuella on tärkeä merkitys. Alueellista kehitystä tukevat osaltaan koko maan kattava elokuvateatteriverkosto, alueelliset elokuvakeskukset ja elokuvakomissiot sekä eri puolilla maata järjestettävät elokuvafestivaalit.⁴

Tässä strategiassa on valittu laajenevasta audiovisuaalisesta alasta painotetun tarkastelun kohteiksi televisio-toiminta ja julkinen palvelu. Alan suotuisalle kehittymiselle on myös välttämätöntä, että kehitys on vakaata ja kannustavaa ja että tekijänoikeudet

³ Opetusministeriön strategia 2015 ja Markku Wilenius, Luovaan talouteen. Kulttuuriosaaminen tulevaisuuden voimavarana. Edita 2004.

⁴ Alueiden vahvuudeksi. Kulttuuri-, liikunta ja nuorisopolitiikan aluekehittämisen toimenpideohjelma. Linjauksia ja painopisteitä vuosille 2003-2013. Opetusministeriön julkaisuja 2003:22.

turvataan. Muun audiovisuaalisen sisältötuotannon osalta suomalainen elokuva-ala on erityishuomion kohteena, mutta myös mediataiteen ja peliteollisuuden mahdollisuuksia ja näkyviä sivutaan. Erityisinä painopisteinä ovat audiovisuaalisen alan osaaminen eli laajasti alan opetus, koulutus ja tutkimuksen eri asteilla sekä elokuvaperinnön vaaliminen. Lasten ja nuorten erityisasemasta huolehtiminen on nostettu omaksi tavoitekokonaisuudekseen.

Audiovisuaalisen politiikan tavoitteet ovat monilta osin yhtenevät viestintäpolitiikan ja televiestintäpolitiikan kanssa. Näiden politiikan alojen yhteisinä tavoitteina on valjastaa tietoyhteiskunta ja eri viestintäpalvelut edistämään parhaalla mahdollisella tavalla kansalaisten hyvinvointia ja julkisen hallinnon tuottavuutta sekä kilpailukykyä.

Strategiset päälinjaukset ovat:

- Vahva kansallinen televisiorakenne
- Vakaa ja kannustava sääntelykehys ja toimiva tekijänoikeus
- Laaja ja kattava kotimaisen elokuvan tarjonta ja jakelu
- Suomalaisen elokuvan toimiva rahoitusrakenne ja kehitysedellytykset

Erityisinä painopisteinä ovat:

- Audiovisuaalisen alan osaamisen ja taitojen kehittäminen
- Audiovisuaalisen kulttuuriperinnön vaaliminen
- Lasten ja nuorten erityisasemasta huolehtiminen

Vahva kansallinen televisiorakenne

Televisio on merkittävä audiovisuaalisen sisällön jakelumuoto, joka tavoittaa käytännössä kaikki kansalaiset. Televisioyhtiöt ovat yhtä aikaa välittäjiä, tuottajia, yhteistyöosapuolia tuotannoissa ja tuotantojen rahoittamisessa. Tavoittavuuden ja saatavuuden kannalta julkisen palvelun televisio ja kaupallinen televisio ovat yhtä tärkeitä. Tietoyhteiskunnan tavoitteena on mahdollisimman vahva television kokonaisuus ja markkina. Kokonaisuus muodostuu ensisijaisesti vahvana kehittyvästä julkisen palvelun televisiosta ja sen lisäksi hyvinvoivasta kaupallisesta televisiosta. Menestyvä kaupallinen televisio voi myös olla vahva kansallisen kulttuurin kanava.

Julkisen palvelun televisiotoiminta on merkittävä yhteiskunnallinen tekijä ja kulttuurin perusrakenne. Yleisen kulttuuripolitiikan kannalta julkisen palvelun televisio on erityisasemassa, koska sillä on julkisen palvelun tehtävän kautta määritelty kansallisen kulttuurin ja moninaisuuden ylläpitämisen ja edistämisen tehtävä. Julkisen palvelun kehittämisen yleisenä tavoitteena on ohjelmiston monipuolisuus, moniarvoisuus ja korkea laatu.

Julkinen palvelu perustuu yhteiskuntapoliittisiin arvoihin ja päätöksiin siitä, mikä on yhteiskunnan näkökulmasta hyvä järjestelmä sähköisessä medias-⁵ Yleisradio Oy vastaa julkisen palvelun tehtävästä, ja sen asemasta on säädetty lailla.⁶ Yhtiön tehtävänä on tuoda täyden palvelun televisio- ja radio-ohjelmisto ja siihen liittyvät oheis- ja lisäpalvelut kaikkien saataville samoilla ehdoilla. Kaikkia julkiseen palveluun liittyviä sisältöpalveluja voidaan tarjota kaikissa televerkoissa.⁷ Tavoitteena on palvella yleistä etua ja vastata kansalaisten ja yhteiskunnan tärkeisiin viestintätarpeisiin. Näitä tarpeita arvioi ja niistä päättää demokraattinen poliittinen järjestelmä. Julkisen palvelun käsitteen mukaan keskeisin huomio kiinnitetään kansalaisten tarpeisiin laajasti sekä yhteiskunnallisiin näkökulmiin.

⁵ Julkisen palvelun tavoitteiden taustoista: Martti Soramäki, Informaatioyhteiskunnan teoriat, politiikka ja sähköisen viestinnän todellisuus. Tampere University Press. Mediatutkimuksia 2004.

⁶ Laki yleisradio Oy:stä 1380/1993 määrittelee julkisen palvelun tehtävän.

⁷ Katso myös: Kari A. Hintikka, Julkishallinnon palvelut ja niiden mahdollisuudet digitaalisessa televisiossa. Tietoyhteiskunnan tutkimuskeskus ry:n julkaisusarja Tiede 12. Helsinki 2003.

Julkisen palvelun erityisenä tehtävänä on laissa säädetty toimivan kansanvallan tukeminen tarjoamalla yhteiskunnallisista kysymyksistä monipuolisia tietoja, mielipiteitä ja keskusteluja, myös vähemmistöryhmille ja erityisryhmille. Hyvin tärkeänä osana tätä työtä on tukea, luoda ja kehittää kotimaista kulttuuria ja välittää sitä jokaisen saataville. Tässä tehtävässä edistetään ohjelmiston sivistävää luonnetta, tuetaan kansalaisten opiskelua ja tarjotaan hartausohjelmia. Ohjelmatoiminnassa on velvoite kohdella suomen- ja ruotsinkielisiä kansalaisia yhtäläisin perustein ja lisäksi tuottaa palveluja saamen, romanin ja viittomakielellä sekä soveltuvin osin myös maan muille kieliryhmille. Julkisen palvelun tehtäviin kuuluu myös välittää asetuksella tarkemmin säädettyjä viranomaistiedotuksia ja varautua yleisradiotoiminnan hoitamiseen poikkeusoloissa, sekä valmistaa, tuottaa ja lähettää suomalaisia ohjelmia ja välittää uutisia ja ohjelmia Suomen ja ulkomaiden välillä. Julkisen palvelun piiriin ollaan liittämässä vastuu lastenohjelmista sekä tasa-arvosta.

Koska kansalaiset rahoittavat julkisen palvelun tuottamisen, on perusteltua että kaikki voivat myös tasavertaisesti vastaanottaa julkisen palvelun televisiolähetystyksiä. Julkisen palvelun tavoitteet ovat hyvin samansuuntaisia kuin kulttuuripolitiikan tavoitteet laajasti ottaen. Niihin kuuluvat kulttuurin monipuolisuus ja mahdollisimman laaja saatavuus, sekä kansallisen kulttuurin edellytysten turvaaminen.

Audiovisuaalisessa politiikassa erityisen huomion kohteena television alueella on laadun ja moninaisuuden lisäksi kotimaisen ohjelmiston tuotannon taloudellisten edellytysten ja muiden olosuhteiden kehittäminen.

Vakaa ja kannustava sääntelykehys ja toimiva tekijänoikeus

Monet säädökset ohjaavat audiovisuaalisen alan toimintoja ja niihin vaikuttavia kulttuuripoliittisia toimenpiteitä. Kansainvälinen kauppajärjestelmä ja sen kehitys, globalisaatio sekä Euroopan integraatio- ja sisämarkkinakehitys vaikuttavat kansalliseen sääntelyyn ja sen sisältöön.

Audiovisuaalisen alan keskeisimmän sääntelyn

piiriin kuuluvat toisaalta viestinnän sisällöllisten kysymysten sääntely, kuten televisio- ja radiolainsäädäntö sekä viestintämarkkinoiden ja televiestinnän sääntely, ja toisaalta henkistä omaisuutta, erityisesti tekijänoikeutta ja lähioikeuksia koskeva lainsäädäntö.

Suomen televisio- ja radiolainsäädäntöön ja sen taustana olevaan EU:n televisiodirektiiviin sisältyvät säännökset televisio-ohjelmiston eurooppalaisuusasteesta ja riippumattoman tuotannon osuudesta ohjelmistossa. Tähän lainsäädäntöön sisältyvät myös säännökset mainonnasta ja sen sijoittelusta ohjelmistoon. Vuonna 1989 annettua televisiodirektiiviä tarkistettiin 1997 ja direktiivin uusi tarkistuskierron on ollut harkittavana jo useiden vuosien ajan. Erityisen vaikeita kysymyksiä ovat direktiivin soveltamisala - direktiivin suhde uusiin viestintäpalveluihin - ja kysymys rajat ylittävään televisio toimintaan sovellettavasta laista. Televisiodirektiivissä noudatetaan lähettäjämaaperiaatetta.

Suomen viestintämarkkinalainsäädäntö ja sen taustana oleva, viidestä vuonna 2002 annetusta direktiivistä muodostuva ns. telecom-paketti vaikuttavat myös monella tavoin sähköisen viestinnän järjestelmän toimintaan ja infrastruktuuriin. Audiovisuaalisten palvelujen kannalta erityisen merkittäviä ovat mm. kysymys pääsystä verkkoihin (ns. must carry säännökset) ja säännökset, jotka koskevat ehdollista pääsyä ja ohjelmistoja kontrolloivia digitaalisia järjestelmiä.

Audiovisuaalisen politiikan sääntelyn alueeseen kuuluu tai sillä on kosketuspintoja näkökulmasta riippuen useisiin eri politiikan aloihin kuten viestintäpolitiikkaan, kilpailupolitiikkaan, kauppapolitiikkaan, teollisuuspolitiikkaan, koulutuspolitiikkaan, sosiaalipolitiikkaan, kulttuuri- ja taidepolitiikkaan sekä alue- ja elinkeinopolitiikkaan.

Tekijänoikeus. Audiovisuaalisen alan ydin on yksilöiden luovassa toiminnassa. Sen vuoksi henkisen omaisuuden suoja, erityisesti tekijänoikeuslainsäädäntö, on keskeisessä asemassa audiovisuaalisen alan kehityksen ja toimintaedellytysten kannalta. Tekijänoikeuslainsäädännön tärkeänä tavoitteena on edistää henkistä luomistyötä sen eri muodoissa. Tekijänoikeus muodostaa kulttuuristen sisältöjen ja muiden kulttuurin ilmentymien taloudellisen pe-

rustan. Tunnustamalla tekijöiden oikeuden määrätä teostensa käytöstä yhteiskunta kannustaa luovaan toimintaan. Tekijänoikeus takaa tekijälle neuvottelu-aseman: tekijä ja teoksen käyttäjä neuvottelevat ja sopivat teoksen käytön ehdoista. Sopimusten taloudellisten ehtojen kautta tekijän taloudelliset oikeudet toteutuvat ja tekijä saa palkkion luovan työnsä tulosten käyttämisestä.

Tekijänoikeus ja tekijänoikeuden lähioikeudet, kuten esittävän taiteilijan, äänitetuottajan, elokuva-tuottajan ja yleisradioyhtiön oikeudet, edistävät samalla myös henkisten tuotteiden tuotantoa ja levitystä. Tuottajien ja kustantajien asemaa turvaamalla tekijänoikeus tukee myös investointeja ja kaupaa. Kulttuurihyödykkeiden tuotannon ja saatavuuden edellytysten turvaaminen luo pohjaa kansalliselle kulttuurille ja yhteiskunnan kehitykselle.

Piratismin uhka on todellinen ja sitä vastaan käytävässä kamppailussa kansainvälinen yhteistyö on välttämätöntä.

Laaja ja kattava kotimaisen elokuvan tarjonta ja jakelu

Elokuva on olemassa sen katsomisen ja kokemisen kautta, seikka joka on kaiken julkisen tuen oikeutuksen lähtökohtana. Kotimaisen elokuvan mahdollisimman laaja levittäminen ja yleisön saavuttaminen niin nykyisissä kuin tulevissakin jakeluteissa ovat siten hyvin merkittäviä tavoitteita. Suomessa elokuva-alan muutoksiin ovat ratkaisevasti vaikuttaneet elämäntapojen ja yhteiskunnan rakenteellisten muutosten ohella ensin television ja myöhemmin videon ja nykyisin DVD-tallenteiden yleistymisen sekä televisiokanavien määrän kasvu.

Teknologiakehitys mullistaa teknisesti myös elokuvan esittämistä ja levittämistä. Tulevaisuudessa erilaiset verkkojakelun muodot tulevat yleistymään, vaikka analoginen ja digitaalinen esitystekniikka tulevat säilymään pitkään rinnakkaisina tekniikoina.

Muuttuvatko alan vakiintuneet liiketoimintamallit (tekijä-tuottaja-levittäjä-teatteri-yleisö) on vielä avoin kysymys. Elokuvan jakelu ja esittäminen siirtyvät pääosin digitaalitekniikkaan useimpien arvioiden mukaan lähimmän kymmenen vuoden sisällä.

Alan kilpailu- ja toimintaympäristö on vahvassa murrosvaiheessa. Levityksen digitalisoituminen avaa uusia näköaloja, kun levityskustannukset laskevat eikä filmikopioita tarvita. Tämä voi mahdollistaa esimerkiksi elokuvan lajityyppien runsaamman kirjjon ohjelmistossa ja lisätä elokuvien liikkumista kotimaansa ulkopuolelle. Euroopan sisämarkkinoiden kehittymistä vaikeuttavat kuitenkin enemmän kulttuuriset ja kielelliset erot kuin tekniset tekijät.

Elokuvan markkinaehtoisen jakelun *ikkunat* ovat elokuvateatteri, televisio ja DVD-tallenteet sekä häviävä VHS-jakelu, jotka muodostavat elokuvan elinkaaren ja taloudellisen tuoton perustan. Niitä täydentävät Suomen elokuva-arkiston esitystoiminta, ei-kaupalliset elokuvafestivaalit ja tapahtumat, elokuvakeskukset ja -kerhot sekä koulujen elokuvaesityksiä järjestävä koulukinotoiminta ja verkkojakelun eri muodot. Teknologiakehitys avaa merkittäviä uusia mahdollisuuksia monipuolistaa ja pidentää elokuvan elinkaarta.

Pitkä näytelmäelokuva nähdään ensin filmikopiona kaupallisessa elokuvateatterilevityksessä, sitten DVD-tallenteena ja sen jälkeen televisiossa. Digitaalisen jakelun kehitystä hidastavat standardoinnin puute, laittoman kopioinnin pelko ja digitaalisen esitystekniikan hinta. Digitoitukustannukset ovat teattereille liian raskaat, eivätkä levittäjät halua jakaa niitä, vaikka juuri ne hyötyvät uudistuksesta eniten elokuvan kopiokustannusten pienentyessä oleellisesti.

Elokuvajakelun digitalisoituminen helpottaa tulevaisuudessa esimerkiksi lyhyt- ja dokumenttelokuvan levitystä ja voi monipuolistaa elokuvateatterien ohjelmistoa. Kehitys tarjoaa uusia levityskanavia internet- ja mobiilialustoille, jotka voivat myös muuttaa lyhytelokuvan luonnetta. Lyhyiden animaatioiden pääasiallinen levityskanava on televisio, jossain määrin myös elokuvafestivaalit. Animaatioelokuva hyödyntää sekä vanhoja että uusia levityskanavia muita lajityyppisiä joustavammin ja on hyvin muunneltavissa. Digitaalijakelu tulee vahvistamaan digitaalisesti tuotetun animaation asemaa.

Televisio levityskanavana. Elokuvan yleisön tavoitettavuuden näkökulmasta televisio on tärkein levityskanava. Vahva ja johdonmukainen panostaminen myös televisioyhtiöiden ulkopuoliseen tuotantoon

on tärkeä avain television uudistumiseen ja kehittymiseen.

Elokuvateatterit ovat osa kulttuuripalvelujen verkostoa, jonka mahdollisimman laaja alueellinen kattavuus on tärkeä kulttuuri- ja aluepoliittisten linjauksen mukainen tavoite.⁸ Kuvan ja äänen laatu ja teatteriympäristön kollektiivinen katselukokemus ja elämyksellisyys ovat elokuvateatterin vahvuuksia. Viime vuosien suurimpia elokuvateattereita on tuoteistettu monipuolisiksi elämyskokonaisuuksiksi, mutta pääosa maamme elokuvateattereista on edelleen yhden valkokankaan pienyrityksiä. Tulevaisuudessa suurimmat kustannukset tulee aiheuttamaan elokuvateattereiden digitalisoiminen. Suurimpien paikkakuntien ulkopuolella teattereilla ei ole edellytyksiä tarvittaviin investointeihin ilman ulkopuolista erityispanostusta.

Muut jakelun muodot. Elokuvien DVD-levitys on vahvassa kasvussa. Kotimaiset elokuvat ovat olleet ensimmäisten joukossa. Myös elokuvien verkkolevitykseen pitää jatkossa panostaa entistä enemmän. VOD eli Video-On-Demand -jakelu lisääntyy sitä mukaa kun laajakaistaverkot ja muistilla varustetut digitaaliset televisiovastaanottimet ja suojatut maksujärjestelmät kehittyvät ja yleistyvät. Vielä ei näytä siltä, että pelkästään kotimaisen elokuvan tarjontaan keskittyviä VOD -palveluja olisi syntymässä. Katsojalle maksuttomia, pääosin harrastajaelokuvia sisältäviä lyhytelokuvaportaatteja internetissä on ollut jo joitakin vuosia.

Elokuvien markkinointi. Suomalaisen elokuvan markkinointi kotimaassa on kehittynyt huomattavasti viime vuosien aikana. Eri elokuvilla on toisistaan poikkeavat kohdeyleisöt. Tuottajien, levittäjien ja julkisten rahoittajien yhteispanostuksella markkinointiin on saatu myös volyyymia. Kansainvälisten tuotantojen markkinointisatsaukset ovat kuitenkin merkittävästi suurempia. Suomalaisen elokuvan menestyksen kasvu edellyttää lisäpanostusta myös markkinointiin.

Elokuvfestivaalit vastaavat osaltaan elokuvatarjonnan monipuolisuudesta esittämällä vuosittain mm. toistasataa pitkää elokuvaa, joita muuten Suomessa ei nähtäisi. Yleisön makutottumusten avartajana elokuvafestivaaleilla on tulevaisuudessakin tärkeä merkitys.

Suomalaisen elokuvan toimiva rahoitusrakenne ja kehitysedellytykset

Yksi elokuvan dynamiikkaan vaikuttavia tekijöitä on sen luonteen kaksijakoisuus: se on yhtä aikaa taidetta ja teollisuutta, luovaa työtä ja yritystoimintaa. Elokuvan taiteellinen arvo on tunnustettu myös valtioneuvoston tasolla valtion taide- ja taiteilijapolitiisessa ohjelmassa⁹ vuonna 2003, jossa kiinnitetään erityishuomiota suomalaisen elokuvan edellytyksiin ja vientimahdollisuuksien tukemiseen. Elokuvan suuri vientipotentiaali tuli hyvin ilmi myös opetusministeriön kulttuurivientiselvityksessä vuodelta 2004.¹⁰ Elokuvalla on kasvava asema suomalaisessa kulttuurielämässä ja kansalaisten elämäntavassa. Tässä suhteessa lähestymme muita Keski-Euroopan maita.

Kaikissa pohjoismaissa ja muissa Euroopan unionin jäsenmaissa julkisella vallalla on tärkeä rooli elokuvan rahoituksessa ja alan kehittämässä. Suomen pienen kulttuuri- ja kielialueen identiteetin ja menestymisen haasteet ovat lisääntyvässä kansainvälisessä tarjonnassa entistäkin vaativammat.

Samalla kun elokuva-alaa on kehitettävä toimimaan markkinaehtoiseen suuntaan tarvitaan ymmärrys kulttuurin ja taiteen merkityksestä sen luovana ytimenä. Julkisella rahoituksella on strateginen merkitys, jotta laadukas, monipuolinen ja elokuvan eri lajityypit kattava ala elää ja kehittyy.

Elokuvan tuottamista varten osoitettu julkinen tuki on osa taiteen edistämisyjärjestelmää. Toimialan elinvoimaisuuden ja kehityspotentiaalain hyödyntä-

⁸ Alueiden vahvuudeksi. Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan aluekehittämisen toimenpideohjelma. Linjauksia ja painopisteitä vuosille 2003-2013. Opetusministeriön julkaisuja 2003:22.

⁹ Valtioneuvoston periaatepäätös taide- ja taiteilijapolitiikasta. Opetusministeriön julkaisuja 2003:20.

¹⁰ Hannele Koivunen. Onko kulttuurilla vientiä? Opetusministeriön, ulkoasiainministeriön ja kauppa- ja teollisuusministeriön kulttuurivienti- hanke. Selvitysmiehen raportti. Opetusministeriön julkaisuja 2004:22.

minen on tärkeää niin koti- kuin ulkomaanmarkkinoilla. Kotimarkkinat ovat tulevaisuudessakin suomalaisen elokuvan kivijalka, jolta ponnistetaan kansainvälisiin menestyksiin. Vain Suomessa tehdään suomalaista elokuvaa. Omakieliset tarinat kumpuavat omasta kulttuuristamme ja omista juuristamme. Elokvataiteilijoiden itsenäinen luomistyö on tärkeä lähtökohta alan kehittymiselle. Tasapainoinen julkinen tuki ei ole yksinomaan markkinaehtoista, mekanistista ja lyhytjänteistä, jolloin uhkakuvana on toisto ja luovuuden katoaminen.

Jatkuvasti voimistuvassa kansainvälisessä kilpailussa suomalaisen elokuvan menestystekijät löytyvät laadun ja monipuolisen tuotannon kautta. Tämä onnistuu silloin, kun tuotantojen määrä on riittävän laaja, jolloin se antaa myös kasvualustan osaamisen ja lahjakkuuden käyttämiseksi. Avaintavoitteita ovat tuotantomäärien nostaminen nykyisestä tasosta sekä elokuvan eri lajityyppien rinnakkaiselo.

Elokuvan tekeminen on myös liiketoimintaa, sillä on työllistävä vaikutus ja se kerryttää verotuloja. Suuri osa julkisen sektorin tukirahoista palautuu takaisin valtiolle verotuksen muodossa. Elokuvan tuotanto-, markkinointi-, esitys- ja levitysvaiheissa kertyy arvonnäköveroä valtiolle. Elokvatuotannot työllistävät huomattavan joukon alan tekijöitä, joista osa suorittaa tehtävänsä alihankintapalveluina kerryttämällä arvonnäköveroä valtiolle ja osa maksaa työsuhteen kautta palkkatulojensa myötä myös tuloveroa.

Suomen elokuvasäätiön ja alan vuonna 2005 uudistettavan elokuvan tavoiteohjelman 2003-2005 tavoitteena on nostaa opetusministeriön veikkausvoittovaroista elokuvasäätiön kautta elokvatuotantoon käyttämät määrärahat pohjoismaiselle tasolle. Opetusministeriö pitää tavoiteohjelman tavoitteita perusteltuina ja alan kehittämisen kannalta oikeasuuntaisina. Tavoitteena on että: nostetaan suomalaisen elokvatuotanto viiteentoista pitkään näytelmäelokuvaan vuodessa, laajennetaan draama- ja

dokumenttielokvatuotantoa, nostetaan kotimaista katsojaosuutta elokvateattereissa vähintään 15-25 prosenttiin ja panostetaan digitaaliseen levitykseen.

Elokuva on tasa-arvoinen koko kansan tavoittava taidemuoto. Tuotantokohtaisia budjetteja on syytä kasvattaa, koska suuremmilla budjeteilla tähdätään parempaan laatuun ja kilpailukykyyn sekä lajityyppien ja näkökulmien runsauteen.

Elokuvan kulttuurivaihto ja vienti tarvitsevat uutta panostusta. Kulttuuriviennissä on useita politiikan- ja hallinnonalueita yhdistäviä tavoitteita ja valtionhallinnossa on tahtoa kehittää koko aluetta sektorirajat ylittävänä yhteistyönä. Asian merkitys ja potentiaali ollaan ymmärtämässä uudella tavalla.¹¹

Tavoitteena on löytää Suomen seuraavat menestystarinat ja vahvistuvan kilpailukykyyn avaimet kulttuuriviennin alueelta. Luova talous nousee yhä tärkeämmäksi kansainväliseksi kilpailutekijäksi. Selvityksen mukaan kulttuuriviennin vahvuudet ovat arvoketjun alkupäässä. Näitä vahvuuksia ovat luovuspääoma, luovien alojen korkeatasoinen koulutus ja tutkimus, vahva teknologiaosaaminen, kulttuurin hyvä kotimainen infrastruktuuri, toimivat ja laatuvaruudet kotimarkkinat, sekä korkeatasoinen luova tuotanto.

Arvoketjun loppupäässä on käyttämättömiä mahdollisuuksia niin Euroopan unionissa kuin maailmanmarkkinoillakin. Tuote- ja materiaalikeskeisyydestä siirrytään esimerkiksi konseptoinnin oppimiseen. TEKES, SITRA, Finpro, Finvera, Suomen teollisuussijoitus ja toimialan pääomarahoitukset luovat edellytyksiä uusien alojen viennin mahdollisuuksien tunnistamiseen ja kehittämiseen. Kulttuurin merkitykset hyödyttävät koko taloutta ja kulttuurivienti tukee muuta vientiä. Myös kulttuuriviennissä henkilökohtaiset suhteet ja verkostot ovat tärkeitä. Hyviä taiteilijoita ja tekijöitä on tärkeää myös saada Suomeen.

Arvoketjun kehittämisessä painotetaan tiedotuksen, markkinoinnin, promootion ja viennin edistä-

¹¹ Hannele Koivunen. Onko kulttuurilla vientiä? Opetusministeriön, ulkoasiainministeriön ja kauppa- ja teollisuusministeriön kulttuurivienti -hanke. Selvitysmiehen raportti. Opetusministeriön julkaisu 2004:22. Jakson esitykset perustuvat pääosiltaan tähän raporttiin.

misen alueita. Myös kulttuuriviennin strategiseen osaamiseen ja koordinaatioon on tärkeätä panostaa. Audiovisuaalisella alalla tarvitaan taiteellisen osaamisen ja luovuuden lisäksi entistä enemmän myös liiketoimintaosaamista, viestintä- ja markkinointiosaamista ja immateriaalioikeuksien hallintaa, jotta toimialarakenne kehittyy kilpailukykyisemmäksi ja tuotteista saadaan kilpailukykyinen hinta. Alan yleisenä heikkoutena on pääomien vähäisyys. Uhkakuvana koko Euroopan unionissa on angloamerikkalaisen tarjonnan hallitseva osuus globalisoituvassa mediassa ja viihdeteollisuudessa. Toinen merkittävä uhkatekijä liittyy tuotteiden laittomaan kopiointiin ja jakeluun sekä tallenteina että tietoverkoissa.

Erityiset painopisteet

Audiovisuaalisen alan osaaminen ja taitojen kehittäminen

Koulutuksen ja tutkimuksen piirissä elokuvalla ei toistaiseksi ole yhtä vahvaa ja itsenäistä oppiaineen tai taiteenalan asemaa kuin monilla muilla aloilla. Tämä heijastuu myös tilastojen luokituksissa, joissa elokuva on sisällytetty pääasiallisesti viestinnän koulutukseen. Elokuvan koulutuksen vahvistuessa koko korkeakoulutuksen piirissä ja eri koulutusyksiköiden yhteisen näkemyksen kehittymisen myötä vakaampi asema on kuitenkin saavutettavissa. Myös interaktiivisen median koulutustarjonta on laajentunut ja kehittynyt sekä tiede- että taidekoulutuksessa useimmiten viestinnän koulutukseen liittyen.

Koulutuksen kehittämisenäkymät. Elokuvakoulutuksen tärkeänä haasteena on pysyä kansainvälisen kilpailun mukana. Taidealana elokuvan ja sen kautta myös koulutuksen taso tulee arvioiduksi kansainvälisten kilpailujen ja menestysten myötä. Elokuvakoulutuksen oman identiteetin vahvistaminen ja profiloituminen ovat avaimia menestykseen tulevaisuudessa. Interaktiivisen median piirissä tapahtuu myös profiloitumista ja eriytymistä lähinnä niiden tiede- ja taidealojen myötävaikutuksella, jotka muodostavat kussakin koulutusyksikössä lähiviiteryhmän.

Taidealojen koulutuksessa on katsottu, että korkeakoulutasoinen osaaminen on tärkeää sekä ammatinharjoittamisen että taiteen vaatiman henkisen kypsymisen ja kunkin alan teknisten taitojen omaksumisen kannalta. Muuttuvat ammattikuvat asettavat koulutukselle uusia haasteita ja vaatimuksia.

Parhaillaan opetusministeriö selvittää kahdessa ennakkointihankkeessa taidealojen uusien ammattikuvien asettamia vaatimuksia koulutukselle. Tässä yhteydessä saataneen tietoa yliopisto- ja ammattikorkeakoulutuksen osalta niin myös ammatillisen toisen asteen koulutuksen laajuudesta ja tarpeesta. Audiovisuaalisten alojen koulutussisältöjä ei ole suunniteltu koulutusjärjestelmän eri tasojen osalta yhteisesti toisiaan täydentäviksi kuten ei useimmilla muillakaan aloilla. Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen tutkintorakennemuutosten yhteydessä tulee selvitettäväksi myös opintojen hyväksymismahdollisuuksien laajentaminen eri koulutusyksiköiden kesken. Ammatillisen ja ammattikorkeakoulujen aiempien opintojen hyväksilukemisesta on valmistunut opetusministeriön työryhmämietintö.

Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa kulttuurin ja viestinnän koulutusta, joihin sisältyvät myös taidealat, aiotaan tulevaisuudessa supistaa ammatillisessa ja ammattikorkeakoulukoulutuksessa, koska työllisyysennusteet eivät suosi laajempia koulutusmääriä.

Taidealojen yliopistotasosta koulutusta sen sijaan ei olla supistamassa, koska kansainvälisen tason osaaminen edellyttää riittävää laitoskokoa ja monipuolisia taitoja tekemisen, opettamisen ja muun osaamisen turvaamiseksi.

Yliopistot ja ammattikorkeakoulut ovat päässeet hyvään ja avoimeen keskustelusuhteeseen koskien keskinäistä työnjakoaa. Ministeriön ohjauksen kannalta tällainen koulutusyksiköiden välinen alan kehittäminen on kannatettavampaa ja parempia tuloksia tuottavaa kuin määräykset. Selvitysten jälkeen opetusministeriön on hyödyllistä keskustella koulutusyksiköiden kanssa työnjaon ja koulutusyhteistyön edelleen kehittämistä ottaen esiin sekä laadulliset että määrälliset kysymykset kullakin koulutuslalla koko koulutusjärjestelmässä.

Koulutussisältöjen kehittämisen uusia haasteita ovat taideteoksen, ohjelman tai tuotteen kokoami-

nessä mm. uuden ja vanhan tuotantokulttuurin erot. Yliopistot ja ammattikorkeakoulut päättävät itsenäisesti opetussisällöistä ja ammatillisen koulutuksen osalta opetushallitus ohjeistaa opetussuunnitelmien laatimisessa. Esimerkkinä monimuotoisuuden vaatimuksista opetuksessa on edellä mainittu tuotantokulttuuri. Elokuvan ja television lineaariset kerrontavälineet ja tuotanto muotoutuivat viime vuosikymmenen aikana. Nykyinen interaktiivisen median sisältö on käyttäjälähtöistä. On mahdollista, että käsikirjoitusta, visuaalista ilmettä, ääntä ja koodia tehdään yhtä aikaa.

Tuottajakoulutuksen uutena haasteena on kiinnittää huomiota siihen, että maahamme koulutettaisiin riittävän laaja-alaisesti opiskellut tuottajakunta, jolla on teknisen osaamisen lisäksi hallussaan myös eri alojen kulttuuriset sisällöt. Kouluissa pitäisi huolehtia siitä, että niistä valmistuvilla ammattilaisilla on työkalujen lisäksi hallussaan myös kriittisen analyysin taito.¹²

Audiovisuaalisen tutkimuksen pääsektoreista elokuva- ja televisiotutkimusta (ETVT), media- ja viestintätutkimusta, soveltavaa tutkimusta sekä muiden oppialojen audiovisuaaliseen materiaaliin kohdistama tutkimusta on tarpeen kehittää määrätietoisesti.

ETVT- tutkimuksen, media- ja viestintätutkimuksen sekä tiedeyliopistojen muiden audiovisuaaliseen alaan liittyvien tutkimusalojen kehityksen hitauteen on vaikuttanut alan arvostuksen vähäisyys sekä audiovisuaalisen alan tutkimuksen edellyttämä arkistotoiminnan puute. Audiovisuaalisella kulttuurilla ja sen tutkimuksella jatkossa alati kasvava merkitys. Suomen elokuva-arkisto on ollut audiovisuaalisen aineiston tutkimusmateriaalin kokoajana avainasemassa. Kulttuurihistoriallisen ja yhteiskunnallisen arkistoinnin laajentaminen kattamaan verkkoaineistot, television ja radion on alan tutkimuksen kehittämisen kannalta strategisesti keskeisin haaste.

Taideyliopistoissa elokuva-alan ja audiovisuaalisen alan tutkimus on edistynyt tohtoritutkintoon tähtäävän tutkimuksen laajentuessa ja taiteellisista lähtökohdista syntyvän metodologian saadessa yhä hyväksytyemmän aseman tieteellisten tarkastelukulmien rinnalla, mutta sen käsitteistö olisi hyvä tuntea

paremmin ammattikunnan piirissä. Siten tutkimusten tulokset siirtyisivät tukemaan ja osaltaan edistämään sekä soveltavaa tutkimusta että erilaisia kehittämiskokeiluja myös edellä mainitun interaktiivisen median tarjotessa enenevässä määrin kansalaisten arkipäivään liittyviä toimintoja.

Audiovisuaalisen kulttuuriperinnön vaaliminen

Suomen audiovisuaalinen perintö on osa maailman audiovisuaalista perintöä ja muodostuu laajasta kirjosta erilaista aineistoa. Sen muodostavat elokuvien lisäksi kaikki radio- ja televisio-ohjelmat ja muut audiovisuaaliset ohjelmat ja sisällöt.

Elokuvien osalta maamme kulttuuriperintöön kuuluvat kotimaiset pitkät näytelmäelokuvat, lyhytelokuvat, dokumenttielokuvat, mainoselokuvat ja täällä esitetyt ulkomaiset elokuvat ja videot.

Suuret toimintaympäristön muutokset vaikuttavat voimakkaasti myös audiovisuaalisen perinnön suojeluun. Audiovisuaalisen kulttuurin, tiedonvälityksen ja viihteen merkitys kasvaa jatkuvasti. Osana tietoyhteiskuntakehitystä elokuvien tuotannon, leviämisen ja esitystoiminnan digitalisoitumiskehitys heijastuu nopeasti myös arkistoinnin erityiskysymyksiin.

Suomalaisen elokuvaperinnön säilyttäminen on hoidettu hyvin ja kansainvälisesti esimerkillisellä tavalla. Sitä mukaa kun tekniikan, jakelun ja tuotannon konvergenssi eli lähentymiskehitys voimistuu, on myös arkistoinnin ja säilyttämisen kehittämisstrategioita tarkistettava. Niissä tulee ottaa huomioon filmimateriaalin lisäksi monipuolisesti digitaalisen aineiston säilymiseen liittyvät kysymykset, jotta arkistointi ei kapene ja marginalisoidu.

Nopea tietoyhteiskuntakehitys on osaltaan johtanut siihen, että merkittäviä osia yhteiskunnallista toimintaa jää nykyisellään arkistointijärjestelmien ulkopuolelle. Julkiset arkistointijärjestelmät eivät kata sähköisten viestimien, tietoverkkojen ja koko audiovisuaalisen median arkistointia, vaikka ne ovat koko yhteiskunnan kannalta yhä tärkeämmässä asemassa.

¹² Korkeakoulujen arviointineuvosto: Evaluation of Media and Communication Studies in Higher education in Finland, 2002.

Kulttuurihistoriallisen ja yhteiskunnallisen arkistoinnin laajentaminen kattamaan verkkoaineisto, televisio ja radio on tulevaisuuden kannalta sivistysyhteiskunnan kansallinen perustehtävä. Sen hoitaminen on tärkeätä myös alan tutkimuksen ja opetuksen kehittämisen kannalta. Audiovisuaalinen materiaali pitää säilyttää ja se tarvitaan tutkimuksen ja opetuksen käyttöön. Tulevissa resursoinneissa on muistettava tutkimuksen laajat ja moninaiset yhteiskunnalliset ja kulttuuriset ulottuvuudet sekä taloudelliset vaikutukset.

Julkiseen palveluun ja yksityiseen televisio- ja radiotoimintaan on myös tehty huomattavia taloudellisia investointeja. Näiden investointien tulokset häviävät osittain tai kokonaan, jos televisio- ja radioyhtiöiden korvaamattoman arvokkaista aineistoista ei huolehdi. Asia on tärkeä sen yleisen yhteiskunnallisen, kulttuurisen ja historiallisen merkityksen vuoksi. Koko tähän jatkuvasti kasvavaan aineistoon liittyy olennaisesti tiedon ja osaamisen näkökulma. Sen ulottuvuuksia ovat taiteellinen ilmaisu, yhteiskunnallisten tapahtumien tallentaminen, poliittisen historian ja ajankuvan säilyttäminen. Aineiston säilyminen tuleville sukupolville sekä saattaminen suuren yleisön, tutkijoiden ja journalistien käyttöön on olennaisen tärkeätä.

Verkkoaineiston sekä radio- ja televisio-ohjelmien arkistointi hoidetaan parhaiten lähivuosina vapaa-kappalelain uudistamisella. Toteutuessaan uudistus laajentaisi merkittävästi kansallisen kulttuurin arkistointijärjestelmää.¹³ Valtiolla on vastuu avoimissa tietoverkoissa olevan kotimaisen aineiston sekä radio- ja televisio-ohjelmien arkistoinnista. Uusi vapaa-kappalelaki korvaisi nykyisen vapaa-kappalelain sekä elokuvien arkistoinnista annetun lain.¹⁴

Avoimissa tietoverkoissa vapaasti saatavilla olevan verkkoaineiston tallentamisesta vastuussa olisi Helsingin yliopiston kirjasto. Televisio- ja radio-ohjelmien tallennusvastuu olisi laajenevalla Suomen elokuva-arkistolla, jossa aineisto tallennettaisiin lähetysvirrasta. Arkistoinnista voisi tietyin edellytyksin

vastata myös tuottaja itse. Tavoitteena on, että tutkijoilla olisi käytettävissään uusimpaan teknologiaan perustuva järjestelmä. Muilta osin kotimaisten elokuvien tallettaminen sekä vapaa-kappalekirjastojen lukumäärä (kuusi) on tarkoituksenmukaista säilyttää nykyisellään. Tekijänoikeudella suojatun aineiston saatavuudelle luodaan edellytykset tarvittavilla muutoksilla tekijänoikeuslakiin.

Lasten ja nuorten erityisasemasta huolehtiminen

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin kaikinpuolinen edistäminen on tulevaisuuden kannalta laaja-alainen tavoite. Suomalaisen hyvinvointivaltion rakentamisessa on lasten ja lapsiperheiden aseman kehittäminen ollut tärkeää. Lasten ja nuorten lähiympäristöllä - perheellä, läheisillä ja ystävillä - on olennainen asema lasten kehityksen ja kasvun kannalta. Myös vapaaehtoistyössä sekä lapsilisäjärjestelmän tai esiopetuksen kehittämisessä ja koululaitoksen piirissä niin kunnissa kuin julkisella sektorilla laajemmin luodaan edellytyksiä ja tehdään jatkuvasti päätöksiä, jotka vaikuttavat ja heijastuvat lasten ja nuorten elämään.

Lapsi- ja nuorisopolitiikka on käsitteenä vakiintunut tarkoittamaan eri politiikka-alueiden ja toimien yhteistä näkemystä niistä teoista, valinnoista ja päätöksistä, joita tehdään lasten ja nuorten hyväksi. Lapsipolitiikan tavoitteena on luoda kokonaisuus, joka on enemmän kuin eri hallinnonaloille jakautuva osiansa summa. Lapsipolitiikan kansainvälisenä kehiksenä on Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeussopimukseen kuuluva sopimus lasten oikeuksista. Sopimuksen tavoitteena on varmistaa alle 18-vuotiaiden lasten yhteiskunnalliset, poliittiset, taloudelliset, sosiaaliset ja kulttuuriset oikeudet. Kaikilla lapsilla on oikeus elämään ja terveyteen, koulunkäyntiin ja kehitykseen, osallistumiseen ja vaikuttamiseen sekä huolenpitoon ja turvallisuuteen.

¹³ Joukkoviestinnän arkistointiprojektin muistio. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2003:14.

¹⁴ Opetusministeriö valmistelelee myös hallituksen esitystä Suomen liittymiseksi Euroopan neuvoston yleissopimukseen audiovisuaalisen kulttuuriperinnön suojelemiseksi (ETS 183) sekä sen liitteenä olevaan televisioarkistointia koskevaan pöytäkirjaan (ETS 184).

teen. Sopimukseen liittyvillä lisäpöytäkirjoilla halutaan estää lasten osallistuminen aseellisiin konflikteihin sekä lapsikauppa ja lapsiprostituutio.¹⁵

Audiovisuaalinen politiikka ja lastenkulttuuripolitiikka. Suomen hallitusohjelmassa lasten ja nuorten hyvinvoinnin kehittäminen on nostettu tärkeäksi tavoitteeksi. Lasten hyvinvoinnissa on kyse elämisen perusedellytysten lisäksi kulttuuriin ja arvoihin kasvamisesta ja osallisuudesta koko aineelliseen ja kulttuuriseen perintöömme ja sen uudistamiseen.

Osana valtioneuvoston painopisteitä on lastenkulttuuri nostettu opetusministeriössä yhdeksi huomion kohteeksi lähivuosina. Opetusministeriö muodosti *Lastenkulttuuripoliittisessa ohjelmassa* lastenkulttuurin kehittämislinjat vuosille 2003-2007.¹⁶ Ohjelman lähtökohdaksi on laaja lastenkulttuurin käsite, vaikka sen kehittämisehdotukset painottuvat taide- ja kulttuuripalveluiden alueille.

Opetusministeriön lastenkulttuuripoliittisessa ohjelmassa on monia liittymäkohtia audiovisuaaliseen alaan ja elokuvaan. Ne liittyvät mm. taidekasvatukseen ja sen osa-alueina yleissivistävään taideopetukseen kaikilla kouluasteilla, taiteen perusopetukseen sekä taideharrastukseen ja sen ohjaukseen sekä koulujen aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestämiseen. Medioita, mediakasvatusta ja elokuvaa käsitellään erikseen; ohjelman mukaan mediat luovat uutta yhteisöllisyyttä ja nuorten omia alakulttuureja. Uusien medioiden sisältötuotanto on suurelta osin tuontitavaraa; se tarjoaa mahdollisuuksia ja herättää huolia. Tietoyhteiskuntakehityksen mukanaan tuomat uudet välineet tarjoavat luovuudelle uusia kanavia ja ne antavat uusia mahdollisuuksia kommunikointiin. Samanaikaisesti audiovisuaalista alaa hallitsee ylikansallinen ja anglosaksinen viihdetuotanto, joka yksipuolistaa tarjontaa. Julkisen palvelun yleisradiotoiminnalla on tärkeä asema lapsille ja nuorille suunnatun tarjonnan kautta.

Vuoteen 2005 ulottuvan *opetusministeriön lastenelokuvan kehittämisohjelman* periaatteet ja tavoitteet ovat monilta osin myös edelleen ajankohtaisia.¹⁷

Ohjelman avulla pyritään vahvistamaan lastenelokuvan tuotanto-olosuhteita ja levittämistä sekä parantamaan ja vahvistamaan yleisemmin lastenelokuvan asemaa Suomessa.

Mediakasvatus ja medialukutaito ovat tietoyhteiskuntakehityksessä tärkeässä asemassa. Mediakasvatuksen toimijat ovat maassamme usein hajallaan ja erillään toisistaan eikä mediakasvatuksella ole koulujärjestelmässä oppiaineen asemaa. Koulu ja opettajat ovat avainasemassa lasten ja nuorten mediakasvatuksen edistämiseksi, mikä on tarpeen ottaa opettajankoulutuksessa ja opettajien täydennyskoulutuksessa huomioon. Peruskoulujen ja lukiodien mediakasvatukselle uusia mahdollisuuksia avaavat vuonna 2004 vahvistettujen opetussuunnitelmien aihekokonaisuudet viestintä- ja mediataito (peruskoulussa) ja viestintä- ja mediaosaaminen (lukiossa).

Alaikäisten suojeleminen mediäväkivallalta on kansallisesti ja Euroopan unionin tasolla tärkeää, koska viestintä on globaalia. Hallitusohjelman mukainen opetusministeriön koordinoima laaja luonnos *toimintaohjelmaksi "Lapset ja media"* vuosille 2005-2007 tähtää lapsille suunnatun mediäväkivallan haittojen rajoittamiseen. Toimintaohjelman perustavoitteena on lasten ja nuorten mediaturvallisuuden maksimointi ottaen huomioon mediaympäristössä vaikuttavat olosuhteet; tekniikan kehittyessä sama sisältö voi tulla käyttäjille usean jakelukanavan kautta ja medioiden käyttötavat muuttuvat. Tämän vuoksi keinoja tarvitaan useita rinnakkaisia lähestymistapoja ja joustavia, helposti muunneltavia käytäntöjä. Valtion vastuun lisäksi vanhempien, kasvattajien ja media-alan tulee nykyistä selkeämmin nähdä oma vastuunsa.

Kansallisella tasolla perustuslaki sallii tiettyjä rajoituksia sanavapaudesta juuri lastensuojelun näkökulmasta. Televisio-ohjelmiin, elokuviin, peleihin ja erityisesti internetin käyttöön liittyy lastensuojelullisia näkökulmia. Televisio-ohjelmia koskevat EU:n direktiivit on pantu toimeen televisio- ja radiotoimintaa koskevassa laissa. Lisäksi televisioyhtiöt ovat

¹⁵ Opetusministeriön lausunto Ulkoasiainministeriölle 2.4.2003 (6/340/2003) YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen täytäntöönpanosta selostaa yksityiskohtaisesti täytäntöönpanotoimet opetusministeriön hallinnonalalla.

¹⁶ Opetusministeriön lastenkulttuuripoliittinen ohjelma. Opetusministeriön julkaisuja 2003:29.

¹⁷ Lastenelokuvan kehittämisohjelma 2002-2005. Opetusministeriön kulttuuri-, liikunta- ja nuoriso-osaston julkaisusarja 2001:13.

tehneet lapsille haitallisten ohjelmien lähetysojoista ja ikärajasuosituksista sopimuksen.¹⁸ Alle 18-vuotiaille tarkoitettavat elokuvat ja videot on tarkastettava ennakkoon valtion elokuvatarkastamossa.¹⁹ Valtion elokuvatarkastamo on opetusministeriön alainen virasto, jonka tehtävä on tarkastaa Suomessa alle 18-vuotiaille esitettävät ja levitettävät kuvaohjelmat (elokuvateatterielokuvat, VHS, DVD ja tilausohjelmalvelu) ja rekisteröidä muut, tarkastuksen ulkopuolelle jäävät, kuvaohjelmat ja vuorovaikutteiset kuvaohjelmat (tietokone- ja videopelit). Elokuvatarkastamon tehtävistä määrätään laissa kuvaohjelmien tarkastamisesta (775/2000) ja laissa Valtion elokuvatarkastamosta (776/2000), jotka astuivat voimaan vuoden 2001 alussa.

Nuorten työpajatoiminnassa on myös audiovisuaalisen alan pajatoimintaa, jonka päätavoitteena on mielekkään työn tekemisellä ennaltaehkäistä nuorten syrjäytymistä sekä edistää nuorten osallisuutta yhteiskunnassa ja tukea nuoren sosiaalista kasvua ja vahvistumista. Työpajatoiminnassa työn tekeminen on keskeinen väline nuoren arjenhallinnan ja tulevaisuuden suunnitelmien jäsentämisessä. Paras tilanne audiovisuaalisten työpajatoimintojen kohdalla on silloin, kun ne ovat ulkopuolisten tilaamia ja antavat näin kosketuksen avoimiin työmarkkinoihin tai avaavat nuorille mahdollisuuksia audiovisuaalisen alan ammatteihin. Tämän toiminnan jatkaminen on tärkeää.

¹⁸ <http://www.ficora.fi/suomi/ajankoht/rajoituskeinot.htm>

¹⁹ <http://www.vet.fi/>

Audiovisuaalisen politiikan ala

Audiovisuaaliseen politiikan ala on laaja. Siihen kuuluvat koko televisiotoiminta, laajasti koko elokuva-ala, mediataide, tietokonepeliteollisuus sekä muu audiovisuaalinen kulttuuri- ja sisältötuotanto tallenusalustoista tai jakelukanavista riippumatta. Myös alan koulutus eri asteillaan sekä elokuva- ja audiovisuaalinen kulttuuriperintö ovat osa tätä kokonaisuutta. Audiovisuaalinen ala muuttuu, kehittyy ja laajenee jatkuvasti. Sillä on myös yhtymäkohtansa useisiin muihin politiikan aloihin.

Tässä jaksossa annetaan yleiskuva audiovisuaalisesta alasta. Tarkastelu on jäsennelty siten, että lähtökohtana on suomalainen televisiotoiminta, jonka jälkeen kuvaillaan kotimaista elokuvatuotantoa ja jakelua. Laajasta audiovisuaalisesta kentästä hahmotetaan myös elokuvakulttuurin kenttää, audiovisuaalista peliteollisuutta ja mediataiteen toimijoita. Myös Euroopan audiovisuaalisen alan markkinati-

lannetta ja palveluntarjontaa käsitellään. Keskeisiä audiovisuaalisen politiikan välineitä - rahoitusta ja osaamista - on kuvailtu omissa jaksoissaan. Lopuksi käydään läpi audiovisuaalisen muistin eli kulttuuriperinnön tilannetta.

Väestölaskentatietojen mukaan kaikissa kulttuuriammateissa ja kulttuuritoimialoilla työskenteli Suomessa vuonna 2000 yhteensä noin 114 200 henkilöä, mikä oli runsaat viisi prosenttia työllisestä työvoimasta. Tästä luvusta on poistettu toimialojen ja ammattien päällekkäisyys (kulttuuriammattisa kulttuurin toimialalla työskenteli noin 41 300 henkilöä). Kulttuurin toimialoista elokuvien ja videoiden tuotannossa ja jakelussa työskenteli vuonna 2000 yhteensä 2 387 henkilöä, mikä oli jopa 71,6 prosenttia enemmän kuin vuonna 1995. Radion ja television parissa työskenteli yhteensä 13 982 henkilöä ja kasvua vuodesta 1995 oli 22 prosenttia

Televisiotoiminta Suomessa

Televisiotoiminnan harjoittamiseen maanpäällisessä joukkoviestintäverkossa tarvitaan valtioneuvoston toimilupa (ohjelmistolupa). Radiotaajuuksia edellyttävän verkkopalvelun, kuten televisio- ja radio-ohjelmien, tarjoaminen digitaalisessa maanpäällisessä joukkoviestintäverkossa edellyttää myös toimilupaa (ohjelmistolupa).

Viestintävirasto voi myöntää digitaali-lähetysksiin lyhytaikaisia lupia.²⁰

Julkisen palvelun yhtiö Yleisradio Oy:n toiminta perustuu lakiin. Televisiotoiminnan digitalisoituminen ja viestintämuotojen yhdentymiskehitys muuttavat televisiotoiminnan tulevaisuuden näkymiä voimakkaasti. Liikenne- ja viestintäministeriön parlamentaarisen työryhmän näkemys julkisen palvelun televisiotoiminnan tulevaisuudesta valmistui vuonna 2004.²¹

Kanavien tilanne ja ohjelmatarjonta

Televisiotoimintaa harjoittavat yhtiöt voidaan jaotella valtakunnallisiin julkisiin ja valtakunnallisiin kaupallisiin toimijoihin, paikallisiin toimijoihin sekä kaapeli- ja satelliittilähetystoiminnan harjoittajiin. Vuonna 1999 hallitus myönsi kymmeneksi vuodeksi toimiluvat kahdeksalle kaupalliselle kanavalle. Yleisradion hallintoneuvosto teki päätökset Yleisradion viidestä digitaalisesta televisiokanavasta.

Julkisen palvelun ohjelmatoimintaa harjoittavalla Yleisradiolla on lakiin perustuva oikeus harjoittaa televisio- ja radiotoimintaa ilman toimilupaa niillä taajuuksilla, jotka valtioneuvosto on osoittanut sen käyttöön. Yhtiöllä on myös toimilupa Ruotsin television ohjelmien lähettämiseen. Yleisradiolla on

kaksi analogista ja vuodesta 2001 viisi digitaalista televisiokanavaa.

Valtakunnallisten kaupallisten kanavien Nelosen ja MTV3:n analogisia toimilupia on jatkettu 31. elokuuta 2007 saakka. Digitaaliset toimiluvat ovat voimassa elokuun 2010 loppuun. Lisäksi Suomessa on muutamia paikallisia kaupallista televisiotoimintaa toimiluvalla harjoittavaa yhtiötä.

Maamme valtakunnalliset analogiset televisiokanavat TV1, TV2, MTV3 ja Nelonen tarjosivat ohjelmaa vuonna 2003 joka viikko keskimäärin yhteensä 397 tuntia eli päivittäin 57 tuntia.

Valtakunnallisesta ohjelmatarjonnasta hieman yli viidenneksen muodosti ulkomainen fiktio. Ajankoh- taisohjelmat muodostivat 13 prosenttia, asiaohjelmat ja elokuvat kumpikin noin kymmenyksen kokonaistarjonnasta. Ohjelma-ajaltaan pienemmät ohjelmatyypit olivat järjestyksessä palvelu-, opetus- ja kulttuuriohjelmat sekä kotimainen fiktio. Parhaasta katselujasta eli nk. prime time -ajasta²² ulkomaisen fiktion sekä viihteen osuus kasvoivat molemmat vajaan viidennekseen illan ohjelmasta. Myös uutisten osuus illan ohjelmasta kasvoi merkittävästi.

Vuonna 2003 vähän yli puolet neljän kanavan yhteenlasketusta ohjelmistosta oli kotimaassa tuotettua. Voidaan sanoa, että suomalaista tarjontaa oli kaikissa ohjelmatyypeissä, mutta sitä hallitsivat erityisesti ajankoh- taisohjelmat, urheilu ja viihde. Sarjamuotoisten ohjelmien osuus oli 80 prosenttia koko ohjelmatarjonnasta. Ohjelmien uusintalä- hettyksiä oli vuonna 2003 vajaa kolmannes.

Ohjelmatarjonnan lisäksi kanavat tarjosivat keskimäärin 26 tuntia vuorokaudessa muita televisiopalveluja kuten uutisikkunaa, erilaisia ostosohjelmia, mobiilipelejä ja tv-chatteja.

TV1 oli entiseen tapaan informaatiopainotteisin kanava. Lähes 70 prosenttia sen tarjonnasta oli informaatiivisia ohjelmia. Kanava panosti erityisesti ajankoh- taistarjontaan, asia- ja opetusohjelmiin sekä uu-

²⁰ <http://www.ficora.fi/suomi/tvjaradio/digitvradio.htm>

²¹ Jakson "televisiotoiminta Suomessa" keskeisenä lähteenä on käytetty Liikenne- ja viestintäministeriön selvitystä 2003:52 Kohti Digi- aikaa sekä selvitystä Suomalainen televisiotarjonta 2003, Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisuja 2004:58. Digitalisointi- kehitystä käsitellään tarkemmin myös tämän raportin jaksossa "Toimintaympäristön muutos".

Katso myös loppuraportti: Julkisen palvelun televisio- ja radiotoiminta 2010. LVM 2004:59.

²² Ohjelmat, jotka sijoittuvat 18.00-22.00 väliin.

tisiin. Ulkomaista fiktiota oli kuudennes koko ohjelma-ajasta. Profilissa korostuivat suomalainen ja muu eurooppalainen tarjonta.

TV2:n profiili jakautui puolestaan hyvin tasaisesti informatiivisiin ja viihteellisiin ohjelmiin, eikä mikään ohjelmatyyppi hallinnut sen tarjontaa. Eniten kanava tarjosi asia- ja urheiluohjelmia, kuudennes molempia. Kymmenyksen ajasta saivat ajankohtais- ja lastenohjelmat sekä elokuvat ja ulkomainen fiktio. TV2 oli selvästi kotimaisin kanava, kotimainen tuotanto muodosti 70 prosenttia sen kokonaistarjonnasta.

MTV3 tarjosi kuten aiemminkin noin kolmannes informatiivisia ohjelmia ja kaksi kolmannesta viihdettä. Ohjelmistosta puolet oli kotimaista ja lähes 40 prosenttia pohjoisamerikkalaista. Kanava tarjosi niin tuntimääräisesti kuin suhteellisesikin eniten muita televisiopalveluita.

Neloskanavan tarjontaa hallitsi muita selvemmin ulkomainen fiktio 37 prosentin osuudella tarjonnasta. Kanava oli analogisen televisiotarjonnan viihteellisin: elokuvia ja viihdettä oli kumpiakin kuudennes tarjonnasta, urheilua noin kymmenen prosenttia. Suurin osa tarjonnasta oli pohjoisamerikkalaista ja kolmannes kotimaista. Eurooppalaista tarjontaa oli viidennes eli suhteessa yhtä suuri osuus kuin Yleisradion kanavilla.

Vuoden 2003 aikana TV1 ohjelmatarjonnasta yli kaksi kolmasosaa oli informatiivista ja TV2:n tarjonnasta noin puolet. MTV3:n ohjelmistosta informatiivista oli vajaa kolmannes, Nelosen tarjonnasta kuudennes. Muu ohjelmisto oli viihteellistä.

Parhaaseen katseluaikaan kaupallisten kanavien profiilit eivät juurikaan muuttuneet, sen sijaan TV1 ja TV2 lähestyivät toisiaan, kun TV1 lisäsi viihteen osuutta TV2:n lisätessä informatiivisen ohjelmiston osuutta. Kuitenkin on hyvä muistaa, että tällainen luokittelu on osin keinotekoinen.

Kaikki kanavat lähettivät edellisvuotta enemmän viihdettä, erityisen selvästi tämä näkyi kaupallisilla kanavilla. Osin tähän vaikutti viihteelliset tosi-tv-ohjelmat. Esimerkiksi Nelosen korvasi osan ulkomaisen fiktion ohjelma-ajasta viihdeohjelmilla. Viime vuosina on myös ollut nähtävissä, että julkisen palvelun ohjelmisto on muuttunut aiempaa informatiivisemmaksi.

Digitaalisten kanavien tarjonta

Uudet digitaaliset kanavat - YLE24, YLE Teema, FST-D, Subtv ja Urheilukanava - lähettivät toisena täytenä toimintavuotenaan keskimäärin 290 viikkotuntia ohjelmaa. Digitaalinen tarjonta oli kasvussa siitä huolimatta, että FST-D vähän supisti tarjontansa, muiden kanavien ohjelmatarjonta lisääntyi. Muilta osin vuoden 2003 digitaalinen tarjonta oli edellisvuoden kaltainen. Digitaalisten kanavien yhteenlaskettu tarjonta oli hyvin samankaltainen kuin analogisten täyden palvelun kanavien profiili. Eri-laista oli runsaampi urheilu-, asia- ja kulttuuriohjelmien osuus. Samalla kanavat tarjosivat vähemmän ulkomaista fiktiota, elokuvia sekä lasten- ja nuorten palveluohjelmia. Viihde ei hallinnut analogisista kanavista poiketen digitaalisten kanavien yhteenlaskettua prime- aikaa. Kanavien ohjelmistot olivat pääsääntöisesti täysin kotimaisia tai suomalaisen ohjelmistoon painottuneita.

Monipuolisuus ja julkinen palvelu

Vuonna 2003 analogisten täyden palvelun televisio-kanavien tarjonta oli kaikkien neljän valtakunnallisen kanavan osalta kokonaisuutena ohjelmatyypinvalikoimaltaan hyvin monipuolista.

Yleisradion ohjelmistossa heijastuu selvästi julkisen palvelun ja informatiivisuuden osuus. Yleisradion kahden analogisen ja kolmen digitaalisen kanavan tarjontaa hallitsi ajankohtais-, asia- ja kulttuuriohjelmat ja uutislähettykset. Kaikesta tarjonnasta ajankohtais-, asia- ja kulttuuriohjelmat sekä opetusohjelmat osoittautuivat käytännössä melkein kokonaan julkisen palvelun kanavien genreiksi. Yleisradion analogisten ja digitaalisten kanavien tarjonta oli myös muita kanavia kotimaisempaa.

FST lähetti vuonna 2003 ohjelmistoa yhteensä vähän alla kolme tuntia päivässä analogisilla TV1:llä ja TV2:lla ja yli viisi tuntia vuorokaudessa omalla digitaalisella kanavallaan. Ohjelmistolle oli leimallista informatiivisuus. Kielivähemmistöä palveleva FST tarjoaa täyden palvelun ohjelmistoja sekä analogisesti että digitaalisesti.

Jakelu ja saatavuus

Televisio-ohjelmien maanpäällisen jakelun hoitaa Suomessa pääosin Digita Oy. Digitaalinen maanpäällinen jakeluverkko kattaa noin 94 prosenttia väestöstä. Loppuosan, eli Lapin digitaalisen jakeluverkon rakentaminen toteutuu vuoden 2005 loppuun mennessä.

Digitaalisen televisiotoiminnan käytössä on kolme lähetysverkkoa, ja liikenne- ja viestintäministeriö on selvittänyt edellytykset neljännen digitaalisen jakeluverkon rakentamiseksi.

Yleisradion ja MTV3:n analogisen television jakeluverkko kattaa koko maan aivan pieniä marginaaleja lukuun ottamatta, Nelosen jakeluverkon tulee kattaa toimiluvan mukaan 85 prosenttia väestöstä. Puolet kotitalouksista on liittynyt kaapelitelevisioverkkoon ja näkee ja kuulee sen kautta myös valtakunnallisten radioteitse lähetettävien televisio- ja radiokanavien lähetykset.

Kaapelitelevisioverkossa välitetään kotimaisia ja ulkomaisia yleisradiokanavia, ulkomaisia satelliittikanavia sekä paikallisia televisio- ja radiokanavia. Kaapelitelevisiotoimintaan liittyy keskeisesti viestintämarkkinalaissa säädetty ohjelman siirtovelvollisuus (must carry). Sen mukaan kaikkien kaapeliverkossa verkkopalvelua tarjoavien teleyritysten pitää ilman korvausta välittää julkisen palvelun yleisradio-ohjelmistot ja niiden oheis- ja lisäpalvelut. Velvoite koskee tietyiltä osin myös valtakunnallisia kaupallisia kanavia ja maksukanavia.²³

Melkein kaikkien kaapelitelevisioverkkojen kautta voidaan välittää digitaalisia lähetyksiä. Vaikka ne voivat tarjota maanpäällisiä verkkoja paljon suuremman kanavamäärän, television katseluun käytetystä ajasta jopa 93 prosenttia keskittyy kansallisille pääkanaville.

Kaapelitelevisiotoiminta on avainasemassa digitaalitekniikan käyttöönotossa. Jos kaapelitelevisiotoimijat siirtäisivät muut kuin analogiset must carry -kanavat digitaaliseen jakeluun, nopeuttaisi tämä digitaalisten vastaanottimien hankintaa.

Paikallinen maanpäällinen analoginen televisio-

toiminta on Suomessa melko vähäistä; toimilupa on myönnetty kolmelle toimijalle. Toiminnalla voi olla paikallisesti suuri kulttuurinen ja yhteisöllisyyttä sekä identiteettiä vahvistava merkitys. Tämän osoittavat kokemukset toiminnasta ruotsinkielisellä Etelä-Pohjanmaalla.

Suomen maanpäällisen digitaalisen jakeluverkon kautta voidaan kehittää ja lähettää vuorovaikutteisia palveluita. Lähetykset toteutetaan eurooppalaisen DVB-standardin mukaisesti ja vuorovaikutteisten palvelujen sovellutusrajapinnaksi on sovittu eurooppalaisten toimijoiden kehittämä MHP-standardi. Kaapelitelevision kautta voi 86 prosenttia televisiolähetyksiä vastaanottavista talouksista seurata digitaalisia lähetyksiä alkuperäisessä muodossa.

Televisioalan keskeiset pohjoismaiset toimijat ovat myös tehneet yhteisen vastaanotinlaitteiden teknisiä ominaisuuksia ja toiminnallisuuksia koskevan suosituksen tavoitteenaan yhtenäinen pohjoismainen markkina-alue.

Nykyarvioiden mukaan televisiopalveluiden jakelun rakenne pysyy lähitulevaisuudessa olennaisilta osin muuttumattomana. Se perustuu lähitulevaisuudessakin maanpäälliseen jakeluun, jota täydentävät taajamissa kaapelitelevisioverkot ja muualla satelliittipalvelut. Muutokset liittyvät erityisesti vuorovaikutteisten palveluiden kehittämiseen.

Digita Oy:n maaverkko peitti vuoden 2004 loppuun loppuun mennessä 94 prosenttia väestöstä. Käytännössä verkko kattaa koko Suomen vuoden 2005 aikana.²⁴

Yleisradio ja Canal Digital ovat sopineet YLEn digitaalisen kanavanipun, viiden televisiokanavan, neljän radiopalvelun ja MHP-lisäpalveluiden satelliittijakelusta Suomen alueella. Maanpäällisen digitaalisen lähetyksen valmistuttua heinäkuussa 2005 sen laskennallinen peittoalue on 99,86 prosenttia. Elokuusta 2005 lähtien katsojat, jotka ovat maanpäällisten digitaalisten lähetyksen katvealueilla tai näkyvyysalueen ulkopuolella, voivat maksutta hankkia yleisradion kanavien satelliittikatseluun tarvittavan salauksenpurkukortin Canal Digitalilta. Satelliittijakelun avulla varmistetaan, että näiden ta-

²³ ks. myös Vilkkonen ja Pekkala: Viestintämarkkinalaki, ss. 146, 152-. Edita 2004.

²⁴ <http://www.digitv.fi>

louksien on mahdollista saada kaikki samat digitaaliset palvelut, kuin maanpäällisen jakelun alueella sijaitsevien talouksienkin. Tällä tavoin julkisen palvelun digitaalisen television palvelut ovat kaikkien jakeluteiden kautta saatavilla.

Kaapelijakelun ulottuvilla on 60 prosenttia maamme taajamien kotitalouksista ja kaapelitelevisiopalvelut on lähes puolella kotitalouksista. Kaapelitelevisioverkko digitalisoidaan pääosiltaan vuoden 2006 loppuun mennessä.

Kotitaloudet ja kuluttajat

Joka kodissa oli vuonna 2004 keskimäärin 1,5 eli koko maassa lähes 3,5 miljoonaa televisiovastaanotinta. Digitaalinen televisio yleistyy sen näkyvyysalueella nopeammin kuin mikään aikaisempi tekniikka. Uusien laitteiden keskihinnat laskevat sitä mukaa kun massamarkkinat muodostuvat. Markkinoilla ei vielä ole kaapeliteleviossa toimivia MHP-vastaanottimia. MHP:n kehitykseen vaikuttavat ratkaisevasti muualla Euroopassa tehtävät päätökset.

Vuoden 2004 lopusta olevan tilaston²⁵ mukaan erilaisia digisovittimia on hankittu 513 000 kotitalouteen. Digisovitin tai digitaalinen televisio, jolla voi vastaanottaa digitaalilähetyksiä joko tavallisella antennilla tai kaapeliteitse, on 493 000 taloudessa. Määrä vastaa 21,1 prosenttia kaikista Manner-Suomen talouksista. Kun maksamisjärjestelmät ja kauppapaikat kehittyvät, myös digitaalisen television lisäpalvelut voivat kasvaa nopeasti.

Kaapelitelevisioliittymiä on Suomessa tällä hetkellä noin 1,1 miljoonaa, eli puolet kotitalouksista vastaanottaa televisiolähetyksensä kaapeliverkon kautta. Kaapelitelevisiotoimintaa saa harjoittaa, kun ennen toiminnan aloittamista on tehnyt ilmoituksen Viestintävirastolle. Suurimmat toimijat ovat Helsinki TV, Sonera ja Tampereen Tietoverkko Oy.

Lisäksi 360 000 kotia vastaanottaa eri satelliittikanavia lautasantennin välityksellä. Osa näistä kana-

vista on maksuttomia, osaan tarvitaan salauksenpurkukortti.

Kuluttajat tarvitsevat tutkimusten mukaan enemmän tietoa digitaalisen television nykyisistä palveluista mieluummin kuin tulevista. Kuluttajat odottavat, että digitaalinen televisio tarjoaisi selkeitä etuja analogiseen verrattuna. Samalla halutaan, että uusi tekniikka on halpaa ja helppokäyttöistä. Television katselussa on totuttu olemaan vastaanottaja, ja vuorovaikutteisuuden mahdollisuuteen pitää totutella. Helppo käyttöliittymä onkin hyvin tärkeä edellytys digitaalisen television suosiolle.

Nyt mahdollisista palveluista miellyttävät televisio-ohjelmatietojen saanti, etäopiskelu ja uutispalvelut eli hyötypalvelut sekä tallennusmahdollisuus ilman videota ja omatoiminen tiedon hakeminen.

Kuluttajilla on hyvin perinteiset ja hitaasti muuttuvat television katselutottumukset; tällä hetkellä 90 prosenttia katselusta katetaan 4-5 kanavalla. Katsojat arvostavat kotimaista ohjelmatarjontaa ja ovat siihen tyytyväisiä. Vaikka medioiden päällekkäiskäyttö kasvaa, ei sen arvioida vaikuttavan suuresti television katseluun.

Tulevaisuudessa keski-ikäisten ja varttuneiden yleisöjen ennestäänkin suuri osuus katselijoista kasvaa edelleen. Vähitellen muodostuu uusi, aiempaa koulutetumpi ja vaativampi katsojien yleisö.

Riippumattomat televisio- ja mainoselokuvayhtiöt

Audiovisuaalisella alalla toimivia televisio-, mainoselokuva-, yritysviestintä-, musiikkivideo- ja/tai muuhun kuin perinteiseen elokuvatuotantoon suuntautuneita riippumattomia tuotantoyhtiöitä on Suomessa useampi sata, joista noin 200 tuotantoyhtiötä on televisio-, mainoselokuva- ja yritysviestintäpainotteisia. Musiikkivideotuotantoon keskittyneitä tuotantoyhtiöitä on noin 150, joista merkittävimmät toimijat ovat suuret levy-yhtiöt²⁶. Näistä tuotantoyhtiöistä osa keskittyy pelkästään yhteen tuotantomuotoon, osalla tuotanto on monipuolisempaa. Useat mainoselokuva- ja/tai televisiotuotantoon

²⁵ www.finnpanel.fi tilanne marras-joulukuun vaihteesta 2004.

²⁶ Arvio perustuu SATU ry:n ja Tuotos ry:n alan toimijoilta saamiin tietoihin.

suuntautuneet tuotantoyhtiöt tuottavat myös yritys videoita ja/tai musiikkivideoita. Näin ollen on vaikea jaotella tuotantoyhtiöt puhtaasti esimerkiksi televisio- ja mainoselokuvatuotantoon suuntautuneiksi, koska harvempien tuotanto on täysin yhteen tuotantoon keskittynyttä, toisin kuin elokuvatuotantoyhtiöt, joilla on pelkästään elokuvatuotantoa tai mahdollisesti sen lisäksi televisiotuotantoa.

Kooltaan riippumattomat televisio- ja mainoselokuvatuotantoyhtiöt ovat keskimääräistä isompia verrattuna elokuvatuotantoyhtiöihin. Aktiivisesti toimivien tuotantoyhtiöiden keskimääräinen henkilöstömäärä on kahdeksan henkilöä. Mutta aivan kuten elokuvien osalta, myös televisio- ja mainoselokuvatuotanto työllistää melkoisen määrän muita tekijöitä, joten freelancereita on toimialalla runsaasti, vaikka osa tekijöistä onkin palkattu tuotantoyhtiöihin.

Televisio- ja mainoselokuvatuotanto

Televisiokanavista TV1:llä ja TV2:llä on itsenäistä tuotantotoimintaa, mutta riippumattomien tuotantoyhtiöiden osuudet ovat kasvamassa. Yksi tapa jäsentää tilannetta on jakaa televisiotuotanto Tuotoksen esittämiin ohjelmatyyppeihin. Niihin kuuluvat elokuvat, joihin lasketaan pitkä ja lyhyt näytelmä-, dokumentti- ja animaatioelokuva. Muut ohjelmatyypit ovat jaottelun mukaan viihdeohjelmat, kevyt fiktio, fiktiosarjat, ajankohtaisohjelmat, hyöty- ja opetusohjelmat, reportaasiohjelmat, tapahtumataltioinnit ja musiikkivideot. Ohjelmatyyppeiden määrät vaihtelevat vuosittain melkoisesti, mutta esitettyjen ohjelmatyyppeiden mukaan TV1 ja TV2 esittävät eniten ajankohtaisohjelmia, hyöty- ja opetusohjelmia, viihdeohjelmia ja dokumentteja. MTV3:n suurin esitystarjonta muodostuu ajankohtais- ja viihdeohjelmista, mutta myös kevyellä fiktiolla ja musiikkivideoilla on tärkeä osuutensa. Nelonen ei tee poikkeusta esitystarjonnan osalta ajankohtais- ja viih-

deohjelmien suhteen, mutta esittää myös merkittävästi taltiointeja. Näin ollen tuotantoyhtiöiden televisiotuotanto on vahvasti ajankohtais-, hyöty- ja opetus- sekä viihdeohjelmapainotteista.

Riippumattomien mainoselokuvatuotantoyhtiöiden tuotanto vaihtelee merkittävästi yleisen taloudellisen tilanteen ja mainosmarkkinoiden tilan mukaan.

Elokuvatuotanto ja jakelu Suomessa

Elokuvalla tarkoitetaan usein puhekielessä pitkiä näytelmäelokuvia, mutta niiden lisäksi elokuvat voidaan jaotella lyhyihin näytelmäelokuviin, dokumenttielokuviin ja animaatioelokuviin ja mainoselokuviin. Pitkät ja lyhyet näytelmäelokuvat, dokumenttielokuvat ja animaatioelokuvat rahoitetaan julkisen tuen avulla, vain mainoselokuvat rahoitetaan pääasiassa yksityisellä rahoituksella.²⁷

Vuosina 1995-2004 Suomessa tuotettiin yhteensä 102 pitkää näytelmäelokuvaa, joista 48 vuosina 2001-2004 eli nykyisin Suomessa tuotetaan keskimäärin 12 pitkää näytelmäelokuvaa vuodessa. Näistä viime vuosien 48 tuotetusta elokuvasta 10 on kansainvälisiä tuotantoja, joissa on mukana kansainvälistä rahoitusta joko osatuottajan, EU:n rahoitustuen, Eurimages-rahaston, Pohjoismaisen elokuva- ja televisiorahaston tai muun ulkomaisen rahoittajan kuten levittäjän muodossa. Lisäksi 2000-luvulla suomalainen tuotantoyhtiö on ollut osatuottajana viidessä kansainvälisessä yhteistuotannossa. Vuonna 2004 tuli ensi-iltaan 13 pitkää kotimaista fiktiota ja viisi pitkää dokumenttielokuvaa. Lisäksi nähtiin kolme yhteistuotantoa, joissa oli suomalainen osatuottaja.

Suomen Elokuvasäätiön, AVEKin ja muiden rahoittajien tukipäätöksiä koskevien tilastojen mukaan 2000-luvulla on pitkien näytelmäelokuvien lisäksi tuotettu vuosittain keskimäärin 12 lyhyttä näytel-

²⁷ Suomen elokuva- ja audiovisuaalista toimialaa kuvaavan luvun tilannekuvauksissa on käytetty keskeisinä lähteinä Suomen elokuvasäätiöltä, Suomen elokuvatuottajien keskusliitto SEK ry:ltä, Audiovisuaalisen kulttuurin edistämiskeskus AVEKilta, Suomen audiovisuaalisen alan tuottajat SATU ry:ltä, AV-tuottajien tekijänoikeusjärjestö Tuotos ry:ltä, tuotantoyhtiöiltä ja alan muilta toimijoilta saatuja tietoja.

mäelokuvaa, 25 dokumenttielokuvaa ja 3 animaatioelokuvaa. Vuonna 2004 valmistui julkista tukea saaneita lyhyitä näytelmäelokuvia 7, dokumenttielokuvia 53 ja animaatioelokuvia 2, dokumenttielokuvien tuotannon kasvu kehityksessä näkyä.

Ilman julkista tukea ammattimaisesti tuotetut elokuvat ovat Suomessa kovin harvinaisia. Edellä esitettyjen lukujen osalta on kuitenkin otettava huomioon, että televisiokanavat tuottavat itsenäisesti televisio-ohjelmien lisäksi myös elokuvia, vaikka ne ovat pääasiassa muita kuin pitkiä näytelmäelokuvia, mikä nostaa jonkin verran edellä esitettyjen lyhyiden näytelmäelokuvien, dokumenttielokuvien ja animaatioelokuvien määrää. Käytännössä Suomessa televisiokanavista ainoastaan Yleisradiolla on omaa tuotantotoimintaa.²⁸ Sen sijaan MTV3 (ml. Subtv) ja Ruutunelonen ostavat ohjelmatarjonnan televisiokanavan ulkopuolelta.

Esimerkki alueellisesta rahoitustoiminnasta on Oulun seudulla Pohjoinen elokuva- ja mediakeskus POEM, joka osarahoittaa elokuva- ja televisiotuotantoja Pohjois-Suomessa. Vuosina 2001-2003 POEM tuki kaikkiaan 67 teoksen tuotantoa toiminta-alueellaan. Yli 90 prosenttia näistä tuotannoista on ollut pohjoissuomalaisten tuotantoyhtiöiden ja tekijöiden tuottamia. Kaudella 2000-2003 tuotantojen joukossa oli neljä näytelmäelokuvaa, 23 fiktiivistä lyhytelokuvaa, 24 dokumenttielokuvaa, 13 digitaalisen median tuotantoa sekä kolme käsikirjoitusvaiheessa olevaa televisiosarjaa.

Elokuvatuotantoyhtiöt

Elokvien tuottaminen on noin 25 suomalaiselle tuotantoyhtiölle ammattimaista liiketoimintaa. Muita alalla toimivia tuotantoyhtiöitä, jotka ovat usein yhden henkilön ympärille muodostuneita tuotantoyhtiöitä, on yli 100. Näistä aktiivisesti elokuva-alalla toimivia tuotantoyhtiöitä on edellä mainittujen ammattimaista liiketoimintaa harjoittavien

tuotantoyhtiöiden lisäksi noin 30. Aktiivisesti toimivien tuotantoyhtiöiden tuotantotoiminta on säännöllistä. Vain muutamilla elokuvatuotantoyhtiöillä tuotanto on monipuolista, useimmat elokuvatuotantoyhtiöt ovat keskittyneet johonkin tiettyyn elokuvamuotoon. Pääsääntöisesti pitkien näytelmäelokuvien tuottamiseen suuntautuneita tuotantoyhtiöitä Suomessa on alle 10, mutta jopa 30 tuotantoyhtiötä on tuottanut 2000-luvulla yhden tai useamman pitkän näytelmäelokuvan tai on parhailaan sellaista tuottamassa. Dokumenttielokuvien tuottamiseen keskittyneitä tuotantoyhtiöitä on reilut 10 ja lyhyiden näytelmäelokuvien samoin kuin animaatioelokuvien tuottamiseen on keskittynyt noin 5 tuotantoyhtiötä.

Elokvien kokonaistuotantoon suhteutettuna tuotantoyhtiöitä on paljon ja ne ovat kooltaan hyvin pieniä. Vuoden 2004 neljatoista kotimaista ensi-iltaa tuotettiin kolmessatoista tuotantoyhtiössä ja vain yksi tuotantoyhtiö tuotti kaksi elokuvaa. Sen sijaan niiden levittämiseen riitti neljä levitysyhtiötä. Yhtäjaksoisestikin toimivien elokuvatuotantoyhtiöiden keskimääräinen henkilöstömäärä on vain 3 henkilöä per tuotantoyhtiö.

Pienestä markkina-alueesta ja vähäisistä tukirahoista johtuen toimiala on Suomessa pieni ja tuotannot vähäisiä, minkä vuoksi tuotantoyhtiöillä ei ole mahdollisuuksia eikä varaa palkata vakituista henkilökuntaa. Elokvatuotannot työllistävät kuitenkin melkoisen määrän eri tekijöitä ja osajia joko määräraikaisten työ- tai alihankintasuhteiden kautta. Freelancereiden määrä alalla on suuri sen johdosta, ettei vakituksia työpaikkoja ole.

Elokvien katsojat ja jakelu

Viimeisen vuosikymmenen aikana elokuvakäyntien määrä ja erityisesti suomalaisen elokuvan katsojamäärät ovat olleet selkeässä kasvussa. Viimeksi kulu-

²⁸ Yleisradiolla on vuonna 2005 viisi tv-kanavaa; TV1, TV2,YLE Teema,YLE24 ja FST, jotka lähettävät osaa miskekskusten (toimitusten) omatuotantoista ohjelmaa.

neen kymmenen vuoden aikana elokuvissa käyntien määrä on kasvanut vuonna 1995 saavutetusta 5.3 miljoonasta 7.7 miljoonaan kävijään vuonna 2003 eli kasvua on ollut 45 prosenttia. Suurinta kasvu on ollut kaupungeissa, joihin on rakennettu multiplex-teattereita. Helsingin, Turun ja Tampereen osuus kaikista kävijöistä oli 51 prosenttia vuonna 2003. Vuonna 2004 katsojaluvut ovat hieman pudonneet.

Alimmillaan suomalaisen elokuvan katsojamäärä oli vuonna 1996 (vajaat 200 000 katsojaa ja alle neljän prosentin markkinaosuus). Vuosi 1999 oli suomalaiselle elokuvalla huippuvuosi, jolloin suomalaista elokuvaa kävi katsomassa 1,8 miljoonaa katsojaa. Tämän jälkeen, lukuun ottamatta vuotta 2001, suomalaisen elokuvan katsojamäärä on ollut yli yksi miljoona.

Vuonna 2004 elokuvateattereissa kävi noin 7 miljoonaa maksanutta katsojaa, joista lähes 1,2 miljoonaa näki kotimaisen elokuvan. Elokuvateatterikäyntejä oli noin 1,3 asukasta kohden, luku on alempi kuin muissa Pohjoismaissa. Muiden EU-maiden keskiarvo on yli kaksi käyntiä vuodessa. Kotimaisen elokuvan katsojaosuus Suomessa on ollut noin 15 prosenttia, tosin vuonna 2003 se nousi lähes 22 prosenttiin. Vuonna 2004 kotimainen katsojaosuus oli 17 prosenttia. Ennätysvuonna 1999 kotimainen katsojaosuus oli 25 prosenttia. Merkittävää on, että kansainvälisestikin korkea kotimainen markkinaosuus on saavutettu keskimäärin 10-12 ensi-illalla. Ruotsissa ja Tanskassa samansuuruinen osuus markkinoista on tavoitettu keskimäärin 25 ensi-illan voimin.

Elokvien jakeluketju muodostuu elokuvien tuottajista, levittäjistä ja elokuvateattereista. Pitkällä aikavälillä perinteisen filmille tallennetun elokuvan ohella digitaalinen jakelu- ja esitystekniikka valtaavat alaa.²⁹ Elokvien teatterijakelua täydentävät kotiympäristössä televisioesitykset, video sekä viime aikoina yleistyneet digitaaliset kuvalevyt eli DVD-tallenteet. Myös video-on-demand- palveluista on kehityksessä merkittävä jakelukanava. Televisio on uudelle kotimaiselle elokuvalla merkittävä foorumi:

parhaimmillaan elokuvat keräävät yli miljoona katsojaa valtakunnallisilla kanavilla.

Elokvien esittämisessä ja levityksessä edellisten vuosikymmenten muutokset ovat jatkuneet osittain viime vuosiin asti. Elokuvateattereiden verkko ja ohjelmisto on supistunut samaan aikaan, kun valtakunnallisten televisiokanavien elokuvatarjonta on moninkertaistunut. 1990 -luvulla elokuvateattereiden lukumäärässä ei enää tapahtunut merkittävää laskua. Laadullisesti merkittävä muutos elokuvateatterikannassa alkoi vuonna 1998, kun ensimmäinen multiplex -teatteri avattiin Helsingissä. Multiplex -teatterin toiminta-ajatuksessa salien lukumäärä ei ole oleellisin tekijä, vaan elokuvakäynnin ympärille rakennettu elämyskokonaisuus monipuolisine oheispalveluineen. Elokuvakäyntiä on siis tuoteistettu multiplexin avulla. Maassamme oli vuoden 2004 lopussa 220 elokuvateatteria, joista pääosa on yhden valkokankaan pienyritysten liiketoimintaa. Valkokankaita Suomessa on tällä hetkellä 330. Lähes kaikkiin yli 60-80 000 asukkaan kaupunkeihin on tehty multiplex -teattereiden suunnitelmia.³⁰

Elokvateattereiden katsojamäärät ovat osin multiplex-kehityksen sekä teknisten parannusten vuoksi olleet nousussa: kun vuonna 1995 kirjattiin 5.3 miljoona käyntiä, viime vuonna kävijöitä oli 7 miljoonaa. Teattereiden pääsylipputulot olivat noin 52 miljoonaa euroa ja lipun keskihinta 7,42 euroa vuonna 2004.

Elokvien teatterilevitys perustuu pitkälle Hollywoodin elokuvastudioiden tšekäläisten tytäryhtiöiden toimintaan. Amerikkalaisten elokuvien osuus Suomen katsojaluvuista on viime vuosikymmeninä vaihdellut 60 prosentista 80 prosenttiin viime vuosikymmeninä. Ensi-illoista ainakin joka toinen on suurten studioiden tuotanto. Viimeisen kymmenen vuoden aikana myös pohjoismaiset mediakonsernit, Nordisk Film, Svensk Filmindustri ja Sandrews ovat laajentaneet toimintaa Suomeen ja niillä on elokuvan levityksessä kasvava merkitys.

Amerikkalaisten elokuvastudioiden tytäryhtiöi-

²⁹ Jakson "Elokvien katsojat ja jakelu" pääasiallisena lähteenä on Joukkoviestinnän arkistointiprojektin muistio. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2003:14.

³⁰ Elokuvateattereista tarkemmin jaksossa "Elokvien katsojat ja jakelu".

den maahantuontia täydentävät ja monipuolistavat kymmenkunta riippumatonta maahantuojaa, jotka tuovat maahan noin kolmasosan elokuvista. Ne poimivat elokuvansa yksitellen joko festivaaleilta tai myyntiyhtiöiltä ja tuovat maahan elokuvia useista eri maista ja maanosista. Useinkaan nämä maahantuonnit eivät olisi mahdollisia ilman elokuväsäätien tukea. Eurooppalaisten elokuvien osuus maan ensi-illoista on ollut 20-25 prosenttia.

Suomeen tuodaan nykyisin vuosittain 170-190 ensi-iltaelokuvaa. Ensi-iltojen määrä vähentyi 1980-luvun jälkeen videon vaikutuksesta, mutta on kääntynyt monisali-teattereiden suuren ohjelmistotarpeen vuoksi uudelleen nousuun vuonna 1999. Levitysyhtiöt eivät pääsääntöisesti omista elokuvateattereita. Kansainväliset levitysyhtiöt ovat levittäneet aktiivisesti myös suomalaisia elokuvia 1990-luvun lopulta lähtien. Elokuvien kokonaiskatselu on lisääntynyt, kun elokuvateatterien rinnalle on tullut useita uusia kotikatseluvaihtoehtoja.

Kymmenen suurimman paikkakunnan osuus teattereiden liikevaihdosta on noin 70 prosenttia. Liikevaihdoltaan suurimmat elokuvakaupungit olivat Helsinki, Tampere, Turku, Oulu ja Jyväskylä. Pienemmällä paikkakunnilla elokuvateatteri on enemmän kulttuuripalvelujen tarjoaja kuin liiketaloudellisesti kannattava. Maassa toimii n. 30 kunnallista elokuvateatteria ja suurin piirtein yhtä monta yhdistysten tai seurojen ylläpitämää teatteria. Kunnalliset teatterit sijaitsevat pääosin Pohjois-Suomessa.

Elokuvajakelun digitaalinen kehitys on elokuvateattereille valtava ja tämän hetken asiantuntija-arvioiden mukaan taloudellisesti kannattamaton investointi. Myös digitaalitekniikan nopea uusiutuminen ja yhteisten standardien puuttuminen hidastavat kehitystä. Arviot maailmanlaajuisesta digitalisoitumisesta vaihtelevat viidestä kolmeenkymmeneen vuoteen. Analogiset ja digitaaliset järjestelmät tulevat todennäköisesti varsin kauan olemaan käytössä rinnakkain. Viimeisenä digitalisoituvat pienet teatterit. Myös muunlainen kehitys on mahdollinen.

Video- ja DVD-levitys

DVD-levitys kasvaa jatkuvasti, vuoden 2003 lopussa sen liikevaihto ylitti kaksinkertaisesti VHS-videokasettien liikevaihdon.³¹ Vuonna 2004 VHS:n myynti- ja vuokratulot olivat enää 28 prosenttia DVD:n vastaavasta tuotosta. DVD-tallenteita ja videoita tuotetaan erityisesti sekä elokuvien levitykseen että yritysviestinnän käyttöön. Yleensä video- ja DVD-levitys on jälkimarkkina elokuvalle, jota on ensin esitetty elokuvateattereissa. Menestys näyttää kumuloituvan: teatterilevityksen suuret katsojaluvut toistuvat niin videolla, DVD:llä kuin televisiossakin.

Toistaiseksi vain yksi kotimainen elokuva on DVD -markkinoilla tehnyt paremman tuloksen kuin teatterilevityksessä. Joskus ulkomainen elokuva tuodaan maahan ainoastaan video- ja DVD-levitykseen, jolloin video ja DVD ovat ensimarkkina, jota seuraavat televisioesitykset joko maksukanavilla tai vapaasti katsottavilla kanavilla.

Vanhempaa kotimaista elokuvatuotantoa on siirretty DVD:lle muutamia kymmeniä nimikkeitä. Hankkeista ovat vastanneet levitysyhtiöt, jotka ovat saaneet elokuvien esitysoikeudet aiemmin yrityskauppojen yhteydessä.

Viimeisen kymmenen vuoden aikana suomalaiset ovat vuokranneet videoita vuosittain keskimäärin yhteensä 8 miljoonaa kertaa, ja Suomessa vuokrattujen videoiden vuosittainen vähittäismyynti on ollut keskimäärin 22 miljoonaa euroa. Lisäksi suomalaiset ovat ostaneet vuosittain keskimäärin yhteensä 3,2 miljoonaa videota, ja ostettujen videoiden vuosittainen vähittäismyynti on ollut keskimäärin 40 miljoonaa euroa. 2000-luvulla yleistyneitä DVD-tallenteita suomalaiset ovat vuokranneet vuosittain keskimäärin yhteensä miljoona kertaa, ja vuokrattujen DVD-tallenteiden vuosittainen vähittäismyynti on ollut keskimäärin 8 miljoonaa euroa. Lisäksi suomalaiset ovat ostaneet vuosittain keskimäärin yhteensä kaksi miljoonaa DVD-tallennetta, ja näiden

³¹ DVD-levityksen tilanteesta enemmän jaksossa "Elokuvan katsojat ja jakelu".

vuosittainen vähittäismyynti on ollut keskimäärin 55 miljoonaa euroa. Suomalaisten elokuvien keskimääräinen osuus kaikista vuokratuista ja myydyistä elokuvista on vajaa 10 prosenttia.³²

DVD-tallenteiden tulo markkinoille ja niiden kasvava suosio on korvaamassa VHS-kasetit. Silti VHS-kaseteilla riittää edelleen kysyntää etenkin niiden edullisemman hinnan johdosta. Tutkimuksen mukaan vuonna 1999 Suomessa oli videonauhuri 94 prosentissa kaikista kotitalouksista, mikä selittää videoiden kysynnän edelleen, samalla kun DVD-soittimia hankitaan kotitalouksiin kasvavassa määrin.

Alustavien arvioiden mukaan vuonna 2004 VHS vuokra- ja myyntitulot olivat 17,3 miljoonaa euroa. DVD:n yhteenlasketut tuotot olivat puolestaan noin 61 miljoonaa euroa. Molemmissa formaateissa myyntituotot olivat selvästi vuokrausta suuremmat. Tarkkaa arviota suoraan ulkomailta tilattujen DVD-tallenteiden määrästä tai arvosta ei ole käytettävissä. Piratismi on DVD-jakelun keskeisin uhkatekijä.

Muu audiovisuaalinen ala

Tietoyhteiskuntakehitys muuttaa audiovisuaalista alaa voimakkaasti. Edellä kuvaillut televisiotoiminta ja elokuvatuotanto muuttuvat ja kehittyvät tämän kehityksen myötä. Muu audiovisuaalisen politiikan ala on muuttuva ja laajeneva alue, josta tähän on valittu tarkasteltavaksi elokuvakulttuuri, video- ja tietokonepeliteollisuus ja mediataide.

Elokuvakulttuurin kenttä

Elokuvakulttuuri ja elokuvataide ovat moniulotteisia käsitteitä. Yksi määrittely tai rajaustapa on nähdä elokuvakulttuurin piiriin kuuluvaksi elokuvan tekijöiden ja eri ammattilaisten ja koulutuksen lisäksi elokuvan kuluttajat, harrastajat, festivaaliyleisö, elokuvan ja elokuvataiteen ystävät ja alan yhteisöt ja järjestöt. Tämän ajattelutavan mukaan elokuvakulttuurin osana ovat esimerkiksi erilaiset elokuvatapahtumat ja yleisötilaisuudet, sekä elokuvien ja audio-

visuaalisen materiaalin levitys- ja esitystoiminta. Elokuvakulttuurin kentän osana ovat myös alan tiedotus ja mediakasvatus sekä alan koulutus. Järjestäjinä toimivat esimerkiksi alueelliset elokuvakeskukset, eri järjestöt ja tietyn idean ympärille syntyneet ryhmittymät. Osa elokuvakentän keskeisistä toimijoista saa valtionapua pääasiassa opetusministeriön, taiteen keskustoimikunnan ja sen elokuvataidetoimikunnan, sekä osittain Suomen elokuvasäätiön kautta.

Suomessa järjestetään lukuisia joukko erilaisia, elokuvan eri lajityyppisiä käsitteleviä, kansainvälisesti suuntautuneita *elokuvafestivaaleja*, lisäksi järjestetään erilaisia ja erikokoisia, sekä erilaisiin aiheisiin ja sisältöihin ja yleisöihin vetoavia elokuvatapahtumia osana vapaata kansalaistoimintaa ja elokuvan ammattillista edistämistä. Usein tapahtumiin tai festivaaleihin liittyy myös erilaista oheistoimintaa kuten kurssseja, seminaareja ja taiteilijavierailuja. Festivaaleilla elokuva ja sen tekijät tulevat lähemmäs katsojaa kuin normaaleissa elokuvaesityksissä. Vuosittain elokuvafestivaaleilla on arvon mukaan noin 250 000 käyntikertaa.

Vähitellen 1970-luvulta lähtien syntyneitä *alueellisia elokuvakeskuksia* ovat Turussa toimiva *Varsinais-Suomen elokuvakeskus*; Tampereella toimiva *Pirkanmaan elokuvakeskus*; Satakunnan elävän kuvan keskus Porissa; Lahdessa toimiva *Päijät-Hämeen elokuvakeskus*; Itä-Suomen audiovisuaalisen kulttuurin koulutus- ja kehittämiskeskus ISAK Kuopiossa; Keski-Suomen elokuvakeskus Jyväskylässä, Oulun elokuvakeskus; Pohjois-Karjalan alueellinen elokuvayhdistys Joensuuissa; Rovaniemellä toimiva *Lapin elokuvakeskus*; sekä Turussa ja osin Helsingissä ja Vaasassa toimiva *Finlandssvenskt Filmcentrum*. Näiden rinnalle on vähitellen syntyneessä elokuvakomissioiden verkosto, joista ensimmäisenä perustettiin POEMin yhteyteen *Northern Finland Screen Commission* vuonna 2000. Elokuvakomissiot auttavat mm. maksuttomasti kansainvälisiä tuotantoyhtiöitä ja kuvausryhmiä etsimään kuvauspaikkoja ja välittämään tietoa paikallisista palveluista tavoitteena edistää elokuvaa ja alueen yritystoimintaa. POEMin toiminta on

³² Luvut perustuvat Tilastokeskuksen tutkimukseen ja Suomen elokuvatoimijoiden liitto SEK ry:ltä saatuihin tietoihin.

laajentunut monipuoliseksi ja laajaksi alueen elokuva- ja koko audiovisuaalisen alan resurssikeskukseksi.

Kaikilla elokuvakeskuksilla on erilaisia toiminnan painotuksia,³³ mutta tunnusomaista niiden toiminnalle on pieni organisaatio ja laaja vapaaehtoistyö elokuvakulttuurin edistämiseksi alueellaan, sekä usein myös vaihtoehtotarjonnan mahdollistava elokuvateatteri, elokuva-alan kirjastotoimintaa ja arkistointia, elokuva- ja mediakasvatusta, joka sisältää koulujen sekä päiväkotien elokuvaesitykset.

Koulukinoyhdistys mahdollistaa Suomen elokuvateatteriliiton ja elokuvatoimistojen liiton sekä Suomen Filmikamarin kanssa myös laajasti koulujen elokuvaesitykset ja tukee mediakasvatusta, jota painotettiin erityisesti osana vuonna 2004 toteutettua lastenelokuvan *Filmihillo*-teemavuotta. Lisäksi monissa kouluissa toimii oma elokuvakerho. Myös yli sadassa eri puolilla maata sijaitsevilla video- ja mediapajoissa lasten ja nuorten on itse mahdollisuus tehdä audiovisuaalisia ohjelmia.

Keskeisiä valtakunnalliseksi katsottavia elokuvajärjestöjä ovat tällä hetkellä *Dokumenttikilta*, joka toimii dokumenttielokuvan tekijöiden ja harrastajien solmukohtana ja keskusteluforumina; *Elokuva- ja televisiokasvatuksen keskus*, joka on mediakasvatjärjestö; *Filmi-, ja videokuvaajien liitto*, joka on kaita-elokuva- ja videokuvauksen harrastajien valtakunnallinen yhteisjärjestö; *Suomen elokuva- ja videotyöntekijöiden liitto*, jäsenensä edunvalvoja ja kulttuuri- ja ammattijärjestö; *Suomen elokuvakontakti*, erityisesti kotimaisen lyhyt-, ja dokumenttielokuvan levitysjärjestö; nimensä mukaisesti elokuvaohjaajia edustava *Suomen elokuvaohjaajaliitto*; *Suomen elokuvatuottajien keskusliitto*, jonka toiminnan tarkoituksena on edistää elokuvatuottajien asiaa; pääasiassa televisio- ja mainosalan tuottajien yhdyssiteenä ja edunvalvojana toimiva *Suomen audiovisuaalisen alan tuottajat SATU ry*; Varsinais-Suomen elokuvakeskuksen osana toimiva *elokuvakerhojen filmitilauspalvelu*; sekä pohjoismaista elokuvaa Suomessa tunnetuksi tekevä *Walhalla*.

Maassamme toimii tällä hetkellä myös noin 30

elokuvakerhoa, jotka vastaavat paikkakunnillaan laadukkaan ohjelmiston esittämisestä silloin, kun siihen ei ole riittävää kaupallista pohjaa. Tämä elokuvakasvatustyö on tärkeää, vaikka kerhojen määrä ja merkitys onkin elokuvakentän muutoksista johtuen pudonnut kymmenesosaan kerholiikkeen huippuvuosista.

Suomessa ilmestyy lisäksi säännöllisesti myös kymmenkunta elokuva- ja elokuvakulttuuriin erikoistunutta lehteä. Elokuvalehtien profiili on hyvin monimuotoinen ja julkaisut käsittelevät alaa laajasti elokuvahistoriasta analyysiin ja kasvatukseen.

Tietokonepeliteollisuus

Video- ja tietokonepeliteollisuus on maailmanlaajuisuudesta liiketoimintaa ja sen on ennustettu kasvavan räjähdysmäisesti lähivuosina.³⁴ Peliteollisuus on nuorta, mutta se on noussut merkittävydeltään elokuvien teatterilevityksen rinnalle, myös Suomessa.

Tämän hetken kasvavat sukupolvet käyttävät luontevasti ja paljon interaktiivista mediaa, jolla tarkoitetaan internetin yhdistämien tietokoneiden ja konsolien verkkoa sekä pelejä ja niiden moninaisia sovellutuksia. Videopelit ovat myös monialainen visuaalisen kulttuurin alue. Media, design ja arkkitehtuuri kohtaavat pelitilojen ja esineistön muotoilussa; pelit yhdistävät kerronnallista sisältöä ja käyttäjien osallistumista; pelejä pelataan monilla alustoilla - televisiossa (konsolipelit, kuten ja Playstation ja X-Box), tietokoneella (PC-pelit), Internet -ympäristöissä (yhteisömaailmat) ja mobiililaitteissa.

Tällä hetkellä nousevia trendejä ovat kommunikatiivisuuden ja yhteisöllisyyden varaan toteutettavat pelit, monimedialliset pelibrändit, mobiilipelaaminen sekä paikkatietoon perustuvien pelien tuleminen. Pelaajien ikääntyessä voi syntyä myös enemmän kysyntää peleille, joissa katsotaan olevan merkityksellisimpiä tarinoita ja sisällöllistä syvyyttä.

Suomessa video- ja tietokonepeliteollisuus on pieni ja itseoppinut toimiala, yrityksiä on vähän ja ne ovat pieniä. Suomi on resurssiltaan pieni alue pelialalla, mutta silti peliteollisuutemme on onnis-

³³ Alueellisen elokuvatoiminnan kehittämistyön loppuraportti. Opetusministeriön työryhmien muistioita 1999:15.

³⁴ Screen Digest ja European Leisure Software Publishers Association (ELSPA) 2002.

tunut toteuttamaan maailmanlaajuisia menestystuotteita. Keskeisenä vahvuusalueenamme pidetään henkilöstön korkeaa osaamistasoa.

Suomalainen video- ja tietokonepeliala on tällä hetkellä käännekohdassa, joka herättää tärkeitä kysymyksiä alan tulevaisuudesta.³⁵ Suuria ratkaistavia kysymyksiä ovat esimerkiksi oikeuksien (IPR intellectual property rights) omistus, teollisuuden keskittymisilmiö muun viihdeteollisuuden tapaan, rahoitus- ja liiketoimintaosaaminen sekä nopeasti kehittyvien teknologioiden osaaminen. Lisäksi on haasteena yhdistää spontaani ja luova työskentelykulttuuri johdonmukaiseen ja päämäärähakuisen työskentelytapaan.

Koska pelien tekeminen on yhä kalliimpaa, pelien myynti edellyttää laajaa markkinointia ja tehokasta brändin hallintaa. Tämä kaikki vaatii suuria pääomia. Siksi toimialalla julkaisijoiden ja kustantajien rooli on korostunut, ja ala keskittyy nopeasti. Tekijöitten on menestyäkseen pakko onnistua myös kansainvälisillä markkinoilla, toisin kuin monilla muilla viihdeteollisuuden osa-alueella, joilla usein ainakin aluksi riittää kansallinen menestys. IPR -kysymys (pelibrändien omistus) on ratkaiseva menestystekijä, joka erottaa kärkitoimijat alihankkijoista.

Pohjoismaisia vahvuuksia ovat laajakaistayhteyksien ja matkapuhelinten yleisyys sekä korkea elintaso yleisesti, minkä vuoksi uusia sovellutuksia ja ideoita voi suotuisasti kehittää ja luoda suomalaista ja pohjoismaista brändiä.

Teknologian kehittyminen on johtanut siihen, että pelit ovat kehittyneet yhä lähemmäs elokuvallista ilmaisua. Peleistä ei kuitenkaan ole tulossa elokuvia, sillä pelattavuus ja käyttäjän aktiivisen aseman korostaminen on erona elokuvan ominaisuuksiin. Tulevaisuudessa voivat pelien ominaisuudet ja esimerkiksi interaktiivisen elokuvan ja television kehittämisen kohdata ja saada uusia muotoja. On nähtävissä, että kerronnalliset keinot ja esteettinen koodisto siirtyvät rajojen yli molempiin suuntiin.

Näin voi syntyä pelillisiä elokuvia, elokuvallisia pelejä, ja tuoteperheitä jotka avautuvat vasta kun sekä peli- että elokuvaversiot on koettu (kuten elokuva Matrix).

Tietokonepelejä ei voi rajata selkeästi tuoteryhmiiksi. Ne sulautuvat entistä tiiviimmin yhteen viihde- ja sisältöteollisuuden osa-alueille ja yhdistävät oppimisen ja viihteen sekä työnteon ja kaupankäynnin. Siten pelit, pelattavuus ja pelituotteet liittyvät jatkossa myös osaamiseen, kommunikaatioon, sosiaalisuuteen, leikkiin ja viihteeseen. Tällaisten pelien kehitystyö edellyttää teknisen osaamisen lisäksi laajaa kulttuuriosaamista. Pelit näyttävät sitovan perinteisten kerronnallisten rakenteiden laajan kirjon yhteen uudella tavalla.

Mediataide

Audiovisuaalisella kentällä vaikuttaa myös jatkuvasti muuttuva ja monialainen mediataiteen ja uusmedian toimijajoukko. Taiteen, tieteen ja teknologian ja talouden vuorovaikutuksesta syntyvä mediataidetuotanto on usein monialaista ja useita taiteen- ja elinkeinoaloja sivuavaa luovaa toimintaa. Se on omanlaistaan epämuodollista tutkimus- ja tuotekehittelytyötä.³⁶ Mediataide muuttuu ja määrittyy jatkuvasti uudelleen, mutta sen päävaiheet ovat 1980-luvulta alkanut videotaide, 1990-luvun interaktiivinen multimediatäide sekä vuosikymmenen loppupuolen verkkotaide sekä sen jälkeiset dynaamiset ja erilaiset hybridimuodot. Suomalainen mediataide on tunnettua maailmalla ja sitä pidetään vahvana, kiinnostavana ja omaleimaisena.

Suomessa on joukko tärkeitä mediataiteen organisaatioita ja toimintayhteisöjä, jotka ovat syntyneet 1980-luvun lopulta lähtien. Vanhin on vuonna 1987 perustettu Muu ry., joka on taiteidenvälinen taiteilijayhdistys, johon kuuluvat keskeisesti media- ja videotaide, performance, tila- ja ympäristötaide sekä käsिताide, äänitäide ja muut kokeelliset kult-

³⁵ Uudenmaan TE-keskuksen tilauksesta Euroopan Unionin ESR -rahoituksen turvin vuonna 2003 toteutettu kartoitustutkimus suomalaisesta tietokonepeliteollisuudesta (<http://www.lume.fi>).

³⁶ Mediataide: kotimaiset toimijat ja kansainväliset mallit. Minna Tarkka ja Tapio Mäkelä, Opetusministeriön kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osaston julkaisu 2002:8.

tuurituotannon muodot. Järjestöllä on jäsenoimintaa, se ylläpitää galleriaa ja järjestää erilaisia tapahtumia, koulutusta ja festivaaleja. Muu ry. on Suomen taiteilijaseuran jäsenjärjestö.

AV-arkki on suomalaisen mediataiteen voittoa tavoittelematon levityskeskus ja edunvalvoja. Yhdistyksen toiminnan tarkoituksena on levittää ja arkistoida jäsentensä mediataidetta kuten video-, tietokone- ja elokuvataideteoksia, installaatioita ja CD-romteoksia. AV-arkin päätehtävä on levittää suomalaista mediataidetta ja taiteilijoiden tekemää kokeellista elokuvaa erityisesti kansainvälisillä foorumeilla, mutta AV-arkki on myös alansa arkisto. AV-arkki järjestää esityksiä, näyttelyitä ja festivaaleja suomalaisesta ja kansainvälisestä mediataiteesta. Tulevaisuuden haasteena on verkkolevitys ja installaatioiden levitys.

Cartes on säätiöpohjainen Espoon kaupungin, Sibelius-Akatemian ja Teknillisen korkeakoulun taide- ja tietotekniikkakeskus, jonka toiminnan lähtökohdiana on kokeilustudio, jossa uutta teknologiaa sovelletaan taiteelliseen tuotantoon. Keskuksen tutkimuksen ja tuotannon painopisteenä on musiikki- ja visuaalinen ilmaisu yhdistettynä erityisesti reaaliaikaiseen mallinnus- ja anturiteknologiaan.

Katastro.fi on mediataideyhdistys, jonka jäsenenä on alan aktiivisia toimijoita. Järjestö pyrkii tukemaan erityisesti nuoria, alalle vasta valmistuneita tekijöitä. Katastro.fi:n toiminnan keskiössä ovat omat ja jäsenten tuotannot.

M-cult on mediakulttuuriyhdistys, joka pyrkii edistämään mediakulttuurikentän rakenteita ja yhteistyötä. Yhdistyksen piirissä toimii alan tuottajia, tutkijoita, taiteilijoita ja suunnittelijoita. Yhdistys pyrkii rakentamaan mediakulttuurin keskusta ja kehittää pääasiassa verkkopohjaisia tiedonkulkua ja keskustelua lisääviä hankkeita.

Avantofestivaali on mediataideyhdistys, jossa yhdistyvät entiset AV-arkin MuuMediafestivaali ja Kuopion videofestivaali. Tällä hetkellä päähuomion kohteina ovat elektroninen musiikki ja äänitaide yh-

distettynä kokeelliseen elokuvaan ja videoon.

Pixoff-net on verkkopohjainen elokuvan ja elokuvakulttuurin harrastajien kohtauspaikka sekä lyhyt-, dokumentti- ja animaatioelokuvien ilmainen julkaisupaikka. Pixoff pyrkii olemaan uudenlainen ja monipuolinen elokuvan levityskanava.

Lisäksi kentällä toimii joukko muita vapaamuotoisia ja vapaaehtoisia järjestöjä, foorumeita osuuskuntia sekä yhteisöjä, kuten Porvoon Magnusborgin taiteilijayhdistys, sekä esimerkiksi helsinkiläiset *Vahto-* ja *Aula* -osuuskunnat.

Mediataiteen alalla toiminnan keskeisenä ongelmana on rahoituksen epävakaus ja riittämättömyys suhteessa tarpeisiin.

Euroopan audiovisuaalinen ala

Tämän hetken arvion mukaan Euroopan audiovisuaalinen ala kasvaa jatkuvasti. Markkinoiden kokonaisarvo oli vuoden 2003 lopussa lähes 95 miljardia euroa, kun mukaan otetaan kaikki eri toiminta- ja jakelumuodot. Vuonna 2001 television osuus oli noin kaksi kolmannesta markkinoista ja elokuvan ja videoiden osuus noin 15 prosenttia. Loppuosa muodostui musiikista ja vapaa-ajan oheistuotteista. DVD-tallenteiden vuokraus ja myynti ovat jatkuvasti kasvaneet voimakkaasti, ja se on ohittanut perinteisen videokasetin vuoden 2002 jälkeen.³⁷

Televisioalan markkinoiden kehitys hidastui vuonna 2001, pääasiassa siitä syystä, että perinteiset kaupalliset maksuttoman lähetystoiminnan harjoittajat kärsivät yleisestä mainosmarkkinoiden kriisistä. Maksutelevisioala, johon luetaan kanavapakettien tarjoajat, teemakanavat, tilaustelevisio ja ostoskanavat, on ollut viime vuosina kasvussa. Julkinen televisio- ja radiolähetystoiminta on myös ollut kasvussa, se edustaa noin 30 prosenttia kokonaismarkkinoista kokonaisliikevaihdon arvonn ollessa noin 27 miljardia euroa.

³⁷ "Euroopan audiovisuaalinen ala" luvun keskeisenä lähteenä on käytetty Komission tiedonantoa Audiovisuaalisen alan tulevaisuus, KOM (2003) 784 LOP.

Euroopan markkinatilanne

Elokuvan ja koko audiovisuaalisen alan kauppataase on jatkuvasti pysynyt negatiivisena, mikä näkyy erityisen voimakkaasti lähetystoiminnassa, elokuvateatterilevityksessä mutta myös elokuvien videolevityksessä. Tämä tosiasia johtuu suuresta vajeesta Yhdysvaltojen kanssa käytävässä kaupassa. Arvion mukaan tämä lähestyy 10 miljardia euroa.

Vuonna 2003 Euroopan Unionin 25 maassa tuotettiin yhteensä 725 elokuvaa, 25 enemmän kuin vuonna 2002. Suurin elokuvatuottajamaa oli Ranska, jossa tuotettiin 212 elokuvaa, joista yli puolet (107) oli kansainvälisiä yhteistuotantoja.

Eniten katsojia EU-maissa keräsivät seuraavat eurooppalaiset elokuvat:

- Peter Howitt: Johnny English (Englanti), 14 miljoonaa katsojaa
- Richard Curtis: Love Actually (Englanti), 12,5 miljoonaa katsojaa
- Wolfgang Becker: Good Bye, Lenin! (Saksa), 9,2 miljoonaa katsojaa

Vuonna 2003 EU-maissa myytiin yhteensä 954 miljoonaa elokuvalippua, 45 miljoonaa vähemmän kuin edellisenä vuonna. Eniten myytiin lippuja seuraavissa maissa:

- 1) Ranska, 174,2 miljoonaa
- 2) Iso-Britannia, 167,3 miljoonaa
- 3) Saksa, 149 miljoonaa
- 4) Espanja, 137,5 miljoonaa
ja uusista jäsenmaista kärjessä on Puola, 24 miljoonaa

Eurooppalaisten elokuvien osuus kaikista myydyistä lipuista vuonna 2003 oli n. 26 prosenttia (amerikkalaiset elokuvat 72% ja muut maat 2,2 %). Myytyjen lippujen listan kärjessä ovat Ranska (8,8%), Iso-Britannia (6%), Saksa (3,6 %) ja Italia (2,7%).

Vertailun vuoksi voi mainita, että vuonna 2002 EU maissa tuotettiin 700 elokuvaa, Yhdysvalloissa noin 450 elokuvaa ja eniten elokuvia tuottavassa Intiassa jopa yli 800 elokuvaa.

On huomattava, että merkittävä osa eurooppalaisista tuotannoista ei saavuta kriittisenä massana pidettävää 100 000 katsojan rajaa eikä leviä kaupallisiin esityksiin edes naapurimaihin.

Yhdysvaltalaisen elokuvantekijöiden käytössä on eurooppalaisiin verrattuna moninkertaiset tuotantobudjetit, ja markkinointipanostukset ovat paljon suurempia EU:n tuotantoihin verrattuna. Vähintään samassa mitassa USAn vahvat kotimarkkinat, studioyhtiöiden tehokas maailmanlaajuinen levitysverkosto ja elokuvien tekeminen valtakielellä englannilla vahvistavat amerikkalaisen elokuvan markkinajohtajuutta kaikilla elokuvamarkkinoilla.

Tämän epätasapainon korjaamisessa voivat olla avuksi Euroopassa viime aikoina yleistyneet yhteistuotannot, varsinkin sellaiset, joihin osallistuu suurimpia jäsenvaltioita. Vuonna 2002 tuli ensi-iltaan yli 250 eurooppalaista yhteistuotantoelokuvaa. EU:n uusissa jäsenmaissa tuotettiin 86 näytelmäelokuvaa vuonna 2002. Yhteistuotannot vanhojen ja uusien jäsenvaltioiden kesken ovat toistaiseksi harvinaisia. Monissa uusissa jäsenmaissa on kuitenkin kehittynyt merkittävä tuotantoinfrastruktuuri. Elokuvan jakelussa ei ole amerikkalaisiin studioyhtiöihin verrattavia rakenteita. Euroopalle on tunnusomaista monikielisyys ja monikulttuurisuus.

Alueellisen ja paikallisen rahoituksen määrä oli vuonna 2002 yhteensä 248 miljoonaa euroa, eli noin 20 prosenttia koko elokuvan julkisesta rahoituksesta Euroopassa.³⁸

Audiovisuaalisen alan ohjelmatarjonta

Audiovisuaalisen alan palvelutarjonta on monipuolistunut viime vuosina. Euroopan unionissa toimituksen vuoden 2003 alussa perinteisessä maanpäällisessä lähetystoiminnassa 40 julkisen palvelun ja 47 kaupallista kansallista kanavaa. Samaan aikaan EU:ssa

³⁸ Public Funding for film and audiovisual works in Europe - a comparative approach 2004, ks. myös European Audiovisual observatory <http://www.obs.coe.int/about/oea/pr/cineregio.html.html>

toimi 35 kanavapakettien tarjoajaa ja kansallisella tasolla toimi 69 julkisen palvelun kanavaa ja 584 yksityisten operaattoreiden kanavaa muuta kuin perinteistä maanpäällistä tekniikkaa käyttäen. Säännöllisiä lähetyksiä oli noin 100 paikallisella, yksityisellä sekä julkisen palvelun kanavalla ja paikallisasemia oli 2000.

Lähes jokaisessa EU:n kotitaloudessa oli vuoden 2003 lopussa televisiovastaanotin, monessa kaksi tai useampia. Kaapeli- ja satelliittikanavien peitto ja toimialan rakenne (yli 6000 operaattoria) vaihtelivat maasta toiseen. Vuonna 2002 keskimäärin puolella EU-alueen kotitalouksista oli mahdollisuus käyttää kaapeliverkkoa, mutta vain 31 prosenttia televisiokotitalouksista käytti kaapelipalveluja. Satelliittilähetyksiä suoraan vastaanottavia kotitalouksia oli 38 miljoonaa vuonna 2002, sisältäen melko suuren 14 prosentin lisäyksen edelliseen vuoteen verrattuna.

Lähes 18 prosentilla (27 miljoonaa) EU:n kotitalouksista oli vuoden 2002 lopussa mahdollisuus vastaanottaa digitaalisia lähetyksiä, mikä merkitsee 15 prosentin lisäystä. Suurin osa kasvusta on satelliittilähetyksiä. Yli 22 miljoonaa kotitaloutta käytti tätä vastaanottomuotoa vuoden 2002 lopussa. Kaapeliteitse tapahtuva digitaalinen vastaanotto oli suosittua vain muutamissa maissa. Maanpäällisiä digitaalisia televisiölähetyksiä on vain viidessä jäsenvaltiossa; Iso-Britanniassa, Saksassa, Espanjassa, Ruotsissa ja Suomessa.

Televisiopalvelujen tarjoaminen laajakaistayhteyden kautta on teknisesti mahdollista, mutta nämä palvelut eivät vielä ole täysin toiminnallisia. Kun Iso-Britanniassa ITV Digitalin konkurssin jälkeen laajapohjainen Freeview (BBC, Crown Castle International and BSkyB) aloitti toimintansa ja joillakin Saksan alueilla lopetettiin analogiset lähetykset, tämä lähetyksimuoto kattoi EU:ssa vuoden 2003 puoliväliin mennessä 2,1 miljoonaa kotitaloutta.

Keskimääräinen päivittäinen televisionkatselu-aika pysyi vuonna 2002 suurena kaikissa jäsenvaltioissa, ja muutokset vuoteen 2001 verrattuna olivat hyvin pieniä. Unionin uusien jäsenmaiden katselu-aika on hyvin samankaltainen. Vähiten televisiota katsellaan edelleen Itävallassa, eniten Espanjassa.

Audiovisuaalisen alan rahoittaminen Suomessa

Televisiotoiminnan rahoitus

Suomessa rahoitetaan maanpäällisesti lähetettävä televisiotoiminta pääasiassa televisiomaksuilla ja kaupallisten televisioyhtiöiden maksamilla, vuonna 2007 päättyvillä toimilupamaksuilla sekä mainostuloilla. Sähköisen viestinnän osuus viestinnän kokonaismarkkinoista on Suomessa ollut melko muuttumaton ja selvästi muun Euroopan tasoa alhaisempi. Vuonna 2002 valtakunnallisen televisio- ja radiomainonnan osuus joukkoviestinnän markkinoiden volyyymistä oli noin 20 prosenttia ja mainosmarkkinoista noin 19 prosenttia.

Vaikka television katselemiseen käytetty aika kasvaa, katsomisen sirpaloituminen voi vaikeuttaa television tavoitavuutta, eikä yksinkertainen digisovitin lisää digitaalisen television houkuttavuutta mainosvälineenä.

Kaupallisten televisioyhtiöiden kannalta on ensiarvoisen tärkeätä, että kaupalliset televisiomarkkinat ovat kilpailukykyisiä myös digitaalisissa televisiölähetyksissä.

Julkisen palvelun yhtiön Yleisradio Oy:n toiminta rahoitetaan pääosin televisio- ja radiorahastosta annetun lain (745/1998) nojalla televisiomaksuilla sekä toimilupamaksulla. Televisiomaksu perustuu television käyttämiseen ja toimilupamaksu puolestaan kaupallisten televisiotoimilupien haltijoiden maksamiin toimilupamaksuihin.

Vuonna 2002 Yleisradion reilun 350 miljoonan euron tuotoista tuli 86 prosenttia televisiomaksusta ja 10 prosentin verran toimilupamaksusta. Toimilupamaksu puolitettiin vuonna 2002 ja se loppuu vuonna 2007. Yleisradio Oy:n ohjelmatarjonnasta televisiotoiminnan kustannukset olivat vuonna 2002 yhteensä 219,2 miljoonaa euroa.

Alma Media Oyn liiketoimintayksikkö Alma Media Broadcasting harjoittaa televisiotoimintaa. Yksikön liikevaihto oli vuonna 2002 yhteensä 172,2 miljoonaa euroa. Broadcasting -yksikköön kuuluvat MTV3 kanava sekä vuonna 2001 toimintansa aloittanut Subtv Oy. Alma Media Broadcasting käytti

vuonna 2002 ohjelmiston hankintaan 64 miljoonaa euroa.

Sanoma WSOY -konsernissa sähköisen liiketoiminnan ryhmä Swelcom harjoittaa televisiotoimintaa, ryhmään kuuluvat muun muassa Ruutunelonen Oy ja Helsinki Televisio Oy. Nelosen liikevaihto oli vuonna 2002 49,3 miljoonaa euroa.

Televisio- ja mainos- elokuvatuotantojen rahoitus

Televisio-ohjelmien rahoitus poikkeaa elokuvien rahoituksesta siinä, ettei riippumattomien televisiotuotantoyhtiöiden tuottamaa televisio-ohjelmatuotantoa tueta julkisin tukijärjestelyin, vaan televisio-kanavat tilaavat tai ostavat ne riippumattomilta televisiotuotantoyhtiöiltä ja näin rahoittavat televisio-ohjelmien tuotannot. Oman tuotantonsa televisio-kanavat tuottavat ja rahoittavat luonnollisesti itse.

Myös mainoselokuvatuotannon osalta rahoitus poikkeaa selkeästi elokuvien rahoituksesta, sillä mainoselokuvat tilaa ja rahoittaa asiakas. Mainoselokuvia tuotetaan asiakkaan tarpeeseen. Mainoselokuvat voi tilata kotimainen tai ulkomainen asiakas, joten myös rahoitus voi tulla kotimaasta tai ulkomailta riippuen asiakkaan toimialasta ja/tai toimipaikasta.

Elokuvatuotannon rahoituskehys

Keskeiset kotimaisen elokuvan rahoituslähteet muodostuvat Suomen elokuväsäätiön kautta myönnettävistä julkisista tuista sekä Yleisradion ja muiden valtakunnallisten televisioyhtiöiden suorittamista esitysoikeusmaksuista. Näitä täydentävät *Audiovisuaalisen kulttuurin edistämiskeskuksen AVEKin* myöntämät tuet, *Pohjoisen elokuva- ja mediakeskus POEMin* kaltaisten toimijoiden myöntämät alueel-

liset tuet, sekä *elokuvateatterien ja muiden jakelumuu-
tojen kautta saatavat katsojatulot*. Lisäksi valtion elokuvataidetoimikunnalla on elokuvakulttuurin tukijan rooli.

Suomessa *pitkien näytelmäelokuvien* keskimääräinen tuotantobudjetti on noin 1,2 miljoonaa euroa. Suomalainen elokuva tuotetaan selvästi halvemmalla kuin muissa pohjoismaissa tai muualla Euroopassa.³⁹ Meillä tuotetaan vuosittain keskimäärin 10-12 elokuvateatterilevitykseen tarkoitettua pitkää näytelmäelokuvaa. Nämä elokuvat rahoitetaan pääsääntöisesti Suomen elokuväsäätiön tuotantotuella, televisioyhtiöiden esitysoikeuksien ostolla sekä elokuvateatterien ja muiden jakelumuu-
tojen katsojatuloilla. Suomen elokuväsäätiön osuus pitkien näytelmäelokuvien tuotantobudjetista on noin 45-50 prosenttia, televisiokanava kattaa noin 20-25 prosenttia ja tuotantoyhtiön omarahoitusosuus on noin 10 prosenttia. Loppurahoitus saadaan levittäjän maksamana ennakkona, muusta kotimaisesta rahoituksesta tai mahdollisesta ulkomaisesta rahoituksesta. Ilman julkista rahoitusta Suomessa ei käytännössä tehdä pitkiä teatterielokuvia.

Lyhyiden näytelmäelokuvien osalta Suomen elokuväsäätiön ollessa mukana rahoituksessa televisiokanava kattaa esitysoikeuksien ostolla usein noin puolet⁴⁰, kun taas elokuväsäätiön osuus on noin kolmannes, AVEK on rahoittanut usein noin 10 prosenttia, tuotantoyhtiön omarahoitusosuus on noin 4-5 prosenttia ja loput reilut 10 prosenttia rahoituksesta saadaan muun kotimaisen tuen kuten POEMin kautta tai ulkomaisen rahoituksen muodossa. Suomen elokuväsäätiön tukiessa *dokumentti-
elokuvien* tuotantoa Suomen elokuväsäätiön ja televisiokanavan rahoitusosuudet ovat pitkälti samansuuruiset, eli noin 25-35 prosenttia, AVEK on rahoittanut usein noin 10-20 prosenttia, tuotantoyhtiön omarahoitusosuus on noin 10 prosenttia ja loput rahoituksesta saadaan muun kotimaisen tuen tai ulkomaisen rahoituksen muodossa. Suomessa

³⁹ Pohjoismaisella vertailulla tarkoitetaan tässä yhteydessä Ruotsin, Norjan ja Tanskan tuotantoa, muilla eurooppalaisilla taas jäsenmaita ennen 1.5.2004 tapahtunutta laajentumista.

⁴⁰ Kaikki esitetyt arviot ovat keskimääräisiä ja tuet vaihtelevat hankekohtaisesti.

tuotantoyhtiöiden tuottamista lyhyistä näytelmä-elokuvista ja dokumenttielokuvista noin neljännes tuotetaan ilman Suomen elokuväsäätiön tukea, pitkälti AVEKin ja televisioyhtiöiden rahoittamana.

Animaatioelokuvien osalta Suomen elokuväsäätiön ja AVEKin rahoitusosuudet ovat usein melko samansuuruiset, eli 25-35 prosenttia, televisiokanava kattaa 10-20 prosenttia, tuotantoyhtiön mahdollinen omarahoitusosuus on noin 6-12 prosenttia ja mahdollinen tarvittava loppurahoitus tulee esimerkiksi ulkomaisen rahoituksen muodossa, jos kyseessä on kansainvälinen yhteistuotanto. AVEK on panostanut Suomen elokuväsäätiötä enemmän lyhytelokuvan tukemiseen eikä se osallistu lainkaan pitkien elokuvien rahoitukseen.

Suomen elokuväsäätiö

Suomen elokuväsäätiö on itsenäinen säätiölain mukaisesti perustettu säätiö ja se kuuluu opetusministeriön kulttuuripolitiikan toimialan ohjaukseen.⁴¹ Suomen elokuväsäätiön toiminnan strategisia alueita ovat ammattimainen kotimainen elokuva- ja ohjelmatuotanto ja sen monipuolinen ja eri lajityyppien kehittäminen,⁴² kotimaisen elokuvan saatavuuden turvaaminen, levitys- ja esitystoiminta ja niiden kehittäminen. Myös elokuvan viennin edistäminen ja elokuva-alan kansainvälisten yhteyksien kehittäminen kuuluvat Suomen elokuväsäätiön toiminnan piiriin, vaikka säätiö ei tuota elokuvia tai omista niiden esitysoikeuksia.

Säätiö saa varansa suurimmaksi osaksi valtion talousarviossa veikkausvoittovaroista. Valtion vuoden 2005 talousarviossa elokuvan edistämiseen on varattu 15 miljoonaa euroa, josta noin 10 miljoonaa käytetään elokuvan eri lajityyppien tuotantotukeen. Lisäksi maan hallitus sopi vuonna 1996 Ruutunelosen toimiluvan myöntämisen yhteydessä, että radio-rahastosta osoitetaan Yleisradion rahoituksen kaut-

ta vuosittain sovittava rahoitusosuus Suomen elokuväsäätiölle elokuvien tuotannon rahoittamiseen. Asia on käytännössä järjestetty vuodesta 1997 lähtien Suomen elokuväsäätiön ja Yleisradion välisellä sopimuksella, ja Yleisradio on maksanut vuosittain keskimäärin 1,5 miljoonan euron määrärahan Suomen elokuväsäätiölle osoitettavaksi tuotantotukena elokuville, joihin Yleisradio on hankkinut esitysoikeudet. Yleisradio maksaa erikseen elokuvien televisioesitysoikeuksista, samoin kuin muut televisioyhtiöt. Suomen elokuväsäätiöllä on myös Yleisradion sekä kaupallisten televisioyhtiöiden kanssa erillinen yhteistyöasiakirja, jossa ilmaistaan kulloisetkin yhteiset elokuvien tuotantotavoitteet.

Tuotantotukea myönnetään suomalaisen ammattimaiseen elokuvatuotantoon. Tavoitteena on edistää korkeatasoista, monipuolista ja omaperäistä suomalaista elokuvatuotantoa. Tuen kohteina ovat eri lajityypeittäin käsikirjoitus, kehittäminen, tuottaminen, markkinointi ja levitys. *Esitys- ja levitystoiminnan tuen* tarkoituksena on edistää elokuvan esittämistä ja saatavuutta elokuvateattereissa sekä kehittää ohjelmiston monipuolisuutta. Levitystoiminnassa huomio on toimissa, jotka vahvistavat elokuvan esittämistä ja saatavuutta eri levityskanavissa. Myös elokuvien maahantuontia tuetaan. Elokuvateattereiden kunnostus- ja laitehankintatuki on ollut alueellisesti ja pienten paikkakuntien kannalta tärkeä tukimuoto. Tulevaisuudessa digitaaliseen jakeluun siirryttäessä sen merkitys vain kasvaa. Myös pienten elokuvateattereiden toimintaa on tuettu kulttuurin alueellisen saatavuuden turvaamiseksi. Säätiön harjoittama *kulttuurivienti* tähtää suomalaisen elokuvataiteen ja kulttuurin edistämiseen ja tunnetuksi tekemiseen sekä elokuvien ulkomaanmyynnin edistämiseen.

⁴¹ Suomen elokuväsäätiön toimivalta myöntää elokuvalle tukia perustuu elokuvataiteen edistämisestä annettuun lakiin (28/2000), toinen keskeinen sovellettava laki on valtionavustuslaki (688/2001).

⁴² Vaikka raja-aidat elokuvan eri lajityyppien kesken madaltuvat ja sekoittuvat, pitäydytään tässä jäsentelyn selkeyden vuoksi tarkastelemaan elokuvaa lajityypeittäin. Käsite "kotimainen elokuva" kattaa myös toisella kotimaisella kielellä sekä eri vähemmistökielillä tehdyt elokuvat.

Audiovisuaalisen kulttuurin edistämiskeskus AVEK

Audiovisuaalisen kulttuurin edistämiskeskus AVEK perustettiin vuonna 1987 tekijänoikeusjärjestö Kopioisto ry:n yhteyteen. AVEK jakaa tekijänoikeudellisia korvausvaroja tekijöiden yhteiseen käyttöön audiovisuaalisen kulttuurin edistämiseksi. AVEKin tukivarojen pääasiallisena lähteenä on tekijänoikeuslaissa yksityisen kopioinnin korvaamiseksi säädetty maksu, jota peritään kopiointiin käytettävistä tallennusaluustoista, kuten tyhjästä videokasetista ja DVD-tallenteista.

AVEK myöntää tukea lyhyt- ja dokumenttielokuvien sekä mediataide- ja multimediatuotantojen tuotantoon ja levitykseen, audiovisuaalisen alan ammattilaisten täydennyskoulutukseen, sekä audiovisuaalisen alan festivaalien ja muiden tapahtumien järjestämiseen. Toimikaudella 2003-2004 AVEKin edistämisvarat olivat noin 2,4 miljoonaa euroa, josta tuotanto- ja levitystuen osuus oli noin 1,9 miljoonaa euroa.

AVEKin toiminnan tärkein tehtävä on dokumenttielokuvan ja mediataiteen tukeminen. Media- taiteen rahoituksessa AVEK on kaikkein keskeisin tukijorganisaatio. Mediataiteen levityksestä ei myöskään saada elokuvaan verrattavia tuloja, koska galleriat eivät maksa esityskorvauksia läheskään television mitalla.

AVEKin tulevan toiminnan kolme strategista painopistealuetta ovat dokumenttielokuvan aseman vahvistaminen, tekijänoikeuden ja kulttuurin välisen yhteyden vahvistaminen sekä audiovisuaalisen alan monipuolisuuden varmistaminen nuoria tekijöitä tukemalla. Tekijänoikeuslain muutokset tulevat todennäköisesti johtamaan multimediateosten nykyistä voimakkaampaan tukemiseen.

Dokumenttielokuvan rinnalla tärkeänä tuen kohteena on tulevaisuudessa myös lyhyt fiktio. Sillä on monella tapaa tärkeä merkitys elokuvan yleisen kehityksen kannalta, koska lyhyt fiktio tarjoaa tekijöille suhteellisen vapaan tilan kokeilla erilaisia ilmaisu- keinoja ilman pitkän elokuvan taloudellisia riskejä.

AVEKin tavoitteena on vahvistaa itsenäistä lyhytelokuvaa ja samalla luoda paremmat edellytykset tehdä viimeistellympiä pitkiä elokuvia.

Valtion elokuvataidetoimikunta

Valtion elokuvataidetoimikunta on yksi yhdeksästä opetusministeriön alaisesta taiteen keskustoimikunnan asiantuntijatoimikunnista. Toiminnan lähtökohtana on vertaisarviointi ja asiantuntijuus, joka on poliittisesta päätöksenteosta sopivan, ns. käsivarrenmitan etäisyydellä.

Valtion elokuvataidetoimikunnan tehtävänä on olla alansa asiantuntija, seurata elokuva-alan kehitystrendejä ja olla aloitteellinen alan kehittämiseksi. Toiminta elokuvakulttuurin ja elokuvataiteen edistämiseksi on laajaa. Keskeisiä toimikunnan toimintamuotoja on jakaa vuosittain elokuva-alan taiteilija- ja kohdeapurahat sekä muut apurahat ja avustukset. Tämän lisäksi toimikunta on yksi osapuoli vuosittaisen valtion talousarvion taiteen edistämisbudjetin laatimisessa ja sen tehtävänä on edistää eri tavoin elokuvan kansainvälistä vuorovaikutusta.

Toimikunta tukee elokuva-alan julkaisu- ja kansalaistoimintaa ja päättää joukosta valtionapuja, tärkeimpinä toiminta-avustukset alueellisille elokuvakeskuksille, elokuvalehdille ja pienimuotoisille elokuvatapahtumille sekä erilaisille elokuvakulttuuria edistävillä hankkeilla. Ainoa elokuvan tuotantoon suoranaisesti liittyvä tehtävä on jakaa elokuvan laatutuki, joka on laadulliseen arviointiin perustuva palkintoluonteinen tuottajille jälkikäteen myönnetty avustus.

Toimikunta arvioi opetusministeriölle valtakunnallisiksi katsottavien elokuvajärjestöjen avustushakemukset sekä Suomen elokuvaseätiön kautta tuettavat valtakunnallisesti merkittävät elokuvafestivaalit. Lisäksi toimikunta jakaa vuosittain elokuvataiteen valtionpalkinnon sekä tekee omat esityksensä taiteen keskustoimikunnalle taiteen ja lastenkulttuurin valtionpalkinnosta, 5-vuotisista taiteilija-apurahoista, taiteilijaprofessoreista sekä pidemmän aikavälin toimintasuunnitelmista.

Elokuvataidetoimikunnan keskeinen tehtävä on valtakunnallisesta näkökulmasta tukea elokuvan kentällä toimivia elokuva-alan toimijoita, niin yksityisiä kuin yhteisöjäkin. Jaettava tuki on harkinnanvaraista ja se antaa joustavuutta myös suhteessa kentän uusiin toimijoihin. Tämä on strategisesti tärkeä

näkökulma, koska taide elää ja muuttuu jatkuvasti. Pääasiassa mediataiteen tukemiseen on erikseen taiteen keskustoimikunnan mediataidejaos. Lastenkulttuurijaos voi tukea nuorten- ja lastenelokuvaan liittyviä hankkeita.

Pohjoinen elokuva- ja mediakeskus POEM

Vuonna 1999 perustettu Pohjoinen elokuva- ja mediakeskus POEM on esimerkki uudentyypisestä ja monialaisesta audiovisuaalisen alan toimijasta, jolla on myös rahoittajan rooli. Nyt säätiömuotoinen POEM on alueellinen resurssikeskus, joka rahoittaa ja kehittää elokuva-, televisio-, video- ja tietokonepelituotantoja toiminta-alueellaan. Keskus tarjoaa myös neuvontapalveluja tuotantoyhtiöille sekä järjestää täydennyskoulutusta ja elokuva-alan tapahtumia Oulun seudulla. Lisäksi se rahoittaa audiovisuaalisten teosten markkinointia ja levitystä.

POEM pyrkii osarahoittamaan sellaisten elokuva-, televisio-, video- ja tietokonepelituotantojen suunnittelua ja kehitystä, joilla on todellisia levitysmahdollisuuksia elokuvateattereissa, televisiossa, myyntituotteina, festivaaleilla tai muissa tapahtumissa. Lisäksi keskus rahoittaa mobiilien pelituotantojen kehittämistä sekä audiovisuaalisia elementtejä sisältäviä interaktiivisia teoksia yhteistyökumppanien kanssa. Vuosina 2001-2003 rahoittamiseen käytettiin yhteensä reilut 1,1 miljoonaa euroa.

POEMin toimintaa rahoittavat Oulun kaupunki ja Pohjois-Pohjanmaan liitto sekä alueen kunnat. Lisäksi keskus saa toimintaansa Euroopan aluekehitysrahaston tukea ja hankekohtaista tukea Opetusministeriöstä. POEM toimii Pohjois-Suomessa ja Perämeren kaaren alueella sekä yhteistyöhankkeiden kautta laajemmin Barentsin alueella. Pohjois-Suomeen katsotaan kuuluvaksi Oulun ja Lapin läänin alueet. Perämeren kaari kattaa Pohjois-Pohjanmaan maakunnan Suomessa ja Norrbottenin läänin Pohjois-Ruotsissa. Barentsin alueeseen kuuluvat Skandinavian pohjoiset alueet, Koillis-Venäjän ja Karjalan alue. Vuodesta 2003 lähtien POEM on kuulunut keskeisimmät eurooppalaiset alueelliset audiovisuaaliset rahastot kattavaan Cine-regio yhteistyöverkostoon.

Audiovisuaalisen alan koulutus ja tutkimus

Elokuva-alan tutkintoon johtava koulutus alkoi Suomessa noin 50 vuotta sitten silloisessa Taideteollisessa oppilaitoksessa. Nykyisin elokuva- ja audiovisuaalisen alan yliopistotasoisesta koulutuksesta vastaa Taideteollisen korkeakoulun elokuvataiteen ja lavastustaiteen osasto.

Ammattikorkeakoulutasolla voi suorittaa elokuva- ja televisioalan tutkintoja seitsemässä ammattikorkeakoulussa. Koulutusta antavat Uudellamaalla ruotsinkielinen Arcada, Helsingin ammattikorkeakoulun viestinnän koulutusohjelma, Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu, Lahden ammattikorkeakoulu, Svenska Yrkeshögskolan, Tampereen ammattikorkeakoulu sekä Turun ammattikorkeakoulu. Ammatillisessa toisen asteen koulutuksessa kulttuurin tai viestinnän koulutukseen sisältyy useita audiovisuaalisen alan ammattitutkintoja. Näiden ammattien asemasta tai koulutussisältöjen muutostarpeista sekä koulutusmääristä suhteessa työllistymiseen saataneen meneillään olevien ennakointihankkeiden valmistuttua tarkempaa tietoa.

Audiovisuaalisen alan *akateemisen tutkimuksen* ydinalueita ovat elokuva- ja televisiotutkimus sekä media- ja viestintätutkimus. Nykyään myös lähes kaikilla muillakin tieteenaloilla käytetään hyväksi audiovisuaalisia aineistoja. Kuvallisen ja äänellisen viestinnän muodostuessa yhä keskeisemmäksi osaksi kulttuuria ja yhteiskuntaa audiovisuaalisen aineiston ja siihen kohdistuvan tutkimuksen merkitys kasvaa kaiken aikaa.

Audiovisuaalisen alan yliopistollinen koulutus

Taideteollisen korkeakoulun elokuvataiteen ja lavastustaiteen osasto muodostaa kansainvälisen mallin mukaisen elokuvakoulun Taideteollisen korkeakoulun sisällä. Osastolla on kymmenen itsenäistä oppiainetta (kahdeksan elokuvan ja kaksi lavastuksen). Näitä ovat elokuva- ja televisio-ohjaus, elokuva- ja televisiokäsikirjoitus, elokuvaus, elokuvaleik-

kaus, dokumenttielokuva, tuotanto sekä äänitys ja äänisuunnittelu sekä teatteri- ja elokuvaalavastus. Taideteollisessa korkeakoulussa on toiminut opetusministeriön erillirahoituksella omana osastonaan Medialaboratorio 1990-luvun jälkipuoliskolta alkaen.

Elokvakoulutuksen nykyinen sisäänotto on vuosittain n. 20 opiskelijaa, joten kuhunkin oppiaineeseen otetaan vain 2-3 opiskelijaa. Tätä on pidetty sopivana yliopistotasaisen koulutuksen määränä sekä työllistymistä ajatellen että koulutusyksikön toimivuuden kannalta. Opiskelijat otetaan suorittamaan kandidaattitason tutkintoa, minkä jälkeen he jatkavat maisterikoulutuksessa. Elokuva- ja lavastustaiteen osaston valmistumisaste on ollut erittäin korkea. Medialaboratorion antamaan koulutukseen eivät kuulu kandidaattitason tutkinnot, vaan osasto kouluttaa maisteritason opiskelijoita. Osasto on osallistunut myös tutkimushankkeisiin ja tohtori-koulutukseen.

Taideteollinen korkeakoulu on yksi Suomen 20 yliopistosta ja siitä on säädetty yliopistolaisa. Tutkintoasetusten muutokset ovat parhaillaan valmis-teilla. Tarkoitus on, että yliopistotutkinnoille tulee vain yksi asetus ja opetusministeriö voi tarvittaessa ohjeistaa eri koulutusalojen ja oppiaineiden erityispiirteitä omin päätöksin. Asetus säätelee kandidaatti-, maisteri- ja tohtoritutkinnon yleiset vaatimukset sekä kunkin yliopiston eri alojen koulutusvas-tuun.

Yliopistojen toiminta rahoitetaan suoraan valtion talousarviosta. Opetusministeriön yliopistojen kanssa käytävissä tulosneuvotteluissa määrärahat ohjataan yliopistoille. Yliopistoilla on sisäinen päätös-valta kohdentaa resurssit kullekin koulutuslalleen. Opetusministeriö käyttää määrärahojen ohjauksessa kriteereinä laskennallista perusrahoitusarviota, tuloksellisuuteen perustuvaa osiota sekä hankerahoi-tusta. Elokvataiteen koulutuksen toimintarahoi-tuksen sovittiin Taideteollisen korkeakoulun tulos-sopimuksessa olevan vuonna 2003 vähintään 2,1 miljoonaa euroa. Tähän arvioon ei sisällytetty esim. kiinteistömenoja. Lisäksi yliopistot ja niiden osastot voivat hankkia ulkopuolista rahoitusta.

Osana taideteollista korkeakoulua toimii media-keskus LUME, jolla on käytössään täysimittainen

elokuvastudio, broadcast-tasoinen televisiostudio, elokuvaäänen jälkituotantoyksikkö ja kuvan editoin-tiüksikkö. LUME rakennettiin ja varustettiin suomalaisen elokuvataiteen koulutuksen tarpeisiin ja koulutuksen edellytysten nostamiseksi kansainväli-sesti vertailukelpoiselle tasolle. LUME voi myydä palvelujaan myös ulkopuolisille.

Elokvataiteen ja lavastustaiteen osaston tehtävä-alueena on myös huolehtia, että koulutettavien eräänä ammattivaihtoehtona on ammattikorkeakoulu-ihin opettajiksi hakeutuminen. Tällöin vaatimukse-na ovat maisteritutkinto ja pedagogiset opinnot. Tarvittaessa elokuva- ja lavastustaiteen osasto voi jär-jestää erillistä maisteritason koulutusta pätevyöity-miskoulutuksena.

Audiovisuaalista alaa voi opiskella Lapin yliopis-tossa audiovisuaalisen mediakulttuurin koulutusoh-jelmassa.

Audiovisuaalisen alan ammatillinen koulutus

Ammattikorkeakoulujen ja niiden koulutustarjonnan kehittämiseen on vaikuttanut alueellinen kil-pailutilanne ja alueelliset lähtökohdat, alueen yri-tystoiminnan palveleminen ja sen elvyttäminen.

Ammattikorkeakoulujen koulutustarjonta jäsen-tyy seitsemäksi koulutusalaksi. Yksittäisten ammat-tikorkeakoulujen koulutustehtävä jakautuu puoles-taan koulutusohjelmiksi sekä mahdollisiksi suun-tautumisvaihtoehdoiksi. Ammattikorkeakoulujen elokuva- ja televisioalan koulutus toteutetaan taide- ja viestintäkulttuurialan opintoina, jotka ovat osa kulttuurialan opintoja. Sekä elokuva- että muun viestintäalan tutkintonimike on medianomi. Koska opiskelijamäärät ilmoitetaan koulutusohjelmittain, elokuvaa opiskelevien määrät ovat vain arvioita. Elo-kuvakouluttajien mukaan uusia opiskelijoita olisi otettava noin 150 vuosittain.

Ammattikorkeakoulujen rahoitus on valtion-osuusjärjestelmän piirissä. Rahoitus muodostuu sekä valtion että koulun taustayhteisöjen, käytän-nössä lähinnä kuntien, panostuksesta. Eri koulutus-aloille lasketaan opiskelijaa kohti ohjeelliset yksikkö-hinnat, jotka säätelevät valtion rahoituksen osoitta-

mista kuntien käyttöön. Ammattikorkeakoulun päätehtävissä on kuntaomistajan sille osoittaman rahoituksen kohdentaminen koulun yhteisen strategian ja eri koulutusalojen käyttöön sisäisin kriteerein. Elokuva- televisioalan koulutuslinjat painottuvat eri tavoin ammattikorkeakoulusta toiseen vaihdellen perinteisen elokuvan teon ja uuden median asettamien ammattitaitovaatimusten välillä.

Ammattikorkeakouluissa on joillakin aloilla - ei kuitenkaan taidealoilla - kokeiltu jatkotutkintokoulutusta. Jatkotutkintojen tavoitteena on ollut nimenomaan ammatillisen osaamisen syventäminen ja vastaaminen elinkeinoelämän uudensuuntaisiin ammattivaatimuksiin. Taidealojen osalta ei ole vielä selvitetty, olisiko tarvetta erillisten jatkotutkintojen aloittamiselle vai olisiko pienten alojen kannalta tarkoituksenmukaisempaa järjestää ammattikorkeakoulututkinnon jälkeinen koulutus yliopistoyhteistyönä.

Yhteistyö yliopisto- ja ammattikorkeakouluyksiköiden kesken on tiivistynyt elokuva-alalla. Työnjako- ja koulutussisältöjen vertailtavuus selvitykset ovat tekeillä. Pienillä aloilla voimien yhdistämisen voisi hyödyntää koko alaa. Yhteisistä rakenteellisista pelisäännöistä sopiminen esimerkiksi yritysyritysten yhteydessä on nähtävä sekä koulutuksen että koko alan arvostuksen nostamisena. Samoin kilpailtaessa tutkimusrahoituksesta muiden alojen kanssa yliopiston ja ammattikorkeakoulujen yhteisprojektit muodostavat riittävän kokonaisen hankkeen, jotta rahoittajakin voidaan vakuuttaa tutkimuksen kannattavuudesta. Myös yhteyksien luominen tieteenalojen tutkimusprojekteihin onnistuu helpommin yhteistyössä.

Muutokset työelämän vaatimuksissa ja ammattikuvissa heijastuvat herkästi ammatillisen toisen asteen koulutukseen. Opetusministeriö myöntää koulutusluvut ammatillisille koulutusyksiköille koulutusohjelmatasolla ja opetushallituksessa laaditaan ohjeet eri ammattitutkintojen ja erityisammattitutkintojen edellyttämistä perusteista ja sisällöistä. Myös tutkintoon johtavassa ammatillisessa aikuis-koulutuksessa noudatetaan näitä opetushallituksen ohjeita.

Täydennyskoulutus on hoidettu osana aikuis-koulutusta yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen erillisissä keskuksissa. Keskusten rahoitus on hoidet-

tu kustannusvastaavasti maksullisen palvelutoiminnan periaatteiden mukaan. Tämä on ongelmallista niillä aloilla, joilla ei ole taustanaan työnantajatahoja, jotka kykenevät maksamaan lisäkoulutusta henkilökunnalleen. Opetusministeriössä on asetettu työryhmä aikuiskoulutukseen liittyvien toimenpiteiden osana selvittämään myös korkeakoulutasoisen täydennyskoulutuksen rahoitusjärjestelyjen kehittämistä.

Audiovisuaalisen alan tutkimus

Audiovisuaalisen tutkimuksen pääsektorit ovat elokuva- ja televisiotutkimus (ETVT), media- ja viestintätutkimus, soveltava tutkimus sekä muiden oppiaineiden audiovisuaaliseen materiaaliin kohdistama tutkimus. Näistä ETVT sekä media- ja viestintätutkimus ovat audiovisuaalisen politiikan kannalta keskeisimpiä. Ne myös tukevat ja täydentävät toisiaan: ETVT on lähtökohdiltaan filosofis-humanistista, viestintä- ja mediatutkimus valtiotieteellis-taloudellista. Myös alan tieteelliset yhdistykset, Suomen elokuvatutkimuksen seura ja Tiedotusopillinen yhdistys, tekevät yhteistyötä.

Näiden alojen tutkimus on suurelta osin varsin nuorta. Vaikka elokuvaa ja televisiota käsittelevää tai sitä sivuavaa tutkimusta on tehty eri oppiaineissa ainakin 1960-luvulta lähtien, vasta 1990-luvulla perustettiin tiedeyliopistoihin laitoksia ja oppiaineita, joiden nimenomaisia tutkimuskohteita ne ovat. Viestintätutkimuksen parissa suuntautuminen audiovisuaalisiin medioihin on levinnyt pääpiirteissään samassa tahdissa.

Turun yliopistossa ETVT:n ja viestinnän laitokset yhdistettiin mediatieteen laitokseksi vuonna 2001. Uudistetun oppiaineen keskeinen tavoite on perehdyttää erityisesti mediakulttuurin sisältöjen ja käytöjen välisiin kytköksiin sekä niissä tapahtuviin muutoksiin.

Helsingin yliopistossa Taiteiden tutkimuksen laitoksella toimiva elokuva ja televisiotutkimuksen oppiaine on toiminut pitkään tukiaineena, mutta on laajenemassa sivuainetasoiseksi. Tarkoitus on yhteistyössä viestinnän laitoksen kanssa kehittää se täysi-

mittaiseksi pääaineeksi. Helsingin ETVT on ensisijaisesti keskittynyt taiteen tutkimiseen tieteellisin menetelmin ja sillä on vahva yhteys myös viestintään ja sosiologiaan.

Turun ja Helsingin lisäksi elokuvatutkimusta voi opiskella sivuaineena myös Oulun yliopistossa. Osana laajempaa yhteistyötä siellä on aloitettu myös tuottajakoulutus.

Tampereen ja Vaasan yliopistoissa on tarjolla laaja-alaista mediakulttuurin opetusta ja tutkimusta. Lapin yliopiston Mediayksikössä taas on erityisesti multimedian ja graafisen suunnittelun osalta pyritty yhdistämään tutkimuksellinen ja soveltava sekä taiteellinen näkökulma. Vastaavasti Taideteollinen korkeakoulun elokuva- ja lavastustaiteen osastolla tehdään tutkimusta, jossa perehdytään ensisijaisesti elokuvan ja television tekemisen käytäntöihin ja sisältöihin, mutta sitä kautta myös laajempiin teoreettisiin kysymyksiin. Korkeakoulun medialaboratoriossa taas tutkitaan uuden median ilmaisullisia mahdollisuuksia.

Taideteollisen korkeakoulun ELOMEDIA-tutkijakoulu ja LUME-keskus ovat osallistuneet erilaisiin tutkimusprojekteihin ja osaltaan vahvistanut tutkimuksen asemaa osana korkeakoulun toimintaa. Tämän tutkimuksen rahoituslähteinä ovat osaston oman rahoituksen lisäksi ulkopuolisina Suomen Akatemia, Tekes, Sitra, yritykset sekä erilaiset säätiöt.

Opetusministeriö on myöntänyt erillistukea viestintätieteiden verkoston muodostamiseksi. Verkosto pyrkii koordinoimaan joidenkin tässä mainittujen sekä eräiden muiden laitosten yhteistyötä. Verkoston tavoitteiksi on määritelty alan tieteellisen vuorovaikutuksen ja tiedonkulun parantaminen, alan perusopetuksen kehittäminen erityisesti tietoverkkoja hyväksikäyttäen, jatkokoulutuksen kehittäminen, yhteisten tutkimus-, opetus- ja oppimateriaaliprojektien suunnittelu ja toteuttaminen sekä yhteisten uusien koulutusohjelmien tai erikoistumisopintojen kehittäminen. Audiovisuaalinen viestintä on vahvasti esillä myös valtakunnallisessa viestinnän alan tutkijakoulu Muuvi:ssa.

Varsinaisen ETVT:n sekä media- ja viestintätutkimuksen lisäksi audiovisuaalisia aineistoja käytetään tutkimusmateriaalina lähes kaikilla akateemisilla

aloilla. Paljon esimerkkejä löytyy niin filosofian ja historian, valtiotieteen, sosiologian, kasvatustieteen, taidehistorian, taloustieteen, oikeustieteen, kirjallisuuden, kielten kuin luonnontieteenkin tutkimuksesta.

Näiden oppiaineiden osalta audiovisuaaliseen aineistoon kohdistuva tutkimus on jäsentynyt lähinnä yksittäisten tutkijoiden ja tutkijaryhmien projektien mukaan. Niiden erityisintressit on kuitenkin syytä ottaa huomioon suunniteltaessa ja kehitettäessä esimerkiksi audiovisuaalisen alan arkistopalveluita.

Perinteisten tiedeyliopistojen akateemisen tutkimuksen rinnalla tutkimuksen asema on tohtorintutkintoon tähtäävän koulutuksen tukemana vahvistumassa myös osana taiteen tekemistä. Eri taiteenalojen korkeinta koulutusta antavista yksiköistä on muodostettu taideyliopistoja, jotka yliopistollisina oppilaitoksina ovat rinnasteisia tiedeyliopistoihin. Tohtorintutkinto merkitsee myös taidealoilla tutkimuksen avulla hankittua kykyä kehittää omaa alansa ja nauttia sen mukaista arvostusta. Ero huipputaitelijan ja tutkimusta tekevän tohtorin välillä on varsin nopeasti selkiytynyt ja nykyisin molemmilla on oma asemansa ja paikkansa.

Audiovisuaalisen alan kulttuuriperintö

Suomen elokuva-arkisto on keskeisin audiovisuaalisen alan kulttuuriperinnön vaalija maassamme. Yksityisestä aloitteesta syntyneen Suomen elokuva-arkiston toiminta perustuu lakiin vuodelta 1979, minkä lisäksi sen toiminnasta on määrätty elokuvien tallettamiseen velvoittavassa laissa vuodelta 1984. Jatkovasti laajenevassa audiovisuaalisen kulttuurin kentässä on kuitenkin merkittäviä alueita kuten verkko-, radio- ja televisioaineistot, joiden systemaattisesta arkistoinnista ei toistaiseksi ole huolehdittu.

Suomen elokuva-arkisto

Suomen elokuva-arkiston tehtävänä on toimia audiovisuaalisen muistin kansallisena säilyttämisen, esittämisen ja tutkimisen keskuksena nykyisille ja tuleville sukupolville. Suomessa on lakiin perustuva elokuvien talletusvelvoite.⁴³ Arkiston tehtävänä on hankkia, entistää, säilyttää ja tutkia sekä esittää elokuvaperintöä ja siihen liittyvää aineistoa.

Keskeisin osa Suomen elokuva-arkiston työstä liittyy kokoelmien kartuttamiseen ja hoitoon. Tätä on pääasiassa suomalaisten elokuvien hankinta, säilyttäminen ja saattaminen esitys- ja tutkimuskuntoon. Näkyvin osa arkiston toimintaa on kaupallista elokuvatarjontaa laajentava ja monipuolistava esitystoiminta. Esityssarjoja näytetään arkiston omassa elokuvateatterissa Helsingissä ja sen lisäksi kahdeksalla paikkakunnalla. Vuosittain järjestetään yli tuhat elokuvaesitystä. Arkiston toimenkuvaan kuuluu myös elokuvatiedon lisääminen seminaarien, näyttelyiden ja julkaisujen avulla.

Suomen Kansalliskulttuurin tutkimuskeskus on näyttö merkittävästä sektoritutkimuksesta. Elokuvatautitutkimus on ollut hyvin laaja-alainen sekä kansallisen että muun maailman elokuvakulttuurin osalta.

Elokuvatautitutkimuksen kokoelmat on sijoitettu pääasiassa Otaniemessä sijaitseviin arkistoluoliin. Filmikokoelmiin kuuluu erilaista filmiaineistoa yli 20 000 kotimaisesta elokuvasta, kotimaisia esityskopioita on yli 30 000. Lisäksi elokuva-arkistolla on pääosin 1980-luvulta lähtien talletettu ulkomaisten elokuvien kokoelma. Filmi- ja videokokoelmiin kuuluu kaikkiaan yli 200 000 arkistoitua kohdetta. Elokuvista on talletettu myös erilaisia oheisaineistoja, kuten valokuvia, julisteita ja mainoksia sekä käsikirjoituksia ja muuta elokuvantekoon liittyvää materiaalia. Valokuvia on noin miljoona, joista noin puolet kotimaisia. Museo- ja elokuvaperinnekeräilykseen on kerätty elokuvateknisiä laitteita, kuten projektoreita

ja leikkauspöytiä sekä lavasteita, pukuja ja merkittävä esielokuvallisten laitteiden kokoelma. Nämä muodostavat jatkuvasti laajentuvan elokuvatautitutkimuksen perustan.

Kansainvälinen yhteistyö elokuvaperinnön vaalimiseksi

Elokuvan alueella kansainvälinen yhteistyö on luontevasti tukenut elokuvaperinteen säilyttämiseen liittyvää kehittämistyötä. Euroopan unionin piirissä sekä eri kansainvälisissä järjestöissä audiovisuaalisen perinnön säilymiseen ja käyttöön liittyvät kysymykset ovat jo usean vuoden ajan olleet kasvavan poliittisen kiinnostuksen kohteena. Suomi on osallistunut aktiivisesti tähän työhön ja hoitanut elokuvaperinnön vaalimiseen liittyvät kansainväliset sitoumukset hyvin.

Euroopan tasolla yhteiset toimet audiovisuaalisen perinnön säilyttämiseksi tähtäävät keskeisesti eurooppalaisen elokuvaperinteen mahdollisimman laajaan säilyttämiseen. Nykyään työssä nousevat enemmän esille digitaalisuuden mukanaan tuomat erityiskysymykset. Elokuvan ja audiovisuaalisen kulttuuriperinnön tallettamisen osalta avainalueita ovat tutkimus, entistäminen, säilyttäminen, hyvien käytäntöjen vakiinnuttaminen, tietokantojen luominen ja aineiston käytön edistäminen.⁴⁴

Euroopan unionin toimesta on tehty asiantuntijaselvityksiä, suosituksia ja päätöslauselmia elektronisten aineistojen arkistoinnin ja hakujärjestelmien kehittämiseksi.⁴⁵ Osittain huomiota on kiinnitetty kaikkia muistiorganisaatioita kuten arkistoja, kirjastoja ja museoita yhdistäviin kysymyksiin. Näitä ovat esimerkiksi arkistoitavan aineiston valintakriteerit, luettelointi sekä pitkäaikaissäilytyksen periaatteet. Osin huomiota on kiinnitetty kunkin alueen erityiskysymyksiin. Digitaalisessa muodossa olevan aineiston pitkäaikaissäilytykseen liittyvät kysymykset ovat nousseet entistä tärkeämmiksi.

⁴³ Laki elokuvien arkistoinnista (567/1984).

⁴⁴ Elokuvaa ja audiovisuaalista kulttuuria koskevia päätöksiä ovat mm. EU:n 2000 tekemän päätöslauselman (2000/C 193/01), Komission Euroopan parlamentille ja neuvostolle vuonna 2001 antama elokuva- ja audiovisuaalisiin teoksiin liittyvä tiedonanto (2001/C 534 FIN).

⁴⁵ Euroopan Unionin neuvosto hyväksyi asiasta kesäkuussa vuonna 2002 päätöslauselman (2002/C 32/04).

Euroopan neuvoston piirissä elokuvaperinnön vaalimiseen liittyvät tavoitteet kulkevat samoilla linjoilla kuin Euroopan unionissa. Ensimmäinen neuvoston suositus elokuvaperinteen konservoinniksi tehtiin vuonna 1985 ja toimet elokuvaperinteen säilyttämiseksi ovat yhä tärkeä painopisteala. Euroopan neuvosto avasi vuonna 2001 allekirjoitettavaksi eurooppalaisen yleissopimuksen audiovisuaalisen perinnön suojelemiseksi. Sopimukseen liittyy televisioarkistointia koskeva lisäpöytäkirja. Suomi valmistelee liittymistä tähän sopimukseen ja sen televisiota koskevaan lisäpöytäkirjaan.

Omalta osaltaan *UNESCO* on toiminut myös pitkään maailman audiovisuaalisen ja elokuvakulttuuriperinnön säilyttämisen puolesta. Lähtökohtana on elokuvien keskeisen merkityksen tunnustaminen osana kansojen kulttuuri-identiteettiä, historiaa ja kulttuuriperintöä. Samalla kun tämän perinnön merkitys on alettu tiedostaa paremmin, on pantu merkille myös se, kuinka herkästi vahingoittuvaa ja tuhoutumiselle altista audiovisuaalinen materiaali on.

Euroopan Unionin alueen arkistoyhteistyö toteutuu pääosin ACEn (Association des Cinémathèques Européennes) kautta. Tämän vuonna 1991 perustetun järjestön toiminta kattoi vuonna 2001 yhteensä 34 jäsenarkistoyhteisöä. Järjestö on tiivistänyt ja laajen-

tanut toimintaansa viime vuosina erityisesti tutkimukseen ja koulutukseen liittyen EU:n rahoituksella.

Kansainvälinen elokuva-arkistojen liitto (The International Federation of Film Archives, FIAF) on perustettu vuonna 1938. Tämä maailman johtavien elokuva-arkistojen yhteisö toimii elokuvan säilyttämisen ja esittämisen turvaamiseksi. Jäsenistöön kuuluu yli 120 arkistoa yli 65 maasta. Suomen elokuva-arkisto on ollut FIAFin jäsen vuodesta 1958. FIAF valvoo ja opastaa elokuvien kansallista arkistointia eettisen koodinsa ja sääntöjensä kautta sekä toimii myös etujärjestönä neuvotteluissa tuottajien ja oikeuksien omistajien kanssa.

Kansainvälinen televisioarkistojen liitto FIAT/IFTA (The International Federation of Television Archives) perustettiin vuonna 1977. Järjestöön kuuluu 180 jäsenorganisaatiota yli 70 maasta. FIAT/IFTA yhdistää julkisten ja kaupallisten televisioyhtiöiden arkistoja, audiovisuaalisia arkistoja sekä alan teknisiä yhteisöjä. Järjestö edistää televisio-, multimedia- ja audiovisuaalisten arkistojen sekä kirjastojen keskinäistä yhteistyötä liikkuvan kuvan ja ääniteaineistojen sekä niiden oheisaineistojen keräämisessä, säilyttämisessä ja käyttämisessä. Yleisradio ja MTV3 ovat FIATin jäseniä.

Toimintaympäristön muutokset

Suomen valtion, elinkeinoelämän sekä Euroopan unionin ja kansainvälisten järjestöjen toimesta on laadittu joukko maailmantalouden murrokseen liittyviä selvityksiä, ohjelmia ja selontekoja. Kaikilla niillä on yhtymäkohtansa erityisesti maan hallitusohjelmaan ja kansalliseen globalisaatiostrategiaan, joiden suurina avaintavoitteina on vahvistaa Suomen mahdollisuuksia selviytyä kiihtyvän globalisaation maailmassa ja edistää Suomen vaikutusmahdollisuuksia globalisaatiota koskevissa kansainvälisissä keskusteluissa. Globalisaatiolla on merkittäviä vaikutuksia politiikan eri lohkoihin.

Kapeasti tarkasteltuna globalisaatio on talouden maapalloistumista, johon kuuluvat olennaisesti sääntelyn purkaminen, rahoitusmarkkinoiden vapauttaminen, vapaakauppa, kansainvälisten yritysten toimintasäteen laajeneminen ja suorien ulkomaisten investointien lisääntyminen. Globalisaation olennaisena sisältönä on erityisesti informaatioteknologian kehitykseen ja kuljetuskustannusten alenemiseen perustuva kansainvälisen tuotantotoiminnan uuden työnjaon mahdollisuus. Laajemmin määriteltynä globalisaatiolla on useita poliittisia, taloudellisia, sosiaalisia, ekologisia, turvallisuuteen liittyviä sekä kulttuurisia ja sivistyksellisiä ulottuvuuksia, joiden hallitseminen asettaa kansallisvaltioille ja

globaaleille järjestelmille kasvavia haasteita.

Suomalaiselle audiovisuaaliselle alalle voimakas kansainvälinen kilpailu ei ole uusi asia. Globalisaatiokehitys on kulttuurin kannalta monitahoinen ja ristiriitainenkin ilmiö. Kulttuuristen infrastruktuurien ja osaamisen merkitys korostuvat, mutta samalla erityisesti audiovisuaalisella sektorilla kaupallinen kulttuuritarjonta ja maailmanlaajuinen viihdeteollisuus valtaavat jatkuvasti lisää alaa. Tämä kehitys vahvistaa osaltaan myös arvojen ja kulutustottumusten sekä elämäntapojen yhdenmukaistumiskehitystä.

Globalisaatiokehityksen keskeisin kulttuuripoliittinen haaste on kulttuurisen ja kielellisen monimuotoisuuden säilyminen, jota on verrattu biodiversiteetin turvaamiseen. Pyrkimys sen turvaamiseen voi johtaa eturistiriitoihin erityisesti kauppa- ja kilpailupolitiikan aloilla. Suomi on ollut aktiivinen UNESCO:n kansainvälisen kulttuurista moninaisuutta koskevan yleissopimuksen valmistelussa. Sopimuksessa olisi toteutuessaan kyse politiikkatavoitteiden yhtensovittamisesta kestäväen kehityksen hengessä.

Audiovisuaalisen kulttuurin näkökulmasta on Suomen edun mukaista panostaa monipuolisuuteen ja osaamisen jatkuvaan kehittämiseen, jotta sekä ko-

timarkkinat että kulttuuriviennin mahdollisuudet ja innovaatioille perustuva kasvu⁴⁶ voidaan käyttää täysimääräisesti hyväksi.

Varsinkin Euroopan maissa väestön ikääntyminen on merkittävä haaste kaikelle kulttuuritoiminnalle. Esimerkiksi perinteinen elokuva on ollut selkeästi 16-24 -vuotiaiden kansalaisten harrastus, mutta jo lähitulevaisuudessa nämä ikäluokat pienevät. Hyväkuntoiset, hyvätuloiset ja paljon vapaa-aikaa omaavat eläkeläiset ovat tulevaisuudessa koko audiovisuaalisen sektorin suurkuluttajia.

Euroopan sisämarkkinat laajenevat ja syvenevät ja maailmanlaajuinen kansainvälinen viihdeteollisuus valtaa koko ajan alaa. Kilpailu ihmisten ajankäytöstä kiristyy jatkuvasti ja samalla valinnan mahdollisuudet moninkertaistuvat.

Kaikilla yleisillä ja suurilla globalisaatiokehitykseen liittyvillä kehityssuunnilla on vaikutuksensa myös audiovisuaaliselle alalle. Tähän jaksoon on valittu lähemmin tarkasteltavaksi kolme merkittävää suomalaisen audiovisuaaliseen sektoriin vaikuttavaa toimintaympäristön muutoskokonaisuutta. Ensimmäinen niistä on *Euroopan unionin sisämarkkinakehitys* ja sen osana yhteisön audiovisuaalinen politiikka, jolla on ollut ja jolla tulevaisuudessakin on merkittävä vaikutus alan kehitysedellytyksiin. Toinen toiminnan edellytyksiin vaikuttava kokonaisuus muodostuu *tekijänoikeuksista ja niiden hallinnasta*, joka on alan liiketoiminnan kehittymisen ja taiteellisen työn perusedellytys. Kolmas ja samalla laajin ja kaikkein syvällisin muutos on *tietoyhteiskuntakehitys* ja sen digitalisoitumisen ja tekniikan kehittymisen myötä tapahtuva laaja konvergenssi- eli lähentymiskehitys.

Euroopan Unionin av-politiikka ja sisämarkkinat

Keskeiset tavoitteet ja politiikka-alueet

Euroopan Unionin toimet audiovisuaalisella sektorilla pohjautuvat alan suureen taloudelliseen, yhteiskunnalliseen ja kulttuuriseen merkitykseen. Avaintavoitteita on luoda alan merkittävälle työllistämistä ja kasvumahdollisuuksille niin hyvät edellytykset kuin mahdollista. Myös eurooppalaisen audiovisuaalisen teollisuuden kilpailukykyä halutaan kehittää.⁴⁷ Komission näkökulmasta taloudellisten merkitysten lisäksi audiovisuaalisella sektorilla on syvempi yhteiskunnallinen ja kulttuurinen merkitys. Kun eurooppalaiset yhteiskunnat perustuvat yhä enemmän kuvaan ja ääneen, on audiovisuaalisella kulttuurilla olennainen rooli demokraattisten yhteiskuntien toimivuuden ja vapaan tiedonkulun turvaamisessa ja yhteiskunnan arvoperustan välittämisessä. Audiovisuaalisen alan sääntelyn ja kehittämispolitiikan tarkoituksena on vahvistaa alan sisämarkkinakehitystä sekä tukea kulttuurista ja kielellistä monimuotoisuutta, alaikäisten ja ihmisarvon suojelua ja kuluttajansuojaa.

Suomalainen julkisen palvelun yleisradiotoiminnan tulevaisuus sekä elokuva-alan kansalliset valtioneuvostojärjestelmien edellytykset on turvattu kansalliset rahoitusjärjestelyt mahdollistavilla poikkeussäännöksillä muuten kielletyistä valtioneuvostuista.

Julkisen palvelun televisio- ja radiotoiminta on Euroopan unionin audiovisuaalisen politiikan ytimeksi. Komission linja ilmenee keskeisesti kahdesta keskeisestä asiakirjasta: toinen on vuonna 1997 yhteisön perustamissopimukseen liitetty ns. Amsterdamin pöytäkirja jäsenvaltioiden julkisen palvelun yleisradiotoiminnasta. Sen lisäksi komissio on julkisen palvelun valtioneuvostuista koskevien ratkaisujensa pohjaksi julkaissut vuoden 2001 lopulla tiedonan-

⁴⁶ Välittävä, kannustava ja luova Suomi. Tulevaisuusvaliokunta. Teknologian arviointia 18. Eduskunnan kanslian julkaisu 4/2004.

⁴⁷ EU:n audiovisuaalista politiikkaa kuvaavan jakson keskeisinä tietolähteinä ovat komission tiedonannot Audiovisuaalialan sääntely tulevaisuus Euroopassa KOM (2003) 784 LOP sekä Principles and guidelines for the community's audiovisual policy in the digital age COM (1999) 657 FIN ja Suomen kantoja linjaavat perusmuistiot.

non⁴⁸. Tiedonannossa käsitellään asian taustaa ja soveltamisalaa, julkisen palvelun tehtävää ja tärkeyttä ja oikeusperustaa. Samalla linjataan tarvittavat poikkeusehdot, jotta julkiselle palvelulle saa myöntää jäsenmaissa valtiontukea.⁴⁹

Elokuva-alan valtiontuet mahdollistetaan valtiontukia koskevan perustamissopimuksen 87 artiklan 3 kohdan d alakohdan nojalla. Sen mukaan alan valtiontuet kulttuurin ja kulttuuriperinnön edistämiseen voidaan sallia, kun tuki ei muuta kaupankäynnin ja kilpailun edellytyksiä niin, että se on ristiriidassa yhteisön yhteisen edun kanssa. Komissio on vuonna 2002 tutkinut myös Suomen elokuvan tukijärjestelmän aikaisemmin Ranskan järjestelmää tutkittaessa muodostamiensa periaatteiden mukaisesti. Suomen tukijärjestelmät on hyväksytty ja voimassa 30.6.2007 saakka. Kaikissa EU:n jäsenmaissa on julkisin varoin toteutetut elokuvan tukijärjestelmät.

Yhteisön sääntely ja kehittämistoimet

Euroopan unionin audiovisuaalisen sääntelyn peruspilari on edelleen TV-direktiivi vuodelta 1989 ja MEDIA-ohjelma on positiivisten kehittämistoimien tärkein osa. Komission yleisten periaatteiden mukaisesti markkinoita säännellään vain sen verran, kuin on tarpeellista selkeästi määriteltyjen poliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi niin, että taataan oikeusvarmuus ja että sääntely on käytetyn tekniikan kannalta neutraalia ja pannaan täytäntöön niin lähellä säänneltyä toimintaa kuin mahdollista. Positiiviset kehittämistoimet ovat komission proaktiivisia toimia kuten tuki- ja kehittämistoimia, joilla puolestaan halutaan parantaa alan asemaa. Audiovisuaalisen kulttuuriperinnön edistämistäistoimet kuuluvat osaltaan tähän toimintaan.

Edellisen lisäksi on joukko muita politiikan alo-

ja, joilla on yhtymäkohtia audiovisuaaliseen alaan. Näitä ovat esimerkiksi terveen kilpailun varmistaminen, alaikäisten ja ihmisarvon suojeleminen, tiedotusvälineiden moniarvoisuuden turvaaminen, koko televiestintälainsäädännön uudistaminen ja sähköisten palvelujen kehittäminen, vammaisten ja erityisryhmien palvelut sekä kuluttajansuojaan liittyvät kysymykset. Myös kauppapolitiikalla ja alue- ja rakennerahastopolitiikalla on vaikutus audiovisuaaliseen alaan.

Terve kilpailu. Valtiontukien perussäännöt määritteli EY:n perustamissopimuksessa. Yhtenä komission tehtävistä on valvoa, että myös audiovisuaalisilla markkinoilla noudatetaan sovittuja kilpailusääntöjä, jotta sisämarkkinat toimivat, eikä kilpailu vääristy tai sitä rajoiteta laittomasti.

Alaikäisten ja ihmisarvon suojeleminen on myös noussut tärkeäksi erityisesti osana internetissä tarjolla olevia audiovisuaalisia ja tietopalveluja. Neuvosto kiinnitti ensi kertaa asiaan huomiota vuonna 1998 antamassaan suosituksessa. Alalle on sen jälkeen pyritty kehittämään luotettavia internetsuodattimia, ja komissio on tehostanut kysymykseen liittyvää kansainvälistä yhteistyötä, koska suuri osa laittomasta ja haitallisesta sisällöstä on peräisin Euroopan unionin ulkopuolelta. Vihjepuhelimia ja tiedotuskampanjoita on käynnistetty lähes kaikissa jäsenvaltioissa ja menettelysääntöjä on otettu käyttöön. Elokuvateattereissa tarkastuselinten asettamien ikärajojen valvonta toimii jo tällä hetkellä hyvin. Suurimpia ongelmia ovat internetin ja television lapsille sopimatomat sivut ja ohjelmat.

Tiedotusvälineiden moniarvoisuutta parantavien toimien tavoitteena on aina suojella ilmaisunvapautta ja varmistaa, että tiedotusvälineet heijastavat demokraattiselle yhteiskunnalle ominaista mielipiteiden kirjoa. Tiedotusvälineiden moniarvoisuuden varmistamiseksi pyritään tavallisesti mediayhtiöiden omistuksen rajoittamiseen ja estämään usean media-yhtiön yhtäaikaisten määräysvallan kerääntymistä.

⁴⁸ Komission tiedonanto valtiontukisääntöjen soveltamisesta julkiseen yleisradiotoimintaan 2001.

⁴⁹ Tarkemmin EU:n julkisen palvelun periaatteista ks. Martti Soramäki, Informaatioyhteiskunnan teoriat, politiikka ja sähköisen viestinnän todellisuus. ss. 152, 153, 161, 162. Tampere University Press, Mediatutkimuksia 2004.

Komission näkökulmasta tiedotusvälineiden moniarvoisuuden suojeleminen on ensisijaisesti jäsenvaltioiden tehtävä. Yhteisöllä ei ole tiedotusvälineiden moniarvoisuuden suojelemiseen säännöksiä, mutta kansallisella tasolla yhteisön lainsäädäntö antaa välineet tälle työlle. Yhteisön kilpailulainsäädäntö auttaa välttämään mediayhtiöiden määräysvallan tai omistuksen keskittymistä ja televisio ilman rajoja -direktiivi auttaa osaltaan tiedotusvälineiden moniarvoisuuden turvaamisessa useiden sisältöä koskevien ja varsinkin eurooppalaisen ja riippumattoman tuotannon edistämiseen liittyvien säännöstensä kautta.

Suomessa ei rajoiteta mediayhtiöiden keskittymistä kansallisella lainsäädännöllä. Moniarvoisuutta voidaan komission mukaan kuitenkin parantaa monin muinkin toimin aina kilpailupolitiikasta sisällön kulttuurisen ja kielellisen monimuotoisuuden edistämiseen. Suomessa painopiste on tällä suunnalla.

Sähköiset viestintäverkot ja -palvelut ja tietoyhteiskunnan palvelut. Vuodesta 2003 lähtien on sovellettu EU:n uudistettua televiestintälainsäädäntöä. Uudistuksella haluttiin parantaa sähköisen viestinnän kilpailun edellytyksiä sisämarkkinoilla samalla turvaten sellaiset käyttäjien perusedut, joita markkinavoimat eivät turvaa. Uudistus vähensi sääntelyä, ja säännöksistä pyrittiin tekemään teknisesti neutraalit ja yksinkertaiset ja samalla niin joustavat, että ne toimivat sähköisen viestinnän nopeasti muuttaville markkinoille.

Uusi sähköisen viestinnän sääntelyjärjestelmä koskee kaikkia siirtoinfrastruktuureja, mutta sähköisten viestintäverkkojen kautta välitettävä sisältö ei kuulu sääntelyn piiriin. Uudessa järjestelmässä on säännöksiä radiotaajuuksien käytöstä, sähköisten viestintäverkkojen ja -palvelujen tarjoajien (mukaan luettuna yleisradiolähetys) valtuutuksesta, siirtovervoitteesta, verkkojen käyttöoikeudesta, ehdollisesta käyttöoikeudesta ja liitännäistoiminnoista.

Sähköisestä kaupankäynnistä annetussa direktiivissä säädetään teknisesti neutraalisti sellaisesta sähköisestä kaupankäyntiä koskevasta sääntelystä, jotka ovat välttämättömiä sähköisen kaupankäynnin sisämarkkinoiden toiminnan kannalta. Direktiivi kattaa laajasti verkossa tarjottavat palvelut ja sitä sovelletaan horisontaalisesti kaikilla lainkäytön aloilla, jot-

ka liittyvät tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamiseen.

Komissiolle on tärkeää, että uusia tietoyhteiskuntapalveluja ja sovellutuksia voidaan kehittää mahdollisimman suotuisasti, siksi myös uusien tekniikoiden laajan käytön mahdolliset esteet on pyritty tunnistamaan. Digitaalitelevision ja kolmannen sukupolven matkaviestinnän avointen järjestelmäalustojen kautta tapahtuva uusien palvelujen ja sovellutusten esteiden poisto on osa tätä työtä. Ajatuksena on, että uusilla tekniikoilla voidaan tulevaisuudessa täydentää PC-tekniikkaa ja mahdollistaa internetin ja vuorovaikutteisten palvelujen laaja käyttö silloin kun eri jakelutiet täydentävät toisiaan tietoyhteiskunnan palveluja käytettäessä.

Vammaisten mahdollisuus käyttää televisiopalveluja ei kuulu direktiivien alaan, mutta komissio edistää käytettävyyteen liittyviä kysymyksiä jäsenvaltioiden kanssa direktiivillä perustetussa yhteyskomiteassa. Avainkysymykset liittyvät sisällön täydentämiseen puhutuilla ja viittomakielisillä selostuksilla, kuulovammaistekstityksellä ja tekstityksellä.

Kaikki *kuluttajansuojaan* liittyvät EU:n säännöt koskevat myös audiovisuaalista sektoria. Harhaanjohtavasta mainonnasta annetun direktiivin yleisiä mainontaa koskevia säännöksiä sovelletaan kaikilla aloilla ja sopimattomista kaupallisista menettelyistä on tuore teknisesti neutraali puitedirektiiviehdotus. Ehdotuksen perustana on alkuperämaaperiaate, joten se on yhdenmukainen nykyisen televisio rajoja -direktiivin lähestymistavan kanssa. Ajatuksena on, että jos tätä alaa koskevien alakohtaisten EU:n sääntöjen ja puitedirektiivin säännösten välillä on ristiriita, sovelletaan alakohtaisia sääntöjä.

Kuluttajansuojalainsäädännön täytäntöönpanosta vastaavien kansallisten viranomaisten verkostoa on haluttu vahvistaa. Tämän vuoksi komissio on perustanut asetuksella vuonna 2003 kuluttajansuoja-asioita käsittelevän pysyvän komitean. Televisio ilman rajoja -direktiivillä säänneltävien asioiden käsitteilyyn on kuitenkin edelleen olemassa oma yhteyskomiteansa.

Kaupapolitiikka ja kulttuurisen moninaisuuden edistäminen ulkosuhteissa. EU:n ja sen jäsenvaltioiden toimintavapaus on säilytetty palvelukaupan yleissopimuksessa GATS-sopimuksessa. Tämä toimintava-

paus on keskeisenä myös 26.10.1999 annetuissa neuvoston päätelmissä WTO:n tulevaa neuvottelukierrosta varten. Päätelmissä unionia kehoitetaan varmistamaan, "että yhteisöllä ja sen jäsenvaltioilla säilyy mahdollisuus suojella ja kehittää päätösvaltaansa omien kulttuuri- ja audiovisuaalisen alan poliitikkojensa määrittelyssä ja toteuttamisessa kulttuurisen monimuotoisuutensa turvaamiseksi". Tämä kysymys on audiovisuaalisen politiikan kansainvälisten ulottuvuuksien kannalta mitä merkittävintä.

Televisio ilman rajoja -direktiivi

Televisiolla on eurooppalaisen audiovisuaalisen kulttuurin kentässä kaikista keskeisin rooli. Televisio ilman rajoja -direktiivissä määritellään televisiotoiminnan avaintavoitteiksi televisio-ohjelmien vapaa liikkuvuus sisämarkkinoilla sekä televisiokanavien velvollisuus varata aina kun mahdollista yli puolet lähetyksistään eurooppalaiselle tuotannolle.⁵⁰

Televisio ilman rajoja -direktiiviä on täydennetty sähköisestä kaupankäynnistä annetulla direktiivillä, jonka tavoitteena on parantaa tietoyhteiskuntapalvelujen edellytyksiä sisämarkkinoilla, sekä kaapeli- ja satelliittidirektiivillä, jonka tarkoituksena on helpottaa audiovisuaalisten ohjelmien välittämistä yli rajojen satelliittien välityksellä ja edelleen kaapeliteitse.

Televisio ilman rajoja -direktiivi määrittelee televisiotoiminnan sisältöä koskevat kansallisen lainsäädännön vähimmäisvaatimukset. Direktiivin mukaan jäsenvaltioiden oikeuden ja lainsäädännön piiriin kuuluvan lähetystoiminnan harjoittajan televisiolähetyksiä voidaan vastaanottaa vapaasti kaikkialla yhteisössä. Kun jäsenvaltiot arvioivat jonkin tapahtuman yhteiskunnallisen merkityksen riittävän suureksi, pitää ne voida direktiivin mukaan voida esittää maksuttoman television kautta. Muita keskeisiä kohtia ovat eurooppalaisten televisio-ohjelmien tuotanto ja levitys, kuluttajien suojelu epäterveiltä kauppatavoilta mainonnan, sponsoroinnin ja teleos-

toslähetysten osalta, alaikäisten suojelu ja yleisen järjestyksen turvaaminen sekä oikeus vastineeseen.

Direktiivi sisältää audiovisuaalisen jakelun peruseriaatteen - alaikäisten suojelua koskevat säännöt, sisällön ja mainosten erottamisen, mainonnan osoittaminen selkeästi sekä tiettyjen tuotteiden kieltäminen. Jotkin televisio ilman rajoja -direktiivin yksityiskohtaisista säännöistä kohdistuvat nimenomaan perinteiseen lineaariseen televisio-ohjelmistoon. Tällaisia ovat mainosten ja teleostoslähetysten kestoa ja ohjelmistoon sijoittamista koskevat säännöt.

Yhteisön lainsäädännössä erotetaan televisio ilman rajoja -direktiivin piiriin kuuluvat "televisiopalvelut" ja sähköistä kaupankäyntiä koskevan direktiivin piiriin kuuluvat "tietoyhteiskunnan palvelut". Televisio ilman rajoja -direktiivin sääntely on sähköisestä kaupasta annetun direktiivin sääntelyä yksityiskohtaisempaa. Tämä johtuu pääasiassa television suuresta merkityksestä ja sen ainutlaatuisesta vaikutuksesta yhteiskuntaan ihmisten mielipiteenmuodostuksen kautta.

TV-direktiivin useat tavoitteet, sääntelykohteet ja vaikutukset ovat kulttuuripoliittisia. Direktiiviin sisältyy sisämarkkinoiden peruseriaatteisiin kuuluva alkuperämaan lain soveltamisen periaate, jonka mukaan jokaiselle ohjelmalle voidaan osoittaa vain yksi maa, jonka lainkäyttövaltaan televisiolähetystoiminnan harjoittaja kuuluu. Direktiivin uudistamisessa esillä ovat seuraavat keskeiset teemat.

Tiedonsaantioikeuden periaatteen tavoitteena on turvata merkittävälle osalle jäsenvaltioiden yleisöstä mahdollisuus seurata yhteiskunnallisesti merkittäviä tapahtumia maksuttomilta kanavilta. Yleensä kyse on suurista urheilutilaisuuksista. Eri maiden lainsäädännöissä on eroja ja tulkinnat vaihtelevat. Säännösten lisätarkastelu on jatkossa tarpeen, asiaa käsiteltäessä on otettava huomioon tekijänoikeuksia koskeva kansainvälinen, eurooppalainen ja kansallinen sääntely.

Tuotannon ja jakelun edistäminen ja esittämisjärjestys. Eurooppalaisten televisio-ohjelmien tuotannon ja jakelun turvaaminen ovat myös direktiivin keskeisiä tavoitteita. Työkaluksi on määritelty eu-

⁵⁰ Televisio ilman rajoja -direktiivi (89/552/EEC).

rooppalaisen teoksen käsite, sekä velvoite varata suurin osa lähetyksajasta eurooppalaisille teoksille sekä 10 prosentin osuus riippumattomien tuottajien valmistamille eurooppalaisille teoksille. Esittämisyjärjestys eli esittämisaikajako eri välineissä on sovittu monimuotoisuuden turvaamiseksi.

Eurooppalaisessa keskustelussa on ollut esillä sekä eurooppalaisten teosten lähetyksaika että riippumattomien tuottajien valmistamia eurooppalaisia teoksia koskevien lähetyksaika (4 artikla) tai ohjelmistobudjetin osuutta (5 artikla) koskevien *kiintiöiden kiistäminen*. Komissio katsoo, että säännökset sekä näistä asioista että esittämisyjärjestyksestä (7 artikla) ovat tasapainoinen kompromissi, eikä aio esittää muutoksia. Suomi ei ole pitänyt kiintiöitä ensisijaisina kulttuuripoliittisina välineinä ohjelmatuotannon ja levittämisen edistämiseksi ja pitää johtopäätöstä hyvänä.

Lisäksi direktiiviin sisältyy joukko televisiomainnon osuutta lähetyksajasta, sponsorointia ja teleostolähetyksiä sekä alaikäisille suunnattua mainontaa koskevia säännöksiä. Näiden säännösten tavoitteena on suojella televisionkatsojien etuja esimerkiksi vahvistamalla, että toimituksellinen sisältö ja mainokset on voitu erottaa selkeästi, ja turvaamalla audiovisuaalisten teosten eheyttä ja arvoa sekä oikeudenhaltijoiden oikeuksia.

Kaupallinen viestintä. Erityisesti mainosten sijoittelua ja mainoskatkoja koskevat säännökset ovat perusteiltaan kulttuuripoliittisia. Keskustelussa on nykyisiä säännöksiä pidetty sopivina. Mainokset tulisi periaatteessa sijoittaa ohjelmien väliin eivätkä ne saa loukata ohjelman eheyttä eivätkä sen arvoa. Säännösten väljentämistä urheiluohjelmien kohdalla on toivottu.

Komissio on antamassa omat täsmennyksensä siihen, miten direktiivin televisiomainontaa ja sponsorointia koskevia säännöksiä sovelletaan uusiin mainontamenetelmiin, kuten moninäyttöihin, vuorovaikutteeseen mainontaan ja virtuaalimainontaan.

Alaikäisten suojelu ja yleinen järjestys ovat myös tärkeä osa direktiiviä. Komission näkemyksen mukaan alaikäisten suojelua koskevat direktiivin säännökset ovat riittävät eikä muutostarvetta ole. Komissio kuitenkin katsoo, että alaikäisten suojelun ja yleisen järjestyksen periaatteiden noudattamista tulisi

tehostaa. Tässä tarkoituksessa komissio aikoo ehdottaa alaikäisten suojelua koskevan vuonna 1998 annetun suosituksen päivittämistä niin, että keskitytään viestinnän itse- ja yhteissäätelyn kehittämiseen. Komissio on antanut suosituksen soveltamisesta erillisen arviointikertomuksen vuoden 2003 lopulla. Tärkeitä asioita ovat medialukutaito, vastineoikeus, ja syrjintään tai vihan, rodun, sukupuolen tai kansalaisuuden perusteella yllyttämiseen liittyvät kysymykset kaikissa online-tiedotusvälineissä.

Jäsenvaltiot ovat lisäksi nostaneet keskusteluun useita muita direktiiviin liittyviä periaatteellisia ja ongelmallisia kysymyksiä, joihin haluttaisiin ratkaista. Seuraavat kaksi esimerkkiä kuvaavat muutostarpeita.

Direktiivin soveltamisala suhteessa uusiin sisältöpalveluihin. Näkemykset vaihtelevat siitä, pitäisikö direktiivin soveltamisala ulottaa uusiin sisältöpalveluihin. Direktiivin soveltamisalaan eivät kuulu sisältöpalvelut, joita tarjotaan henkilökohtaisen tilauksen pohjalta. Tällaiset palvelut ovat nykyisin tunnetuissa muodoissaan ovat verrattavissa kirjakauppaan, äänilevykauppaan tai videovuokraamoon ja niihin TV-direktiivin useimmat periaatteet, kuten eurooppalaisastetta koskeva vaatimus tai mainosten sijoittelusäännöt, eivät ole lainkaan sovellettavissa. Suomi on edustanut kantaa, jonka mukaan on parasta, että sellaiset palvelut jätetään yleisen lainsäädännön varaan. Niitä koskevat mm. kuluttajansuojaa koskeva lainsäädäntö, kilpailulainsäädäntö, rikosoikeudellinen lainsäädäntö ja tekijänoikeus.

Lähetäjämaaperiaate ja sovellettava laki. Direktiivi on minimidirektiivi, joka antaa mahdollisuuden esimerkiksi direktiiviä tiukempiin mainontaa koskeviin säännöksiin. Jotkut televisiotoiminnan harjoittajat hyödyntävät tilannetta sijoittautumalla maahan, jossa on sallivampi lainsäädäntö, mikä ärsyttää toisia jäsenvaltioita. Kysymys on kuitenkin koko direktiivin pääperiaatteesta, lähettäjämaaperiaatteesta, josta komissio pitää erittäin tiukasti kiinni. Vaihtoehtoisina ratkaisuinä voisivat tulla kysymykseen joko mainontaa ja ehkä muitakin ohjelmasisältöaspekteja koskeva pidemmälle menevä kansallisten säännösten harmonisointi, tai sen mahdollisuuden avaaminen, että tietyissä tilanteissa voidaan soveltaa vastaanottajamaan lakia ja vaatimuksia. Molemmat

ratkaisut ovat poliittisesti ja jälkimmäinen myös oikeudellisesti erittäin ongelmallisia.

TV-direktiivin uudelleentarkastelu on siis ollut vireillä jo useita vuosia. Komission näkemyksen mukaan direktiivin perusteellinen tarkistaminen on tarpeen keskipitkällä aikavälillä tekniikan ja audiovisuaalisen alan rakenteen muutosten takia. Vaikka tekniikan kehittymisen vaikutukset audiovisuaalisen alan markkinoihin ovat olleet joitain vuosia sitten ennakoitua vähäisemmät, digitaalitekniikka ja yhdentyminen tuovat markkinoille lisää uusia sisällön muotoja sekä uusia liiketoimintamalleja. Alan sääntelyllä on nyt ja tulevaisuudessa turvattava tietyt yleiset edut, kuten kulttuurinen moninaisuus, tiedonsaantioikeus, alaikäisten suojelu ja kuluttajansuoja. Tekniikan tai markkinoiden muuttuminen ei aseta näitä tavoitteita kyseenalaisiksi.

Uudistamiseen liittyviä keskeisiä politiikan aloja ovat kilpailu, kaupallinen viestintä, kuluttajansuojelu ja palvelualan sisämarkkinastrategia. Sääntelyn osalta komissio aikoo edetä kaksivaiheisesti. Lyhyellä aikavälillä suunnitteilla on pienempiä, oikeusvarmuutta parantavia toimenpiteitä. Tällaisia ovat esimerkiksi tulkitseva tiedonanto, jolla selkeytetään komission näkemys siitä, missä määrin nykyinen direktiivi koskee uusia mainontamuotoja sekä alaikäisten ja ihmisarvon suojelusta annetun suosituksen päivittäminen. Pidemmällä aikavälillä on tarpeen pohtia ja käsitellä useita sellaisia kysymyksiä, jotka voivat johtaa koko televisio ilman rajoja -direktiivin päivittämiseen.

Media Plus -ohjelma

Media Plus on Euroopan unionin rahoittama audiovisuaalisen alan tukiohjelma, jolla tuetaan eurooppalaisten elokuvien, televisio-ohjelmien ja uusmediatuotantojen kehittämistä, levittämistä ja markkinointia sekä audiovisuaalisen alan koulutusta. Kun kansallisten tukijärjestelmien päähuomio on eri maiden omien elokuvatuotantojen rahoittamisessa, painottuu Media Plus -ohjelma arvoketjun alku- ja loppupäähän.

Ohjelman tavoitteena on vahvistaa Euroopan audiovisuaalisen teollisuuden kilpailukykyä kansainvä-

lisillä markkinoilla. Mukana on tällä hetkellä yhteensä 29 maata: kaikki 25 EU-maata sekä Bulgaria, Islanti, Lichtenstein ja Norja. Media Plus -ohjelman toiminnasta vastaa Media-yksikkö, joka on osa EU:n komission tietoyhteiskunta- ja media -pääosastoa. Joka maassa on pieni mediadeski, ohjelman kansallinen tukipiste.

Vuonna 2006 loppuva Media Plus-ohjelma on järjestyksessä kolmas. Budjetissa on 20 miljoonan euron korotus uusien jäsenmaiden integraation helpottamiseksi vuosille 2004 ja 2005. Media Plus-ohjelman koko budjetti vuosille 2001-2006 on yhteensä 513 miljoonaa euroa. Tästä summasta 59,4 miljoonaa euroa kohdistetaan koulutukseen ja 453,6 miljoonaa euroa levitykseen, kehittelytukeen ja myynnin edistämiseen.

Kehittäminen. Hitaan alun jälkeen suomalaiset tuotantoyhtiöt ovat alkaneet saada yhtiöitään yhtiökohtaisen rahoituksen (slate funding) piiriin. Nyt myös suomalaisten tekemät lukuisat fiktiohakemukset menestyvät tuenjaossa; sen sijaan suomalaisia dokumenttihakemuksia on tehty vähemmän, koska dokumenttien tuotantorytmi ja komission raskas hallinto eivät helpolla kohtaa. Kehittämistukea ei pääsääntöisesti enää entiseen tapaan tarvitse maksaa takaisin. Kehittämistuet edellyttävät uudelleeninvestointia uusiin hankkeisiin.

Koulutus. Monen vuoden sitkeä tiedottaminen tuottaa vihdoin toivottua tulosta. Myös käsikirjoittajat ovat löytäneet Median kurssit, ja monille kursseille, kuten Sources, Pilots, North by Northwest, Strategics ja Media Business School löytyy osallistujia. Ongelmallista on kuitenkin se, että Media tarjoaa liian paljon kursseja, joissa on päällekkäisyyttä. Nykyisin tuottajat työskentelevät myös Suomessa paljon ammattimaisemmin kuin aiemmin. Muutos on merkittävä ja johtunee kansainvälistymisestä ja koulutuksesta.

Levitystuet. Selektiivinen tuki ja automaattinen tuki pitkien elokuvien levittäjille toimivat melko hyvin. Laajentunut hakijakunta kiristää kuitenkin kilpailua samalla kun tukisummat pienenevät. Koko ohjelmaa vaivaavat hitaat käsittelyajat ja raskas hallinto. Media Plus-ohjelman aikana perustettu ja valtaosan hakemuksista käsittelevä teknisen avun toimisto Technical Assistance Office (TAO) on hel-

pottanut ohjelman hallintaa.

Eurooppalaisen elokuvan esittämiseen keskittyvä elokuvateatteriverkosto Europa Cinemas on laajentunut voimakkaasti ja sillä on jo yli 1300 valkokangasta. Teatterin ohjelmistosta vähintään 40 prosenttia on oltava eurooppalaisia ensi-iltoja (kotimaisia ei lasketa mukaan). Suomesta verkostoon kuuluu vain viisi teatteria.

Media Salles -organisaatio on keskittynyt viime aikoina elokuvateattereita palvelemaan koulutustointintaan. Se julkaisee myös European Cinema Yearbook -nimistä elokuvatilastoa.

Televisiolevitystuki, joka nykymuodossaan on suora tuki, on toimiva ja suosittu. Suuri suosio karsii tuen saajista kaikki muut ohjelmat paitsi ne, joita on ostettu ennakkoon poikkeuksellisen moneen maahan. Suomalaiset menestyivät kilpailussa vielä vuonna 2002, mutta 2003 kilpailu oli suomalaishankkeille selvästi paljon tiukempi.

Videotukea oltiin pitkään lopettamassa, mutta se on käynnistetty uudelleen ja ollut Euroopan-laajuisen menestys. Suomalaiset video/DVD -levittäjät ovat hyvin aktiivisia. Festivaali- ja myynninedistämistuki jatkavat entisenlaisina. Festivaalituen edunsaajien joukko on käytännössä muodostunut vakituiseksi, lisäksi uudet jäsenmaat kilpailevat samasta tuesta. Tämä kiristää kilpailua ja pienentää tukisummia ja vaikeuttaa uusien festivaalien pääsyä tuen piiriin.

EU:n neuvoston työryhmäkäsittelyssä valmistellaan parhaillaan komission tekemän ehdotuksen pohjalta seuraavaa Media-ohjelmaa vuosille 2007-2013. Tavoitteena on, että uusi audiovisuaalisen alan tukiohjelma on nykyistä selkeämpi ja yksinkertaisemmin hallinnoitava. Median koulutusta laajennetaan elokuvakoulujen suuntaan, mahdollisesti Erasmus-tyyppisen vaihto-ohjelman muodossa. Uuden ohjelman perusta olisi edelleen kehittäminen ja rahoitus, levitys ja kansainvälistyminen sekä markkinointi. Digitaalitekнологia nostetaan keskeiseksi alueeksi.

Komission esittämät konkreettiset tavoitteet ovat kunnianhimoiset. Eurooppalaisten elokuvien osuus markkinoista halutaan nostaa 11 prosentista 20 prosenttiin vuoteen 2013 mennessä. Muita tavoitteita on kaksinkertaistaa nykyinen elokuvateatterisalien

määrä, joissa näytetään eurooppalaisia (ei kotimaisia) elokuvia. Myös nuoreen yleisöön kiinnitetään erityistä huomiota. Tarkoituksena on lisäksi edistää 40 eurooppalaisen elokuva-akatemian yhteistyötä, jotta alan tieto ja taito leviisivät nykyistä paremmin eurooppalaisella tasolla. Muina tavoitteina on aikomus tukea kaksi kertaa suurempaa määrää projekteja kuin Media Plus -ohjelman aikana ja suosia erityisesti yhteistuotantoja. Eurooppalaisten elokuvien markkinointikampanjojen määrää halutaan kaksinkertaistaa nykyisestä tasosta.

Suomen audiovisuaalisen sektorin näkökulmasta ohjelma on ollut tarpeellinen ja se on kehittynyt oikeaan suuntaan. Samalla kun osaaminen lisääntyy, lisääntyy myös kilpailu ohjelman rahoituksesta. Suomen kannalta hallinnon keventäminen on tärkeä kehittämistavoite. Ohjelman viime vuosien painotuksena on ollut suosia ns. automaattisia levitystukia. Jos ne vievät tulevaisuudessa suurimman osan tukiohjelmasta, ohjautuu myös keskeinen osa tukivaroista suurempien markkinoiden maihin. Tämä kehityslinja ei ole toivottava pienten maiden kannalta, vaan levitystukia tulisi edelleen kehittää positiiviseen erityiskohteluun perustuen siten, että ne kohtelevat tasapuolisesti sekä pieniä että isoja maita.

Suomalainen elokuvan kenttä tarvitsee Media-ohjelman kehittämistuet. Tuen perusedellytyksenä on toimiva kotimainen rahoituspohja (50/50 periaate). Suomalaisten toimijoiden eduksi on, jos kehittämistukien osuus ohjelman kokonaisbudjetista pysyisi vähintään nykyisellä tasolla.

Festivaalituen osalta hakemuksen edellyttämä työmäärä ja saatu tuki eivät enää ole tasapainossa tukisummien pienennyttyä. Viime vuosina koulutuksen saralla kurssitarjonta on laajentunut entisestään.

Rakennerahastojen tuki audiovisuaaliselle kulttuurille

Euroopan Unionin rakennerahastojen tavoitteena on lisätä kasvua, työllisyyttä ja alueellista kilpailukykyä sekä kehittää eri alueita tasapainoisesti. Audiovisuaaliselle kulttuurille voi saada tukea lähinnä Euroopan aluekehitysrahastosta ja Euroopan sosiaalirahastosta. Rakennerahastojen kautta saatua tukea täydentävät erilaiset kansalliset tuet, usein hankkeille pyritään myös löytämään yksityistä rahoitusta. Rakennerahastotuella toteutetut hankkeet onnistuvat parhaiten, kun hankkeiden liiketoimintasuunnitelmat ovat realistisia ja perustuvat alan todellisiin tarpeisiin.

Jotta audiovisuaalisille hankkeille voisi saada tukea, pitää niiden täyttää rahastojen kansallisten ohjelma-asiakirjojen jonkin toimenpidekokonaisuuden ehdot. Myös hankkeiden uutuutta ja innovatiivisuutta arvioidaan kun tukia myönnetään. Se missä päin Suomea edunsaaja toimii, ratkaisee mistä rahastosta on mahdollista saada tukea.

Pääosa rakennerahastojen rahasta kanavoituu tavoiteohjelmien kautta. Loput jakaantuvat yhteisöaloitteiden ja innovatiivisten toimen kesken. Yhteisöohjelmilla täydennetään tavoiteohjelmia ja niissä korostetaan toimintaa, joka ylittää kansallisuuksien, valtioiden ja alueiden rajat.

Kulttuuritoimien edistäminen kuuluu neljän yhteisöaloitteen (Interreg III, Urban, Leader + ja Equal) piiriin. Innovatiivisten kokeilujen kautta etsitään uusia toimintamuotoja tavoiteohjelmille.

Euroopan komission vuosien 2002-2006 suunta-viivoissa edellytetään kulttuurin kehittämistä erityisesti uusia työpaikkoja luovana tekijänä. Myös matkailumahdollisuuksiin on kiinnitetty huomiota. Verkkopalvelujen ja tiedotusvälineiden kehittämistä tuetaan voimakkaasti. Tuoreimman selvityksen mukaan kulttuurin kokonaisrahoitus oli kaudella 1995-1999 kaikesta hankerahoituksesta 2,8 prosenttia vastaten noin 138 miljoonaa euroa. Kulttuurin asema on vahvistunut vuosi vuodelta.

Rakennerahastotuen tärkeydestä elokuvalla ja au-

diovisuaaliselle sektorille antavat hyvän kuvan vuosina 2000-2004 myönnettyt tuet.⁵¹ Hankkeet kattavat elokuvakulttuuri- ja audiovisuaalisen sektorin eri osa-alueet ja arvoketjun hyvin laajasti. Aihe-alueita olivat mm. koulutus, multimedian maisterinohjelma, tuotantotuki, digitaalisen tuottamisen ympäristö, elokuvakeskustoiminta, tuotantofasilitietien ja infrastruktuurin rakentaminen ja tuhoutuvan elokuvaperinnön pelastaminen.

Läänien kautta myönnettiin kaudella tukea yhteensä lähes 5,2 miljoonaa euroa yhteensä 37 hankkeelle.⁵² Eniten hankkeita oli Itä-Suomen läänissä, jossa noin 2,1 miljoonalla eurolla tuettiin 18 hanketta, Etelä-Suomen läänissä hankkeita oli vähiten, siellä tukea sai 6 hanketta yhteensä noin 600 000 euroa. Kriitikkojen mukaan investoinneista ei aina saada parasta mahdollista hyötyä ja niiden pitkäaikaisvaikutus on epävarmalla pohjalla.

Tekijänoikeuksien merkityksen lisääntyminen

Tekijänoikeuden sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla viime vuosina osakseen saamaan huomiota on useita syitä. Kehitys on kulkenut tavaroihin ja aineellisiin perushyödykkeisiin pohjautuvasta yhteiskunnasta palveluja ja aineettomia arvoja tuottavaan yhteiskuntaan. Samalla tekijänoikeuteen pohjautuva taloudellinen toiminta on huomattavasti lisääntynyt ja laajentunut.

Tekijänoikeus muuttuvassa maailmassa

Viime aikojen suurimmat muutokset tekijänoikeuden alueella ovat aiheutuneet digitaalitekniikan kehittymisestä ja sen käytön räjähdysmäisestä lisääntymisestä. Tietokoneet, maailmanlaajuinen Internet-tietoverkko ja erilaiset digitaaliset tallennusalustat, kuten CD- ja DVD-tallenteet, muodostavat digitaalisen ympäristömme ytimen. Myös digitaali-

⁵¹ Tiedot perustuvat Lääninhallituksilta saatuihin ilmoituksiin.

⁵² Oulun läänin hankkeitten tiedot eivät ole mukana.

nen televisio ja sen uudet mahdollisuudet ovat jo laajan yleisön saavutettavissa.

Digitaalisessa ympäristössä suojattua aineistoa voidaan kopioida ja levittää tehokkaasti. Digitaali-tekniikka mahdollistaa korkealaatuisen ja määrällisesti rajoittamattoman kopioinnin ja levityksen. Tämä asettaa suuria haasteita sekä lainsäädännölle että oikeuksien valvonnalle.

Oikeuksia voidaan digitaalisessa ympäristössä turvata esimerkiksi käyttämällä teknisiä suojausmenetelmiä. Tekniset suojaukset ovat avainasemassa tietoverkkojen välityksellä tapahtuvan sähköisen kaupankäynnin kehityksessä. Samalla ne vaikuttavat oikeudenhaltijoiden, teosten käyttäjien ja muiden intressiryhmien väliseen markkinatilanteeseen.

Digitaalitekniikka mahdollistaa myös sen, että digitaalisiin tallennekappaleisiin ja tietoverkoissa yleisön saataviin saatettavaan aineistoon voidaan sisällyttää aineistoa ja sen oikeudenhaltijoita koskevat sähköiset tiedot. Aineistoon on mahdollista liittää myös tiedot aineiston käyttöehdoista. Täsmälliset ja kattavat merkinnät hyödyttävät sekä oikeudenhaltijoita että aineistojen käyttäjiä.

Oikeuksien valvominen ja turvaaminen on avoimen tietoverkkojen ympäristössä osoittautunut kuviteltua hankalammaksi. Teknisten suojausten laaja käyttöönotto on eri syistä lykkääntynyt. Aineistojen markkinat ja liiketoimintaratkaisut ovat edelleen kehittyneissä.

Digitaalinen talous nopeuttaa tekijänoikeustalouden kasvua. Taloutta eivät enää hallitse ainoastaan perinteiset tuotanto- ja jakeluyritykset, vaan sisällöntuottajana digitaalisessa verkkoympäristössä voi olla käytännössä kuka tahansa. Tällä uustuotannolla on omat taloudelliset vaikutuksensa. Merkittävä vaikutus tekijänoikeustalouden dynamiikkaan on sillä, että tekijänoikeuksia siirretään yhä enemmän yritykseltä toiselle. Yrityksen arvo saattaa joissakin tapauksissa lähes kokonaan muodostua sen hallussa olevista tekijänoikeuksista. Tällaisten yritysten ja niiden hallussa olevien tekijänoikeuksien osto ja myynti on usein kansainvälistä toimintaa.

Euroopan Unioni

Audiovisuaalisen alan kehitykselle tärkeät tekijänoikeudet ovat olleet harmonisoinnin kohteena myös Euroopan unionissa, jossa 1990-luvun alun jälkeen on säädetty kaikkiaan kahdeksan tekijänoikeusdirektiiviä. Tietoyhteiskunnan tekijänoikeuksia koskevat perusperiaatteet on lyöty lukkoon vuonna 2001 annetussa ns. tietoyhteiskuntadirektiivissä (2001/29/EY), jonka monet säännökset perustuvat WIPO:n internet-sopimuksiin. Direktiivin mukaiset muutokset Suomen tekijänoikeuslainsäädäntöön sisältyvät maaliskuussa 2004 annettuun hallituksen esitykseen (HE 28/2004 vp).

Direktiivin 2004/48/EY keskeisenä tavoitteena puolestaan on yhdenmukaistaa teollis- ja tekijänoikeuksien noudattamisen varmistamisessa sovellettavia menettelytapoja, luoda tasavertaiset olosuhteet oikeuksien haltijoille EU:ssa ja vahvistaa toimenpiteitä oikeuksien rikkojia vastaan. Direktiivi on osa väärentämisen ja tavaroiden laittoman valmistamisen vastaisia toimenpiteitä.

Globaali tekijänoikeus

Kansainvälistyminen ja globalisoituminen ovat asettaneet erityisiä haasteita tekijänoikeuksien ja niitä koskevan lainsäädännön maailmanlaajuiselle kehittämiselle. Digitaalitekniikan laajamittainen käyttö ja globaalit tietoverkot edellyttävät, että eri maiden tekijänoikeuslainsäädännöt ovat suhteellisen yhtenäisiä. Lainsäädännöllinen yhtenäisyys saavutetaan valtioiden kesken neuvoteltujen yleismaailmallisten tekijänoikeussopimusten kautta.

Kansainvälistä sopimusjärjestelmää täydennettiin 1990-luvulla Maailman henkisen omaisuuden järjestössä WIPO:ssa neuvotelluilla sopimuksilla. Vuonna 1996 tehdyissä WIPO:n tekijänoikeussopimuksessa (WCT) ja WIPO:n esitys- ja äänitesopimuksessa (WPPT) vahvistettiin tekijänoikeuksien soveltuvuus myös digitaaliseen ympäristöön ja tietoverkkoympäristöön. Lisäksi 1990-luvun alkupuoliskolla maailmankaupan ehdoista sovittaessa ja Maailman kauppajärjestöä (WTO) perustettaessa solmit-

tiin myös henkisen omaisuuden kaupanäkökohtia koskeva TRIPS-sopimus.

Tekijänoikeuden ja lähioikeuksien kansainvälisen sopimusjärjestelmän uudistaminen on käynnissä. Vuonna 2000 järjestetty diplomaattikokous audiovisuaalisten esitysten suojan (näyttelijät, muusikot, tanssijat) uudistamiseksi keskeytettiin ratkaisun löytämiseksi sopimusneuvotteluissa ilmenneisiin erisuuntaisiin näkemyksiin. Myös radio- ja televisioyrittäjien suojan uudistaminen on WIPO:n asialistalla yksi lähiaikojen tärkeistä tavoitteista. Hallitusten välisen asiantuntijakomitea työskentelee tavoitteenaan eri maiden näkemysten lähentäminen niin, että sopimusneuvottelut voidaan aloittaa ja diplomaattikokous kutsua koolle.

Suomi toimii muiden EU-maiden ja Euroopan yhteisöjen kanssa kansainvälisten sopimusten uudistamiseksi. Tavoitteena on uudistaa lähioikeuksien suojaa vastaamaan vuoden 1996 WIPO:n tekijänoikeussopimuksen ja WIPO:n esitys- ja äänitesopimuksen suojan tasoa.

Tietoyhteiskuntakehitys ja konvergenssi

Tietoyhteiskuntakehitys vaikuttaa audiovisuaaliseen kulttuuriin perusteellisella tavalla. Voimakas teknologinen kehitys ja erityisesti digitalisointi ovat tämän kehityksen merkittävimpiä tekijöitä. Informaatio- ja viestintätekniikka ovat tietoyhteiskunnan selkäranka, jota ilman se ei voisi kehittyä. Tietoyhteiskuntakehitys on jatkuvassa muutoksessa ja sille on leimallista tiedon ja informaation merkityksen kasvu ja itse tiedon muuttuminen aidoksi tuotannon-tekijäksi. Internet on mullistanut räjähdysmäisesti tiedonkulun kaikkialla. Immateriaalisen tuotannon ja -palveluiden pitkään jatkunut talouden keskimääräistä nopeampi kasvu on selkeä osoitus tietoyhteis-

kunnan kypsymisestä ja tuotannossa tapahtuvista muutoksista. Digitalisointi vaikuttaa voimakkaasti myös eri sisältöjen, tekniikan ja sääntelyn lähentymis- eli konvergenssikehitykseen. Ala elää murrosvaihetta, jota muovaavat viestinnän monopolien ja yhteiskunnan sääntelyn väheneminen.⁵³

Television digitalisointi

Kaikki Suomen televisiolähetykset muutetaan maan hallituksen päätöksellä yksinomaan digitaalisiksi 31. elokuuta 2007. Muutoksen keskeiset syyt liittyvät tuottavuuteen ja tehokkuuteen. Digitaalisuus tekee mahdolliseksi lähetysten kompressoinnin eli tiiviin pakkaamisen. Digitaalisesti kompressoitu kanava tarvitsee vähemmän tilaa ja siten voidaan lähettää useita digitaalisia televisiokanavia ja palveluja yhtäaikaaisesti samalla taajuudella, jonka aiemmin täytti yksi analoginen televisiokanava. Kuluttajille digitaalisuus on tuomassa valintojen monipuolistumismahdollisuuden ja vuorovaikutteisten palvelujen lisäksi entistä paremman kuvan ja äänen laadun.⁵⁴ Myös tekniset innovaatiot kuten litteät näytöt ja teräväpiirtotelevisio (HDTV) tekevät digitaalisesta televisiosta houkuttelevamman.

Digitaalisen television liikellelähtö on toteutunut suunniteltua hitaammin, ensisijaisesti koska markkinoilla ei ole ollut sopivia vastaanottimia. Alkuvaiheessa ohjelmistotarjonta oli myös vähäistä ja digitaalisuuden tarjoamat edut eivät konkretisoituneet katsojille. Myös televisioyhtiöiden ja tietotekniikka-alan yleiset taloudelliset vaikeudet ovat hidastaneet kehitystä.⁵⁵ Televisio-ohjelmien jakelussa käytettävä televerkkojen digitalisointi etenee kuitenkin nopeasti. Huolimatta digitaalisen television verkkaisesta liikelle lähdestä koko audiovisuaalinen kenttä näyttää pyrkivän toimimaan siihen suuntaan, että kun digitaalinen televisio pääsee hyvään vauhtiin,

⁵³ Tietoyhteiskuntakehitystä kuvaavan jakson keskeisenä lähteenä on Kulttuuri tietoyhteiskunnassa, Strategia 2010 ja toimintaohjelmaehdotus. Opetusministeriön työryhmien muistioita ja selvityksiä 2003:22.

⁵⁴ Digitaalisoitumiskehityksestä ja digitaalisesta televisiosta tarkemmin mm. Martti Soramäki, Informaatioyhteiskunnan teorian, politiikka ja sähköisen viestinnän todellisuus. Tampere University Press, Mediatutkimuksia 2004.

⁵⁵ Jakson "television digitalisointi" keskeisinä lähteinä on käytetty Liikenne- ja viestintäministeriön selvitystä 52/2003 Kohti digiaikaa sekä on Kulttuuri tietoyhteiskunnassa, Strategia 2010 ja toimintaohjelmaehdotus. Opetusministeriön työryhmien muistioita ja selvityksiä 2003:22.

on tuotantoympäristö valmis niihin haasteisiin, joita se ohjelmistotuotannolta edellyttää. Tilanne ei kuitenkaan ole ongelmaton eikä televisioyhtiöiden talous ole vakaa.

Televisio ja televisiolle tuotettu draama ovat näkyvin ja tärkein osa audiovisuaalista ympäristöämme. Sen määrä on täysin ylivoimainen esimerkiksi elokuvatuotantoon nähden. Televisio luo omaa katsojakulttuuriaan, joka ei ole enää alisteinen klassiseen elokuvakerrontaan ja sille ominaiseen katsomis tapahtumaan. Televisiolle tyypillisiä ohjelmamuotoja ovat dokumentit ja reportaasit. Esimerkiksi vapaa-rahoina dokumenttituotantoa voidaan pitää hautomona, jossa uudet kerronnan muodot kehittyvät ja siirtyvät vähitellen osaksi laajempaa televisio-kulttuuria. Television ilmaisu- ja kerrontamuotojen kehittyminen ja syventyminen rikastuttavat ja monipuolistavat koko audiovisuaalista kulttuuria.

Uusien digitaalisten jakelukanavien kasvanut määrä lisää entisestään tarvetta tuottaa enemmän ja monipuolisempaa kotimaista draama- ja dokumenttituotantoa. Samalla digitaaliset kanavat voivat avata uusia katsomismuotoja ja tapoja kokea joukkoviestintää. Vähitellen myös perinteisesti opitut katsojatottumukset saattavat muuttua entistä monipuolisemmiksi.

Pirstaloituvaa tarjontaa ja vähenevä kanava-kohtainen rahoitus heikentävät kuitenkin uusien digitaalisten kanavien mahdollisuuksia maksaa tuotantokentän kannalta riittäviä korvauksia esitysoikeuksista. Ongelmia on myös digitaalisten kanavien esitysoikeuksien sopimuskäytännöissä. Digitaalisen television kehityksessä on merkittävää, ovatko televisioyhtiöt valmiita maksamaan jatkossa kustannustaso- ja vastaavia korkeita tuotantokustannuksia.

Digitaalisen television käyttöönottoon vaikuttavat myös katsomistottumukset. Televisio on perinteisesti yksisuuntainen media. Signaali lähetetään radioaaltoille ja se nähdään vastaanottimien kautta. Digitaalisen television vuorovaikutteisuus rajoittuu paluukanavaan, jonka kautta katsoja voi olla yhteydessä asemaan, osallistua peleihin, antaa palautetta tai hakea lisätietoa ohjelmasta. Tulevaisuudessa digitaal-

lisen television lisäpalvelut voivat olla välivaihe tai kestävämpi ilmiö matkalla kohti täysin digitaalista interaktiivista televisiota, joka sisältää samalla nykyisin tunnetun tietokoneen ominaisuudet.

Euroopan Unioni digitaalisen television vauhdittajana

Vaikka päätökset siirtymisestä analogisista digitaalisiin televisiolähetysiin tehdään kansallisesti, tukee komissio muutosten valmistelua eri tavoin, koska teknisen ulottuvuuden lisäksi asialla on huomattavia poliittisia, yhteiskunnallisia ja taloudellisia vaikutuksia.

eEurope 2005 - toimintasuunnitelmassa jäsenvaltioita pyydettiin julkaisemaan siirtymissuunnitelmat ja mahdollinen analogisten televisiolähetysten lopettamispäivämäärä vuoden 2003 loppuun mennessä, jotta kuluttajilla olisi riittävästi tietoa ja aikaa perehtyä uusien digitaalitelevisiopalvelujen tarjoamiin mahdollisuuksiin ja hankkia tarvittavat laitteet. Tavoitteena on, että jäsenvaltioiden toimet ovat avoimia, oikeasuhtaisia, oikein ajoitettuja ja teknisesti neutraaleja, jotta kaikkia toimijoita kohdeltaisiin tasapuolisesti ja markkinavääristymisiä ei pääsisi syntymään. Toimintasuunnitelman liitteenä on muistilista siirtymiseen liittyvistä asioista. Tärkeitä asioita ovat muutokseen liittyvä lainsäädäntö, siirtymisen yhteiskunnalliset, kulttuuriset ja taloudelliset tavoitteet, siirtymisaikataulu sekä asetetut velvoitteet ja kannustimet.

*Vuonna 2003 annetun tiedonannon*⁵⁶ tavoitteena oli osaltaan varmistaa siirtymisen pelisäännöt ja yhteisöläisä sääntöjen mukaisuus. Periaatteena on, että kaikki siirtymiseen liittyvät kansalliset toimet ovat teledirektiivien yleisten tavoitteiden mukaisia ja mahdolliset julkiset tuet linjassa yhteisön valtion-apusääntöjen kanssa.

EU haluaa myös nopeuttaa tietoyhteiskuntapalvelujen käyttöä kolmannen sukupolven matkaviestintään ja digitaalitelevisiopalvelujen avoimien jakelualustojen kautta.⁵⁷ Tietoyhteiskunnan uusien palvelujen ja sovellutusten saaminen laajasti kaikkien

⁵⁶ Komission tiedonanto (KOM 2003) 541 LOP.

⁵⁷ EU on antanut käytön esteistä tiedonannon KOM (2003) 410 LOP sekä työpaperin 8.3.2004 uuden tiedonannon pohjaksi.

kansalaisten saataville on hyvin tärkeä tavoite. Ongelmia ovat avointen järjestelmien ja teknisen yhteentoimivuuden lisäksi patentti- ja tekijänoikeuskysymykset, kuluttajien luottamus sekä digitaalisen television käynnistymiseen liittyvät seikat.

Sitä mukaa kun digitaaliset palvelut kehittyvät, syntyy kaupallisille toimijoille komission mukaan paineita tarjota yhteentoimivia palveluja monikanavajakeluna, kunhan kuluttajien luottamus saavutetaan ja liiketoimintamallit kehittyvät. Vaikka standardoinnin tulisi tapahtua vapaaehtoisesti ja alan ehdoilla, kannustaa komissio myös alan yrityksiä käyttämään MHP:n kaltaisia avoimia tekniikoita sovellusrajapintojen toteutuksessa, jolloin siirtymäjärjestelyihin liittyviä ongelmia voitaisiin välttää.

Vuoden 2003 teleneuvoston päätelmissä tavoiteiksi sovittiin, että jäsenvaltiot voivat huolehtia julkisen palvelun saatavuudesta eri jakelukanavien välityksellä samalla kun sääntelyn pitäisi olla mahdollisimman tekniikkaneutraalia. Myös komission standardointiin liittyvää ohjelmaa halutaan tukea. Komissio voi tukea muutosprosessia esimerkiksi vertailuanalyyseihin, laitestandardien, ja kuluttajatiedotuksen osalta sekä nopeuttamalla ja helpottamalla lisäarvopalveluita.

Tietoyhteiskuntakehitys ja elokuva

Tietoyhteiskuntakehitys ja tekniikan muuttuminen digitaalseksi tulee muuttamaan koko elokuvan arvoketjun: elokuvat kuten muutkin audiovisuaalisen kulttuurin tuotteet tehdään ja vastaanotetaan tulevaisuudessa digitaalisesti. Tämä kehitys muuttaa vähitellen elokuvan tuotantoa ja jakelua monin tavoin. Uuden tekniikan käyttöönottoa hidastavat ennen muuta tekniset seikat, kuten tietoverkkojen rajoitettu siirtonopeus, taloudelliset seikat kuten kotitalouksien päätelaitteiden ja esimerkiksi elokuvateattereiden uuden tekniikan hankinnan tilanne sekä mm. sisältöjen tekniseen suojaukseen ja liiketoimintatarkaisujen kehittelyyn liittyvät kysymykset. Filmi säilyy tietoyhteiskuntakehityksestä huolimatta elo-

kuvan tallennemateriaalina vielä pitkään.

Elokuva-alan vakiintuneet rakenteet, eli liiketoimintamallit, lähetystekniikka ja kuluttajatottumukset eivät kuitenkaan muutu yhtä nopeasti kuin aiemmissa arvioissa on esitetty. Muutosten mahdollisuudet ja edellytykset kehittyvät kuitenkin koko ajan. Merkittäviä muutoksia voi tuoda tullessaan joidenkin tekniikoiden kaupallinen hyödyntäminen, jotka ovat jo olemassa mutta joita ei paljokaan käytetä siksi, että niiden tarjoamat edut kuluttajalle ovat epäselviä tai koska niiden liiketoimintamalleihin liittyy epävarmuustekijöitä.⁵⁸

Digitaalisuus ei ole toistaiseksi vaikuttanut suoraan elokuvien tarinankerrontaan, tuotantokulttuuriin tai esitystekniikkaan. Elokuvan nykyinen tuotantokulttuuri on sisällöllisesti, organisatorisesti jakelun osalta rajattu. Tietoyhteiskuntakehitys mullistaa vaihtoehtoisten toimintamallien määrän ja mahdollistaa monipuolisuuden aivan uudella tavalla esimerkiksi digitaalisessa televisiossa tai mobiileissa jakeluteissa.

Maailmanlaajuisten pakkaus- ja salausstandardien tekninen kehitystyö on edelleen kesken. Yksi tärkeimmistä tavoitteista on 35 mm:n filmin kaltaisen maailmanlaajuisen esitysstandardin säilyttäminen. Suuri mullistus tapahtuu, kun luovutaan fyysisestä elokuvakopiosta ja siirrytään maailmanlaajuiseen digitaaliseen jakeluun. Tämä kehitys tuskin tulee itsessään muuttamaan, purkamaan tai joustavoittamaan pitkän elokuvan tuotantorakenteita. Digitaalinen levitys saattaa myös merkitä tarjonnan keskittymisuhkaa ja yksipuolistumista.

Tietoyhteiskuntakehitys muuttaa nykyisten arvioiden mukaan ensin elokuvan tuotanto- ja levitysmekanismeja, sitten itse elokuvatuotantoa ja elokuvan kerrontatapaa. Näytelmäelokuvien tuttu juonellinen ja lineaarisesti etenevä kerrontatapa voi saada rinnalleen uusia aiemmasta poikkeavia muotoja. Se avaa myös uusia mahdollisuuksia elokuvan eri lajityypeille.

Digitaalinen tuotanto. Digitalisoituminen avaa uusia näkymiä elokuvatuotannoille, koska se on nopeaa, helppokäyttöistä ja tulee jatkuvasti edullisem-

⁵⁸ Tietoyhteiskuntakehitys ja konvergenssi -jakson pääasiallisena lähteenä on käytetty komission tiedonantoa: Audiovisuaalialan sääntelyn tulevaisuus Euroopassa KOM (2003) 784 LOP.

maksi. Digitaalitekniikan käyttö elokuvien tuotannossa on jatkuvasti lisääntymässä. Erityisesti digitaalinen kuvaaminen on nousemassa yleisemmäksi kuin filmille kuvaaminen, mutta myös filmille kuvataan vielä kauan. Elokuvan tuottaminen ja erityisesti levittäminen perinteisellä filmillä on kallista. Tulevat digitalisoitumisen kustannussäästöt tuotannossa liittyvät etupäässä kuvaamiseen, jälkikäsitteilyyn, leikkaamiseen ja tehosteiden tuottamiseen. Lisää säästöjä ja nopeutta syntyy levittämisessä silloin, kun nykyiset 35 mm:n esityskopiot voidaan korvata digitaalisesti pakatuilla tiedostoilla, joita levitetään joko satelliittien tai verkon välityksellä tai datanauhoina.

Digitaalisuus tarjoaa uusia mahdollisuuksia elävän kuvan ja äänen käsittelylle ja niihin perustuville audiovisuaalisen kulttuurin alueille myös nykyisen elokuvateollisuuden reuna-alueilla ja sen ulkopuolella. Esimerkiksi raja nykytaiteen tai mediataiteen ja elokuvan välillä on dynaamisesti elävä ja muuttuva alue, jossa etsitään kerronnalle uusia muotoja käyttäen lähtökohtina vapaasti elävää kuvaa ja ääntä. Tällä alueella digitaalisuus on myös väline tuottaa uutta taidetta ja kulttuuria, joka luo omintakeista tuotanto- ja levityskulttuuria. Tutun lineaarisen elokuvakerronnan rinnalle kehittyä monitasoisia ja moneen suuntaan eteneviä teosrakenteita. Näytelmäelokuvan alueella uusien kerrontatekniikoiden tarve ei toistaiseksi ole suuri yleisön näkökulmasta: tarinat halutaan edelleen kertovassa muodossa. Sinänsä teknisesti mahdollisten ratkaisujen soveltaminen on selvästi vaikeampaa pitkissä elokuvissa, koska niihin sisältyvä taloudellinen riski tekee tuottajat varovaisiksi niiden soveltamisessa. Näytelmäelokuvan mahdollisesti aikanaan omaksumat uudet kerronnan muodot kytkeytyvät niiden kaupallisen arvon arviointiin eli yleisön valintoihin.

Digitaalinen jakelu ja esittäminen. Elokuvan tuotannon ohessa myös sen jakelu ja esittäminen digitalisoituvat kokonaisuudessaan. Digitaalisessa jake-lussa filmi tai digitaalisesti kuvattuokuva pakataan digitaalisesti tiedostoksi. Olokuva siirretään elokuvateattereihin joko satelliitin välityksellä, erilaisilla verkkoratkaisuilla tai fyysisin kappalein. Kotiteattereiden yleistyminen on myös digitaaliseen jakeluun liittyvä trendi; digitalisoitumiskehitys voi muuttaa

julkisen ja yksityisen katselun tasapainoa monilla sellaisilla tavoilla, joita ei vielä ole näkyvillä.

Digitaalisen jakelun muutosprosessi ja sen aika- taulu ovat vahvasti kansainvälisen elokuva-alan omassa hallinnassa. Tilanne oli täysin erilainen aikanaan television tullessa markkinoille, jolloin kehitystä hallitsivat televisiotoiminnan harjoittajat. Digitaalisen jakelun kehityksen avainorganisaatiot ovat Yhdysvaltain suuret studiot omine yhteistyömuodostelmineen, kansainvälinen standardointiorganisaatio SMPTE (Society of Motion Pictures and Television Engineers) ja laajasti eurooppalaista elokuvaa edustava EDCF (European Digital Cinema Forum). On todennäköistä, että vuoteen 2010 mennessä elokuvateatterijakelusta varsin suuri osa on digitalisoitu.

Digitaalitekniikan mahdollistamat muutokset elokuvien levityksessä ovat selkeästi jo näkyvillä lyhytelokuvien internet-levityskokeiluissa. Tämä kehitys tulee täydentämään elokuvien esittämisen kaupallisten kanavien tarjontaa. Uudet jakelu- ja esityskanavat tarvitsevat myös monipuolista ja moniarvoista ohjelmatarjontaa.

D ja E -cinema

Tulevaisuudessa digitaalisissa elokuvateattereissa on tällä hetkellä nähtävissä kaksi toimintamallia, joita kutsutaan D - cinemaksi ja E - cinemaksi. *D - cinema* tarkoitetaan nykyisenkaltaista mutta digitaalisesti tallennettua elokuvaa, jota esitetään digitaalisessa teatterissa. *E - cinema* kattaa tämän lisäksi laajasti muuta digitaalisesti esitettävää ohjelmistoa, kuten musiikki-, urheilu-, viihde- tai muita live-tapahtumia valkokankaalla ja mahdollistaa näin uusia tulomuotoja elokuvateattereille.

D - cineman esitystekninen laatu on korkeampi kuin *E cineman* ja vastaa teknisesti 35 mm:n elokuvan laatutasoa. Ohjelmisto muodostuu elokuvien ensi-illoista.

Sitä mukaa kun kotitalouksien laajakaistayhteydet ja digitaaliset televisiot yleistyvät, elokuvien elinkaari vahvistuu teatteriensi-illan jälkeen eri jakelukanavissa. Jakelutekniikasta riippumatta elokuvia myydään ja markkinoidaan edelleen maailmanlaa-

juisesti. Katsojan näkökulmasta tärkeätä on elokuvan sisältö ja laatu, ei sen esitys- tai levitystekniikka.

Uudet digitaaliset esitysmuodot ja levityskanavat täydentävät elokuvan katsomiskulttuuria teatterissa tapahtuvasta elokuvan katsomisesta kotiympäristön tarjoamiin erilaisiin katsomistapoihin. Elokuvateatterin vahvuus on sen tarjoama kollektiivinen katsomiskokemus. Sama ilmiö on pitänyt myös perinteiset teatteriesitykset ja konsertit edelleen elinvoimaisina.

Elokuvien maahantuonti, levittäminen ja esittäminen perustuvat tulevaisuudessakin Suomessa näille aloille erikoistuneiden yritysten liiketoimintaan ja osin kulttuurilähtökohdista toimivien yhteisöjen työhön. Levitys- ja esitystoiminnan vahva liiketaloudellinen pohja mahdollistaa myös kulttuuripoliittisesti tärkeiden tavoitteiden kuten monipuolisen ja rikkaan ohjelmiston saatavuuden laajalle yleisölle.

Uudet palvelut ja sisällöt

Internet on grafiikkaselaimien kehityksen myötä muuttanut perusteellisesti ihmisten kommunikointitapoja ja avannut uusia tapoja käyttää audiovisuaalista sisältöä. Internetin käyttäjiä on kuitenkin vielä paljon vähemmän kuin televisionkatsojia, ja heidän käyttö- ja katselutarkoituksensa ovat erilaiset. Alalla selvitetään myös mahdollisuuksia käyttää internet-yhteyskäytäntöä digitaalisia televisiolähetysvälineitä varten. Internet-yhteyskäytäntö (*Internet protocol, IP*) mahdollistaa erityyppisten palvelujen niputtamisen, mukaan luettuina tietoyhteiskunnan palvelut. Tekniikan asiantuntijoiden mukaan tämä käynnistäisi uuden yhdentymisvaiheen palvelutasolla.

Verkkoympäristössä video-on-demand -tyyppiset palvelut mahdollistavat monipuolisen ja pienillekin erikoisryhmille suunnatut palvelut. Yhtenä sen muodoista ovat yhteisölliset jakelun mahdollistavat kotisivut, kuten www.atomfilms.com tai suomalais-

nen www.pixoff.net. Vastaavia sivustoja on satoja.⁵⁹ Omaehtoinen julkaisutoiminta on jo nyt yksi netin suosituimpia ja ominaisimpia käyttötapoja varsinkin alueilla, joilla muu julkaisutoiminta olisi kallista tai muutoin mahdotonta. Kun pakkaustekniikat ja välityskapasiteetit kasvavat on myös elävän kuvan televisiotasoinen levittäminen teknisesti yhä helpompaa.

Digitalisoitumiskehitys ja konvergenssi saattavat muuttaa pohjiaan myöten perinteiset, analogisten kulutuselektronikan ja sisältöjen segmentoituneet markkinat. Digitaalinen sisältö on periaatteessa käytettävissä missä tahansa digitaalisessa laitteessa ja laajakaistatekniikan nopea kehittyminen yhdistyneenä parempiin kuvan ja äänen kompressointitapoihin mahdollistavat kuvan ja äänen välittämisen tietoverkoissa ja langattomasti erilaisiin laitteisiin, matkapuhelimista tietokoneisiin ja televisioihin. Samaa aineistoa ei kuitenkaan lähetetä eri laitteisiin, vaan jokainen alusta ja niiden katsomis- ja käyttötilanteet ovat omanlaisensa. Television ääressä on perinteistä rentoutua ja ottaa vastaan, kun taas tietokoneella tehdään itse. Mobiililaitteita kuten älypuhelimia taas käytetään lyhyitä ajanjaksoja kerrallaan.

Kommunikaatiovälineet, yhteisöt ja yhteisölliset pelit, monimedia- ja monialustasovellutukset ja käyttäjien varustaminen työkaluilla, joilla he voivat itse luoda ja julkaista sisältöä voivat olla interaktiivisen television konsepteja. Näitä tukevat mobiilipalvelut ja paikalliset sisällöt.⁶⁰

Ala tarjoaa elämän laatua parantavia kulttuuri- ja elämyshyödykkeitä ja toisaalta se luo tuotantohyödykkeitä ja tarjoaa merkittäviä mahdollisuuksia hyvinvoinnin kehittämiseksi ja luo työpaikkoja. Kilpailukyvyyn lisäämisen kannalta uusien liiketoimintamallien omaksuminen ja yritysten verkostoituminen ja yhteistyö edistävät osaamista ja kansainvälisyyttä.

Kannattavien markkinoiden ja uusien ansaintamallien löytyminen mobiileissa tai kiinteissä verkko-yhteyksissä on haasteellista ja edellyttää tarkkaa ja hyvin toteutettua markkinointia. Valtaosa internetin

⁵⁹ www.streamingmedia.com, <http://streamingmediaworld.com>. Sivuilta on palaute- ja äänestystoiminnot, joilla katsojat poimivat filmien joukosta esiin suosikkinsa.

⁶⁰ "Tvmeetstheweb 2002" - John Carey, Columbia Institute 2002. Katso myös kohta Television digitalisointi.

käyttäjistä on tottunut sisältöjen maksuttomaan saatavuuteen.

Vuonna 2004 loppuneen *eContent*-ohjelman tavoitteena oli osaltaan tukea eurooppalaisen digitaalisen sisällön tuotantoa, käyttöä ja jakelua maailmanlaajuisissa verkoissa, kuten mobiiliverkoissa ja internetissä. Ohjelma oli avoin kaikille digitaalisen sisällön tuottajille, käyttäjille ja jakelijoille Euroopassa. *eContent* painotti markkinoiden merkitystä, ja hankkeiden tavoitteena oli kannattavan liiketoiminnan aikaansaaminen. Ohjelman kokonaisbudjetti oli 100 miljoonaa euroa. Tuenhakijat olivat pääasiassa julkishallinnon piiristä, eikä tukea juurikaan hattu Suomeen. Parhaimmillaan *eContent*-hankkeet avasivat kumppanuuksia ja laajempia Euroopan markkinoita. Uuden *eContent Plus* -ohjelman tavoitteena on vastata entistä paremmin kehittyvään digitaaliseen ympäristöön.

Piratismi ja toimet sitä vastaan

Vuoden 2004 aikana elokuvan luvaton kopiointi ja levitys eli piratismi on noussut poliittiselle asialistalle myös Euroopan unionin ministerineuvostossa Ranskan aloitteesta. Erityisesti tietoverkkopiratismiin erittäin nopea kasvu sekä digitaalisiin tallenteisiin kohdistuvan piratismiin laajentuminen muodostavat huomattavan uhkan musiikkiteollisuuden lisäksi koko audiovisuaaliselle teollisuudelle. Tieto-

verkkojen välitysnopeuden ja elokuvan digitaalisen pakkaustiheyden kehitys muodostavat myös koko elokuva-alan tulevaisuudelle vakavan uhkakuvan.

Piratismi muodostaa merkittävän uhkan alalle ja hidastaa osaltaan alan teollisuuden kiinnostusta siirtymään digitaalisiin jakelujärjestelmiin musiikkipiratismiin huonojen kokemusten vuoksi. Elokuvan kohdalla taloudelliset riskit ovat yksittäisten tuotantojen osalta merkittävästi musiikkiteollisuutta suuremmat. Piratismi koskee ilmiönä kaikkia elokuva-tuotantoja, myös pienten maiden pieniä tuotantoja. Tehokkaat salaustekniikat jakelu- ja esittämisvaiheessa sekä toimiva tekijänoikeussuoja ovat tärkeitä keinoja piratismiin torjunnassa.

Taistelu piratismia vastaan on kulttuuriteollisuuden ja tekijänoikeuspolitiikan tärkeä toimintalinja. Toinen samaan asiaan eli markkinoiden toimivuuteen vaikuttava asia on uusien teknologisen ympäristön kehitykseen sovitettujen liiketoimintamallien kehittäminen. On jo saatu kokemuksia siitä, että kuluttajat kiinnostuvat käyttämään yksinkertaisesti toimivia ja sopivasti hinnoiteltuja laillisia vaihtoehtoja piraattituotteiden sijasta.

Samaan hengenvetoon piratismia koskevien ongelmien kanssa puhutaan nykyisin paljon myös musiikin ja elokuvien levittämisestä vertaisverkoissa (p2p). P2p on yhtä suuri ongelma kuin perinteinen piratismi. Erityisesti nuoret tulevat aiheuttaneeksi erittäin suurta taloudellista vahinkoa saattamalla arvokasta sisältöä maailmanlaajuiseen levitykseen. Lisäksi tämä yleisön saataviin saattaminen on laitonta.

Kansainväliset mallit ja rahoitus

Kaikissa pohjoismaissa ja muissa Euroopan maissa on julkisilla varoilla toimivat taiteen ja kulttuurin edistämisyjärjestelmät. Lähes jokaisen järjestelmän osana on suora tuki elokuvalle ja audiovisuaaliselle kulttuuriteollisuudelle. Vaikka tässä jaksossa keskitytään elokuvatuotantoon liittyviin kysymyksiin, on hyvä pitää mielessä, että kaikissa tarkasteltavissa maissa tuetaan myös elokuvakulttuuria eri tavoin.

Julkinen tuki ja sen yleislinjat

Alan kehitystä seuraavan ja analysoivan Euroopan Audiovisuaalisen Observatorion mukaan Euroopan valtioilla on pitkään jatkuneet taloudelliset ja kulttuuriset perusteet harjoittaa audiovisuaalista politiikkaa. Julkinen valta on myös tärkeä televisiotoiminnan sääntelijä ja rahoittaja. Tämän lisäksi käytännössä kaikki Euroopan valtiot tukevat audiovisuaalista alaa ja elokuvatuotantoa hyvin monin eri tavoin kuten suorilla tuotantotuilla, verohelpotuksin, investointeja edistämällä tai tukemalla alan markkinointia tai kulttuuria muilla tavoilla, jotta

rakenteellisesti heikkoja markkinoita ja kansallisia kulttuureja voitaisiin tukea ja kehittää.

Pohjoismaissa on vahva julkisen palvelun televisiotoiminnan perinne, joka tukee kansallista ohjelmatuotantoa. Televisio ilman rajoja -direktiivi on tärkein Euroopan unionin jäsenmaiden audiovisuaalisen sääntelyn väline.⁶¹ Direktiivin mukaisesti televisioyhtiöillä on velvoite varata suurin osa lähetyksajasta eurooppalaisille teoksille sekä 10 prosentin osuus riippumattomien tuottajien valmistamille eurooppalaisille teoksille. Esittämisjärjestys eli esittämisajankohdat eri välineissä on sovittu monimuotoisuuden turvaamiseksi. Tämän lisäksi useissa Euroopan maissa on televisiotoiminnan harjoittajille määrätty velvoitteita investoida elokuva- ja audiovisuaaliseen tuotantoon.

Suomessa televisiotoiminnan harjoittajan on varattava riippumattomien tuottajien tuottamille ohjelmille 15 prosenttia lähetyksajastaan, johon ei lueta uutisille, urheilutapahtumille, kilpailunomaisille viihdeohjelmille, mainoksille, teleostolähetyksille ja tekstitelevisiolle varattua aikaa tai vaihtoehtoisesti 15 prosenttia ohjelmistobudjetis-

⁶¹ Katso myös jakso: Televisio ilman rajoja -direktiivi.

taan. Riippumattomien tuottajien osuuteen lasketavista ohjelmista puolet on oltava tuotettu viimeisen viiden vuoden aikana.

Pääasiassa julkisella tuella toimivien Euroopan kansallisten elokuvainstituuttien yhteisen näkemyksen mukaan⁶² näiden instituuttien tehtävänä on tukea kansallisia ja eurooppalaisia elokuvakulttuureja. Näiden kulttuurien kukoistamiselle on instituuttien mukaan välttämättöminä edellytyksinä pysyvä ja uusiutuva kotimainen lahjakkuus- ja taitopohja koko arvoketjussa sekä avoimet ja kilpailevat markkinat, jotka edistävät innovaatiota, riskinottoa ja mahdollisimman monipuolista tarjontaa yleisölle. Erilaisten kansallisten tukijärjestelmien avainalueita ovat kehittäminen, tuotanto, levitys, esitys, markkinointi, harjoittelu, koulutus sekä perinteen vaaliminen.

Julkisen tuotantotuen rahoituslähteinä ovat valtion budjetti, valtio-omisteisten rahapeliyhtiöiden voittovarot sekä erilaiset sekajärjestelyt. Pääsääntönä on, että julkinen tuki osoitetaan valtion budjetista. Näin tehdään mm. Itävallassa, Bulgariassa, Belgian flaaminkielisellä alueella, Tanskassa, Virossa, Espanjassa, Kroatiassa, Unkarissa, Irlannissa, Islannissa, Italiassa, Liettuassa, Luxemburgissa, Latviassa, Alankomaissa, Norjassa, Puolassa, Sloveniassa, Slovakiassa ja Turkissa.

Suomessa ja Iso-Britanniassa on rahoituslähteenä poikkeuksellisesti kansallisten rahapeliyhtiöiden tuotto. Joissakin maissa rahoitus on järjestetty sekajärjestelyin, jossa rahoitusta täydentävät laki- tai sopimusteitse aikaansaadut veroluonteiset televisioyhtiöiden ja alan rahoitusosuudet. Tällaisia maita ovat Belgian ranskankielinen alue, Tsekin tasavalta, Ranska, Saksa, Portugali, Romania ja Ruotsi. Televisioyhtiöiden vapaaehtoinen rahoitusosuus on merkittävä esimerkiksi Saksassa.

Pohjoismaiset esimerkit

Pohjoismaissa on viime vuosina kehitetty voimakkaasti elokuvan julkista rahoitusta. Ruotsissa ja Tanskassa vuosikymmeniä jatkunut yhteiskunnan vahva panostus on luonut edellytykset tuotannolle, johon myös markkinaraha luottaa: yksityisen rahoituksen osuus elokuvatuoannossa on näissä maissa noin 60 prosenttia, eli selvästi suurempi kuin Suomessa. Tuen tuloksellisuus on näissä maissa osaltaan johtanut myös yhteiskunnan panoksen vahvistamiseen: Norjassa, Ruotsissa ja Tanskassa on yhteiskunnan tukea elokuvalle lisätty 20-50 prosenttia viimeisten viiden vuoden aikana.

Ruotsissa (noin 9 miljoonaa asukasta) tuotetaan vuosittain keskimäärin 25, Tanskassa (noin 5,4 miljoonaa asukasta) 20, Norjassa (noin 4,5 miljoonaa asukasta) 10 ja Islannissa (noin 300 000 asukasta) 5-7 pitkää näytelmäelokuvaa. Suomessa tuotetaan muihin pohjoismaihin verrattuna vähän pitkiä näytelmäelokuvia. Katsojien vähäisellä määrällä tämä tuskin selittynee, sillä Tanskassa väkiluku on vain hieman Suomea korkeampi ja pitkiä näytelmäelokuvia tuotetaan kaksinkertainen määrä. Toisaalta Islannissa tuotetaan pitkiä näytelmäelokuvia puolet vähemmän kuin Suomessa, mutta väkiluku on alle viisi prosenttia Suomen väkiluvusta. Vertailtaessa kotimaisten elokuvien markkinaosuutta pohjoismaiden välillä 2000-luvulla, Tanskassa se on ollut korkein, noin 25-30 prosenttia, Ruotsissa noin 20-25 prosenttia, Suomessa 10-20 prosenttia, Norjassa noin 10-15 prosenttia ja Islannissa noin viisi prosenttia.⁶³

Suomen ja Tanskan pitkien näytelmäelokuvien tuotantobudjetteja ja julkista tukea verratessa ilmenee, että Tanskassa pitkien näytelmäelokuvien keskimääräinen tuotantobudjetti on keskimäärin 2,8 miljoonaa euroa, kun vastaava tuotantobudjetti Suomessa on noin 1,2 miljoonaa euroa. Pitkille elokuville jaettava tuotantotuki on Tanskassa kokonaisuudessaan noin 20 miljoonaa euroa ja elokuville yhteensä yli 25 miljoonaa euroa, Suomessa eloku-

⁶² Euroopan kansallisten elokuvainstituuttien yhteinen julkilausuma 9.2.2003.

⁶³ Elokuvan kansainvälinen menestys -konferenssi. Final Report. Nordiska Ministerrådet 715:2003.

van tuotantotuki on kaikkiaan vuositasolla noin 10 miljoonaa euroa, elokuvan tuen kokonaistason ollessa 15 miljoonaa euroa. Luvuissa ei ole mukana koulutusta tai elokuvaperinteen säilyttämistä.

Yhteispohjoismaiset toimet

Pohjoismaiden hallitusten välinen yhteistyö tapahtuu Pohjoismaiden ministerineuvoston kautta ja parlamenttien välinen yhteistyö Pohjoismaiden neuvoston kautta. Molempien sihteeristöt sijaitsevat Kööpenhaminassa ja niillä on itsenäinen budjetti, jolla toiminta rahoitetaan. Neuvoston tahto heijastuu aloitteina ja suosituksina sekä budjetin kautta.

Elokuvan kannalta Norjassa sijaitseva Pohjoismaiden elokuva- ja televisiorahasto on tärkein yhteispohjoismainen tukijärjestelmä. Sen lisäksi alan keskeisiä ministerineuvoston rahoittamia toimijoita ovat Pohjoismaiden elokuva-instituuttien yhteistyöelin Scandinavian Films sekä lyhyt- ja dokumenttielokuvien levitysorganisaatio Filmkontakt Nord. Vuodesta 2005 lähtien vakituisesti jaettavan vuosittaisen pohjoismaisen elokuvapalkinnon tavoitteena on kehittää yhteispohjoismaisia elokuvien markkinoita.

Elokuvan ja audiovisuaalisen sektorin alueella pohjoismainen yhteistyö on tärkeä painopisteala ja yhteistyö on laajaa ja vireää. Alan kansallisia, eurooppalaisia ja kansainvälisiä kehitystrendejä seurataan ja niihin reagoidaan. Useimmat alan tavoitteet ja kysymykset ovat samoja kuin EU:n tasolla. Ministerineuvosto tarjoaakin eri toimijoille mahdollisuuden samojen asioiden pohjoismaiseen tarkasteluun.

Kulttuurisektorin kokonaisstrategia sekä Ministerineuvoston raportti "Uusi pohjoismainen päiväjärjestys" määrittelevät osaltaan myös elokuva- ja media-alueen yhteistyön strategiset tavoitteet.

Audiovisuaalisen alan pohjoismaisella asialistalla olevista kysymyksistä keskeisimpiä ovat digitaaliset mediat ja sisältötuotanto sekä Pohjolan kilpailuky-

syn kehittäminen, uuteen mediaan liittyvät tekijänoikeuskysymykset, lähentymis- eli konvergenssikehityksen seuraukset sekä pohjoismainen mediapolitiikka ja sisältöjen tarjonta ja saatavuus pohjoismaisilla markkinoilla.

Tulevina vuosina julkisen palvelun televisiotoimintaan liittyvät kysymykset tulevat painottumaan yhä enemmän osana pohjoismaista yhteistyötä. Muita keskeisiä kysymyksiä ovat naapurimaiden televisio-ohjelmien näkyvyys⁶⁴, mediakonvergenssi, interaktiiviset ja uudet mediat, digitaalinen sisältötuotanto, uusiin medioihin liittyvät tekijänoikeuskysymykset. Lapsiin ja nuoriin liittyvät kysymykset ovat jatkuvasti erityishuomioin kohteena.

Hollannin esimerkki

Audiovisuaalista tuotantoa tukee Hollannissa kolme kansallista rahoitusorganisaatiota. Merkittävin niistä on Hollannin elokuvasäätiö *Nederlandse Film Fond/ Nederlands Fonds voor de Film* (NFF), joka tukee ensisijaisesti pitkän elokuvan tuotantoa. Vuonna 2002 NFF jakoi 13 elokuvalla tukea yhteensä 10,4 miljoonaa euroa⁶⁵. Tuki on harkinnanvaraista - kuten kaikki audiovisuaalisen alan julkinen rahoitus Hollannissa. Kymmenvuotisen olemassaolonsa aikana NFF on vähitellen muuttanut painotuksia valintakriteereissään: suurelle yleisölle suunnatut kaupalliset hankkeet menestyvät nykyään taide-elokuvia paremmin.

Kaksi muuta kansallista audiovisuaalisen tuotannon julkista rahoittajaa ovat televisio- ja radio-ohjelmiin keskittyvä *Stimuleringsfonds Nederlandse Culturele Omroepproducties* (STIFO), sekä yhteistuotantojen rahasto *Coproductiefonds Binnenlandse Omroep* (CoBO). Alueellista tukea jakaa *Rotterdam Film Fond*, josta voi hakea kehittely- ja tuotantotukea dokumenteille sekä animaatio- ja lastenohjelma- tuotantoon.

⁶⁴ "Varför syns inte nordisk TV i nordbornas tv-apparater? Rapport om Nordiskt TV-samarbetet utarbetad av utredningsman Ole Norrback. Jukka Liedes som sakkunniga och sekreterare. Nordiska Ministerrådet 2003.

⁶⁵ Public Funding for film and audiovisual works in Europe – A comparative approach. ss 121,152. André Lange and Tim Westcott. European Audiovisual Observatory. Council of Europe. 2004.

Audiovisuaalista politiikkaa toteutetaan Hollannissa myös verotuksen keinoin. Vuodesta 1998 lähtien toiminut verokannustinjärjestelmä, jonka tavoitteena on houkuttaa yksityisiä sijoittajia investoimaan audiovisuaaliseen teollisuuteen, on ollut menestys. Pääomasijoitukset erityisesti elokuvatuotantoon ovat moninkertaistuneet ja hollantilaisten elokuvien määrä on kasvanut. Hyvien tuloksien myötä veroetuja on lisätty.

Hollannin elokuvasäätiö *Nederlands Fonds voor de Film* (NFF, *Nederlands Film Fond*) perustettiin vuonna 1993 tukemaan Hollannin elokuvatuotantoa ja edistämään alan toimintaympäristöä⁶⁶. Säätiön varat tulevat kokonaisuudessaan valtion budjetista. NFF rahoittaa erityisesti pitkien elokuvien, mutta myös dokumenttien sekä lyhytfilmien ja animaatioiden tuotantoa. Tukea saa elokuvan kehittelyyn, tuotantoon sekä levitykseen. Vuonna 2002 NFF:n myöntämä rahoitus jakautui seuraavasti eri osa-alueille: käsikirjoitukseen 5 prosenttia, kehittelyyn 1 prosentti, tuotantoon 92 prosenttia, levitykseen 2 prosenttia⁶⁷.

Tuotantoyhtiöt voivat hakea rahoitusta. NFF:n tuen merkitys on jatkuvasti kasvanut, sillä se edustaa yhä suurempaa osuutta elokuvien tuotantobudjeteista. Näin on tapahtunut, vaikka hollantilaisten elokuvien tuotantobudjetit ovatkin keskimääräisesti pienentyneet viime vuosina. Vuonna 2002 keskimääräinen tuotantobudjetti oli 2,2 miljoonaa euroa, jopa 14,4 prosenttia vähemmän kuin vuonna 1997.⁶⁸

Hollannin audiovisuaalisten kulttuuriohjelmien edistämisrahasto *Stimuleringsfonds Nederlandse Culturele Omroepproducties STIFO* saa rahoituksensa televisioyhtiöiden maksamista veroista (v. 2002 STIFOn budjetti oli noin 16 miljoonaa euroa). Sen vuosittainen budjetti on aina vähintään 1/16-osa kansallisen yleisradioyhtiön mainostuloista. STIFO myöntää rahoitusta kulttuuriasioita käsittelevien ra-

dio- ja televisio-ohjelmien kehittelyyn ja tuotantoon. Tuki edellyttää ohjelman esittämistä kansallisella televisiokanavalla ja ohjelmakieleksi hollantia.⁶⁹

Yhteistuotantojen tukirahasto *Coproductiefonds Binnenlandse Omroep* (CoBO fund) on toiminut vuodesta 1986 lähtien. Sitä rahoittavat Hollannin televisiokanavia edelleen lähettävät Belgian ja Saksan kaapeliyhtiöt, ja tukea voivat hakea hollantilaiset julkiset yleisradioyhtiöt. Yhteistuotannon yhtenä osapuolena on siis aina oltava hollantilainen yleisradioyhtiö, tuotantokumppani voi olla joko riippumaton elokuvatuottaja, teatteri tai muu kulttuuriesityksiä/näytöksiä järjestävä laitos, Belgian yleisradioyhtiö VRT tai saksalainen yleisradioyhtiö. CoBO rahoittaa dokumentteja, televisiodraamaa, lyhytfilmejä sekä pitkiä elokuvia. Tuen määrä on 20 prosenttia tuotantokuluista 180 000 euroon asti.⁷⁰

Ranskan malli

Ranskassa audiovisuaalista alaa tukee valtion laitos *Centre National de la Cinématographie* (CNC). Taloudellisesti riippumaton CNC jakoi vuonna 2002 noin 76 miljoonaa euroa yksinomaan pitkän elokuvan tuotannolle. Ranskan merkittävin televisio-alan rahasto, *Compte de soutien à l'industrie des programmes* eli COSIP, toimii myös CNC:n johdolla. Vuonna 2002 COSIP rahoitti kansallista televisiotuotantoa yhteensä 203 miljoonalla eurolla.⁷¹

Kahta valtakunnallista toimijaa täydentää Euroopan runsain joukko alueellisia tukiorganisaatioita. Vuonna 2002 Ranskan maakunnissa jaettiin 6,4 miljoonaa euroa audiovisuaalisille tuotannoille. Alueellisen rahoituksen määrä ja osuus tuotantobudjeteista on kasvussa ja suuntaus jatkuu, sillä hallitus on äskettäin kannustanut alueita panostamaan tukijärjestelmiin entisestään.⁷²

⁶⁶ www.filmfund.nl/

⁶⁷ Sama, s.119.

⁶⁸ Sama, ss.152,160.

⁶⁹ <http://korda.obs.coe.int/web/en/>

⁷⁰ <http://sites.omroep.nl/cobofonds/index.html>

⁷¹ *Public Funding for film and audiovisual works in Europe – A comparative approach*. André Lange and Tim Westcott. European Audiovisual Observatory. Council of Europe. 2004.

⁷² www.culture.gouv.fr/culture/actualites/communiq/donnedieu/creditecine.html. Communiqué de presse du ministre de la culture et de la communication le 6 mai 2004.

Audiovisuaalisen tuotannon rahoituksen ydinajatus ja julkisen tukijärjestelmän lähtökohta on Ranskan valtion pyrkimys vaikuttaa audiovisuaalisen sektorin synnyttämien varojen pysymiseen alalla. Televisiokanavien tuloja siirretään investoinneiksi tuleviin uusiin tuotantoihin⁷³. Tavoitteena on luoda taloudellista jatkuvuutta ja turvata mm. itsenäisille tuotantoyhtiöille mahdollisuus pitkän tähtäimen suunnitelmiin. Käytännössä televisioyhtiöt on lailla määrätty maksamaan tuloistaan 5,5 prosenttia veroa, jonka CNC sitten jakaa tukena televisio- ja elokuvatuotantoon.

Centre National de la Cinématographie (CNC) on ranskalaisen tuotantotukijärjestelmän perusta ja Euroopan mittakaavassakin merkittävä tuotannon rahoittaja. CNC:llä on 32 eri tukiohjelmaa, joilla se rahoittaa, tukee ja edistää ranskalaista elokuvaa (omasta budjetistaan), ja televisiotuotantoja (COSIP-rahastosta). Tukikelpoisia ovat Ranskaan asettautuneet tuotantoyhtiöt. CNC:n jakama rahoitus jakaantui vuonna 2002 seuraavasti: 60 prosenttia tuotannon automaattituki, 19 prosenttia tuotannon harkinnanvarainen tuki, 4 prosenttia levitystuki, 16 prosenttia tuki elokuvateattereille⁷⁴. Käsikirjoittamista tai kehittelyä ei tueta.

CNC rahoittaa elokuvatuottajia, levittäjiä, teattereita jakamalla automaattitukea elokuvateattereille, automaattitukea tuotantoyhtiöille (lipunmyyntitulojen, televisio- ja videomyyntien perusteella), automaattitukea levittäjäyhtiöille (investoitava uusien tuotantojen levitykseen), harkinnanvaraista tukea nuorille tuottajille ja/tai vähemmän kaupallisille hankkeille.

CNC rahoittaa *televisiotuotantoa* jakamalla *COSIP*-rahastosta automaattitukea tuotantoyhtiöille (sijoitettava uuteen tulevaan tuotantoon) sekä myöntämällä harkinnanvaraista tuotantotukea tuotantoyhtiöille.

COSIP on Euroopan ylivoimaisesti suurin televisiotuotannon tukirahasto ja kiistatta tärkeä Ranskan televisiotuotannolle, vaikkei sen rahoitusosuus yksittäisissä hankkeissa olekaan erityisen suuri. COSIP-rahoituksen kokonaisvolyyymi edustaa valtaosaa televisioalan vuonna 2002 saamasta julkisesta rahoituksesta (203 miljoonaa euroa COSIP/yhteensä 237 miljoonaa euroa). COSIP saa varansa pääasiallisesti televisioyhtiöiden maksamasta 5,5 prosentin verosta, joista se saa osan (64%).⁷⁵

Alueelliset tukiohjelmat ovat lisääntyneet Ranskassa 1990-luvun jälkipuoliskolta lähtien. Euroopan audiovisuaalinen observatorio nimeää ainakin 30 audiovisuaalisen alan rahoitukseen omistautunutta ranskalaista alueellista toimijaa⁷⁶. Ne ovat paikallisviranomaisten perustamia rahastoja, joilla pyritään houkuttelemaan alueelle tuotantoja. Ohjelmilla tuetaan lähinnä käsikirjoittamista, kehittelyä sekä ohjelmatyypeistä erityisesti animaatiota ja dokumentteja. Tuen saamiseksi edellytetään yleensä joko tuottajan tai ohjaajan tulevan alueelta tai hankkeen sisällön liittyvän alueeseen.

Myös verotuksella on keskeinen rooli ranskalaisessa audiovisuaalisessa teollisuudessa. Julkinen rahoittaja CNC saa yli 2/3 osaa tuloistaan televisioyhtiöiden maksamista veroista. Loput 1/3 osaa sen budjetista koostuu elokuvateatterilippujen myyntiverosta sekä mm. videomyyntituloista.

Lääkkeenä yhä vilkastuvaan tuotantojen ulkomaille valumiseen on verokannustin: elokuvan tuotantokulujen verovähennysoikeus. Sen avulla pyritään pitämään tuotannot vastedes kotimaassa, ja samalla houkuttelemaan ulkomaisia kuvausryhmiä Ranskaan. Veroetu koskee Ranskassa kuvattuja elokuvatuotantoja. Muista verokannustimista mainittakoon SOFICA-rahasto, joka tarjoaa 25 prosentin verovähennysoikeuden audiovisuaaliselle alalla suunnatuille sijoituksille.

⁷³ Esimerkiksi vuonna 2001 France 2, France 3, France 5, Arte, TF1, M6 et Canal+ investoivat yhteensä 631 miljoonaa euroa ranskalaiseen audiovisuaaliseen tuotantoon.

Production d'oeuvres audiovisuelles d'expression originale française par les chaînes hertziennes nationales en 2001. Conseil supérieur de l'audiovisuel. www.csa.fr/index.php

⁷⁴ *Public Funding for film and audiovisual works in Europe – A comparative approach.* s 119.

⁷⁵ Sama.

⁷⁶ Sama, s 46.

Kanadan tukijärjestelmät

Kanadan audiovisuaalisen teollisuuden kasvu ja menestys ovat perustuneet toimivaan julkisen tuen ja sääntelyn yhteismalliin. Tuotantotukien rinnalle on asetettu televisioyhtiöitä sitovia kotimaisen ohjelman kiintiötä sekä kehitetty merkittävä kannustin; audiovisuaalista tuotantoa koskevat veroedut. Mutta vuoden 2001 jälkeen noususuhdanne on kääntynyt. Alaa koettelevat kansainvälisen rahoituksen väheneminen ja Kanadan kilpailukyvyyn heikkeneminen ulkomaisten tuotantojen houkuttelemisessa. SARS-epidemia sekä Kanadan dollarin vahvistuminen kiihdyttivät ulkomaisen tuotannon siirtymistä kilpailijamaihin kuten Australiaan, Uuteen Seelantiin tai Irlantiin.

Vastoinkäymisten seurauksena vuosina 2002-2003 suoran julkisen tuen osuus tuotantojen rahoituksesta kasvoi. Vuonna 2003 Kanadan audiovisuaalisen tuotannon kokonaisarvo oli 2,94 miljardia euroa. Siitä 20 prosenttia oli televisioyhtiöiden omaa tuotantoa (in-house production) yhteensä 593,42 miljoonaa euroa, ulkomaisia tuotantoja 38 prosenttia eli 1,13 miljardia euroa, 17 prosenttia tuotannoista oli saanut rahoitusta CTF:ltä (yhteensä 547 miljoonaa euroa). Loput 24 prosenttia tuotettiin muulla kanadalaisella tai ulkomaisella rahoituksella.⁷⁷

Canadian Film and Television Production Association (CFTPA) ennustaa riippumattoman televisio- ja elokuvatuotannon alamäen jatkuvan edelleen. Kanadan elokuva- ja televisiotuottajien järjestön CFTPA:n mukaan elokuvan tuottaminen on tänä päivänä Kanadassa mahdotonta ilman julkista rahoitusta.⁷⁸ Televisioyhtiöt vähentävät jatkossakin investointejaan riippumattomiin tuotantoihin, ja vuoden 2003 valtion budjettileikkaukset sekä Kanadan dollarin vahvistuminen ovat tuntuneet vuodesta

2004 lähtien. Huhtikuusta 2002 - maaliskuuhun 2003 televisio- ja elokuvatuotannon kokonaisvolyymi vielä kasvoi 4 prosenttia edellisvuodesta, mutta se ei kerro ikävää totuutta. Tilastoja kaunistaneet televisiokanavien oma tuotanto sekä ulkomaiset tuotannot ovat joutuneet vaikeuksiin. Yleisesti ottaen kanadalaisen audiovisuaalisen teollisuuden kasvu on pysähtynyt.

Keskeisin audiovisuaalisten tuotantojen tukija Kanadassa on *Telefilm Canada*, joka on valtion laitoksen. Sen tehtävänä on kehittää ja markkinoida kanadalaisista elokuva-, televisio-, uusmedia- sekä musiikkialaa. *Telefilm Canada* vuosittainen budjetti on noin 137 miljoonaa euroa. Tukea myönnetään levityks-, vienti-, kopiointi- ja markkinointikustannuksiin. Kun on kyse elokuvista, draamasarjoista, dokumenteista tai lastenohjelmista, jotka liittyvät kanadalaisen kulttuuriperinnön vaalimiseen, *Telefilm Canada* saattaa toimia myös tuottajana. *Telefilm Canada* hallinnoi alan tärkeimpiä rahoittajia, *Canadian Television Fundiin* kuuluvaa *Equity Investment* eli EIP-ohjelmaa sekä teatterielokuvan rahastoa *Canada Feature Film Fundia*.⁸⁰

Riippumattoman kanadalaisen televisiotuotannon kolme tärkeintä rahoituslähdettä ovat televisioyhtiöt, *Canadian Television Fund* (CTF), sekä ulkomainen rahoitus.

Canadian Television Fund perustettiin vuonna 1996. CTF:n tavoitteena on kehittää ja kasvattaa kanadalaisista televisiotuotantoa ja edistää sen levitystä kotimaassa sekä ulkomailla. Viime aikoina paineet CTF:n noin 120 miljoonan euron budjetin kasvattamiseksi ovat voimistuneet, sillä kanadalaisen tuotannon kysynnän heikkeneminen kansainvälisillä markkinoilla on lisännyt julkisen rahoituksen tarvetta kotimaassa. *Heritage Canada* on painottanut CTF:n vastuuta erityisesti englanninkielisen televisiodraamatuotannon suhteen.⁸¹

Budjettikaudella 2002/03 CTF myönsi tuotan-

⁷⁷ *Profile 2004 - An Economic Report on the Film and Television Production Industry*. Produced by CFTPA, APFTQ, Department of Canadian Heritage. January 2004. www.cftpa.ca.

⁷⁸ Sama.

⁷⁹ CFTPA Newsletter *Action!* March 2004. Volume 15. Number 1.

⁸⁰ www.telefilm.gc.ca/accueil.asp

⁸¹ www.canadiantelevisionfund.ca/

totukea yhteensä 160 miljoonaa euroa kahdesta erillisestä rahoitusohjelmasta: *The Equity Investment Program* eli EIP sekä *the Licence Fee Program* eli LFP. CTF:n myöntämien hanketukien kokonaisvaikutus - tuotantojen yhteenlasketut budjetit - nousi 500 miljoonaan euroon.⁸²

Canada Feature Film Fund - on osa valtion uutta elokuvapolitiikkaa. Vuonna 2001 perustettu rahasto avustaa kanadalaisten pitkien elokuvien käsikirjoitusta, tuotantoa ja markkinointia. CFFF:n tavoitteena on tukea elokuvia, joilla arvioidaan olevan mahdollisuudet menestyä kaupallisesti. Rahastolla on erikseen tukiohjelma pienen budjetin/taide-elokuville (*Low Budget Independent Feature Film Assistance Program*).

Kuten televisiotuotannossa, myös pitkän elokuvan puolella julkisen rahoituksen osuus on kasvanut viime vuosina. Osaksi selitys löytyy siitä, että julkisen rahoituksen määrää on jatkuvasti nostettu. Esimerkiksi CFFF:n budjetti on lähes kaksinkertaistunut sen olemassaoloaikana. Valtio on myös siirtynyt tuotannon rahoittamisesta yhä enemmän jakelu- puolen tukemiseen. Vuonna 2003 uudistuspolitiikan tulokset alkoivat jo näkyä: kanadalaisen elokuvan markkinaosuudet olivat selvästi kasvaneet (v.2000 1,4% ; v. 2003 3,6%).⁸³

Kanadassa toimii myös useita alueellisia tai ohjelmatyyppiin erikoistuneita rahoitusohjelmia ja tukiohjelmia. Ne ovat pienehköjä rahastoja, joiden pää-tavoitteena on tukea aluekehitystä. Sellaisia löytyy etenkin *Prairie Provinces:eista* eli Albertasta, Saskatchewanista ja Manitobasta.

Kanadalaisten audiovisuaalisten tuotantojen rahoitus vaihtelee paljon ohjelmatyyppin mukaan. Draamatuotanto on erityisen riippuvainen julkisesta rahoituksesta ja englanninkielinen draama on todellinen uhanalainen laji (ranskankielisellä draamalla ei ongelmia). Draamatuotannon tukemiseksi ja

kehittämiseksi on omia rahastoja (mm. *COGECO Program Development Fund*, *Global Development Fund*, *Independent Production Fund*). Myös dokumenteille löytyy oma tukirahasto, kuten lastenohjelmillekin.⁸⁴

Verokannustimet ovat Kanadassa käytössä. Maassa on kaksi merkittävää audiovisuaalisen teollisuuden veroetua. Ensimmäinen on *Canadian Film or Video Production Tax Credit* eli COPTIC. Siinä edunsaajat ovat kanadalaisia elokuva- ja televisiotuotantoyhtiöitä. Tämä 25 prosentin verovähennysetu koskee tukikelpoisia työvoimakuluja. Toinen verokannustin on *Film or Video Production Services Tax Credit* eli PSTC. Kyseessä on ulkomaisten tuotantojen Kanadassa käyttämästä työvoimasta saama 16 prosentin veroetu. Vuosituhannen alkuun asti - ennen SARSia ja dollarin kurssin nousua - se toimikin erittäin menestyksekkäästi houkuttimena ulkomaisille tuotannoille.⁸⁵

Australian elokuva ja av-tukijärjestelmät

Australiassa on useita julkisen rahoituksen ohjelmia audiovisuaaliselle tuotannolle⁸⁶ - sekä kansallisia että alueellisia. *The Australian Film Commission* (AFC) ja *The Australian Film Finance Corporation* (FFC) ovat liittovaltion laitoksia, ja valtakunnallisesti suurimmat ja merkittävimmät rahoittajat. Niiden rinnalla toimii monta alueellista ohjelmaa, joilla tuetaan audiovisuaalisen tuotannon kehittelyä, tuotantoa sekä markkinointia.

Julkisen rahoituksen painotukset Australiassa ovat selvät: rahoitusta myönnetään pääasiallisesti hankkeille, joilla on selkeä liiketoiminnallinen näkökulma ja mahdollisuuksia menestyä kaupallisesti. Hankkeiden käsittelemät teemat tai tyyli eivät

⁸² *Assessment of the Economic Impact of the Canadian TV Fund*. PWC Consulting. September 2002. www.cftpa.ca/newsroom

⁸³ *Profile 2004 - An Economic Report on the Film and Television Production Industry*.

⁸⁴ *Guide to Canadian Heritage Financial Support Programs Spring 2004*. www.pch.gc.ca/pc-ch/pubs/2004/index_e.cfm

⁸⁵ Sama.

⁸⁶ Keskeiset lähteet: Australian Broadcasting Authority www.aba.gov.au/ Australian Film Commission www.afc.gov.au/ Film Finance Corporation www.ffc.gov.au/ Screen Producers Association of Australia www.spaa.org.au/ sekä alueellisten ohjelmien nettisivut.

vaikuta valintaan. Ohjelmatyypeistä vain draama-tuotanto on erityisasemassa. Tukitoimien ohella verokannustimet ovat olleet ratkaisevassa asemassa nostamassa Australiaa merkittäväksi audiovisuaalisen teollisuuden maaksi.

Australiassa on kaksi valtakunnallista tukijärjestelmää. Työnjako näiden tukijärjestelmän välillä on selvä: *The Australian Film Finance Corporation* keskittyy ainoastaan tuotannon tukemiseen kun taas hankekehittelyn rahoituksesta vastaa *The Australian Film Commission*.

Australiasta löytyy myös yksin lastenohjelmatuotannolle omistettu rahoituslähde, *the Australian Children's Television Foundation* (ACTF). Sen tavoitteena on edistää laadukkaan lasten televisio-ohjelmatuotannon kehittämistä ja tuotantoa. Kehittelytukea myönnetään australialaisille sarjoille, lyhytfilmeille, dokumenteille, televisio-elokuville sekä pitkiin elokuviin. Kansainvälisesti suuntautuneet hankkeet saavat lisäpisteitä, mutta ensisijaisesti tuki on tarkoitettu kotimarkkinoille suunnattuun lastenohjelmatuotantoon.

Valtakunnallinen viranomainen *The Australian Film Commission* (AFC) tukee elokuva-, televisio- ja uusmedia-alan kehittämistä. AFC tukee hankekehittelyä, myöntää lainoja ja toimii pääomasijoittajana tuotannoissa, jotka voivat olla pitkiä elokuvia, lyhytfilmejä, dokumentteja, animaatioita tai digitaalista sisältötuotantoa. Ydinajatuksena AFC:n toimintamallissa on investoinneista syntyneiden tuottojen siirtäminen uudelleen hankerahoitukseen.

AFC on solminut virallisen kansainvälisten yhteistuotantojen sopimuksen kahdeksan maan kanssa. Järjestelmän avulla pyritään jakamaan audiovisuaalisten hankkeiden riskejä sekä edistämään korkeatasoisia, mutta usein kustannuksiltaan kalliiksi kehkeytyviä suurtuotantoja. Sopimuksen puitteissa tuotetut elokuvat ja televisio-ohjelmat luetaan kansallisen tuotannon piiriin kaikissa hankkeen yhteistuottajamaissa. Tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi Australiassa tuotannot ovat oikeutettuja hakemaan kansallisia tukia ja nauttimaan vero-etuja.

The Film Finance Corporation Australia Limited (FFC) perustettiin vuonna 1988 tukemaan Australian riippumatonta elokuva- ja televisio-alaa. FFC on itsenäinen valtion yhtiö, jonka budjetti koostui 28,5 miljoonan euron määrärahasta kaudelle 2003-2004. Sen lisäksi FFC sai erikseen korvamerkittynä n. 6 miljoonaa euroa käytettäväksi yksinomaan draaman tukemiseen. FFC hankkii myös merkittäviä summia pääomasijoitustensa tuotoista. Budjettikaudella 2002/2003 FFC investoi 38 miljoonaa euroa yhteensä 53 hankkeeseen. Samana vuonna FFC:lle tuloutui 8,8 miljoonaa euroa tuottoja aiempien vuosien investoinneista.⁸⁷

FFC tukee elokuvia, televisiodraamaa sekä dokumentteja tekemällä pääomasijoituksia, ostamalla oikeuksia tai myöntämällä lainaa. Rahoituksen jakamisessa pyritään siihen, että tuki kohdistuisi monipuolisesti eri ohjelmatyypeille. Tuotantotukea voivat hakea australialaiset tuotantoyhtiöt. Tuotannon tulee tapahtua kokonaan tai merkittävässä määrin Australiassa tai kuulua AFC:n kansainvälisen yhteistuotantosopimuksen piiriin. Valintakriteereissä painotetaan hankkeen kaupallisia näkymiä, tuottonäkymiä FFC:n pääomasijoitukselle ja tekijöiden osamista.

Australiassa on lisäksi joukko alueellisia rahoitusohjelmia, joiden arviointikriteerien ydin on kaikissa sama: ne arvioivat hankkeita suhteessa siihen, miten niissä hyödynnetään alueen omaa työvoimaa ja millaiset alueelliset taloudelliset vaikutukset hankkeilla on.

Tällaisia rahastoja ovat: *ScreenWest*, joka on Läntinen Australia on aktiivisimpia osavaltioita audiovisuaalisen alan rahoituksessa. *ScreenWest* osallistuu tuotantoihin pääomasijoittajana, hankevalinnoissa painotetaan draamaa ja dokumentteja. *South Australian Film Corporation*, jonka rahoitus on suoraa tukea, pääomasijoitusta tai lainaa elokuville, lyhytfilmeille, televisiodraamalle, dokumenteille sekä digitaalisen median tuotekehitykseen. *Screen Tasmania* puolestaan rahoittaa kehittelyä ja tuotantoa elokuvissa, televisio-ohjelmissa sekä uusmediassa. *Pacific*

⁸⁷ Film Finance Corporation www.ffc.gov.au/

Film & Television Commission PFTC perustettiin Queenslandiin vuonna 1991 yhteistyössä Warner Roadshow MovieWorld Studioiden kanssa, tavoitteena houkutella kansainvälistä audiovisuaalista tuotantoa Gold Coastille. Tukea saa hankkeiden kehittelyyn ja tuotantoon. Suuren suosion takia rahoitukselle on asetettu kattoraja. Poikkeuksia voidaan tehdä joidenkin suurtuotantojen kohdalla. New South Wales Film & Television Office 2003-2004 *The Production Investment Fund*-ohjelma sijoittaa 2,3 miljoonaa euroa elokuva- ja televisiotuotantoon sekä jälkituotantoon. Film Victoria *Production Investment Attraction Fund* (PIAF) jakaa vuosittain 1,15 miljoonaa euroa elokuva-, televisio- ja uusmedia-alan hankkeiden tuotantokuluihin. *Regional Victoria Film Location Attraction Fund* (RLAF) jakaa vuosittain 285 000 euroa alueella kuvaavien tuotantojen majoitus- ja logistiikkakuluihin sekä yleisiin elinkustannuksiin.

Euroopan neuvosto

Vuonna 1949 perustettuun Euroopan neuvostoon kuuluu nykyisin 45 eurooppalaista valtiota. Järjestön tavoitteena on saavuttaa suurempaa yhteisymmärrystä jäsenvaltioiden kesken yhteiseen perintöön kuuluvien periaatteiden turvaamiseksi. Ensisijaisesti Euroopan neuvosto pyrkii edistämään demokrati-aa, oikeusperiaatteita ja ihmisoikeuksien kunnioittamista.

Euroopan neuvoston yhteyteen perustettiin vuonna 1976 erityinen *viestintäasioiden johtokomitea CDMM*. Suomi oli komiteassa tarkkailijana vuodesta 1984 alkaen ja siirtyi jäseneksi vuonna 1989 Suomen liittyttyä Euroopan neuvostoon. Komitean keskeisin ohjenuora on Euroopan ihmisoikeussopimus ja erityisesti sen sananvapautta koskeva 10. artikla. Ministerikomitea on hyväksynyt useita kymmeniä viestintäasioiden johtokomitean valmistelema suosituksia, päätöslauselmia ja julistuksia. Keskeisin komitean valmistelema asiakirja on vuonna 1989 hyväksytty rajat ylittävää televisio toimintaa koskeva yleissopimus. Sopimus takaa televisio-ohjelmien vapaan liikkuvuuden sopimuksen osapuolvaltioiden välillä ja sopimuksessa säädetään tietyistä yleisen

edun mukaisista vähimmäisvaatimuksista, jotka koskevat muun muassa alaikäisten suojelua, televisiomainontaa ja sponsorointia sekä vastineoikeutta. Kulttuuritavoitteita toteuttavat sopimuksen sisältämät eurooppalaisen ohjelmiston kiintiöt tuotannon ja jakelun edistämiseksi. Yleissopimus on ollut voimassa vuodesta 1993 lähtien ja sen toimeenpanoa valvoo erityinen komitea. Televisiodirektiivin määräykset ovat kuitenkin ensisijaisia Euroopan unionin alueella ja ETA-maissa.

Nopea tekninen kehitys on osaltaan vaikuttanut johtokomitean työskentelyn painopisteiden muuttamiseen. Erityistä huomiota on komitean työskentelyssä kiinnitetty julkisen palvelun televisio toiminnan säilyttämiseen ja kehittämiseen. Prahassa vuonna 1993 järjestetyssä viestintäpoliittisessa ministerikonferenssissa hyväksyttiin julkisen palvelun televisio toimintaa koskeva päätöslauselma, jonka sisältämät periaatteet ovat vuosia olleet ohjeina televisio toiminnalle Euroopassa. 1990- luvulla Euroopan neuvoston jäsenvaltioiden määrän lisääntyttä ajankohtaiset aiheet koskivat usein "uusien demokratioiden" tarpeita viestintäjärjestelmän- ja lainsäädännön muuttamiseksi demokraattisen yhteiskunnan standardien mukaisiksi. Viime vuosina teknisen kehityksen tuomat haasteet olleet ajankohtaisia. Johtokomitea on valmistellut sekä digitaalista televisiota että Internetiä koskevia suosituksia.

Johtokomitea on päättämässä vuonna 2000 Krakovassa pidetyssä ministerikokouksessa hyväksytyyn yleiseurooppalaisen toimintaohjelman toteuttamista, jonka pyrkimyksenä on edistää inhimillistä ja demokraattista viestintää. Ohjelma sisältää neljä toimintalinjaa: sanan- ja tiedonsaantivapauden sekä muiden oikeuksien ja lainmukaisten etujen tasapainoon liittyvät toimenpiteet, palveluiden ja sisältöjen monimuotoisuuteen liittyvät toimenpiteet, sosiaaliseen koheesioon liittyvät toimenpiteet sekä viestinnän lainsäädäntöpuutteiden sopeuttamiseen liittyvät toimenpiteet.

Johtokomitean alaisuudessa toimii kolme työryhmää ja neljä neuvoa-antavaa paneelia: työryhmien tehtävät liittyvät sananvapauteen, verkkopalveluihin sekä digitaaliseen mediaan. Paneelien tehtävät liittyvät mediadiversiteettiin, konvergenssiin, tekijänoikeuteen sekä median ja terrorismin suhteisiin. Maa-

liskuussa 2005 Kiovassa pidettävän viestintäpoliittisen ministerikonferenssin teemana ovat viestintäpolitiikan uudet rajat, joita käsitellään seuraavan kolmen näkökulman kautta: media kriisien aikana, kulttuuri- ja mediamoninaisuus globalisaation aikana sekä ihmisoikeudet ja uudet viestintäpalvelut.

Eurimages-rahasto

Eurimages on Euroopan Neuvoston alainen rahasto, joka tukee eurooppalaisten elokuvien yhteistuotantoa, levitystä ja esittämistä. Rahastoon kuuluu tällä hetkellä 30 jäsenmaata. Suomi on ollut jäsenenä vuodesta 1990 edellisenä vuonna perustetussa rahastossa. Rahasto myöntää tukea top financing -periaatteella sellaisten elokuvateatterilevitykseen tarkoitettujen näytelmä-, dokumentti- ja animaatioelokuvien tuotantoon, jotka ovat vähintään kahden jäsenmaan yhteistuotantoja. Eurooppalaisten elokuvien levittämisen ja esittämisen tuki kattaa myös ne jäsenmaat, jotka eivät kuulu Euroopan Unionin Media-ohjelman piiriin.

Rahaston tukiohjelmat ovat *yhteistuotantotuki*, *levitystuki* ja *elokuvateatterituki*. Keskeisin tukimuoto *yhteistuotantotuki* kohdistetaan teatterilevitykseen tarkoitettujen näytelmä-, animaatio- ja dokumenttielokuvien tuotantoon. Tuettavien elokuvien on oltava vähintään 60 minuutin pituisia ja tuotannoissa pitää olla vähintään kaksi osatuottajaa rahaston eri jäsenmaista. Tukea harkittaessa arvioidaan hankkeen taiteellista arvoa, ohjaajan, tuottajien ja työryhmän kokemusta, hankkeen levitysnäkymiä, kaupallisia mahdollisuuksia, yhteistuottajien taiteellisteknistä osaamista sekä vahvistetun rahoituksen asetta. Tuki voi olla enintään 15 prosenttia tuotantokustannuksista, alle 1,5 miljoonan euron budjetissa 20 prosenttia, kuitenkin enintään 700 000 euroa. Tuki on maksettava takaisin elokuvan myyntituloista Eurimagesin rahoitusosuuden mukaisessa suhteessa. *Levitystuki* on suunnattu levittäjille, jotka levittävät elokuvaa, joka on peräisin sellaisesta Eurimagesin jäsenmaasta, joka ei ole mukana Euroopan Unionin Media Plus -ohjelmassa (Kroatia, Romania, Sveitsi ja Turkki). Tuki on enintään 50 prosenttia kustannuksista ja korkeintaan 8000

euroa. *Elokuvateatteritukea* voidaan myöntää niin ikään Media-ohjelman ulkopuolisten jäsenmaiden elokuvateattereille.

Eurimagesin merkitys suoran rahallisen panoksen lisäksi on siinä, että se kannustaa eri maiden tuottajia yhteistyöhön, mitä kautta voi avautua parempia mahdollisuuksia elokuvien levitykseen yhteistuotantomaisissa. Rahasto on tukenut yhtä tai kahta suomalaista hanketta vuosittain summilla, jotka vastaavat vähintäänkin Suomen maksuosuutta rahastossa. Suomalaiset tuottajat ovat hakeneet Eurimagesin tukea suhteellisen vähän, syynä varmaankin yhtäältä rahaston asettamat suhteellisen tiukat ehdot tukikelpoisten yhteistuotantojen rakenteelle, toisaalta Eurimagesin aikaisemmin raskaaksi koettu byrokraatia. Rahaston sääntöjä on viime vuosina muutettu joustavampaan suuntaan, ja suomalaiset tuottajat ovat aktivoituneet yhteistuotantokumppanien etsimisessä. Tämä näkyy myös siinä, että suomalaishankemusten määrä Eurimagesissa on kasvussa, mutta tarkoittaa samalla, että kilpailu rahaston tuesta on tulevaisuudessa todennäköisesti tiukempaa - suomalaishankkeiden menestys edellyttää niiden kilpailukykyisyyttä eurooppalaisella tasolla.

Unesco

YK:n kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestö Unescon tehtävänä on perussääntönsä mukaisesti "myötävaikuttaa rauhan ja turvallisuuden ylläpitämiseen edistämällä kansojen välistä yhteistyötä kasvatuksen, tieteen ja kulttuurin avulla". Järjestöllä on omat jäsenvaltionsa (190 vuonna 2004), oma budjetti sekä sihteeristö, jota johtaa pääjohtaja. Ylimmät päättävät elimet ovat yleiskokous ja 58-jäseninen hallintoneuvosto. Unesco vaikuttaa niin ohjelma- kuin normatiivisen toiminnan tasoilla ja toimii erityisesti maailmanlaajuisena neuvottelufoorumina ja ideabioratoriona.

Unescon johdonmukaisena pyrkimyksenä on edistää ilmaisun vapautta, tiedonkulkua, kulttuurista moninaisuutta, pienten kulttuuri- ja kieliryhmien säilymistä, digitaalisen tietoyhteiskunnan kehittämistä, digitaalista tasa-arvoa sekä monipuolista ja -arvoista julkista radio- ja televisiotoimintaa. Järjes-

tön mukaan audiovisuaalisen tekniikan hyödyntäminen on tärkeä osa yhteiskunnallisen talouden kohentamista ja kulttuurisen moninaisuuden edistämistä. Tämän johdosta erityisesti kehitysmaiden aseman vahvistaminen sisältötuotannossa, kulttuuriteollisuudessa ja audiovisuaalisessa toiminnassa on avainasemassa.

Järjestön viestintäohjelman vuosien 2004-2005 päätavoitteita ovat yleisen tiedon saatavuuden sekä sananvapauden edistäminen. Läpileikkaavana teemanä Unescon toiminnassa on kaksivaiheinen tietoyhteiskuntahuippukokousprosessi (World Summit on the Information Society, WSIS: ensimmäinen osa Genevessä 2003, toinen Tunisissa 2005), jonka myötä Genevessä hyväksyttiin vuonna 2003 poliittinen julistus ja toimintasuunnitelma vahvistamaan YKn asettamia kehitystavoitteita. Geneven julistuksessa todetaan mm., että tietoyhteiskunnan tulisi edistää kulttuurien ja kielten moninaisuutta ja paikallista sisältötuotantoa.

Unesco toimii tiiviissä yhteistyössä mm. WBUn (World Broadcasting Union) kanssa julkisen tiedonvälityksen (public service broadcasting) kehittämiseksi. Eräinä välineinä toimivat kansainvälinen viestintäohjelma IPDC (The International Programme for the Development of Communication) ja IFAP (Information for All Programme), joiden avulla järjestö edistää määrätietoisesti vapaata tiedonkulkua, ilmaisunvapautta ja kehitysmaiden mahdollisuuksia päästä osalliseksi vapaasta ja moniarvoisesta viestinnästä.

Normatiivisella tasolla Unesco antoi vuonna 1980 suosituksen liikkuvista kuvista, jonka periaatteiden mukaisesti liikkuvat kuvat ovat merkittävä osa kulttuuriperintöä. Suositus korostaa jäsenvaltioiden vastuuta liikkuvien kuvien säilyttämisessä.

Vuonna 2003 Unescon yleiskokous hyväksyi julistuksen digitaalisen perinnön säilyttämisestä, koskien kaikkea digitaalisessa muodossa olevaa aineistoa mm. kulttuurin, koulutuksen, tieteen ja hallinnon aloilta. Julistuksessa korostetaan digitaalisen perinnön saavutettavuutta ja kannustetaan jäsenvaltioita erityisiin toimiin (strategiat, valikointi, lainsäädäntö) digitaalisen aineiston säilyttämiseksi. Suomi on pitänyt julistusta tarpeellisena ja painottanut kehitysmaiden erityistarpeiden huomioon ottamis-

ta. Samana vuonna annettiin myös suositus monikielisydestä ja yleisestä pääsystä verkkoon, joka muodostaa osan Unescon kontribuutiosta WSIS-prosessissa. Suosituksessa on korostettu mm. tekijänoikeudellisen kansainvälisen suojan tärkeyttä.

Unescon kulttuurisektorilla on kulttuurisen moninaisuuden vaaliminen jo useita vuosia ollut päätaivoite. Tavoite sisältää myös vapaan tiedonvälityksen, ihmisten liikkuvuuden sekä pienten kulttuuri- ja kieliryhmien aseman tukemisen.

Unescon järjestämän Tukholman hallitustenvälisen kulttuuripolitiikan ja kehityksen konferenssin (1998) antamissa suosituksissa yhdeksi tavoitteeksi asetetaan kulttuurisen ja kielellisen moninaisuuden edistämisen tietoyhteiskunnassa. Radio- ja televisio-toiminnalla on tässä osansa mm. vähemmistöjen ja kieliryhmien tukijana. Lisäksi tavoitteessa kirjataan viestimien moniarvoisuuden ja ilmaisunvapauden edistäminen.

Vuonna 2001 annettu Unescon kulttuurista moninaisuutta koskeva yleismaailmallinen julistuksen toteuttamissuunnitelma korostaa muun muassa tieto- ja viestintätekniikan tuntemista ja hallintaa, tietoverkkojen monikielisyttä sekä julkista radio- ja televisio-toimintaa laadukkaiden ohjelmien tuottajana. Digitaalisen epätasa-arvon poistaminen kehitysmaiden ja teollisuusmaiden väliltä mainitaan myös.

Jatkona julistukselle Unescon yleiskokous päätti vuonna 2003 ryhtyä valmistelemaan yleissopimusta, joka koskee kulttuurisisältöjen ja taiteellisen ilmaisun moninaisuuden suojelua. Alustava luonnos sopimukseksi julkaistiin heinäkuussa 2004 ja hallitustenvälinen komitea aloitti asiaa koskevat neuvottelut syksyllä 2004. Työskentely jatkuu intensiivisenä vuoden 2005 aikana ja tavoitteena on pyrkiä hyväksymään yleissopimus Unescon yleiskokouksessa syksyllä 2005.

Unescon puitteissa on vuodesta 2002 toiminut myös "The Global Alliance for Cultural Diversity"-ohjelma, jonka avulla pyritään kohentamaan yhteistyötä julkisen ja yksityisen sektorin sekä pohjoisten ja eteläisten maiden välille erityisesti kehitysmaiden kulttuurituotannon ja -teollisuuden vahvistamiseksi. Ohjelmaa toteutetaan yhteistyössä muiden kansainvälisten järjestöjen kanssa ja sillä on tiivis yhteys YKn Global Compact -hankkeeseen.

Unescon verkkosivuilla on runsaasti yleistietoa ja tietopankkeja aiheeseen liittyen. Esimerkiksi audiovisuaalinen foorumi edistää television sisältötuotantoa etelä-pohjoinen sekä etelä-etelä toimijoiden kesken. Riippumattomat tuottajat voivat foorumin avulla jakaa tietoa töistään, ja käyttäjät saavat tietoa mm. lyhytfilmeistä, dokumenteista ja televisioalan julkaisuista. Foorumi vaati rekisteröitymisen. Lisäksi IFTC:n (International Film and Television Council) kanssa yhteistyössä laadittu luettelo maailman edustavista elokuvateoksista "List of representative works of world cinema" edistää elokuva-alan tuntemusta.⁸⁸

Maailman kauppajärjestö WTO ja GATS

Kansalliset, pohjoismaiset, eurooppalaiset ja kansainväliset toimet elokuva- ja audiovisuaalialalla tähtäävät useimmiten kulttuurisen luovuuden ja moninaisuuden turvaamiseen ja edistämiseen. Yhteistä niille kaikille on, että ne perustuvat kulttuuri- ja audiovisuaalisia poliittisia tavoitteita artikuloiviin ja heijastaviin toimiin. Useimmiten kyse on kulttuuri- ja audiovisuaalista tuotantoa, -jakelua, -kehittelyä tai -koulutusta tukevista toimista. Tietyt välineet, kuten EU:n televisiodirektiivi ja EN:n TV-yleissopimus, sisältävät myös mm. ohjelmien määrää ja mainontaa koskevia sääntöjä.

Näiden oikeutettujen ja sinänsä kenenkään kiistämättömiä kulttuuripoliittisia arvoja toteuttavien toimien yhteensopivuus kauppapolitiikan periaatteiden kanssa ei ole kuitenkaan aina itsestään selvää. Ennen Maailman kauppajärjestön WTO:n palvelukauppasopimuksen GATSin (General Agreement on Trade in Services) solmimista kulttuuri- ja audiovisuaalialasektorit olivat ainakin pääosin vain kunkin sektorin omista lähtökohdista nousevan sääntelyn piirissä. Tänäpäin politiikkatilan (policy space) varmistaminen ja eri politiikkatavoitteiden yhteensovittaminen muodostavat yhden kulttuuri- ja audiovi-

suaalipolitiikan perustehtävistä.

GATS sopimus kattaa lähtökohtaisesti kaikki palvelukaupan sektorit muutamia tarkkaan rajattuja poikkeuksia lukuun ottamatta. Tällaisia ovat julkiset palvelut sopimuksen 1.3.(c) kohdan mukaisesti (palvelut, joita ei tarjota kaupallisesti eikä kilpailussa yhden tai useamman palveluntarjoajan kanssa) ja artikloissa XIV ja XIV bis mainitut yleiset järjestykseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät poikkeukset. Lisäksi luonnollisten henkilöiden liikkumisesta, ilmakuljetus- rahoitus- ja televiestintäpalveluista on erityisiä määräyksiä erillisissä sopimuksen lisäpöytäkirjoissa.

GATS perustuu, kuten kauppapoliittiset sopimukset yleensäkin, tietyille yleisille säännöille sekä erityisille sitoumuksille. Lisäksi sopimuksessa on sovitettu neuvotteluiden jatkamisesta koskien kotimaista sääntelyä, julkisia hankintoja ja GATSin sääntöjä sekä uusista kokonaisista neuvottelukierroksista, jotka tähtäävät palvelukaupan progressiiviseen liberaalisaatioon. Myös sähköisen kaupan työohjelma pitää kulttuuri- ja audiovisuaalisen politiikan kannalta sisällään mielenkiintoisia ulottuvuuksia.

GATS -sopimuksen yleisiä sääntöjä, jotka periaatteessa koskevat kaikkia sopimuksen kanteeseen kuuluvia palveluja ovat transparenssi ja yleinen suosituimmuuskohtelu MFN (most-favoured nation treatment). Transparenssin vaatimus velvoittaa jäsenmaat julkistamaan kaikki toimenpiteet, joilla voi olla vaikutusta sopimuksen soveltamiseen. Tällä varmistetaan, että kolmannen maan palveluntarjoaja voi aina saada tietoonsa kunkin maan lait, asetukset ja muun sääntelyn.

MFN puolestaan tarkoittaa sitä, että jäsenmaa ei voi suosia tiettyä tai tiettyjä jäsenmaita tai sen palveluntarjoajia (tai diskriminoida niitä vastaan). MFN:ään voidaan kuitenkin tehdä tietyin edellytyksin poikkeamia. Suomi teki Uruguay'n kierroksella⁸⁹ kolme audiovisuaalipalveluja koskevaa poikkeamaa, jotka mahdollistavat Pohjoismaisessa elokuvaja televisiorahastossa sekä Euroopan neuvoston tele-

⁸⁸ http://www.unesco.org/iftc/frameset/fs_lists.htm

⁸⁹ GATS ja TRIPS sopimukset neuvoteltiin Uruguay'n kierroksella samoin kuin Maailman kauppajärjestön WTO:n perustamissopimukseen. Nyt on menossa seuraava laaja maailmankaupan vapauttamiskierros, josta puhutaan yleisesti Dohan kehityskierroksena (DDA, Doha Development Agenda).

visioyleissopimuksessa, elokuvien yhteistuotantoyleissopimuksessa ja Eurimages -yhteistuotantorahastossa sovittujen, näiden sopimusten osapuolille annettavan, suosituimmuuskohtelun jatkamisen MFN:stä huolimatta. GATSin taloudellista integraatiota koskeva artikla V toteaa, että sopimus ei estä sen jäsenvaltioita solmimasta vapaakauppasopimuksia, jotka täyttävät artiklassa mainitut ehdot. Kyseinen artikla mahdollistaa käytännössä myös taloustai tulliliittoon kuuluvien maiden antaa toisilleen etuja, joita muuten voitaisiin pitää MFN:n vastaisia.

Kauppaneuvotteluiden ytimessä ovat yleensä pyyntöjen ja tarjousten perusteella neuvoteltavat, eri palvelusektoreita koskevat erityiset sitoumukset. Kauppapolitiikan perustavoite markkinoiden avaamisesta tapahtuu erityisten sitoumusten avulla. Näitä sitoumuksia tehdään GATSissa markkinoillepääsyä ja kansallista kohtelua koskien tietyn palveluluettelon mukaisesti. Lisäksi jäsenmaat voivat tehdä muita sidontoja (koskien esim. pätevyysvaatimuksia, standardeja tai lisensointia), jotka voivat vaikuttaa palvelukauppaan. Edelleen erityisiä sitoumuksia tehdään neljän ns. toimitusmuodon suhteen⁹⁰ ja kukin jäsenmaa voi myös täsmentää tai rajata sitoumuksiaan sidontalistassaan.

Jäsenvaltioilla on periaatteessa täysi vapaus tehdä tai olla tekemättä sidonta kutakin palvelua ja toimitusmuotoa koskien omien politiikkatavoitteidensa mukaisesti. Tämä vahvistetaan GATSin alkulausekkeissa ja progressiivista liberaalisaatiota koskevassa XIX artiklassa. Kuvaavaa onkin, että vain USA ja Keski-Afrikan tasavalta tekivät ns. täydet audiovisuaalisia palveluita koskevat sitoumukset Uruguayn kierroksella. Suomi ja EU eivät ole tehneet yhtään audiovisuaalisia palveluita koskevaa erityistä sitoumusta.

GATSin progressiivisen liberaalisaation artikla on esimerkki ns. sisäänrakennetusta agendasta (in-built agenda), jolla jäsenvaltiot sitoutuvat jatkamaan neuvotteluja sovituista aiheista. Sisäänrakennetusta

agendasta huolimatta kokemus on jo osoittanut, että ainakin laajamittaisia palvelukauppaneuvotteluja olisi hyvin vaikea käydä kattavien maailmankaupan vapauttamiskierrosten ulkopuolella. Sisäänrakennetun agendan mukaan palvelukauppaneuvottelut alkoivat virallisesti vuoden 2000 alussa, mutta WTO:n Seattlen ministerikokouksen epäonnistuttua varsinaisia neuvotteluja ei käyty ennen kuin uudesta kierroksesta päästiin sopuun Dohan ministerikokouksessa.

Varsinaisten markkinoillepääsyneuvottelujen lisäksi monenkeskisen kauppapolitiikan asialistalla on useita audiovisuaalisen politiikan kannalta olennaisia neuvottelun aiheita. Tällaisia ovat mm. neuvottelut kotimaisesta sääntelystä sekä GATSin säännöistä, erityisesti julkisesta tuesta ja palveluluokituksesta, sähköisestä kaupasta ja julkisista hankinnoista. Ns. Singaporen aiheista monenkeskiset kilpailua ja investointia koskevat säännöt koskisivat myös merkittävässä määrin kulttuuri- ja audiovisuaalisia palveluita. Useiden kehitysmaiden vastustuksesta johtuen - ja EU:n tavoitteiden vastaisesti - kilpailusta ja investoinneista ei Dohan kierroksen aikana kuitenkaan neuvotella.

Neuvottelut kotimaisesta sääntelystä sekä GATSin säännöistä, erityisesti julkisesta tuesta, ovat kulttuuri- ja audiovisuaalisen politiikan kannalta tärkeitä. Perustuvathan nämä politiikat leimallisesti juuri kansalliseen sääntelyyn ja julkiseen tukeen. Kansallisen sääntelyn osalta neuvotteluissa ei ole edetty kovin pitkälle ja mm. Euroopan komissio on painottanut, että se ei missään nimessä kannata ajatusta, että kaiken kotimaisen sääntelyn tulisi olla mahdollisimman vähän kauppaa rajoittavaa.

Myöskään sääntöneuvotteluissa ei ole tapahtunut merkittävää edistystä. Valtion tukiin liittyen komissio korostaa sen huomioimista, että palvelut usein palvelevat muitakin kuin kauppaan tai talouteen liittyviä tavoitteita. Yhteisö onkin pohtinut erilaisia lähestymistapoja, joilla voitaisiin varmistaa, että mahdollisesti kehitettävät säännöt olisivat katteel-

⁹⁰ Toimitusmuodot ovat: 1) Cross border supply, 2) Consumption abroad, 3) Commercial presence ja 4) Presence of natural persons.

taan ja luonteeltaan asianmukaisia. Palveluluokituksia koskevilla sääntöneuvotteluissa on noussut esiin argumentteja, että audiovisuaalisen palvelun (esim. elokuvan) fyysisenä "kannattimena" toimivat DVD-levyt tai videonauhut voisivatkin olla jonkinlaisia virtuaalisia tavaroita - silloinkin kun ne jo sisältävät esim. elokuvan - jolloin niitä pitäisi kohdella GATSia monilta osin liberaalimman tavarakauppaa sääntelevän GATT -sopimuksen mukaisesti. Tämä saattaisi rajoittaa merkittävästi valtioiden mahdollisuutta implementoida ja kehittää kulttuuri- ja avoliittisia toimiaan. Hiljaisemmän kauden jälkeen av-palveluluokitusta koskevat neuvottelut jatkuvat vuonna 2004. Opetusministeriö kiinnittää asiaan sen ansaitseman huomion.

Teknologinen muutos vaikuttaa audiovisuaalisten palveluiden tuottamiseen, jakeluun ja kulutukseen. WTO:n tilastojen mukaan viihdepalvelut (ml. audiovisuaaliset palvelut) ovat liikevaihdoltaan suurin sähköisen kaupan ala. Sähköisen kaupan neuvottelut koskevatkin suurella varmuudella kulttuuri- ja av-palveluita joko suoraan tai epäsuorasti, joten ne on otettava huomioon av-politiikan linjoja piirrettäessä.

Suomi osallistuu Dohan kierrokseen EU:n jäsenenä. EU:lla on yhteinen kauppapolitiikka, joka tarkoittaa sitä, että kauppapolitiikka kuuluu pääosin yhteisön (jota edustaa komissio) yksinomaiseen toimivaltaan. Nizzan sopimuksen mukaan (artikla 133) kulttuuri- ja audiovisuaaliset palvelut ovat yhteisön ja jäsenvaltioiden jaetussa toimivallassa, niitä mahdollisesti koskevat päätökset tehdään neuvostossa yksimielisesti eikä EU saa tehdä sopimusta, joka näillä aloilla ylittäisi sen sisäisen toimivallan tai johtaisi lainsäädännön yhdenmukaistamiseen.

EU:n perustuslaillinen sopimus siirtää myös kulttuuri- ja audiovisuaalisten palvelujen kaupan yhteisön yksinomaiseen toimivaltaan ja päätöksenteon pääsäännöksi tulee määränemistö. Sopimuksen kauppapolitiikka-artikla III-315.4(a) säätää kuitenkin, että näitä palveluita koskevia sopimuksia neuvoteltaessa ja tehtäessä neuvosto tekee päätöksensä yksimielisesti, mikäli sopimus vaarantaisi unionin kielellisen ja kulttuurisen moninaisuuden.

Tämä uusi muotoilu on Nizzan sopimuksen artiklaa vaikeammin tulkittavissa ja sovellettavissa, mutta sen tarkoitus on selvä: Euroopan unioni pitää audiovisuaalisia palveluja sensitiivisenä neuvottelualueena ja on asettanut itselleen tässä erityisen tarkkuusveloitteen.

AV-observatorio tiedon tuottajana

Euroopan Audiovisuaalinen Observatorio on perustettu vuonna 1992 Suomen toimiessa Audiovisuaalisen Eurekan puheenjohtajana Euroopan neuvoston yhteyteen laajennettuna osittaissopimuksena. Observatorion tehtävänä on kerätä ja välittää tietoja audiovisuaalisesta sektorista.

Observatorion toimintamuotoja ovat audiovisuaalisen alan tilastoja ja tutkimuksia sisältävät julkaisut, juridisten asiakirjojen välittäminen, seminaarit tiedonkeruun ja välityksen alalla sekä internet-palvelut. Observatorion merkitys alalle on kasvanut koko sen toiminnan ajan. Elokuva- ja televisiopolitiikan kehittämisen kannalta Observatorio on ensisijainen lähde esimerkiksi arvioitaessa elokuvan ja muiden audiovisuaalisten teosten tuotantovolyymeja sekä niiden levitystä eri Euroopan maissa.

Tiedonkeruun harmonisointi ja tilastointi on tärkeätä, koska audiovisuaalisen teollisuuden luonteen vuoksi alalla ei Euroopassa ole ollut yhtenäisiä tiedonkeruun menetelmiä. Eri maiden tilastotietoja on ollut erittäin vaikea verrata keskenään. Observatorion ansiosta alalle on saatu luotua tiedonkeruun standardeja. Tiedonkeruun yhdenmukaistaminen on ollut yksi Observatorion tärkeimmistä saavutuksista. Se on järjestänyt mm. koulutusseminaareja aiheesta. Observatorio seuraa audiovisuaalisen alan tapahtumia laajasti. Observatorion julkaisemat tilastotiedot ovat merkittävää lähde- ja referenssiaineistoa alan vertailuissa ja tutkimuksissa.

Julkaisut ovat toinen tärkeä osa observatorion toimintaa. Observatorio julkaisee vuosittain tilastovuosisikirjan "Statistical Yearbook: Film, Television, Vi-

deo and New Media in Europe" ja kuukausittain IRIS-lehden, jossa seurataan alan juridista kehitystä. Lisäksi Observatorio julkaisee muita alaan liittyviä raportteja.⁹¹ Observatorion internet-sivuilta löytyy useita on-line julkaisuja ja erilaisia tietopankkeja.

Observatorion toiminta on hyödyttänyt laajasti audiovisuaalista sektoria. Observatorion palveluja käyttävät niin alan ammattilaiset kuin julkishallinto. Erityisen merkityksellä on sen toiminta pienille maille sekä pienille ja keskisuurille yrityksille, joilla ei ole omia resursseja kattavaan tiedonkeruuseen. Yritykset voivat käyttää Observatorion ilmaisia

palveluja, kuten on-line -julkaisuja, sekä maksullisia palveluja, kuten painettuja julkaisuja ja tilastotietoja.

Lähivuosien tavoitteena on sopeuttaa Observatorion toimintaa audiovisuaalisen toimintaympäristön digitalisoituessa. Tavoitteena on Observatorion toiminnan laajentaminen elokuvien verotusta koskevan tiedonkeruun osalta, järjestön maantieteellisen kattavuuden lisääminen mm. globaalin näkökulman vahvistaminen toiminnassa ja palveluissa sekä digitaalisia sisältöjä koskevan tiedonkeruun ja tällaisen aineiston välittämisen ottaminen osaksi järjestön toimintaa.

⁹¹ Esim. Radio and Television Systems in Europe, World Film Market, Eurofiction: television fiction in Europe.

Toimintaohjelma

Vahva kansallinen televisiorakenne

Julkisen palvelun tulevaisuuden turvaaminen

Julkisen palvelun toiminnan oikeutus ja sen rahoituksen oikeusperusta on turvattu Euroopan unionin perustamissopimuksen yhteydessä. Kansallisella tasolla sillä on laaja legitimitetti ja suosio. Globalisaatiokehityksessä on julkisen palvelun turvaaminen tärkeä kansallinen perustehtävä.

Linjaukset ja toimenpiteet:

- *Turvataan julkisen palvelun oikeusvarmuus.* Tärkeä peruslinjaus on julkisen palvelun televisiotoiminnan rahoituksen ja jatkuvuuden turvaaminen sekä kansallisessa politiikassa että Euroopan Unionissa ja laajemmalla kansainvälisellä tasolla, kuten maailman kauppajärjestö WTOssa.
- *Mahdollistetaan julkisen palvelun kehitys tietoyhteiskunnassa.* Luodaan julkisen palvelun televisiotoiminnan kehittämisedellytykset

digitalisoitumis- ja yhdentymiskehityksessä parlamentaarisen “Televisiotoiminta ja Yleisradio Oy Suomessa 2010” -työryhmän esittämien periaatteiden ja linjausten mukaisesti.

- *Turvataan julkisen palvelun saatavuus tietoyhteiskuntakehityksessä.* Huolehditaan siitä, että Yleisradio tuo julkisen palvelun yhtiönä täyden palvelun televisio ja radio-ohjelmiston siihen liittyvine oheis- ja lisäpalveluineen jokaisen saataville yhtäläisin ehdoin myös digitaalisesti.
- *Varmistetaan keskeisten tapahtumien näkyvyys.* Huolehditaan siitä, että kansallisesti merkittävät kansainväliset tapahtumat näkyvät tulevaisuudessakin avoimilla televisiokanavilla.
- *Kehitetään ohjelmatarjontaa ja vuorovaikutusta.* Yleisradion ohjelmatarjontaa kehitetään siten, että se vastaa muuttuvan yhteiskunnan ja yleisön tarpeita. Tässä yhteydessä korostetaan kansalaisten mahdollisuuksia yhteiskunnalliseen vuorovaikutukseen ja kansalaisten osallistumisen edellytysten yksinkertaistamiseen.

Riippumattoman sisältötuotannon vahvistaminen

Julkisen palvelun yhtiönä Yleisradiolla on erityinen vastuu kansallisen riippumattoman ohjelmatuotannon edellytyksistä. Vuodesta 1997 lähtien televisio- ja radorahastosta Yleisradion rahoituksen kautta vuosittain sovittava rahoitusosuus on Suomen elokuvasäätiön kautta alalle suuntautuva tärkeä lisärahoituslähde. Riippumattomalle ohjelmatuotannolle kanavoitavaa Yleisradion rahoitusta on syytä jatkaa ja pitää tasoltaan suhteutettuna kotimaisen elokuva-tuotannon volyymin kehitykseen, Yleisradion tarpeisiin ja rahoituspohjan kehitykseen.

Linjaukset ja toimenpiteet:

- *Vahvistetaan riippumattoman tuotannon rahoitusta.* Yleisradion Suomen elokuvasäätiölle osoittama rahoitusosuus riippumattomalle ohjelmatuotannolle on tärkeä instrumentti laadukkaan riippumattoman suomalaisen elokuva-, draama- ja ohjelmatuotannon kehittämiseksi. Tätä rahoitusta on syytä jatkaa ja kehittää. Viestintäympäristön kehittyessä yhteistyömuotoja voidaan monipuolistaa ja laajentaa.
- *Arvioidaan keinot kaupallisten kanavien lisäpanostukseen riippumattomalle tuotannolle.* Kun toimilupamaksut poistuvat, kaupallisen televisiotoiminnan taloudellinen perusta vahvistuu. On syytä harkita myös keinoja, joilla kaupalliset televisiotoimijat voitaisiin sitouttaa tähänastista enemmän riippumattoman tuotannon rahoitukseen.
- *Lisätään ohjelmien hankintaa riippumattomilta tuotantoyhtiöiltä.* Televisioyhtiöillä on tärkeä rooli riippumattoman kotimaisen elokuva- ja ohjelmatuotannon edellytysten turvaamisessa esitysoikeuksien ostojen kautta. Tämän toiminnan jatkaminen ja lisääminen on televisiotoiminnan uudistumisen ja alan kehittymisen kannalta tärkeä tavoite.

Vakaa ja kannustava sääntelykehitys ja toimiva tekijänoikeus

Viestinnän lainsäädännön kehittäminen

Suomen tavoitteena on, että EUn televisiodirektiiviä mahdollisesti uudistettaessa ei vaikeuteta suomalaisen televisiorakenteen ja viestinnän suotuisaa kehitystä.

Linjaukset ja toimenpiteet:

- Televisio ilman rajoja –direktiivissä asetetaan televisioyhtiöille vähimmäismäärät riippumattoman tuotannon osuuksista. Kokemus lukuisista maista osoittaa, että riippumattoman ohjelmatuotannon kulttuuripoliittinen merkitys on huomattava. Kun direktiiviä uudistetaan, on huolehdittava siitä, että riippumattoman ohjelmatuotannon asema ei heikkene.
- *Kulttuuripoliittiset tavoitteet televisiosääntelyä uudistettaessa.* Erityisen kulttuuripoliittisen huomion kohteena Euroopan televisiosääntelyn uudistamisessa ovat lisäksi:
 - Mainontaa koskevien säännösten kehittäminen ja mainonnan vaikutus ohjelmien integriteettiin ja taiteelliseen arvoon.
 - Yhteiskunnallisesti tärkeiden tilaisuuksien yksinoikeudet osana urheilun viestintäpolitiikkaa.
 - Yhteiskunnallisesti tärkeiden tilaisuuksien yksinoikeuksien sääntelyn vaikutus ohjelmia tuottavien organisaatioiden tekijänoikeuksiin.

- Lasten ja nuorten suojele haitalliselta sisällöltä.
- Myös ohjelmien eurooppalaisuusastetta koskevien kiintiöiden korvaaminen uudessa mediaympäristössä kokonaan tai osittain taloudellista tuotantopanostusta koskevilla vaatimuksilla.

Tekijänoikeuslainsäädännön kehittäminen

Tekijänoikeudet muodostavat perustan elokuvan ja audiovisuaalisten tuotteiden ja palvelujen taloudelliselle hyödyntämiselle myös osana tietoyhteiskuntaa.

Linjaukset ja toimenpiteet:

- *Kehitetään tekijänoikeuksia kansainvälisesti.* Osallistutaan aktiivisesti tekijänoikeuksien tasapainoiseen kehittämiseen Euroopan unionissa ja kansainvälisillä foorumeilla.
- *Turvataan tekijänoikeudet tietoyhteiskunnassa.* Saatetaan päätökseen lakiuudistus, jossa tietoyhteiskunnan tekijänoikeusdirektiivin edellyttämät muutokset tehdään tekijänoikeuslainsäädäntöön (HE 28/2004 vp). Digitaalisen ympäristön ja verkko-ympäristön erityiskysymyksiin kiinnitetään erityistä huomiota.
- *Selkeytetään tekijänoikeuslakia.* Tekijänoikeuslain selkeyttä parantavia uudistuksia jatketaan.
- *Kehitetään tekijänoikeuslakia tasapainoisesti.* Lainsäädäntöä uudistettaessa pyritään asiakokonaisuudet laajasti huomioon ottaviin sekä oikeudenhaltijoiden ja suojan kohteiden käyttäjien kannalta tasapainoisiin ratkaisuihin. Intressieroihin kiinnitetään huomiota.

Tekijänoikeusjärjestelmän toimivuuden tukeminen

Ehdotetut uudet sopimuslissenssisäännökset parantavat osaltaan tekijänoikeusjärjestelmän toimivuutta. Uusien säännösten toimivuuteen ja käytännön soveltamisen edellyttämiin tukitoimiin kuten koulutuksen ja tietämyksen lisäämiseen panostetaan.

Linjaukset ja toimenpiteet:

- *Kehitetään sopimuskäytäntöjä ja vuoropuhelua.* Tekijänoikeuden sopimuskäytäntöjä tarkastellaan yhteistyössä eri alojen sidosryhmien kanssa. Hyviä sopimuskäytäntöjä edistetään ja tehdään tunnetuksi.
- *Lisätään tekijänoikeuden koulutusta ja tietämystä.* Tekijänoikeuden koulutusta lisätään opettajankoulutuksessa sekä jatko- ja täydennyskoulutuksessa. Samalla selvitetään mahdollisuudet liittää tekijänoikeuden perusteiden opetusta eri alojen koulutusohjelmiin.
- *Kehitetään tekijänoikeudellista koulutusta.* Kehitetään ja toteutetaan audiovisuaalisen sektorin eri alojen ammattilaisten tekijänoikeudellista koulutusta yhteistyössä eri alojen sidosryhmien kanssa. Audiovisuaalisen alan erityistarpeet otetaan huomioon.
- *Lisätään tekijänoikeudellista tiedotusta.* Lisätään yleistä tekijänoikeudellista tiedotusta eri keinoin, kuten kehittämällä verkkopohjaisia tekijänoikeuden tietopalveluja.

Piratistien vastaiset toimet

Erityisesti tietoverkkopiratistien nopea kasvu ja digitaalisiin tallenteisiin kohdistuvan piratistien laajentuminen muodostavat huomattavan uhkan musiikkiteollisuuden lisäksi koko audiovisuaaliselle teollisuudelle. Epäsuotuisaa kehitystä edesauttavat tietoverkkojen välitysnopeuksien kasvu ja digitaalisten pakkausmenetelmien kehittyminen.

Linjaukset ja toimenpiteet:

- *Torjutaan erityisesti tallenne- ja tietoverkkopiratistia.* Tallenne- ja tietoverkkopiratistien vähentämiseen panostetaan sekä lainsäädännöllisin että käytännön toimin. Lainsäädännön muutoksista tiedotetaan laajasti. Oikeudellisia keinoja vahvistetaan teollis- ja tekijänoikeuksien noudattamisen varmistamisesta annetun direktiivin mukaisesti.
- *Suomen lähialuepiratistien torjuntaan kiinnitetään erityistä huomiota.* Yhteistyössä oikeudenhaltijoita edustavien järjestöjen kanssa kehitetään tallennepiratistien vastaista lähialueyhteistyötä erityisesti Venäjän kanssa.
- *Tehdään yhteistyötä piratistien vähentämiseksi.* Tuetaan aktiivisesti Euroopan unionin toimia tekijänoikeuspiratistien vähentämiseksi. Osallistutaan aktiivisesti kansainväliseen yhteistyöhön.
- *Tuetaan uusien liiketoimintaratkaisujen kehittämistä.* Tuetaan uusien liiketoimintaratkaisujen kehittämistä ja laillisten markkinoiden toimivuuteen tähtääviä toimia.

Laaja ja kattava kotimaisen elokuvan tarjonta ja jakelu

Runsaan ja monipuolisen elokuvatarjonnan varmistaminen

Yleisenä tavoitteena on elokuvan eri lajityyppien monipuolinen ja runsas saatavuus mahdollisimman monen kanavan kautta, niin osana television tarjontaa kuin elokuvateattereissa, DVD-jakeluna ja muiden kanavien kautta. Varmistamalla elokuvatarjonnan alueellinen kattavuus ja monipuolisuus luodaan parhaat leviämismahdollisuudet myös kotimaiselle elokuvalle. Jakelun digitalisoituminen avaa uusia mahdollisuuksia elokuvan tarjonnan monipuolistamiselle.

Linjaukset ja toimenpiteet:

- *Television asema levityskanavana turvataan.* Lähtökohtana on julkisen palvelun oikeusvarmuus sekä tasapainoinen ja toimiva kansallinen rahoitusjärjestelmä. Julkisen palvelun yleisradiotoiminnan osalta tämä sisältää jatkossakin televisiomaksupohjaisen rahoitusjärjestelmän.
- *Elokuvateatterien kehitystä tuetaan.* Koko maan kattavan elokuvateatteriverkoston säilyttäminen on tärkeä alue- ja kulttuuripoliittinen tavoite. Tavoitteena on tasapainoinen elokuvakulttuurin ja elokuvan liiketoiminnan kehitys sekä elokuvateatteripalvelujen alueellinen kattavuus, uusiutumisedellytykset ja monipuolinen tarjonta.
- *Muut jakelun muodot hyödynnetään.* Seurataan digitalisoitumiskehitystä ja erityisesti pohjoismaisia ja muita eurooppalaisia toimia. Tämän perusteella arvioidaan tarve perustaa suomalaisiin tavoitteisiin soveltuva projekti elokuvateatterien digitalisoimiseksi ottaen huomioon taloudelliset, aluepoliittiset, työllisyys- sekä kulttuuripoliittiset näkökulmat.
- *Elokvien markkinointiin panostetaan.* Kehitetään pitkäjänteisesti markkinointiosaamista, jotta jokaisen elokuvan kohdeyleisöt tunnistetaan paremmin ja osataan valita keinot, joilla jokaista elokuvaa parhaiten tehdään tunnetuksi. Panostetaan markkinointitesteihin yhteistyössä alan tutkimuslaitosten kanssa ja varaudutaan digitaalisuuden tarjoamiin uusiin markkinointi- ja levitysmuotoihin.
- *Elokuvafestivaaleja tuetaan.* Tavoitteena on elokuvafestivaalien uudistuminen, monipuolinen kehittäminen sekä kansallinen ja kansainvälinen verkostoituminen.
- *Tuetaan levitystoimintaa.* Levitystoiminnassa tuetaan laatuelokuvien elokuva-, video- ja DVD -maahantuontia maamme elokuvakulttuurin ja elokuvateatteritarjonnan monipuolistamiseksi ja rikastuttamiseksi. Kotimaisen vanhemman elokuvan DVD -levityksen tukeminen on yksi tuleva painopiste.

Suomalaisen elokuvan toimiva rahoitusrakenne ja kehitysedellytykset

Elokuvan julkisen tuen nostaminen vaiheittain muiden pohjoismaiden tasolle

Nostetaan kotimaisen elokuvan julkinen tuotantotuki vaiheittain muiden pohjoismaiden kanssa vertailukelpoiselle tasolle.

Suomalaiset elokuvat tehdään edelleen eurooppalaista alarajaa olevilla tuotantobudjeteilla. Riittävä tuotantojen määrä ja sisällöllinen monipuolisuus vaikuttavat suomalaisen elokuvan laatuun ja kansainväliseen kiinnostavuuteen. Linjauksella pyritään varmistamaan niin taiteellisesti kunnianhimoisten kuin suurelle yleisölle suunnattujen laadukkaiden kotimaisten elokuvien tuotantoedellytykset ja tuotantorakenteen kehittyminen. Monipuolinen tuotanto edellyttää elokuvan kaikkien lajityyppien kehittämismahdollisuutta. Toimenpiteiden tavoitteena on pitkäjänteisyyden ja riittävän monipuolisuuden ylläpitäminen ja sekä koti- että ulkomaisten markkinoiden entistä laajempi hyödyntäminen. Erityishuomiota tullaan kiinnittämään lapsille ja nuorille suunnattuun ohjelmatarjontaan.

Linjaukset ja toimenpiteet:

- *Panostetaan elokuvatuotantojen kehittämiseen nykyistä enemmän.* Elokuvien kehittäminen muodostuu erilaisista käsikirjoitus- ja kehittämistuista. Molempiin tarvitaan nykyistä enemmän resursointia, ja näiden rinnalle on tarpeen harkita tuotantoyhtiökohtaisen kehittämistuen järjestelmää. Tällä tavoin mahdollistuu useamman hankkeen kehittämisohjelma tuottajille, joilla on pitkäjänteisen toiminnan edellyttämät liiketoimintasuunnitelmat sekä voimavarat ja omarahoitus.
- *Kehitetään toiminnan jatkuvaa arviointia.* Tavoitteena on, että tukimekanismien toimivuutta ja hyödynnettävyyttä arvioidaan jatkuvasti. Tavoitteena on myös, että elokuvasäätiön rooli ei kapene yksinomaan rahanjako-organisaatioksi, vaan sillä on aktiivinen vuoropuhelu tuottajien kanssa tuotantojen kehittelystä jo käsikirjoitusvaiheessa.
- *Täsmennetään eri tukimuotojen painotuksia.* Elokuvatuotantotuki on nykyisessä muodossaan tasapainoilua etukäteen myönnettävän harkinnanvaraisen tuen ja erilaisten automaattisten ja puoliautomaattisten tukimuotojen kesken. Harkinnanvaraiset ja hankekohtaiset tuet soveltuvat parhaiten kapeamman, art house -tyyppisen elokuvan tukemiseen. Erilaiset automaatti- ja puoliautomaattituet, kuten jälkituki ja yhtiökohtaiset tuet soveltuvat paremmin kaupallisemmin suuntautuneille laajan yleisön elokuville. Tukimuotoja kehitettäessä on tarpeen löytää Suomen olosuhteisiin sopivat ja parhaat tulokset tuottava yhdistelmä eri tuki-instrumenttien välillä.
- *Tuetaan uusia kykyjä sekä taiteellista ja sisällöllistä riskinottoa.* Luova työ edellyttää osaamista ja uusiutumiskykyä, joihin tukijärjestelmien tulee kannustaa. Tuetaan sisällöllistä riskinottoa panostamalla tuotekehitystyyppisesti elokuvan käsikirjoittamis- ja kehittälytyöhön. Tämä on tärkeä linjaus kaikkien elokuvan lajityyppien, mutta erityisesti dokumenttielokuvan kohdalla. On tarpeen tukea myös elokuvakorkeakoulusta valmistuvien mahdollisuuksia tehdä ammattimaista elokuvaa.
- *Kehitetään tuottajien osaamista.* Tuottajakoulutuksen laadun kehittämällä ja EU:n Media-ohjelman kautta avautuvilla mahdollisuuksilla tärkeä rooli. Tuetaan eri tavoin tuottajien kansainvälistymistä, verkostoitumista ja koulutusta erityisesti sellaisilla alueilla, joissa yhdistyy perinteinen elokuvateollisuus ja uusi digitaalinen media.
- *Vahvistetaan elokuvan tuotantorakennetta.* Opetusministeriön ja muista politiikka-alueista vastaavien ministeriöiden kesken tutkitaan ja

kehitetään elokuvatuotannon teollisuus-, elinkeino- ja aluepoliittisia toiminta- ja tukimuotoja siten, että alan tuotantorakenne sekä yleisesti että myös aluepoliittisesti vahvistuu ja alan liiketoiminnan edellytykset lisääntyvät. Näin yhteistuotantojen sekä kansainvälisten rahoitusmekanismien mahdollisuudet voidaan hyödyntää nykyistä paremmin.

- *Selvitetään verotukseen liittyvät edistämiskeinot.* Selvitetään myös verotukselliset keinot elokuva- ja televisio-ohjelmatuotannon rahoituspohjan vahvistamiseksi. Tässä yhteydessä tarkastellaan erityisesti muitten maitten kokemuksia verotuksellisten ja yritystukien avulla saavutetuista tuotannollisista ja taloudellisista menestyksistä.

Elokuvan eri lajityyppien monipuolisuuden turvaaminen

Elokuvan eri lajityyppien tuotantorahoituksen alueet ovat käsikirjoittaminen ja kehittäminen sekä tuotannon ja levityksen tuki. Kaikkia näitä osa-alueita tuetaan, mutta lajityyppien painotuserot vaihtelevat. Tarvitaan riittävä tuotantojen määrä, monipuolisuus ja tuotantokohtainen budjetti. Suomalaisen elokuvatuotannon kapea pohja ja pienet voimavarat ovat osaltaan vaikuttaneet siihen, että kehittämisvaiheeseen ei useinkaan ole ollut mahdollista panostaa riittävästi. Käsikirjoitus- ja kehittämisvaihe maksavat kuitenkin vähemmän kuin itse tuotanto. Tavoitteena on panostaa aiempaa enemmän tuotannon kehittämiseen. Elinvoimaisen ja elävän elokuvatuotannon edellytys on, että aloite ja vastuu hankkeiden kehittämisessä ovat painotetusti luovien tekijöiden ja tuottajien puolella. Kehittämistyön suunnitelmallisuus ja jatkuvuus edellyttävät, että tuotantoyhtiöt kykenevät viemään eteenpäin useita hankkeita samanaikaisesti ja, että tuottajilla tulee olla mahdollisuus johtaa tätä työtä itsenäisesti ja joustavasti.

Linjaukset ja toimenpiteet:

- *Pitkä näytelmäelokuva.* Kunnianhimoinen laatu ja monipuolisuus edellyttävät riittävästi aikaa ja voimavaroja jokaisen tuotannon ja teoksen kehittämiseen ja toteuttamiseen. Parannetaan elokuvan arvoketjun osien välistä yhteyttä ja kiinnitetään erityistä huomiota mm. selvityksien ja seurannan kautta arvoketjun alku- ja loppupäähän, eli tuotantojen kehittämisvaiheeseen ja elokuvien markkinointiin. Tämä tarkoittaa uutta panostusta käsikirjoitusten jalostamiseen ja erilaiseen hankekehittelyyn.
- *Dokumenttielokuva.* Huolehditaan siitä, että suomalaisen dokumenttielokuva¹ on elinvoimainen ja menestyy kansainvälisesti. Dokumenttielokuvan myönteiseen tulevaisuuteen vaikuttavat mm. rahoituslähteiden kehittyminen ja esityskanavien pysyminen monipuolisina. AVEKin toiminnan jatkuminen ja julkisen palvelun televisioyhtiön panostukset ovat edelleen tärkeitä. Kiinnitetään huomiota elokuva-alan koulutuksen riittävään monipuoliseen. Hyödynnetään Euroopan unionin Media-ohjelman koulutusosiot maksimaalisesti.
- *Lyhytelokuva.* Lyhytelokuvan asemaa pyritään vahvistamaan suomalaisessa ammattimaisessa elokuvatuotannossa. Lyhytelokuvien tuotantobudjettien on tarjottava edellytykset taiteellisesti korkeatasoiseen ammattimaiseen elokuvatuotantoon. Lyhytelokuvan säilyminen osana suomalaista elokuvaa ja tekijöiden kannalta merkityksellisenä väylänä kohti pitkän näytelmäelokuvan tekoa edellyttää, että tuotettavia lyhytelokuvia on vuosittain riittävän suuri määrä.

¹ Monipuolisesta dokumenttielokuvasta tässä yhteydessä huomio on kiinnitetty luovaan dokumenttiin (creative documentary), jolla tarkoitetaan selkeästi itsenäistä, tekijälähtöistä ammattimaisesti tuotettua dokumenttielokuvaa.

- *Animaatioelokuva.* Animaatio on kansainvälisesti nopeimmin kasvava elokuvan lajityyppi ja sillä on lähes rajattomat kasvu- ja muuntautumismahdollisuudet internetistä videopeleihin ja erilaisiin mobiilisovelluksiin. Digitaalitekniikka mullistaa ehkä eniten juuri animaatioelokuvaa. Uhkana on animaation näkeminen liian kapeana, yksinomaan elokuvateatterin näkökulmasta. Lisäksi animaatioelokuvan tuotantorakenne on kehittynyt hitaasti. Tuetaan suomalaisen animaatiotuotannon ammattimaistumista ja tuotannon sisällöllistä monimuotoisuutta eri medioissa.
- *Hyödynnetään animaation mahdollisuudet.* Hyödynnetään animaation mahdollisuudet niin lastenelokuvan kun myös laajemman fiktion kehittämiseksi. Käytetään animaation mahdollisuudet yritysten välisessä viestinnässä, koulutuksessa ja uusimuotoisessa ilmaisussa, kuten mobiiliviestinnässä.
- *Lasten- ja nuortenelokuvien tuotanto.* Opetusministeriön erityishuomion kohteena on lastenelokuvan aseman parantaminen. Lastenelokuvan tuotannon laatuun ja määrään kiinnitetään huomiota ja tarvittaessa harkitaan tukivarojen määräraosan varaamista lasten- ja nuortenelokuvalle.
- *Kannustetaan laadukkaan televisiodraaman tuottamiseen.* Suunnataan televisiosarjojen tuki sellaiseen korkeatasoiseen tuotantoon, joka tarjoaa tekijöille tilaisuuksia haasteelliseen luovaan työhön ja jolla on vientipotentiaalia.

Elokuvan kulttuuriviennin mahdollisuuksien hyödyntäminen

Panostetaan elokuvan ja audiovisuaalisen kulttuurin vientipotentiaalin ja kulttuurivaihdon parempaan hyödyntämiseen. Tavoitteena on, että tulevaisuudessa Suomen menestystarinat ja kilpailukyvyyn avaimet löytyvät myös kulttuuriviennin alueelta. Television osalta YLE export vastaa Yleisradion ohjelmien myynnistä, ja levittää yhteistuotantoina tuotettuja ohjelmia sekä muita ulkopuolisten tuotantoyhtiöiden tuottamia ohjelmia. Siltä osin kuin näissä on ohjelmissa on julkista tukea, on viennin tehostamisen keinoja harkittava osana tukea ja sen ehtoja. Kaupallisten televisiokanavien viennistä vastaavat ohjelmien tuotantoyhtiöt.

Pitkä näytelmäelokuva. Tuotantoyhtiöt, agentit ja kansainväliset levitysyhtiöt myyvät pitkien näytelmäelokuvien esitysoikeudet ulkomaille. Suomalaisia elokuvamyyntiin erikoistuneita yhtiötä ei toistaiseksi ole. Festivaalimenestys ja vakiintuneet yhteistyösuhteet parantavat osaltaan myynnin edellytyksiä. Kansainvälinen näkyvyys ja menestys tarvitsevat tuekseen ammattimaisesti toimivia ja asemansa vakiinnuttaneita levitysyhtiöitä. Monipuolisuuden ja laadun lisäksi kriittisiä rakenteellisia menestystekijöitä ovat tuotantojen riittävä määrä ja pohjoismaisesti vertailukelpoinen tuotantokohtainen budjetti.

Dokumentti- ja lyhytelokuva. Suomen elokuvasäätiön ja AVEKin lyhyt- ja dokumenttielokuvien kulttuurivienti- ja markkinointihanke vakinaistettiin vuonna 2004. Toiminnan tarkoituksena on tukea tuottajien ja tekijöiden mahdollisuuksia saada kansainvälistä näkyvyyttä ja sitä kautta parantaa elokuvien kansainvälisiä rahoitusmahdollisuuksia. Suomalaisia elokuvia viedään sinne, missä ne tavoittavat yleisönsä parhaiten. Elokuva festivaalit voivat osaltaan toimia hyvinä lyhyt- ja dokumenttielokuvien markkinointi- ja vientikanavana. Dokumentti- ja lyhytelokuvien kulttuuriviennissä on kyse myös sellaisten innovaatioiden esittelemisestä, joista suoran taloudellisen hyödyn saaminen on vaikeata.

Animaatioelokuva. Animaation vahvuuksina ovat osaavat tekijät, laajat maailmanmarkkinat ja kanavien lisääntyminen. Digitalisointumiskehityksen myötä erityisesti lastenohjelmat tarjoavat uusia kasvumahdollisuuksia. Myös opetuksessa ja tiedotuk-

sessä on avautumassa uusia mahdollisuuksia. Animaation vahvuuksiin kuuluu helppo versiointi eli lokalisoitavuus. Uhkina ovat tuotantoportaan heikkous, animaatiostudion puute, rahoituksen vähäisyys ja tuotantoyhtiöiden pienet pääomat.

Linjaukset ja toimenpiteet:

- *Kehitetään tekijöiden ja rahoittajien välistä vuoropuhelua.* Elokuvan mahdollisuudet kansainväliseen menestykseen pyritään tunnistamaan jo käsikirjoitus- ja kehittäelyvaiheessa. Kohdistetaan kansainvälistymistoimenpiteitä elokuviin, joilla on todelliset mahdollisuudet herättää kiinnostusta myös Suomen ulkopuolella.
- *Lisätään kotimaisen elokuvan kansainvälistä näkyvyyttä.* Vahvistetaan uuden ja vanhemman suomalaisen elokuvan näkyvyyttä ja esilläoloa muualla Euroopassa ja kansainvälisillä foorumeilla ja festivaaleilla.
- *Vahvistetaan pohjoismaista verkostoitumista ja yhteistyötä.* Osallistutaan aktiivisesti yhteispohjoismaisten yhteistyöelinten Scandinavian Filmsin ja Filmkontakt Nordin toimintaan.
- *Hyödynnetään kansainväliset rahoitusinstrumentit.* Varmistetaan Pohjoismaisen elokuva- ja televisiorahaston, Euroopan neuvoston Eurimages-rahaston sekä Euroopan Unionin Media Plus -ohjelman maksimaaliset hyödyt toimimalla aktiivisesti näissä organisaatioissa ja järjestöissä.
- Tuetaan animaatio-alan tuotantorakennetta vahvistavia hankkeita ja kannustetaan alan kulttuurivientiä hyödyntämällä EU:n Media-ohjelman tarjoamia mahdollisuuksia kuten Cartoon-Forum rahoitustapaamisia.

- Tuetaan kotimaisen animaatioelokuvan pitkäjänteistä kehittämistä ja tuottajien koulutuksessa vahvistetaan kansainvälisyyttä ja verkostoitumista.
- Vahvistetaan tekijälähtöisen, taiteellisen laatuanimaatioelokuvan levittämistä erityisesti elokuvafestivaalien kautta. Tällä tavoin luodaan uskottavuutta osaamisen tasosta. Animaatiokentän eri puolet tukevat yhdessä alan kehittämistä.
- Hyödynnetään uusien levitysmuotojen animaatioelokuvalla tarjoamat mahdollisuudet täysimääräisesti eri tallennusaloilla, peleissä ja mobiilihankkeissa.
- Käytetään varhaisempaan suomalaiseen elokuvaan erikoistuneen Suomen elokuva-arkiston mahdollisuudet kansainväliseen kulttuurivaihtoon tekemällä tunnetuksi suomalaisia klassikkoelokuvia. Valmistetaan uusia esityskopioita vanhojen ja kuluneiden tilalle.

Panostaminen elokuvien markkinointiin

Elokvatuotantojen markkinoinnin määrään ja laatuun panostetaan aiempaa enemmän. Elokuvan saatavuuteen on tarpeen kiinnittää huomiota.

Linjaukset ja toimenpiteet:

- *Parannetaan kohderyhmäosaamista.* Kehitetään edelleen sekä elokuvan ennakkotestausjärjestelmää että elokuvaan liittyviä yleisötutkimuksia. Lisätään suomalaisten alan ammattilaisten osallistumista kansainväliseen markkinointikoulutukseen. Markkinointinäkökulma on entistä selkeämmin otettava huomioon ja arvoketjun eri osien yhteistyötä on syytä lisätä.

Audiovisuaalisen alan osaaminen ja taitojen kehittäminen

AV-alan koulutuksen muuntautuminen ajan haasteisiin

Audiovisuaalisen alan ammattikuvat kehittyvät ja ovat jatkuvassa muutostilassa. Tämän vuoksi opetusministeriö selvittää kahdessa erillisessä ennakoitihankkeessa uusien ammattikuvien asettamia vaatimuksia. Tässä yhteydessä on tavoitteena saada tietoa myös ammatillisen toisen asteen koulutuksen laajuudesta ja tarpeesta. Ammattikuvien muutostarpeista saadun tiedon varassa eri tasojen oppilaitokset voivat tarkastella opetuksen sisältökysymyksiä sekä suhteessa ammatin työelämävaatimuksiin että koulutusjärjestelmän eri tasoilla hankitun tiedon näkökulmasta, kun opiskelija siirtyy tasolta toiselle.

Linjaukset ja toimenpiteet:

- *Supistetaan av-alan ammattikorkeakoulutasoista koulutusta.* Valtioneuvoston 4.12.2003 hyväksymässä Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa vuosiksi 2003-2008 taidealojen koulutusta esitetään supistettavaksi vuoden 2008 sisäänotoissa, koska työllisyysennusteet eivät anna katetta laajentuneille koulutusmäärille. Supistussuunnitelmat eivät koske taidealojen yliopistotasoisista koulutusta, jonka riittävä koko ja monipuolisuus ovat kansainvälisen ja kansallisen menestyksen avaintekijöitä.
- AMK-yksiköiden osalta tulisi selvittää jo opiskelijamäärien supistusten yhteydessä mitkä yksiköt ovat elinkelpoisia eli riittävästi resursoituja. Näin voidaan profiloitumisen kautta kehittää alan työnjakoa.
- *Tehdään yliopisto- ja ammattikorkeakoulutasoisen elokuvakoulutuksen kokonaisarvio.* Elokuvakoulutusta antavia ammattikorkeakouluyksiköitä on useita, joten

niiden antama koulutus on tarpeen arvioida. Opetusministeriö on tehnyt korkeakoulujen arviointineuvostolle ehdotuksen, jonka mukaan elokuvakoulutus arvioidaisiin vuonna 2006. Arviointineuvosto päättää itsenäisesti arviointiohjelmastaan. Koulutussisältöjen arvioinnin lisäksi keskeistä olisi arvioida myös koulutusmääriä ja niiden suhdetta alan työllisyyteen.

- Opetusministeriö on pyysi syyskuksi 2004 ammattikorkeakouluilta suunnitelmat aloittavien opiskelijamäärien supistuksista aloittain. Tämän jälkeen tarkastellaan myös elokuvakoulutuksen kokonaisuutta.

Yliopistotasoisen elokuvakoulutuksen aseman vahvistaminen

Elokuvakoulutuksen keskeisenä tavoitteena on vastata kansainvälistymisen ja kansainvälisen osaamisen ja kehitysnäkymien haasteeseen toimialan taiteellisen ja yritystoiminnan kehittämiseksi. Tätä tavoitetta tukee elokuvakoulutuksen mahdollisimman vahva ja selkeä identiteetti osana koulutusjärjestelmää.

Linjaukset ja toimenpiteet:

- *Vahvistetaan korkeimman elokuvakoulutuksen identiteettiä.* Elokuvakoulutuksen identiteetin vahvistamiseksi opetusministeriö selkiyttää yliopistokoulutuksen organisatorisen aseman, sekä mahdolliset liityntäkohdat muiden taideyliopistojen oppiaineisiin. Tämän jälkeen yliopiston ja ammattikorkeakoulujen yhteistyöltä voidaan edellyttää suunnitelmaa tai näkemystä koulutuksen sisältöjen kehittämiseen sekä yhteistyöstä ja työnjaosta yliopistokoulutuksen ja ammattikoulutuksen kesken.

Audiovisuaalisen alan täydennyskoulutuksen kehittäminen

Useissa Euroopan maissa ja yleiseurooppalaisella tasolla panostetaan merkittävästi audiovisuaalisen alan täydennyskoulutukseen. Suomessa oppilaitosten täydennyskoulutusyksikköjen keskinäinen yhteydenpito edistää täydennyskoulutuksen suotuisaa kehittymistä. Audiovisuaalisen alan tuotantoon liittyvän täydennyskoulutuksen toimintaedellytyksiä vahvistetaan erityisesti teknologian kehitykseen ja audiovisuaalisen ilmaisun kehittymiseen liittyvissä asioissa. Aikuiskoulutuksen ohjelmassa otetaan huomioon myös audiovisuaalisen alan mahdollisuudet hyödyntää lisäkoulutuksella muun pohjakoulutuksen hankkineiden aiempaa tietämystä.

Linjaukset ja toimenpiteet:

- *Tuetaan oppilaitosten verkottumista.* Oppilaitosten täydennyskoulutusyksikköjen verkottumista ja keskinäistä yhteydenpitoa tuetaan kehityksen moottorina.
- *Alan eri ammattiryhmien vuorovaikutuksen kehittäminen.* Kiinnitetään huomiota alan avainryhmien – ohjaajien, käsikirjoittajien, tuottajien, kuvaajien, leikkaajien, äänisuunnittelijoiden – taiteellisen ja ammatillisen kehittymisen edellytyksiin Suomessa ja kansainvälisesti.

Elokuva- ja televisioalan tutkimuksen kehittäminen kokonaisuutena

Tutkimus tapahtuu entistä kansainvälisemmässä toimintaympäristössä, jossa alalla on yhä tiiviimmät yhteydet muihin taiteen aloihin.

Linjaukset ja toimenpiteet:

- *Laaditaan elokuva- ja televisioalan tutkimuksen kokonaisstrategia.* Elokuva- ja televisioalan tutkimuksen kehittämiseksi tulisi laatia strategiasuunnitelma, jossa selvitetäisiin kansainväliset haasteet, kytkennät muihin taidealoihin ja yhteistyömahdollisuudet eri

tieteenalojen mm. tekniikan alojen kanssa. Mahdollisuudet tutkimusohjelman laatimiseksi Suomen Akatemian ja Tekesin kanssa tulisi selvittää samassa yhteydessä.

- Koulutusyksiköiden ja alan yritystoiminnan yhteisen osaamisen ja vaatimusten osalta tulisi harkita tavoiteasiakirjan laatimista kansallisen kulttuuriperinnön hoitamiseksi yhdistyneenä kansainväliseen kilpailuun.

Tuottajakoulutuksen vahvistaminen

Tuottajakoulutuksessa tulee kiinnittää huomiota siihen, että Suomeen koulutetaan riittävän laaja-alainen tuottajakunta, jotka osaavat tekniikan lisäksi myös eri alojen kulttuuriset sisällöt. Samalla on huolehdittava siitä, että valmistuvilla ammattilaisilla on hallussaan riittävät työkalut mukaan lukien kyky kriittiseen analyysiin.

Linjaukset ja toimenpiteet:

- *Ammattimaista tuottajakoulutusta kehitetään.* Kehitetään elokuvatuotannon ammattimaista tuottajakoulutusta. Esitys- ja levitystoiminnan koulutus järjestetään alan toimijoiden ja koulutuslaitosten yhteistyönä.

Lasten ja nuorten itse tekemisen edellytysten vahvistaminen

Yleissivistävän koulutuksen oppiaineissa ja erilaisen harrastustoiminnan piirissä on kokeilevaa lasten ja nuorten itsensä tekemää elokuvan tuotantoa.

Linjaukset ja toimenpiteet:

- Yliopisto- ja AMK-yksiköiden piirissä tulisi selvittää mahdollisuudet ammattitaitoisen henkilökunnan tarjoamiseksi yleissivistävän koulutuksen puolelle.

Audiovisuaalisen kulttuuriperinnön vaaliminen

Lakisääteisen arkistointijärjestelmän laajentaminen

Audiovisuaalisen aineiston säilyttäminen on sivistysvaltion perusvelvoite. Tavoitteena on, että tieto ja kulttuuriperintö säilyvät tuleville sukupolville. Nykyinen vapaakappalelaki ei vastaa arkistoinnin vaatimuksia. Yhä suurempi osaa kuvaa, ääntä tai digitaalisia tallenteita ja tietoverkkojen aineistoja jää arkistoitamatta. Näin kasvava osa yhteiskunnallisesta ja kulttuurisesta toiminnasta ei kuulu lakisääteisten arkistointijärjestelmien piiriin. Uudistus tehdään korvaamalla nykyinen vapaakappalelaki sekä elokuvien arkistoinnista annettu laki uudella laajalla vapaakappalelailla ja tekemällä tarvittavat muutokset tekijänoikeuslainsäädäntöön. Toteuttaminen on linjassa hallitusohjelman, koulutuksen- ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman 2003-2008 sekä opetusministeriön muiden keskeisten suunnitteluasiakirjojen kanssa.

Linjaukset ja toimenpiteet:

- *Perustetaan Radio- ja televisioarkisto.* Laajennetaan Suomen elokuva-arkiston toimialaa vapaakappalelain uudistamisen yhteydessä audiovisuaaliseksi arkistoksi siten, että se kattaa televisio- ja radio-ohjelmien tallentamisen lähetyksistä. Tämän lisäksi tietyt kotimaisen tuottajan valmistamat televisiossa tai radiossa lähettämistä varten tehtyjen ohjelmien alkuperäisaineistot tulisi tallettaa elokuva-arkistoon.
- *Luodaan verkkoaineiston arkistointijärjestelmä.* Vapaakappalelain uudistamisen yhteydessä luodaan edellytykset sille, että avoimissa tietoverkoissa vapaasti saatavilla olevan verkkoaineisto voidaan hakea ja tallentaa tai luovuttaa Helsingin yliopiston kirjastolle. Verkkoaineiston julkaisijalla olisi velvollisuus mahdollistaa aineiston haku ja tallentaminen tai luovuttaa aineisto, jos sen ohjelmallinen haku ei olisi mahdollista.

Suomen elokuva-arkiston kehittäminen hybridi-arkiston suuntaan

Audiovisuaalisen kulttuurin, tiedonvälityksen ja viihteen merkitys kasvaa jatkuvasti. Samalla tietoyhteiskuntakehitys vaikuttaa elokuva-arkiston toimintaan, koska elokuvan tekniikka, levitys ja esitystoiminta ovat siirtymässä laajasti digitaalitekniikkaan. Myös elokuvien restauroinnissa digitaalitekniikka tulee yhä tärkeämmäksi, vaikka filmi pysyy edelleen tallennusmateriaalina. Filmipohjainen elokuvien esitystoiminta muuttuu yhä ainutkertaisemmaksi. Voimakas konvergenssi lähentää audiovisuaalista sisältötuotantoa niin tekniikan, tuotannon kuin jakelunkin osalta.

Linjaukset ja toimenpiteet:

- *Kehitetään hybridiarkiston toimintaa.* Tuetaan Suomen elokuva-arkiston asteittaista muuttumista siten, että sillä on osaaminen ja tekniset valmiudet toimia hybridi-arkistona, jossa filmipohjaisen aineiston rinnalla on jatkuvasti kasvava digitaalinen aineisto.
- *Uudistetaan Suomen elokuva-arkiston osaamis pohjaa.* Digitalisointikehitykseen liittyviä valmiuksia ja osaamista kehitetään useilla eri toiminnan lohkoilla. Erilaisin kokeiluhankkein kehitetään digitaaliseen restaurointiin liittyvää osaamista ja osallistutaan digitaalisen restauroinnin kansainvälisiin tutkimushankkeisiin.
- *Parannetaan aineistojen saatavuutta.* Kehitetään eri tietokantojen yhteiskäyttöä ja laajennetaan ne internet-pohjaiseksi ELONET-portaaliksi. Suomen kansallisfilmografia siirretään asteittain verkkoon, jatketaan museoesinekokoelmien digitaalista tallentamista ja kehitetään niihin liittyvää digitaalista tietokantaa, jatketaan perinnekoelman esineistön digitaalista luettelointia.

Elokuvaklassikkojen tarjoaminen elokuvateatteriympäristössä

Esitystoiminta pääkaupungissa Suomen elokuva-arkiston omassa elokuvateatterissa sekä kahdeksalla paikkakunnalla eri puolilla Suomea merkitsee monipuolista ja laadukasta elokuvatarjontaa tiedon ja ilon, elämysten ja oivallusten merkeissä.

Linjaukset ja toimenpiteet:

- *Tarjotaan kaupallista tarjontaa täydentävää esitystoimintaa.* Jatkossa tavoitteena on tämän toiminnan tason, laadun ja laajuuden säilyttäminen nykyisellään.
- *Laajennetaan klassikko-elokuvien saatavuutta.* Tuetaan Suomen elokuva-arkiston vanhempien klassikko-elokuvien kansainvälistä kulttuurivaihtoa yhteistyössä erityisesti festivaalien, alan toimijoiden ja Suomen ulkomaisten kulttuuri-instituuttien yhteistyönä.

AV-perinnön säilymisen turvaaminen

Suomen tavoitteena on liittyä kaikkiin kansainvälisiin sopimuksiin, joilla turvataan audiovisuaalisen perinnön suojelu. Tällä tavoin yleisenä linjana on osallistuminen aktiivisesti kansainväliseen yhteistyöhön ja toisaalta osoittaa, että Suomi ja suomalainen audiovisuaalinen perintö on osa maailmanlaajuisia audiovisuaalista perintöä.

Linjaukset ja toimenpiteet:

- *Ratifioidaan audiovisuaalisen perinnön suojelusta tehty eurooppalainen suojelusopimus* ja siihen liittyvä televisiotuotannon suojelua koskeva pöytäkirja. Yleissopimuksessa sovitaan niistä periaatteista, joilla halutaan turvata eurooppalaisen elokuvaperinnön säilyminen myös tuleville sukupolville. Sopimukseen liittyvän pöytäkirjan tavoitteena on laajentaa suojelu koskemaan myös televisiotuotantoa.

Lasten ja nuorten erityisasemasta huolehtiminen

Lasten- ja nuortenohjelmisto osana julkista palvelua

Televisiolla ja radiolla on uusien medioiden rinnalla edelleen vahva rooli lasten ja nuorten arjessa. Osana julkista palvelua yleisradiolla on erityinen asema tasavertaisen sekä kieli- ja kulttuurivähemmistöille suunnatun lasten- ja nuortenohjelmiston tarjoajana. Kotimaisen korkeatasoisen lasten- ja nuortenohjelmiston tuottaminen ja välittäminen on tärkeä tavoite. Lastenohjelmiston sisältymistä julkisen palvelun tehtäviin ollaan kirjaamassa asetukseen.

Linjaukset ja toimenpiteet:

- *Vahvistetaan lastenohjelmien asemaa osana julkista palvelua.* Lisätään lastenohjelmat ja tasarvo julkisen palvelun tehtävään Yleisradio Oy Suomessa 2010" -työryhmän esittämällä tavalla.
- *Kielinäkökohdat otetaan tarjonnassa huomioon.* Tuetaan mahdollisuuksien mukaan myös ruotsinkielisiä ja kielivähemmistöille suunnattuja sisältöjä sekä laatutuotantojen tekstitystä että jälkiäänitystä.
- *Tarjotaan enemmän laadukasta lastenohjelmaa.* Yleisradion tulisi edelleen vahvistaa lastenohjelmien asemaa lähetystoiminnassaan lisäämällä omaa ohjelmatuotantoa ja tilaamalla korkealaatuista kotimaista ohjelmistoa. Huomiota tulisi kiinnittää erityisesti koko perheelle suunnattuun ohjelmistoon.

Mediakasvatuksen ja medialukutaidon vahvistaminen

Mediakasvatusta vahvistetaan peruskouluissa yhteistyössä alan toimijoiden kanssa. Tukea suunnataan laajasti koko audiovisuaaliselle sektorille: median, elokuvan, valokuvan sekä kuvataiteen lukutaitoa edistäviin hankkeisiin. Lisäksi ohjelman mukaisesti parannetaan laajemmin alaa koskevaa tiedotusta ja

tutkimusta sekä luodaan edellytyksiä kotien ja koulujen mediakasvatustyön vahvistamiselle.

Linjaukset ja toimenpiteet:

- *Parannetaan koulujen ja mediakasvatuksen kentän toimijoiden yhteistyötä.* Erityishuomiota kiinnitetään siihen, että verkon kautta ja muulla tavoin opettajilla ja kasvattajilla on käytössään mediakasvatusta ja sen eri osa-alueita tukevia apuvälineitä.
- *Laajennetaan koulukinotoimintaa.* Tavoitteena on, että mahdollisimman moni koululainen näkee elokuvia koulupäivän aikana oikeassa elokuvateatterissa ja käsittelee näkemäänsä sen jälkeen.
- *Lisätään tietoa ja osaamista alasta.* Alan toimijoiden tulisi tukea uusien medioiden sisällön tutkimusta, tuotekehitystä ja tuotantoa.

Lasten- ja nuortenelokuvan aseman vahvistaminen

Lapsille ja nuorille suunnatut elokuvat ovat tärkeä osa suomalaista elokuvakulttuuria. Monipuolisen tarjonnan merkitys tulevaisuuden yleiskulttuurin kehittäjänä on huomattava myös koko suomalaisen elokuvatuotannon kannalta. Lasten- ja nuortenelokuvan jatkuvuuden turvaamisella on merkitys suomalaisen elokuvan tulevaisuudelle. Myös laadukkaan ja maailman elokuvakulttuuria rikkaasti edustavan ulkomaisen tarjonnan saatavuus on tärkeätä. Lastenelokuvassa on huolehdittava myös eri kieliversioiden jälkiäänityksestä.

Linjaukset ja toimenpiteet:

- *Kehitetään lasten- ja nuortenelokuvan osa-alueita.* Lisäämällä niiden kehittä-, tuotanto-, ja jakeluun ja markkinointiin käytettävää tukea asteittain sitä mukaan, kun kansallisen elokuvarahoituksen lisäys toteutetaan.

- Kiinnitetään huomiota lapsille ja nuorille suunnattujen lyhytelokuvien tuotantoon sekä samalle kohderyhmälle suunnattujen animaationsarjojen toteuttamismahdollisuuksiin.

- Tutkitaan, millaiset organisatoriset ratkaisut palvelevat parhaiten tulevaisuudessa lastenelokuvan esittämistä kouluissa ja päiväkodeissa.

Alaikäisten suojeluun tähtäävät toimet

Toteutetaan hallitusohjelman mukainen toimintaohjelma 2005-2007 lapsille suunnatun mediaväkivallan haittojen rajoittamiseksi yhteistyössä eri toimijoiden ja osapuolien kesken. Toimenpideohjelma-luonnoksessa tarkastellaan koko äänen ja (liikkuvan) kuvan sähköisen tarjonnan kenttää mukaan luettuna tietoverkkojen sisältötarjonta. Avainalueita ovat myös vanhemmuuden ja kotien tukeminen, tiedotustoiminta sekä rikollisten aineistojen poistaminen markkinoilta. Alla olevat linjaukset ovat toimintaohjelman pääkohdat.

Linjaukset ja toimenpiteet:

- *Torjutaan rikollista aineistoa.* Edetään kansainvälisten ja EU-normien toimeenpanossa ja edistetään poliisin ja tullin kansainvälistä yhteistyötä rikollisen aineiston torjunnassa. Vihjepuhelimia ja internetin käyttöturvaa kehitetään.
- *Kehitetään haitallista aineistoa koskevan aineiston sääntelyä.* Medioiden haitallisia sisältöjä koskeva sääntely on pääpiirteissään toimiva. Edistetään video- ja tietokonepelien eurooppalaisen ikärajamerkintäjärjestelmän (PEGI) laajentamista online- ja mobiililevitykseen. Selvitetään jakelukanavien muutosten myötä tarvittavat toimet ja osallistutaan alan kansainväliseen yhteistyöhön.

- *Parannetaan tiedottamista.* Uudistetaan Valtion elokuvatarkastamon tehtävät Mediasisältökeskukseksi, joka vastaisi myös ns. pehmeästä sääntelystä, eli tutkimuksesta, mediakasvatuksesta, informaatiosta ja mahdollisesti tilastoinnista.
- *Uudistetaan mediakasvatusta.* Harkitaan tarkoituksenmukaisia keinoja muun mediakasvatuksen edistämiseksi.
- *Tunnustetaan media-alan vastuu.* Televisioyhtiöiden vuonna 2004 käyttöön ottama itsesääntely, jossa erityishuomio kiinnitetään ohjelmatarjontaan ohjelmien sijoitteluun sekä suositusikärajoihin on toiminut hyvin. Edistetään eri tavoin internetin ja mobiilipalveluiden itse- ja yhteissääntelyn kehittämistä sekä alan tietämystä ja osaamista.
- *Otetaan käyttöön suodatin- ja estojärjestelmiä.* Seurataan kokemuksia nykyisin käytössä olevista estojärjestelmistä ja edistetään tarvittavia toimia.
- *Edistetään positiivisia vaihtoehtoja.* Tuetaan eri tavoin lasten- ja nuortenelokuvan saatavuutta ja levitystä. Suomessa käynnissä olevaa pelien kehittelyä tulisi tukea, etenkin vaihtoehtoisten, myös tyttöjä ja naisia kiinnostavia video- ja tietokonepelejä. Lasten turvalliseen nettiympäristöön kiinnitetään erityistä huomiota.
- *Edistetään digitaalista tasa-arvoa.* Kannustetaan toimia, jolla ehkäistään jo varhaisessa vaiheessa syntyvä digitaalinen kuilu. Tuetaan erityisesti hankkeita, joilla edistetään tyttöjen tietokoneen käyttöä. Mediakasvatushankkeiden tulisi kohdistua lasten vanhempiin, opettajiin ja muihin kasvatustyöhön osallistuviin.

- *Tuetaan perheitä ja vanhemmuutta.* Tarjotaan vanhemmille mahdollisuuksia lapsille sopimattoman aineiston saatavuuden estämiseen esimerkiksi suodatinjärjestelmillä. Mediariippuvuuden vastaista toimintaa tuetaan.

Nuorten työpajatoiminnan tukeminen

Nuorten työpajatoiminnan päätavoitteena on nuorten syrjäytymisen ennaltaehkäisy sekä nuorten osallisuuden edistäminen ja sosiaalisen kasvun tukeminen. Parhaimmillaan audiovisuaaliset työpajatyöt antavat kosketuksen avoimiin työmarkkinoihin tai avaavat nuorille mahdollisuuksia audiovisuaalisen alan ammatteihin. Suomessa on noin 230 nuorten työpajatoiminnan ylläpitäjää, joista noin 30:ssä on mahdollisuus tehdä audiovisuaalisen alan eri töitä.

Linjaukset ja toimenpiteet:

- *Kehitetään työpajatoimintaa laajapohjaisena yhteistyönä.* Työpajatoiminnan rahoittajana on pääsääntöisesti kunta. Tuetaan työpajatoimintaa siten, että työhallinto ja opetusministeriö osallistuvat toiminnan kehittämiseen ja rahoittamiseen.

Muut ehdotukset

Elokuvakulttuurin tukeminen

Suomalaisen elokuvakulttuurin monimuotoisuuden vahvistaminen

Suomalainen elokuvakulttuurin avaintoimijoita ja tekijöitä ovat *elokuvateatterit, alueelliset elokuvakeskukset, elokuvafestivaalit, erilaiset elokuvajulkaisut* sekä *muut elokuvakulttuurin toimijat*. Mahdollisuuksia ovat monimuotoinen, kehittyvä ja uudistuva elokuvakulttuurin kenttä, uhkia ovat yksipuolistuminen ja vanhojen rakenteiden jäykistyminen.

Linjaukset ja toimenpiteet:

- *Turvataan elokuvakulttuurin moniäänisyys.* Kehitetään pitkäjänteisesti avaintoimijoiden ja tekijöiden toimintaedellytyksiä elokuvakulttuurin monimuotoisuuden turvaamiseksi.

Mediataide, digitaaliset sisällöt ja pelit

Viestintävälineiden ja eri tallennusalojen ja tekniikoiden lähentymiskehitys johtaa siihen, että audiovisuaalisen kulttuurin eri osa-alueiden merkitys kasvaa. Mediataide, uuden median eri muodot, peliteollisuus, internet ja erilaisten mobiilipalveluiden ja sovellusten kehittäminen ovat voimakkaasti kasvavia ja kehittyviä aloja.

Linjaukset ja toimenpiteet:

- *Laajennetaan Suomen elokuväsäätiön toiminta-aluetta uuden median suuntaan.* Suomen elokuväsäätiön toiminta-alueen laajentaminen aloitetaan vaiheittain ja erillisrahoituksen turvin. Kehittämisessä otetaan huomioon eri toimijoiden roolit ja näiden työnjako siten, että Suomen elokuväsäätiön ydintoiminta-alue ei vaarannu.

- *Vahvistetaan mediataiteen tukirakenteita.* Mediataiteen rahoituksessa ja julkisissa tukitoimissa on tarpeen kiinnittää huomiota pitkäjänteisyyteen, jotta alan organisaatioita, rakenteita, kehitys-, tutkimus- ja tuotantotoimintaa voidaan kehittää nykyistä tehokkaammin. Myös mediataiteen arkistointijärjestelmän vakiinnuttaminen on tärkeä tavoite.
- *Tuetaan pelinkehittämisen verkostoja.* Kilpailukyvyyn vahvistamiseksi ja uutta luovien projektien käynnistämiseksi on tärkeitä tukea verkostoja, jotka lisäävät yhteisiä toimintatapoja ja kehittävät hankkeita sekä esitävät tiedonvaihtoa pelialalla. Julkisen sektorin toimenpiteillä voidaan vaikuttaa toimialan kehittymiseen. Alan koulutuksessa ja tutkimuksessa voidaan kehittää liikkeenjohdollista osaamista ja toisaalta löytää uusia omintakeisia painopistealueita.
- *Tuetaan yhteispohjoismaisen media-ohjelman perustamista.* Pohjoismaiden ministerineuvoston kulttuuriyhteistyön rakenteiden uudistamisen yhteydessä asetetaan tavoitteeksi, että perustetaan yhteispohjoismainen media-ohjelma. Tuen kohteena olisi ainakin ohjelman alkuvaiheessa peliala. Erytishuomion kohteena olisivat lapsille ja nuorille suunnatut kehittävät sisällöt.

Esimerkkejä audiovisuaalisen politiikan kentältä

Elokuvan julkinen tuki ja valtion verotulot

Pitkän näytelmäelokuvan tuotanto-, markkinointi-, esitys- ja levitystiedot antavat perusteellisen kuvan elokuvan tuotannosta, sen työllistävästä vaikutuksesta sekä julkisten tukirahojen tuloutumisesta takaisin valtiolle ja kunnille. Esimerkkinä on vuonna 2002 ensi-illassa ollut pitkä näytelmäelokuva "Menolippu Mombasaan".

Elokuvan tuotantobudjetti oli noin 1,28 miljoonaa euroa ja markkinointikustannukset noin 230 000 euroa. Suomen elokuvasäätiö myönsi tuotantotukea (ennakko- ja jälkituki) elokuvalla noin 677 000 euroa ja markkinointi- ja levitystukea 70.000 euroa ja elokuvan markkinatestaukseen 5.000 euroa. Elokuva esitettiin elokuvateattereissa 25 kopiolla ja katsojia elokuva sai lähes 150 000. Pääsylipputulot elokuva keräsi 1 miljoonaa euroa. Vuoteen 2004 mennessä elokuvan vuokravideoita ja -DVD-tallenteita myytiin noin 3 600, joista DVD-tallenteiden osuus oli noin puolet. Videoita ja DVD-tallenteita myytiin noin 29 000, joista DVD-tallenteiden osuus oli noin kolmannes.

Elokuva työllisti tuotannossa 62 henkilöä, jälkituotannossa (kuvan käsittely, äänityöt, score mu-

siikki) 33 henkilöä, 45 näyttelijää (nimetyt roolihenkilöt), 9 musiikkiartistia, 54 muusikkoa, 150 nimettyä näyttelijäavustajaa sekä lisäksi satoja avustajia yhteensä 17 yhdistyksen, seuran ja järjestön kautta avustajiksi joukkokohtauksiin ym., sekä lisäksi markkinoinnissa 10 henkilöä.

Verotuksen myötä valtiolle kertyi arvonlisäveroa elokuvan tuotanto-, markkinointi-, esitys- ja levitysvaiheissa yhteensä noin 250 000 euroa. Alihankintapalveluiden lisäksi elokuvatuotanto maksoi palkkoja, joista valtiolle kertyi tuloveroja, noin 400 000 euroa, eläkekuluja noin 42 000 euroa ja muita henkilöstösivukuluja noin 24 000 euroa.

Vertauksena verokertymiin Rukajärven tie -elokuvan, jonka tuotantokustannukset olivat noin 2 miljoonaa euroa, Suomen elokuvasäätiön myöntämä tuotanto- ja markkinointituki yhteensä noin 740 000 euroa, joka sai katsojia elokuvateattereissa noin 420 000 ja joka on menestynyt myös video- ja DVD-levityksessä, arvonlisäverokertymä oli jopa noin 850 000 euroa, palkkoja ja palkkioita maksettiin yhteensä noin miljoonaa euroa ja veroina ja sosiaaliturvamaksuina tilitettiin noin 370 000 euroa.

* * *

ArviD-klusteriohjelma

Liikenne- ja viestintäministeriö käynnisti helmikuussa 2004 kaksivuotisen ja kaikille toimijoille avoimen digitaalisen television käyttöä ja sisältöliiketoimintaa edistävän ArviD-klusteriohjelman.

ArviD-klusteriohjelmalla tuetaan helppokäyttöisten ja innovatiivisten palveluiden kehittämistä digitaaliseen televisioon, parannetaan digitaalisen television palvelutuotannon perusedellytyksiä ja luodaan toimialan laaja yhteistyöverkosto.

ArviD-ohjelmalla rahoitetaan erilaisia digitelevioprojekteja. Horisontaaliset projektit hyödyttävät koko toimialaa. Horisontaaliprojekteista on meneillään digitaalisen television palvelukehittäjien suunnitteluoppaan päivittäminen. Muissa ArviDn horisontaaliprojekteissa tullaan mm. selvittämään tekijänoikeudellisia kysymyksiä, luomaan digitaalisen television kehityspolku, analysoimaan ansaintalogikoita sekä tarjoamaan testauspalveluja digitaalisen television palveluntarjoajille.

ArviD-ohjelma rahoittaa myös julkishallinnon esiselvitys-, arviointi- tai testaustyyppisiä monikanavahankkeita sekä yritysprojekteja, joissa ohjelma toimii yhteistyössä Tekesin kanssa. ArviD-ohjelma tekee tiivistä yhteistyötä tutkimuslaitosten ja järjestöjen kanssa. Ohjelmalla edistetään myös digiteleviotoimialan kansainvälistä kilpailukykyä.

Digitaaliseen televisioon tarvitaan hyvää sisältöä ja helppokäyttöisiä palveluja. Suomalaisilla yrityksillä on hyvät valmiudet kehittää näitä palveluja. Tavoitteena on, että digitaalisen television sisältöliiketoiminta antaa yrityksille mahdollisuudet myös kansainvälistyä.

ArviD-ohjelman Internet-sivut löytyvät osoitteesta www.arvid.tv

* * *

Digitaalisen television lisäpalvelujen mahdollisuudet

Opetusministeriön tilaama selvitys digitaalisen television lisäarvopalveluista valmistui huhtikuussa 2004. Selvitys on yksi hallituksen tietoyhteiskunta-

ohjelman sähköistä liiketoimintaa, sähköisiä sisältöjä ja palveluita koskeva toimenpide. Selvityksen mukaan digitaalisen television lisäarvopalvelujen kehittämisessä opetusministeriön hallinnonalalla on erityisiä mahdollisuuksia kirjastolaitoksen, kulttuuritoimen ja museoalan alueella, nuorisotyön, liikunta-alan sekä yleisen kansalaistaidon edistämisen alueella, yleissivistävän koulutuksen alueella, sekä vapaan kansansivistystyön ja järjestötoiminnan alueella.

Selvityksen mukaan tulisi laatia koordinoitu rahoitus- ja kehitysohjelma pilottipalvelujen aikaansaamiseksi, samoin kuin toimintatavoiksi julkisen sektorin, kaupallisen sektorin ja kolmannen sektorin yhteistyölle näiden palvelujen luomisessa. Pk-yrityskentällä tulisi edistää uusmedian tekijöiden ja televisiotuottajien välistä yhteistyötä. Sisällöntuotannon kehittämiseksi voitaisiin järjestää säännöllisiä seminaareja, joissa sekä kotimaisia että ulkomaisia menestystarinoita käytäisiin läpi. Näin voitaisiin lisätä tietoa ja arvostusta alalla. Lisäksi MHP-sovelluksille voitaisiin jakaa oma palkinto, jolla lisättäisiin digitaalisen television lisäarvopalvelujen tunnettuutta, tyyppiä "MHP Finlandia".

Digitaalisen television läpilyöntiin vaikuttavat osaltaan lisäarvoa tuovat uudet ja mielekkäät ohjelmasisällöt ja niihin liittyvät lisäpalvelut. Audiovisuaalisen alan tuottajat tarvitsevat mahdollisuuksia kehittää digitaaliseen televisioon soveltuvia ohjelmasisältöjä ja testata niiden toimivuutta käytössä olevilla digitaalisilla jakelukanavilla.

Selvityksessä on kartoitettu niitä mahdollisuuksia ja esteitä, joita digitaalisten lisäarvopalveluiden kehittämisessä on ottaen huomioon digitaalista televisiotoimintaa koskevat tekniset ja toiminnalliset ratkaisut. Selvityksen tarkoituksena on edistää alan riippumattomien tuottajien digitaaliseen televisioon soveltuvien ohjelmasisältöjen lisäpalveluiden kehittämistä sekä toimivuuden testaamista.

Selvitys antaa yleiskuvaa ja luo pohjaa keskustelulle lisäpalveluiden mahdollisuuksista sekä ideoi tulevia kehityssuuntia ja yhteistyömahdollisuuksia. Tärkeimpiä kysymyksiä ovat nykyisten lisäpalveluiden laatu ja ominaisuudet sekä kysymys siitä, millä aluilla lisäpalveluiden sisältöjä voi syntyä. Sisältöjen syntyyn ja kehittämiseen vaikuttavat olennaisesti

teknisten alustojen (erityisesti MHP) asettamat reunaehdot.

Digitaalisen television lisäarvopalvelut sisällöntuotannossa - tilannekatsaus (Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2004:19) on luettavissa osoitteessa <http://www.minedu.fi/julkaisut/kulttuuri/2004/tr19/tr19.pdf>

* * *

Villilä Studiot

Villilään on rakentumassa kansainvälinen elokuvatuotantokeskus. Villilä studiot haluaa tarjota elokuvatuotantoyhtiöille valmiin, korkealaatuisen tuotantoympäristön ja alan osaamisen sekä välittää kaikki tuotantoon liittyvät palvelut yhteistyöyrityksensä toteuttamina. Palvelukokonaisuus sisältää kaikki elokuvatuotannon tarvitsemat resurssit: studiot, kuvauspaikat, tuotantohenkilöstön ja elokuvantekoon liittyvän välineistön sekä osarahoituksen.

Elokuvatuotantoklusterin ydintoiminnot sijaitsevat historiallisessa Villilän kartanomiljöössä. Kahdeksan hehtaarin alueelle on saneerattu tähän mennessä yli 2100 m²:n tuotantotilat, joiden sydän on 860 m²:n elokuvastudio. Yritysverkoston toiminta-alueen kehittämiseksi on luotu mittava kolmevuotinen hankeohjelma, jonka puitteissa on käynnistynyt mm. majoitustilojen saneeraus kuvausryhmien käyttöön. Villilän vahvuuksia ovat studion lisäksi lähiseudun monipuoliset kuvausympäristöt; Satakunta on kuin Suomi pienoiskoossa. Porin kyljessä sijaitsevaan Nakkilaan on myös hyvät kulkuyhteydet, Villilään on vain kahden ja puolen tunnin ajomatka Helsingistä, rautatie menee sadan metrin päästä ja lentokentälle on 15 minuutin ajomatka.

Villilän elokuvatuotantokeskuksen perustamisella ja alan osaamisen vahvistamisella on tarkoitus luoda Satakuntaan uusi, merkittävä elinkeinohaara; elokuvateollisuus ja sen mukanaan tuomat liitännäispalvelut. Nakkilan kunnan omistaman elokuvakeskuksen liiketoimintaa ja infrastruktuuria kehitetään mm. Satakuntaliiton ja Satakunnan TE-keskuksen tuella. *"Villilän elokuvakeskus on yksi Satakunnan maakuntavaltuuston hyväksymiä kärkihankkeita, joi-*

den kehittämiseen Satakuntaliitto ja muut maakunnan toimijat ovat sitoutuneet", tähdentää maakuntajohtaja Pekka Turunen. Elokuvatuotantoklusterin dynamona tulee toimimaan Nakkilan kunnan ja Porin kaupungin yhdessä perustama Villilä Studiot Oy.

Nakkilan kunta yhdessä koko Satakunnan kanssa on lähtenyt määrätietoisesti rakentamaan elokuvaja televisioalan osaamiskeskittymää Villilään. Nakkilan kuntastrategiassa se on keskeinen tavoite ja kunta on sitoutunut siihen pitkällä aikavälillä. Tätä tarkoitusta varten kunta hankki omistukseensa Villilän kartanon vuonna 2002. Länsi-Suomen tv- ja elokuvakeskuksen toiminta käynnistyi vuonna 2003. Alaan liittyvää audiovisuaalista koulutusta on annettu Nakkilan kunnan ylläpitämässä Satakunnan käsi- ja taideteollisuusoppilaitoksessa (SKTO) vuodesta 1987 lähtien.

Käynnistysvaiheen aikana Villilässä kartoitetaan maakunnan alueelta löytyviä kuvauspaikkoja ja palveluja sekä kehitetään tuotantokoulutusta. Tuotantokoulutus toteutetaan Villilässä kuvattavien elokuvien yhteydessä. Tavoitteena on kouluttaa työvoimaa, joka voi toimia tulevaisuudessa Villilän studiolla toteutettavien tuotantojen avustaja- ja työntekijätehtävissä. Koulutus toteutetaan Satakunnan TE-keskuksen rahoittamalla ESR ja EMOTR -tuella.

Ensimmäinen Villilässä tehty pitkän elokuvan tuotanto oli "Sibelius", josta yli kuusikymmentä prosenttia kuvattiin Villilän studiolla. Villilän tulevaisuuden kehityssuunnitelmissa on myös muiden elämysteollisuuden palvelujen sekä alan rahoituksen ja sponsoroinnin rakenteiden kehittäminen.

* * *

Kainuun etu - kulttuurin yrityshautomo ja tietopankki

Hankkeen vastuullisena toteuttajana on kuntien omistama osakeyhtiö Kainuun Etu Oy, joka on Kainuun kuntien omistama maakunnallinen elinkeinoyhtiö. Kulttuuriala kuuluu matkailun ja elämystuotannon toimialaan.

Kurkistus taustaan. Kulttuurin työllistyvyys ja sosioekonominen merkitys maaseutualueella - Kainuu case (Poranen, Karppinen, Airo-Karttunen, Oulun yliopisto/KKK WP 35, 2001) -tutkimus osoitti, että matkailu, yrittäjyys ja liiketoiminnallinen osaaminen ovat keskeisimmät asiat, jotka Kainuun kulttuurialan toimijat näkevät todellisina mahdollisuuksina kulttuurialan kehittämiseksi ja ennen kaikkea itsensä työllistämiseksi.

Samoin Opetusministeriön Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan aluekehittämisen toimenpideohjelma vuosille 2003-2013 (Alueiden vahvuudeksi, Opetusministeriön julkaisuja 2003:22) sekä hallituksen ohjelma painottavat, että alueiden menestys tukee koko kansantalouden kasvua ja heijastuu koko maahan.

Kulttuurisidonnaisten yritys- ja palvelutoimintojen neuvontapalveluiden kehittäminen on uusi askel kohti kulttuurialan toimintojen ammattimaistamista. Uusi liiketoiminta-ajattelu vaatii muutoksia asenteissa ja prosessi etenkin alkuvaiheessa voi olla hidas. On tärkeää, että kulttuuriala liitetään alusta asti muihin elinkeinojen kehittämispalveluihin. Näin saadaan syntymään selvää synergiahyötyä muun muassa liiketoimintaosaamisessa. Samalla huolehditaan siitä, että kulttuurinen substanssi-osaaminen pysyy korkeatasoisena. Tavoitteena on uuden liiketoiminnallisen kulttuurialan yrityssukupolven synnyttäminen.

Valtakunnallisen verkon kehittäminen on merkittävä askel maaseudun elinvoimaisuuden tukemiseksi. Erityisen tärkeää on saada toimivat kulttuuripankit maaseudulle katvealueisiin, jotka sijaitsevat suhteellisen kaukana kulttuurin olemassa olevista tukirakenteista (esimerkiksi alueelliset taidetoimikunnat). Näin hanke palvelee valtakunnallisen maaseudun kokonaisvaltaisen kehittämissuunnitelman tavoitteita erityisesti kehittämällä ja tarjoamalla toimintamallin kulttuuriteemaryhmän osaluokkaan, miten kehittää kulttuurialan yrittäjyyttä maaseudulla (kulttuurin ja taiteen kehittäminen maaseutualueella).

Kulttuurin palvelukeskus on tärkeä osa Kainuun vuoden 2000 kehittämissuunnitelmaa. Kainuun toimiminen alkuvaiheessa kulttuuripankin testauspaikkana on perusteltua muun muassa maakunnan erit-

täin aktiivisen ja laadukkaan kulttuurin toimijakentän vuoksi. Esimerkkeinä mainittakoon Kuhmon kamarimusiikki ja Ristijärven Nuori Teatteri. Kainuussa avattiin vuonna 2004 maan ensimmäinen digitaalinen elokuvakeskus, jonka taustalla on elokuvatuottajien Marko Röhrin ja Ilkka Matilan Digital Cinema Matila Röhr.

Testausvaiheen aloittamista Kainuusta ja koko maakunnan laajuusena puoltaa myös Kainuun alkava hallintokokeilu, jolloin laajempia kokonaisuuksia voidaan kehittää joustavasti. On tärkeää, että kulttuuripankkitoimintaa testataan nimenomaan maakunnallisessa mittakaavassa. Näin hanke aktivoi kulttuurikenttää laajemmin kuin pelkästään kunnallisessa tai seudullisessa laajuudessa. Kainuun hallintokokeilu antaa mahdollisuudet ja puitteet myös joustavoittaa hankkeen toiminnan vakinaistamista.

Kainuun kehittämissuunnitelman linjausten mukaisesti kulttuurin keskeiset laadulliset tavoitteet ovat kulttuuri- ja liikuntamatkailun ohjelmatuotannon kehittäminen, kulttuuriteollisuuden sisältötuotannon kehittäminen, yritysten yhteistyön lisääminen, tapahtumien ja käyntikohteiden laadullinen parantaminen sekä ulkomaalaisten kävijöiden lisääminen. Kulttuuriala tarvitsee koulutusta kulttuurin tuoteistamiseen, markkinointiin, ohjelmapalveluihin sekä tapahtumien ammattimaiseen kehittämiseen yritystoimintaperusteiseksi. Yritystoiminnan kehittämisessä on ensisijaista uuden yrittäjyyden edistäminen ja yritysten palveluiden parantaminen. Kulttuuritoimialan kehittämissuunnitelmissa lisätään kulttuuriteollisuuden sisältötuotannon kehittämistä. Tapahtumatuotantoa kehitetään ympärivuotiseksi. Yhteistyöllä lisätään uusien tuotteiden syntymistä elämystuotantoon. Kulttuuriteollisuusajattelussa on mukana yhtymäkohtia muihin toimialoihin. Yhdistäviä tekijöitä ovat muun muassa uusi teknologia, multimedia ja uudet tuotantotavat.

Mitä alueiden vahvuudeksi on tullut tehtyä

Kuntia on kannustettu sekä sisäiseen että kuntarajat ylittävään yhteistyöhön. Samalla haetaan ja nostetaan esille alan toimijoita ja alalle toimintaa suunnittelevia.

Yhteistyössä Oulun yliopiston Kajaanin yliopistokeskuksen kanssa on suunniteltu alan koulutusta, jotta tietotaitoa voidaan hyödyntää muun muassa uuden teknologian käyttöönotossa sekä luovuuden tukemisessa. Koulutusta on suunniteltu myös valtakunnallisesti siten, että mukana on muun muassa italialaiset.

Uudelle tapahtumahankkeelle on saatu rahoitusta ja näin ollen saadaan monipuolistettua Kainuun Etu Oy:n yhteydessä tehtävää kulttuuriryötä.

Kajaaniin valmistuneen Digital Cinema Matila Röhrin kanssa yhteistyössä on aloitettu osahanke, jossa edistetään digitaalisen elokuvan ja yleensäkin digitekniikan kehittämistä. Digitaalitekniikan kehittyminen etenee niin suurella vauhdilla, että alalla toimivien yrittäjien tai sinne aikovien on pysyttävä vauhdissa mukana luotaamalla jatkuvasti alan kenttää ja hankkimalla koulutusta.

Pääasiassa verkossa toimivan yrityshautomo- ja kiihdyttämötoiminnan osalta on edetty Internet-sivuston perustamisvaiheeseen. Kainuu on laboratoriomainen kenttä, jossa on kannattavaa ottaa uudet toimintatavat ensimmäisenä käyttöön ja tutkia sitä kautta laajentamista valtakunnan tasolle. Toimintaa puoltaa Kainuun hallintokokeilu.

Yhteistyötä on tehty ja viritelty muun muassa kulttuurialan yliopistoyksiköiden, alan yritysten ja yrittäjiksi aikovien, museoiden, kuntien ja kaupunkien kulttuuri- ja yritystoimen, kolmannen sektorin toimijoiden, taidetoimikunnan, Virtuusin, aluekeskusohjelma Generaattorin sekä muiden kulttuurihankkeiden kanssa.

Hanke on ollut mukana synnyttämässä uusia kulttuurialan työpaikkoja ja vakiinnuttamassa olemassa olevia työpaikkoja. Perustamisvaiheessa on autettu suoraan kolmea uutta yritystä sekä yhtä osuuskuntaa. Välillisesti on oltu mukana puolenkymmenen yrityksen kehittämisessä. Uusille yrityksille on lisäksi etsitty työmahdollisuuksia sekä kontakteja sekä alueella että valtakunnallisesti. Yhteistyö nuorten yrittäjien esihautomona toimivan Intotalon kanssa toimii.

Seuraavassa on lueteltu muutamia hankkeen kanssa yhteistyössä olevia toimijoita: Kuhmon Virtuosi eli Kamarimusiikin osaamiskeskus, Kainuussa toimivat televisio-ohjelmien tuotantoyhtiöt Futura

Rasources ja Black Lion, Nuorten yrittäjien Intotalo, sisällöntuotantoyritys Momentti, Kajaanin kehittämiskeskus, Oulun yliopisto, kuntien elinkeinotoimesta vastaavat henkilöt, Taito Siiran TS-visio, Digital Cinema Matila & Röhr, Matila & Röhr Productions, Fantasiafilmi Oy, Tekes, Diges, Kainuun TE-keskus, eri ministeriöt, aluekeskusohjelma Generaattori - hanke, Kajaanin kaupunginteatteri, alueen harrastajateatterit, Kajaanin puhelinosuuskunta, Sony Finland, Hedcom, Kodak Europe ja Suomi, Kajaanin JazzKevät, Media Salles.

Yritysten kautta on etenemässä muun muassa ohjelmaformaattien suunnittelu ja toteuttaminen, peliteollisuuden ja hyvinvoinnin yhdistäminen sekä Kajaani-TV:lle toimivien tuotantoyhtiöiden toiminnan kehittäminen. Tapahtumahankkeen kanssa yhteistyötä on suunnitteilla Kainuun matkailua tukevien elokuva-alan festivaalien järjestäminen.

* * *

Vaihtoehtoiset sisällöt

Elokuvan jakelun todennäköinen digitalisoituminen on elokuvateattereille sekä suuri haaste että loistava mahdollisuus. Tämän hetken arviointien mukaan yhden salin digitointi maksaa n. 120 000 euroa. Maailmanlaajuista 35 mm:n standardia vastaavaa digitaalista projisointistandardia ei kuitenkaan ole sovittu. Arvioiden mukaan teatterit saattavat erikoistua kahteen suuntaan: isot multiplex -teatterit korkealaatuiseen ensi-iltaelokuvien D - cinemaan. Pienet teatterit ja muut toimijat vaatimattomamman laadun ja muun ohjelmiston E - cinemaan.

Elokuvateattereiden liikevaihdosta valtaosa tulee pääsylippujen myynnistä. Teatterin tulot jaetaan teatterin ja esitysoikeuden haltijan eli levittäjän kesken. Jakosuhte vaihtelee jonkun verran maittain ja elokuvittain mutta esimerkiksi Euroopassa alan johdettava tutkimuslaitos Screen Digest käyttää jakosuhteena 50-50 %. Suomessa tulot jakautuvat 8 %:n arvonnisäveron jälkeen keskimäärin n. 57 % teattereille, 43 % levittäjille.

Elokuvateatterit saavat tuloja myös oheismyynnistä (makeiset, virvokkeet jne.). Parhaimmillaan

oheismyynnin osuus voi olla jopa 25-30 % teatterin liikevaihdosta. Suomessa lukema on selvästi alhaisempi. Toinen lisätulojen lähde on ennen elokuvaa esitettävät mainokset. Niiden osuus liikevaihdosta on EU - maissa arvioitu n. 10 prosentiksi. Lisäksi teattereita käytetään pienessä mitassa kokouspaikkoina tai eri yleisötilaisuuksien näyttämöinä. Erityisesti päivän teattereille hiljaisempia tunteja on pyritty myymään muuhun käyttöön. Multiplex -teattereiden yleistyminen ja niiden korkea varustelutaso on lisännyt oheistoimintojen mahdollisuuksia vaikka ohjelmisto onkin pysynyt edelleen elokuvissa.

Monikäyttöisyys ja uudet ohjelmistomahdollisuudet

Sitä mukaa kun elokuvateatterit hankkivat hyväta-soisia digitaalisia projektoreita, mahdollisuudet muunkin kuin elokuvaohjelmiston esittämiseen kasvavat. Alternative content/vaihtoehtoinen sisältö tarkoittaa kaikkea mahdollista yleisölle tarkoitettua valkokankaalle heijastettavaa ohjelmistoa.

Screen Digest on arvioinut raportissaan vuodelta 2003, että neljäsatoista EU-maassa uudet sisällöt voisivat tuoda noin 15 miljoonan euron lisätulot elokuvateattereille vuoteen 2008 mennessä. Samoin Screen Digest arvioi, että teattereiden digitoinnin mahdollistama teattereiden käyttö muuhunkin kuin elokuvien esittämiseen voisi lisätä niiden tuloja jopa 20-25 miljoonaa euroa vuoteen 2008 mennessä.

Tällä hetkellä elokuvateatteripuolella nopeimmin kasvaa mainosten esittämisen digitointi. Norja on siirtynyt kokonaan digitaalisten mainosten esittämiseen ja monessa Euroopan maassa tuhansia teattereita varustetaan vuoden 2004 aikana mainosten esittämiseen sopivilla - tosin teknisesti elokuvan esittämisen kelpaamattomilla - digitaalisilla projekteilla. Mainontaa ei kuitenkaan lueta käsitteen piiriin.

USA:ssa ja Euroopassa on jo 1990 - luvun lopulta lähtien toteutettu kymmeniä hyvinkin erilaisia vaihtoehtoisen sisällön hankkeita. Alalle on syntynyt sekä uusia tuottajia että ohjelmistojen levitysyhtiöitä. Osa vanhoista yrityksistä näkee alueella uusia liiketoiminnan mahdollisuuksia. Tähän saakka eloku-

van ulkopuolinen ohjelmisto on koostunut enimmäkseen urheilusta, musiikista, teatterista, televisio-ohjelmista ja peleistä.

Kokeiluista voi päätellä, että tekniikka ei ole este. Mitä tahansa ohjelmistoa saadaan riittäväällä laadulla välitettyä satelliitin, kaapelin tai fyysisten kappaleiden avulla mistä tahansa minne hyvänsä. Elokuvan levityksessä esitysoikeusmekanismit ovat vakiintuneet, samoin tulojen jakokäytäntö. Alternative content -puolella esitysoikeusmallit ja liiketoimintamallit ovat vasta muotoutumassa. Parhaiten menestyvät tarjonnaltaan poikkeukselliset ja lisäarvoa tuovat tapahtumat, joilla ei ole varsinaista kilpailijaa paikkakunnalla.

Tietoa, tekniikkaa ja pilotteja tarvitaan. Sekä elokuvateatterit, yleisö että ohjelmiston tarjoavat ovat tällä hetkellä vasta löytämässä uudet mahdollisuudet. Jos elokuvateatterit eivät hanki digitaalisia projekteita, kehitys tuskin lähtee liikkeelle. Toisaalta, jos kiinnostavaa uutta ohjelmistotarjontaa ei ole, yleisön mielenkiinto ei herää. Kajaaniin syksyllä 2004 avattuun elokuvateatterikeskukseen hankittiin Suomen ensimmäinen digitaalinen elokuvateatteri-projektori.

Julkisen tuki on tarpeen alkuvaiheessa. Koska alternative content/vaihtoehtoinen sisältö on sekä käsitteenä uusi että toimivana markkinana erittäin pieni, on julkista tukea suunnattava toiminnan alkuvaiheeseen. Erityisesti on tuettava uusien yritysten syntymistä alueelle ja niiden kansainvälistä verkostoitumista. Tarvitaan sekä esitysoikeuksiin, ohjelmiston koostamiseen ja siirtoon sekä markkinointiin ja yhteistyöprojekteihin liittyviä erikoistuneita osaajia, tekijöitä ja yrityksiä.

Esimerkkejä vaihtoehtoista sisällöistä

Ranskan VTHR (Video Transmission en haute Résolution) on vaihtoehtoisen ohjelmistotarjonnan kokenein toimija maailmassa. Sillä on Ranskassa yli 300 toimipistettä pääosin pienissä kaupungeissa tai kylissä (kulttuurikeskuksissa yms.). Yleisölle on tarjontaa jalkapallo-otteluista balettiin ja oopperaan, sirkuksesta extremelajeihin ja teatteriesityksiin. Esityksiä on vuosittain n. 30 erilaista ohjelmistoa. Tä-

hän mennessä yli 200 erilaista tapahtumaa. Osan ohjelmistosta VTHR tuottaa ja kuvaa itse, sillä on myös satelliittilähetyksiin sopiva laitteisto ohjelmansiirtoon.

Lipuhinnat vaihtelevat parista eurosta 2-6 euroon tapahtujasta riippuen. Saleihin mahtuu yleensä 200-300 katsojaa. Suosituimpia ovat olleet jalkapallon arvokisaottelut, vähiten katsottuja sinfonia-konsertit ja ooppera. Elokuvia VTHR ei juuri esitä, tekninen taso ei ole kilpailukykyinen elokuvateattereiden kanssa. VTHR on vahvasti Ranskan valtion tukee toimintaa ja osa maan kulttuuri- ja aluepolitiikkaa.

Kansainvälisellä United Cinemas International (UCI) -elokuvateatteriketjulla on varsin paljon kokemusta vaihtoehtoisesta ohjelmistotarjonnasta nimenomaan perinteisessä elokuvateatteriympäristössä. Ketjulla on teattereita mm. Englannissa, Espanjassa, Irlannissa, Italiassa, Itävallassa Saksassa sekä Puolassa ja Unkarissa. Yhtiö on esittänyt mm. Bon Jovin rock-konsertin livenä 25 teatterissaan vuonna 2002, näyttänyt jalkapallo-otteluja, extreme-urheilulajeja, järjestänyt videopeliturnajaisia, play-station-turnauksia jne. UCI Kinowelt Saksassa on tehnyt sopimuksen Bundes-liigan ottelujen esittämisestä, samoin kuin Mestareiden liigan ja EM tai MM - kisojen otteluista. Katsojan on maksettava vähintään 2.5 euroa makeisista tai virvoitusjuomista, varsinaista pääsymaksua ei ole. UCI Kinowelt maksaa puolestaan televisioyhtiöille (ARD tai ZDF) 0.50 euroa jokaisesta katsojastaan.

Ruotsin Folket Hus & Parker -elokuvateatteriketju toimii pienillä paikkakunnilla, usein työväentalojen yhteydessä. Ketjulla on kahdeksan digitaalista salia mm. Kiirunassa, Jällivaarassa ja Smedjebackenissa. Teattereiden tekninen varustus on lähinnä E -cinema tasoa mutta koska salit ovat varsin pieniä, laatu on riittänyt myös elokuvien esittämiseen. Tähän mennessä FHP on esittänyt yli 30 ruotsalaista elokuvaa digitaalisesti. Varsinkin amerikkalaisen ohjelmiston saanti on ollut hankalaa. Mutta toukokuun lipussa 2004 viidessä FHP:n teatterissa nähtiin digitaalisesti The Day After Tomorrow - yksi vuoden suurimmista spehtaakkelielokuvista.

FHP on esittänyt myös Broadway -musikaaleja ja jalkapallon EM 2004-kisojen ottelut neljällä paik-

kakunnalla HD -kuvana. Ketju on aktiivisesti hakenut myös suomalaisia elokuvia ohjelmistoonsa, mutta toistaiseksi ilman tulosta. Syynä ovat olleet liian pienet esityskorvaukset suomalaisille tuottajille.

* * *

Euro 1080 -digitaalinen HDTV -kanava

Vuoden 2004 alussa aloitti toimintansa ensimmäinen eurooppalainen satelliittijakeluun perustuva HDTV - kanava Euro 1080. HD eli High Definition tarkoittaa käytännössä terävämpää ja parempaa kuvanlaatua ja lähinnä elokuvateattereista tuttua 5.1 surround - äänentoistoa. Tarkempi, terävämpi ja häiriöttömämpi kuva johtuu sen korkeammasta resoluutiosta: HDTV -kuvassa on 1080 viivaa analogisen televisiokuvan viivojen ollessa 575. Nykyinen analoginen televisiokuva sisältää 414.720 pikseliä, HD - kuvassa niitä on parhaimmillaan yli 2 miljoonaa pikseliä. Kuvan muoto on laajakangaskuva.

HD - signaali lähetetään digitaalisessa muodossa ASTRA - satelliitin kautta yhtiön päämajasta Betzorfista Luxemburgista.

Euro 1080 sisältää kaksi kanavaa. **Pääkanava** on suunnattu yksittäisille kotitalouksille ja ohjelmaa tarvitseville yrityksille kuten sport-baarit, hotelliketjut, ravintolat, konferenssikeskukset jne. Jälkimmäisten kautta kanavan ideaa pyritään lanseeraamaan laajoille kuluttajajoukoille. Kanava aloitti neljän tunnin päittäisellä ohjelmatarjonnalla. Ohjelmisto näyttää sisältävän tällä hetkellä paljon musiikkia, sekä pop - että klassisen musiikin konsertteja ja suoria lähetyksiä merkittävistä eurooppalaisista tilaisuuksista.

Event Channel on taas suunnattu pääosin digitaalisille elokuvateattereille. Kanava lähettää joko suoria tai nauhoitettuja lähetyksiä: konsertteja, teatteria, oopperaa, urheilua, festivaalityyppisiä tapahtumia jne. Jalkapallon vuoden 2004 EM-kisat näkyivät kymmenissä eurooppalaisissa elokuvateattereissa nimenomaan event-kanavan kautta. Ruotsissa

EM -jalkapalloa pystyi seuraamaan kahdeksassa elokuvateatterissa.

Tässä vaiheessa event -kanavan elokuvatarjonnasta ei ole tarkkaa tietoa, mutta elokuvat eivät näytä olevan sen päätarjontaa. Elokuvien esitysoikeudet myydään yleensä maittain, joten kanava joutuu esitysoikeudellisten pulmien eteen. Kanava tarjoaa puolen vuoden ohjelmistopakettia, jossa luvataan kuusi live- ja kuusi nauhoitettua lähetystä. Toiminta-ajatus on, että Event -kanavan ohjelmisto toimii parhaiten kollektiivisessa katselutilanteessa.

Jos elokuvateatteri haluaa Euro 1080 - kanavan näkymään valkokankaalla, perusinvestoinnit ovat vuoden 2004 arvion mukaan 75.000-120.000 euroa valkokankaan koosta riippuen. Teatteri tarvitsee satelliittivastaanottimen, signaalin purkua ja esittämistä varten dekooderin, serverin ja digitaalisen HD-kuvaa esittävän projektorin.

Euro 1080 - kanavan taustalla on Antwerpeniin sijoittunut **Alfacam** - niminen yhtiö, joka on erikoistunut kansainvälisiin television tarvitsemiin lähetys- ja tuotantopalveluihin, studioihin ja kuvauskalustoihin.

Euro 1080 ja Suomi

Kanava näkyy Suomessa vain satelliittivastaanottimien välityksellä eli televisiokanavien digitointi ei suoraan tuo sitä kaikkien ulottuville. Lyhyellä tähtämällä kanavan katsojakunta ei meillä muodostune kovin laajaksi. Digitaalisen elokuvateatteriverkoston laajentuessa Euro 1080 event - kanavalla saattaisi olla myös elokuvateattereita kiinnostavaa tarjontaa ns. vaihtoehdoisen sisällön puolella. Yleisön kiinnostuksesta tällaista tarjontaa kohtaan on toistaiseksi valitettavan vähän näyttöjä. Kanava tarjoaa urheiluviihdettä meillä pystyy kollektiivisessa ympäristössä katsomaan jo varsin runsaasti muutenkin: ravintolat ovat hyödyntäneet suurten urheilutapahtumien lähetyksiä jo vuosikymmenen verran.

Kanavan tarjonta saattaa kiinnostaa myös muita kuin elokuvateattereita. Signaalin vastaanottaminen ja projisointi voi toimia hyvin myös muissa julkisissa tiloissa, jos tarjonnan sisältö kiinnostaa yleisöä.

* * *

Elokuvan jakelu internetissä

Laajakaistayhteyksien yleistymisen, liikkuvan katseluun tarvittavien ohjelmistojen kehittyminen, kotitietokoneiden tehon kasvu, ja lisääntynyt piratismi ovat tuoneet elokuvat tarjolle myös internetissä. Ylivoimainen valtaosa nettijakelussa olevissa pitkistä elokuvista on jakelussa laittomasti ja tekijänoikeuslakien vastaisesti. Koko maailmanlaajuisen elokuva-alan suurena haasteena on voida toteuttaa elokuvan laillinen internetjakelu, niin että siitä saa hyödyn koko arvoketju. Enimmäkseen elokuvien internetjakelu koskee kotikatselua mutta myös laajakaistaverkkoa on koekäytetty digitaalisten elokuvateattereiden ohjelmiston jakelussa.

Internetin hyödyt ja haitat

Internetin alkuaikoina elokuva-ala on hyötynyt valtavasti netin tarjoamista mahdollisuuksista markkinoida elokuvia suoraan yleisölle. Kuuluisin esimerkki on BLAIR WITCH PROJECT - elokuva, joka v. 1999 nousi maailmanmenestykseksi juuri internetissä käynnistetyn taitavan kampanjan ansioista - markkinoinnin, joka ei näyttänyt markkinoinnilta.

Elokuvan omat kotisivut ovat kuuluneet käytäntöön lähes poikkeuksetta myös Suomessa jo 1990-luvun lopulta lähtien. Osalla sivuista on pyritty myös kaksisuuntaiseen viestintään ja tarjottu elokuvan ystäville palveluita kuten keskustelu- ja kyselysivuja. Myös elokuvatrailereiden esittäminen elokuvan omilla sivuilla on jo erittäin yleistä.

Varsinkin nuoret ovat omaksuneet nopeasti DVD-tallenteiden ja videoiden verkkokaupan. Myös elokuvateatterit ovat löytäneet netistä uuden markkinointikanavan. Elokuvalippujen varaaminen ja tilaaminen netistä on Suomen kaltaisissa hyvän internetiteiton maissa tullut tärkeäksi.

Elokuvan lajityypeistä lyhytelokuva on eniten hyötynyt uudesta jakelutiestä, vaikka katsojille mahdollisena lyhytelokuvaportaalit eivät ole toimineet.

Suurimman haitan ja uhkan elokuva-alalle on tuonut elokuvien laiton levittäminen netissä eli piratismi. Mm. Screen Digest -julkaisu on arvioinut,

että päivittäin elokuvia ladataan ja katsotaan netissä 600 000- 1000 000 kertaa laittomasti. Laitonta nettijakelua suurimpi vaara on elokuva-alalle ollut video- ja DVD - piratismi. MPAA on arvioinut piraattivideoiden ja - DVD-tallenteiden aiheuttamiksi vuosittaisiksi menetyksiksi yli 3 miljardia Yhdysvaltain dollaria. Informa Median mukaan yksin USA:ssa laittoman nettijakelun aiheuttamat menetykset ovat noin 92 miljoonaa dollaria vuonna 2003, mutta lukema kasvaa nopeasti. Piratismi iskee aina suosituimpiin elokuviin, sen tarjonta on huomattavasti yksipuolisempaa kuin elokuvateatteriverkoston tai DVD - tallenteiden tarjonta alan laillisissa myymälöissä.

On esitetty myös arvioita, että se mitä musiikki-teollisuudelle on tapahtunut, voi kohdata myös elokuvaa. Viimeisen kolmen vuoden aikana musiikki-teollisuuden liikevaihto on pudonnut noin 10 prosentin vuosivauhdilla - eikä Napsterin sulkeminen sitä ole juuri hidastanut. Jos CD - levy musiikin jakelumuotona kuolee - voiko DVD-levyäkään säilyä hengissä? Väline ei luonnollisestikaan ole itsetarkoitus - mutta jos minkä tahansa alan oma tulorahoitus katoaa, uhka on jo todellinen. Piratismiin pelko on hidastunut elokuvateattereiden digitalisoimista varsin USA:ssa - digitaalinen piraattikopio on laadultaan yhtä hyvä kuin alkuperäinen.

Piratismiin torjunnassa sekä lainsäädännölliset keinot että tekniset suojausmenetelmät näyttävät toistaiseksi olleen varsin tehottomia.

Käytäntö

Elokvien katselu internetin välityksellä perustuu joko streaming tai downloading -käytäntöön. Edellisessä elokuva katsotaan saman tien, jälkimmäisessä se varastoidaan ensi tietokoneen muistiin. Elokuva on kompressoitu eli pakattu jakelua varten sopivan kokoiseksi tiedostoksi ja se haetaan katsottavaksi jollakin hakuohjelmalla, nyt tunnetuin niistä on KazaA. KazaA perustuu ns. peer-to-peer - teknologiaan, jossa ohjelman käyttäjät ovat verkottuneita keskenään, eivät keskitettyyn järjestelmään. Näin ollen jokainen voi hakea ja katsoa toisen käyttäjän tallettamia tiedostoja olivat ne sitten musiikkia tai eloku-

via. Juuri tämä käytäntö ei ilmeisestikään aina tuonetin käyttäjälle mieleen, että kyse saattaa olla - ja tunnettujen elokuvien tapauksessa aina on - piratismista.

Elokuva katsotaan joko tietokoneen näytöltä katseluohjelmalla (Windows Media Player, QuickTime, Real Player tms.) tai se voidaan katsoa myös television kuvaruudulta jos televisio on kytketty tietokoneeseen. Kuvanlaatu riippuu elokuvan kompressoinnista ja kaistan yhteysnopeudesta ja vaihtelee käytännössä VHS-kuvasta DVD-laatuun.

VOD - Video-On-Demand

Sitä mukaa kun tehokkaat laajakaistayhteydet ovat yleisön saatavilla, elokuvien video-on-demand - palvelut laillisina jakeluteinä ovat yleistymässä. Kuinka merkittävästä jakelutiestä on kysymys, on vielä arvioiden varassa. Teknisesti on mahdollista sekin, että videokasetit ja DVD:t fyysisinä kappaleina siirtyvät historiaan ja elokuvan harrastajan kokoelmat ovat tallessa laajoina tiedostoina kodin viihdekeskuksen kovalevyllä. Siihen, onko tämä arkitodellisuutta ja käytännöllistä myös kuluttajan kannalta, vaikuttavat monet muutkin seikat kuin tekniikka.

Tunnetuin VOD - palvelu on viiden Hollywoodin studion kehittämä ja ylläpitämä Movielink. Warner, Univeral, MGM, Sony ja Paramount ovat Movielinkin omistajia ja ennen kaikkea takaavat sille ohjelmiston tuhansien tuottamisensa elokuvien ja televisio-ohjelmien arkistoista.

Elokuvan voi maksua vastaan varastoida koneelle 30 päiväksi. Se on katsottava kokonaan - ja vain keran- 24 tunnin kuluessa jos sen katselun aloittaa. Elokuvan katselun voi aloittaa myös saman tien kun tilaus on tehty eli sitä ei tarvitse välttämättä ladata tietokoneen muistiin. Palvelulla arvioitiin vuoden 2003 lopussa olleen 150-200 000 säännöllistä käyttäjää. On arvioitu, että tilaajat katsovat keskimäärin kaksi elokuvaa kuukaudessa. Palvelu ei ole käytettävissä USA:n ulkopuolella, ns. geocoding - järjestelmä tunnistaa ulkopuoliset yhteydenotot eikä palvelu ole niille käytettävissä. Movielink on kehittänyt yhteistyötä AOL:n kanssa ja tarjoaa sen kautta tiettyjä elokuvia yhden dollarin hinnalla. Elokuvan hintaan vaikuttavat mm. tuotantokulut, sen saa-

ma suosio muissa levityskanavissa sekä valmistumisvuosi.

Muita tunnettuja VOD-palveluja ovat Cinema-Now (USA), Moviestystem (Ranska) ja SF-Anytime (Ruotsi). Moviestystem on operaattori, jota ovat tukeneet elokuvayhtiöt Pathé ja Europa Films. Moviestystem on kehittänyt myös kolmansia osapuolia palvelevia ohjelmistoja, tekijänoikeushallinta- ja markkinointimenetelmiä sekä teknisiä ratkaisuja.

Suomessa suunnitteluasteella olleet pitkien elokuvien VOD -palvelut ovat ainakin toistaiseksi jääneet teleoperaattoreiden talousvaikeuksien jalkoihin.

SF-Anytime

Bonnier - konserniin kuuluva Svensk Filmindustri on päättänyt hyödyntää Ruotsin tehokasta ja valtion tuella rakennettua laajakaistaverkkoa myös VOD - jakelussa. Yhtiön tarkoitus on tuoda SF-Anytime - nimellä kulkeva palvelu lähitulevaisuudessa myös muihin Pohjoismaihin. Toistaiseksi se ei toimi Suomesta käsin.

SF on Ruotsin vanhin elokuvayhtiö ja jo sen omat arkistot sisältävät satoja ruotsalaisia elokuvia Ingmar Bergmanin ohjauksista Peppi Pitkätossuun ja Vaahteramäen Eemeliin. Toukokuussa 2004 yhtiö allekirjoitti sopimuksen myös amerikkalaisen FOX -studion kanssa saaden näin tuhansia elokuvahistorian merkittäviä nimikkeitä käyttöönsä VOD - jakeluun. SF Anytime on tehnyt lukuisia muita yhteistyösopimuksia sekä elokuva- että televisioyhtiöiden kanssa ja mm. toinen merkittävä Pohjoismainen elokuvayhtiö Sandrew Metronome International kuuluu sen kumppaneihin. Näin ollen Sandrew Metronome ei ilmeisesti aio itse tulla VOD - markkinoille lainkaan.

SF Anytime noudattaa hinnoittelussa samoja periaatteita kuin muutkin alan yhtiöt. Uudet ja suosittu elokuvat maksavat 39 Skr, vanhemmat ja vähemmän tunnetut 29 Skr. Lastenelokuvat on hinnoiteltu 19-29 ja televisio-ohjelmat 9-14 kruunun hintaisiksi. Elokuva on katsottavissa heti tilauksen jälkeen 24 tunnin ajan niin monta kertaa kuin katsoja haluaa. Elokuva voi myös kelata eteen ja taaksepäin.

Suomi ja VOD

Suomen kannalta SF Anytime on kiinnostava hanke. Mitä todennäköisimmin se on käytettävissä tulevaisuudessa myös Suomesta käsin. Toistaiseksi ei ole tiedossa, onko SF Anytime hankkimassa myös suomalaisia elokuvia ohjelmistoonsa. Tämä vaikuttaisi ilmeiseltä jos palvelu ulotetaan Suomeen. Asian ratkaisevat tietysti suomalaiset esitysoikeuksien haltijat. SF Anytime saattaisi osaltaan tarjota suomalaisille elokuville tien kansainväliseen levitykseen.

Tarvitaanko sitten suomalaista VOD - palvelun tarjoajaa, jonka ohjelmisto perustuisi pääosin kotimaiseen elokuvaan? Olisiko sille riittäviä taloudellisia toimintamahdollisuuksia vai pitäisikö sen toimintaa tukea julkisista varoista? Kokemukset maailmalta viittaavat siihen, että parhaiten VOD -jakelussa menestyvät jo elokuvateatterilevityksessä suosittuimmat elokuvat. Ohjelmistotarjonnan monipuolistamisen kannalta VOD ei toistaiseksi näytä kovin paljon saaneen aikaan. Lyhytelokuvalla internetjakelu on tuonut eniten uusia mahdollisuuksia.

Toistaiseksi paikalliset operaattorit ja elokuvien esitysoikeuksien haltijat eivät ole päässeet konkreettiseen yhteistyöhön, vaikka laajakaistan ohjelmatarjontaa muuten on kehittymässä. Myöskään julkista valtaa edustavat Suomen elokuväsäätiö ja AVEK eivät ole asiaan kantaa ottaneet. AVEK on tosin mukana Pixoff -lyhytelokuvaportalissa ja tukee sen toimintaa.

Kotimainen elokuva ei internetissä ole toistaiseksi juurikaan kärsinyt piratismista. Sen sijaan Venäjän ja Viron piraattimarkkinat vaikuttavat videokasettien että DVD - levyjen myyntiin Suomessa. Eniten lähialueiden piratismi on vaikuttanut musiikin jakeluun mutta myös elokuvan alueella jokainen piraattilevy- tai kasetti on liikaa - ja niiden ostaminen kaventaa alan omaa tulorahoitusta. Tekijän- ja esitysoikeussuoja on alue, jolla ei voida hyväksyä kompromisseja.

Tehokas lainsäädäntö ja kansalaisten valistaminen kulkevat käsi kädessä.

* * *

Animaation kärkihanke

Taideteollisen korkeakoulun Mediakeskus Lumeessa koordinoitava Animaation kärkihanke kartoittaa ja verkottaa alan osaamista: koulutusta ja tuotantoa. Hanke luo yhteyksiä animaation eri käyttöalueiden välille ja auttaa animaation tekijöitä huomaamaan alan monipuoliset sovellusmahdollisuudet. Tarkoituksena on kehittää suomalaisesta animaatioalasta kansainvälisesti kilpailukykyinen mediateollisuuden osa-alue. Ensimmäisessä vaiheessa kartoitettiin alan koulutus, tekijät ja tuotantoyhtiöt sekä animaation uudet sovellusalueet sekä toteutettiin tilaajakartoitusta ja tilaajaopas.

Digitaalisuus on mullistanut animaatiotuotannon. Myös kysyntä on kasvanut: elokuvan ohella markkinointi, tiedotus, verkkoviestintä ja jopa perinteiset teollisuusyritykset käyttävät animaatioita. Näihin ilmiöihin on sekä taloudellisia että sisällöllisiä syitä. Taloudellisesti suurin tekijä on animaation tuotantokustannusten huima aleneminen; digitaaliset työvälineet ovat lyhentäneet animaation tekemiseen menevää aikaa murto-osaan entisestä. Toisaalta jakelu- ja käyttöympäristöt ovat moninkertaistuneet. Animaatiota ja siihen liittyviä osa-alueita, kuten kolmiulotteisia tilamalleja, käytetään animaatioelokuvan lisäksi mm. peliteollisuudessa, Internetin yhteisöllisissä verkkomaailmoissa, elokuvien erikoistehosteteollisuudessa ja yritysten koulutussimulaatioissa. Animaatio toimii kaikilla jakelualueilla, esimerkiksi mobiililaitteissa, koska se toimii hyvin pienissä näyttöruuduissa ja tiedostokoot ovat pieniä. Animaatio on kansainvälistä ja ylittää helposti kieli- ja kulttuurirajat.

Moni oppilaitos eri puolilla Suomea tarjoaa media-assistentti-tutkintoja, joissa voi erikoistua animaatioon. Alalle on tulvinut perustaidot esimerkiksi tekniikan alan koulutuksessa hankkineita tai itseoppineita 3 D-tietokoneanimaation taitajia. Tuotantoyhtiöitä on syntynyt kiihtyvällä tahdilla. Karttuvia ammattitaito edellyttää kuitenkin jatkuvaa ja pitkäjänteistä toimintaa.

Suomalaisen animaatiotuotannon kenttä on ollut pirstaleinen. Tuotantoja toteutetaan pienissä yksiköissä, koulutus on kurssimuotoista ja alalle on tullut paljon itseoppineita. Animaatioita tuotetaan pal-

jon myös business to business -toimintana, jolloin tekijät eivät tuo töitään eivätkä osaamistaan julkisesti esille. Suomalainen animaatio on kansainvälisesti ja jopa kotimaassaan melko tuntematonta. Tilaajat ja tekijät eivät kuitenkaan aina kohtaa ja edelleen animaatioita lähdetään ostamaan ulkomailta. Kun animaation käyttöalue on laajentumassa, on yhteistyö suomalaisen animaatiokentän toimijoiden välillä välttämätöntä. Siten voidaan vastata uusiin haasteisiin ja kysyntään sekä käyttää uudet työmahdollisuudet suomalaisen animaatiotoimialan hyväksi.

* * *

Pohjoinen elokuva- ja mediakeskus

POEM, Pohjoinen elokuva- ja mediakeskus on toiminut viisi vuotta (1999-2004) Pohjois-Suomessa. 2005 alusta toimintaa jatkaa POEM-säätiö, ensimmäinen alueellinen elokuväsäätiö Suomessa.

POEMin toimintaa rahoittavat Oulun kaupunki ja Pohjois-Pohjanmaan liitto sekä alueen kunnat. Keskus saa toimintaansa lisäksi Euroopan aluekehitysrahaston tukea ja hankekohtaista projektirahoitusta Opetusministeriöstä. POEM rahoittaa pitkän elokuvan, lyhyt- ja dokumenttielokuvien, televisiodraaman ja pelituotantojen suunnittelua, kehittämistä ja tuotantoa. Vuonna 2003 budjetti oli 1 miljoonaa euroa.

POEM toimii Perämeren kaaren alueella sekä yhteistyöhankkeiden kautta laajemmin koko Barentsin alueella. Pohjois-Suomeen katsotaan kuuluvaksi Oulun ja Lapin läänin alueet. Perämeren kaari kattaa Pohjois-Pohjanmaan maakunnan Suomessa ja Norrbottenin läänin Pohjois-Ruotsissa. Barentsin alueeseen kuuluvat Skandinavian pohjoiset alueet, Koillis-Venäjän ja Karjalan alue.

Alueellisen rahoituksen myöntämisen edellytyksenä ovat tuotannon korkea laatu, kulttuurinen yhteys Pohjois-Suomeen ja/tai se, että tuotannolla on taloudellista kiinnostavuutta Pohjois-Suomelle.

POEM on tehnyt alusta saakka yhteistyötä alueen kuntien, maakunnan kehittämiskeskusten,

Yleisradion, SESin ja AVEKin kanssa. Tuloksena on syntynyt useita menestyneitä ja kansainvälisesti paljokittuja teoksia, mm. Joni Skiftesvikin novelliin perustuva, Raimo O. Niemen ohjaama lyhytelokuva "Puhalluskukka ja taivaankorjaaja" ja Mika Ronkaisen dokumenttielokuva "Huutajat - the Screaming Men" sekä pohjoismainen 10 tanssielokuvan sarja "Moving North". Olli Saarelan ohjaaman "Rölli ja metsänhenki" oli vuoden 2001 menestynein kotimainen pitkä elokuva.

Audiovisuaalisen tuotannon rahoittamiseen 2001-2003 tehdyt investoinnit jakautuvat eri osaluueittain seuraavalla tavalla:

• Pitkä elokuva	257 188 euroa
• Lyhyt elokuva	164 201 euroa
• Dokumenttielokuva	162 564 euroa
• Digitaalinen Media	253'741 euroa
• Käsikirjoitus/tuotantojen kehittäminen	114 780 euroa
• Esitys- ja festivaalitoiminta	90 937 euroa
• Yrityskiihdyttämö	95937 euroa
• Yhteensä	1 138'348 euroa

Kaiken kaikkiaan POEM on tukenut 67 teoksen syntymistä. Tuotantojen kokonaisbudjetit ovat vaihdelleet 10 000 eurosta miljoonaan euroon. POEMin tuki on ollut n. 5-50 prosenttia tuotannon kokonaisbudjetista ja vaihdellut 1000 eurosta 168 000 euroon (Rölli ja metsänhenki).

Panostus elokuvahankkeiden kehittämiseen alueella on avannut vaihtoehdon suomalaisen tuotantorahoitukseen. Alueellisen rahoituksen avulla tuotantoa on voitu kehittää niin, että se on ollut riittävän kypsä edelleen esiteltäväksi mm. kotimaisille televisioyhtiöille. Alueellinen rahoitus tukee myös kansainvälisten yhteistuotantojen luomista ja auttaa tuotantoyhtiöitä muun kansainvälisen rahoituksen hankkimisessa. Vuositasolla 15 pitkään kotimaiseen elokuvaan voidaan päästä myös alueellista rahoitusta vahvistamalla.

Jatkossa POEMin rahoitus voi olla seuraavanlaista:

- apuraha tilitystä vastaan
- rahoituslaina
- osarahoitus
- asiantuntijapalvelut

Seuraavat tuotannon alueet voivat saada rahoitusta:

- Tuotannon suunnittelu
 - Käsikirjoituksen tai tuotantokonseptin (esim. televisioformaatin) kehittäminen
- Tuotannon kehittäminen
 - Tuotannon kehittäminen
 - Markkinointisuunnitelman laatiminen
 - Rahoituksen hankkiminen
- Teoksen tuottaminen
 - kuvauksia varten tehtävä ennakkovalmistelu
 - kuvauks- ja tuotantokustannukset
 - jälkituotanto
- Levitys ja markkinointi (edellyttää, että POEM on tukenut tuotantoa aiemmin)
 - Versiointi/paketointi
 - Levitys ja myynti

POEM on raportoinut vaikuttaneensa 39 uuden av-alan yrityksen syntyyn 2000-2003. Alueiden kehittymisen ja jatkuvuuden kannalta olisi tärkeää, että myös valtio suuntaisi rahoitusta audiovisuaalisen teollisuuden kehittämiseen alueilla. Tuotantoyhtiökohtaisen kehittämistuen lisäksi olisikin mielekäästä miettiä alueellisen tukijärjestelmän luomista Suomeen.

POEM on toiminnallaan osoittanut, että alueellinen resurssikeskus pystyy tarttumaan tehokkaasti pitkjänteiseen kehittämistyöhön ja tekemään tuollisista yhteistyötä tuotantoyhtiöiden kanssa. Hyvät kokemukset osoittavat myös, että osa televisioyhtiöiden kehitystyöstä voidaan toteuttaa sellaisilla alueilla, missä on riittävät resurssit ja innovatiivinen toimintaympäristö

Jatkossa myös verotukselliset keinot alueellisen elokuva- ja televisio-ohjelmatuotannon vahvistami-

seksi olisi tutkittava. Osa alueelta kerättävistä veroista voitaisiin kohdentaa alueellisen ohjelmatuotannon kehittämiseen ja lisäämiseen. Myös muiden alueellisten elinkeinotoiminnan kehittämiskeskusten (esim. TE-keskukset) mahdollisuuksia tukea audiovisuaalisen alan yritysten kehittämistä ja tuotantojen markkinointia/levitystä tulisi helpottaa.

Elokuva- ja televisioalan kehittämiseen osallistuvat Oulun seudulla monet tahot: mm. Oulun seudun osaamiskeskusohjelmassa toimiva Media Forum, joka edustaa laaja-alaisesti median eri osa-alueita. Mukana ovat edustajat mm. printtimediasta, uusmediasta, pelituotannosta, elokuva- ja televisioalalta sekä alan oppilaitoksista.

POEM tekee yhteistyötä niin kotimaassa kuin Euroopassa mutta erityisesti Pohjois-Kalotilla. Perämeren kaaren yhteistyö on luonut rajat ylittävän yhteistuotantoalueen Ruotsin Norrbotteniin, missä tärkein yhteistyökumppani on pohjoisruotsalainen Film pool Nord. Rahoituskohteisiin kuuluvat ensisijassa pitkä elokuva ja televisiodraamasarjat mutta myös lyhyt- ja dokumenttielokuva.

Vuonna 2003 POEM kutsuttiin mukaan eurooppalaiseen yhteistyöverkostoon Cine-regio, jossa ovat mukana tärkeimmät eurooppalaiset, alueilla toimivat audiovisuaalisen alan rahastot. Euroopassa on tällä hetkellä noin 100 alueellista elokuvarahoitajaa. POEMin jäsenyys vahvistettiin Italiassa 22. lokakuuta 2004.

Muita Cine-regiossa mukana olevia keskuksia ovat mm. Vienna Film Fund (Austria), Rotterdam Film Fund (Netherlands), Conseil regional provence Al-

pes cote D'azur (Fr), Consorcio Audiovisual de Galicia (Spain), Film i Väst (Swe), the Westdanish Film Foundation (Dk), Wallimage (Belgium), Screen South (UK), MFG Baden Wurttemberg (Ger).

Yksi merkittävä syy kansainvälisten yhteistuotantojen kasvuun on alueellisen rahoituksen yleistyminen Euroopassa. Cine-Region tehtävänä on lisätä yhteistyötä Euroopan eri alueiden kesken, yhtenäistää rahoitusehtoja sekä käytännön toimintamalleja ja vaikuttaa verkostona Euroopan Unionin media-ohjelmaan. Tavoitteena on vahvistaa alueiden asemaa eurooppalaisen elokuvan ja audiovisuaalisen tuotannon kehittäjänä.

Pohjois-Suomen elokuvakomissio, Northern Finland Screen Commission (NFSC), perustettiin POEMin yhteyteen 2000. Se markkinoi aluetta ja tarjoaa alueellisia palveluita kotimaisille ja kansainvälisille mainos-, televisio- ja elokuvatuotannoille Pohjois-Suomessa.

NFSC on elokuvakomissioiden kansainvälisen kattojärjestön, Association of Film Commissioners International (AFCI, www.afci.org) jäsen. AFCI:in kuuluu yli 300 komissiota 30 eri maasta. Jäsenyyden myötä Pohjois-Suomen elokuvakomissio on osa laajaa kansainvälistä yhteistyöverkostoa.

AFCI:n sääntöjen mukaan komissiotoiminnan tulee olla voittoa tavoittelematonta ja julkisin varoin rahoitettua toimintaa. Toiminnan periaatteena on houkutella alueelle tuotantoja, jotka työllistävät alueen av- ja palvelualan osaajia ja yrityksiä ja jättävät alueelle rahaa palvelujen oston ja palkkojen muodossa.

Opetusministeriön julkaisuja -sarjassa vuonna 2005 ilmestyneet

- 1 Kohti tutkimuslähtöisen yrityksen määritelmää
- 2 Opetusministeriön tulossuunnitelma 2005
- 4 Toiminta- ja taloussuunnitelma 2006–2009
- 5 Suomalais-venäläisen kulttuurifoorumin arviointi
- 6 Esteetön opiskelu yliopistoissa

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

Julkaisumyynti / Bokförsäljning:

Yliopistopaino / Universitetstryckeriet

PL 4 / PB 4 (Vuorikatu 3 / Berggatan 3)

00014 Helsingin yliopisto

puhelin / telefon (09) 7010 2369

faksi / fax (09) 7010 2374

books@yopaino.helsinki.fi

www.yliopistopaino.helsinki.fi

ISBN 952-442-876-8 (nid.)

ISBN 952-442-877-6 (PDF)

ISSN 1458-8110